

ΜΙΛΤΙΑΔΗ
ΑΘΑΝ.
ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ

"Ανδρωποι
ἀπό τῆ
Βόρειο "Ηπειρο

Διηγήματα

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1945

30/3

ΕΙΕ Α
ΚΝΕ
36 0-κ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΝΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΝΑΣ

*Απαγορεύεται η ανατύπωση και διασκευή.

χωρίς την άδεια του συγγραφέα.

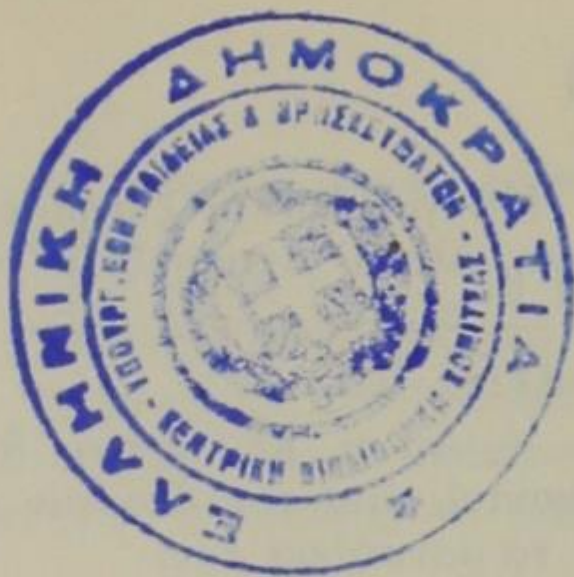
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΝΑΣ
ΚΟΝΙΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ
ΣΕ ΟΛΟΥΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ
ΠΟΥ ΜΕ ΛΟΓΟ Ἡ ΕΡΓΑ
ΑΓΩΝΙΣΤΗΚΑΝ ΚΑΙ ΑΓΩΝΙΖΟΝΤΑΙ
ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΤΗΣ,
ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΤΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ.—*Αν καί παρά πολύ λίγες λέξεις θ' ἀπαντηθοῦν στὸν τόμον τοῦτον, πού θὰ εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστες, ὅμως δὲ θὰ δώσωμε οὔτε αὐτῶν τὴν ἐξήγηση μὲ παραπομπές, γιὰ ν' ἀποφύγωμε τὴ διάσπαση τῆς προσοχῆς τοῦ ἀναγνώστη.

Τὴ σημασία τους θὰ μπορέσει νὰ βεῖρ κανένας στὸ σύντομο λεξιλόγιο πού θὰ πρρατεθεῖ στὸ τέλος τοῦ βιβλίου καὶ πού θὰ περιλάβει καὶ μερικές ἄλλες λιγώτερο ἄγνωστες.

ΑΝΤΩΝΗ ΤΡΙΒΕΛΗΣ

Στή μνήμη τοῦ γιατροῦ ΓΡΗΓΟΡΗ Κ. ΚΙΤΣΑΤΗ
τοῦ ἀγνότατου Πατριώτη καὶ πραγματικῶς
ἀλτροῦιστῆ.

Ὅλο - ὄλο ὡς τὴ Βοστίνα, τοὺς Ἅγιους Σαράντα
τὴν Πρεμετὴ, καὶ τὴν Αὐλῶνα εἶχε πάει ὁ Ἀντώνη Τρι-
βέλης μὰ ἤξερε πολὺ περισσύτερ' ἀπὸ πολλοὺς πού εἶχαν
ταξιδέψει ἀκόμα καὶ στὴν Ἀμερική, ἢ εἶχαν μάθει γράμ-
ματα.

Γιὰ τοὺς πρώτους, ὁ Ἀντώνης ἔλεγε : «ταξιδεύτηκαν
μὰ δὲν εἶδαν τὸν κόσμο, αὐτουνοὺς τοὺς εἶδε ὁ κόσμος».
Γιὰ τοὺς δευτέρους, «ἔμαθαν γράμματα μὰ δὲ φτάνει - τὸ
ἔργο! - μονάχα αὐτό· χρειάζεται νάχει κι' ἐδῶ», κι' ἐχτυ-
πούσε μὲ τὸ μεσιανὸ δάχτυλο τὸ κούτελό του.

Αὐτὸς ἤξερε νὰ διδαχτεῖ ἀπὸ τὴν παρατήρηση καὶ ἀ-
πὸ τὰ παθήματα τῶν ἀλλογενῶν.

Τὰ λιγοστὰ γράμματα πού εἶχε μάθει τὸν καιρὸ πού
«ἔγραφαν στὸν ἄμμο» αὐτὸς τὰ καλλιέργησε, γιατί ἐδιάβα-
ζε ὅ,τι βιβλίο κι' ἂν τοῦ ἔπεφτε στὸ χέρι, ἀκόμα κι' ἂν ἦ-
ταν ἀπ' ἐκεῖνα πού εἶχαν τὰ παιδιά στὸ σχολεῖο, κι' ὅ,τι
ἐφημερίδα, κι' ἂς ἦταν καὶ περ'σινὴ ἀκόμα, γιατί πάντα
κάτι θάβρισκ' ἐκεῖ μέσα πού νὰ ὠφεληθεῖ· γιὰ νὰ ζημιώ-
σει δὲν ἦταν φόβος.

Μὰ γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα εἶχε ὁ Ἀντώνης δική του γνώμη, ὅλα τ' ἀντίκρουζε μὲ τὸ δικόν του τρόπο.

— Τὸν κόσμο τὸ γλέπω μὲ τὰ δικά μου μάτια, συνείθιζε νὰ λέει.

— Ἀμ τί, μὲ τὰ ξένα θὰ τὸν γλέπει; ἀναρωτιόντανε οἱ κουτοί, ἅμα τὸν ἄκουγαν κι' αὐτὸς χαμογελοῦσε κάτω ἀπὸ τὰ μουστάκια του.

Π α ρ α τ ῆ ρ ῆ σ η · αὐτὸς ἦταν ὁ κανόνας τῆς ζωῆς του. Τίποτα δὲν ἄφηνε νὰ τοῦ ξεφύγει χωρὶς νὰ τὸ ἐξετάσει, χωρὶς νὰ θελήσει νὰ μάθει τὸ γιατί καὶ γιὰ ποιοί, χωρὶς νὰ σκεφτεῖ τὸ ἂν καὶ τὸ πῶς θὰ μπορούσε νὰ γίνει καλλίτερα.

Τὸ μυαλό του βρισκόνταν σὲ πάντοτεινὴ κίνηση. Ὅλο ἐδούλευε. Καὶ τὸ πιὸ ἀσήμαντο πρᾶγμα θὰ τὸ ἐπρόσεχε, γιατί κι' ἀπ' αὐτὸ κάτι θὰ μπορούσε, νὰ τοῦ δοθεῖ ἀφορμὴ νὰ μάθει, κάτι στραβὸ νὰ διορθώσει.

Ἐρχονταν, νὰ πουμε, στὸ σπίτι σου κι' ἔβλεπε ὅτι τὸ τζάκι καπνίζει. Θὰ σούλεγε μὲ ποιὸν τρόπο κάποιος ξακουστὸς μάστορας, πὺ τὸν εἶχε γνωρίσει στὴν Αὐλῶνα, τόφιαχνε τὰ τζάκια ἔτσι πὺ νὰ μὴ γυρίζουν μέσα τὸν καπνὸ ὅτι ἀγέρας κι' ἂν ἐφύσαγε· ἢ ἔβλεπε ὅτι τὸ μουλῶρι σου ἐκούτσαινε, ἢ ὅτι δὲν τάχεις καλὰ βαλμένα τὰ μελίσσια, ἢ ὅτι δὲν καρπᾶει ἢ δαμασκηλιά· θὰ σοῦ ξηγοῦσε τὸ λόγο καὶ θὰ ἔχε πάντα μιὰ ὀρμήνια, ἢ ἓνα γιαιτρικὸ γιὰ νὰ σοῦ πεῖ.

Ἐρχονταν, πάλε, κανένας καλὸς τεχνίτης στὸ χωριό, νὰ σου κι' ὁ Ἀντώνης θὰ τὸν ἐδιπλάρωνε μὲ τὶς κουβέντες καὶ τὰ λόγια του κι' ἐκεῖ πὺ ἐκεῖνος θὰ ἐδούλευε, αὐτὸς θὰ ἐκύιταζε «νὰ τοῦ πάρει τὰ μαραφέτια».

Ἐρχονταν κανένας ἐπίσημος, κανένας γραμματισμένος, κανένας «καθὼς πρέπει ἄνθρωπος», νὰ κι' ὁ Θανάσης ἀπόμερα μὲ τὸ αὐτί του τεντωμένο. Κι' ὅταν ἐκεῖνος «ἐπουλοῦσε», αὐτὸς «ἀγόραζε». Ἄκουγε δηλαδή, τὰ «ζύγιαζε, ἔβανε στὴ τζέπη του ὅσα τοῦ χρειάζονταν καὶ τ' ἄλλα τ' ἄφηνε ἐκεῖ πὺ εἰπώθηκαν».

* * *

Ἡ καθαυτοῦ τέχνη τοῦ Ἀντώνη ἦταν χρυσεῖος, μὰ εἶχε καταντήσει πολυτεχνίτης.

Καὶ τί δὲν εἶχε μάθει καὶ τί δὲν ἔπαιε τὸ χέρι του!

Γιὰ τὰ σιδερικά τὸν ἠθελες; Τὰ κατάφερνε μιὰ χαρά. Αὐτὸς θὰ κολνοῦσε τὰ σπασμένα γινιά, αὐτὸς τὶς θηλειές, αὐτὸς θάσιαζε καὶ θὰ τροχοῦσε τὰ τσαλοκόπια καὶ τὶς τσεκοῦρες, τὰ δικέλλια καὶ τὶς τσάπες, τὰ σκαλιστήρια καὶ τοὺς κασμάδες.

Στὰ σύνεργα τῆς γεωργικῆς τὸ ἴδιο. Ἐφίαινε καὶ τὶ ἀλέτρια καὶ ζυγούς καὶ ζεῦλες καὶ δικέντρια, πού σ' ἔπαιε χαρὰ νὰ τὰ γλέπεις «ἔκρεναν», καθὼς τώλεγαν οἱ γυναῖκες, θέλοντας νὰ δείξουν πόσο καλοφιαγμένα ἦταν.

Μῆνα δὲν ἔσιαζε, πάλε, σαμάρια, δὲν ἔκαλίγωνε τ' ἀλογομούλαρα, δὲν ἔκαλαίριζε τὰ μπακιρικά τέλεια, μῆνα δὲν ἔχτιζε τοίχους, τὸ ἴδιο σὰ χτίστης!

Καὶ ποιὸς τάχα τὸν ἔφτανε στὸ κλάδεμα, στὸ γιάρωμα, στὸ θειάφισμα, στὸ στήσιμο τῶν περγουλιῶν; Ὅποια νοικοκυρὰ ἠθελε νὰ παινευτεῖ ὅτι περιποιήθηκε τὰ ὑπόχωρα καὶ τὶς περγουλιές τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ κήπου της, ἔφτανε νὰ πεῖ ὅτι ἔβαλε τὸν Ἀντώνη Τριβέλη καὶ τῆς τὰ ἐκλάδεψε καὶ ἔφιασε τὶς κρεββατίνες, γιὰ νὰ καταλάβει ὁ καθένας σὰν τί καλὴ καὶ προκομμένη δουλειὰ εἶχε γένει. Ἀκόμα καὶ τὰ ρολόγια κάποτε-κάποτε ἔσιαζε.

Ὡς καὶ τὰ σπασμένα γιαλικά. «— Εἶχε ἀκουστεῖ ποιὸς αὐτὸ νὰ κολλοῦνε καὶ τὰ τσακισμένα γιαλιά; Ἐ καὶ αὐτὸ τῶχε καταφέρει ὁ Ἀντώνης», λέγανε μὲ μεγάλη ἀπορία οἱ γυναῖκες καὶ ἔδιηγόντανε κάθε τόσο τοῦτο ἐδῶ τὸ περιστατικό: «Μιὰ μέρα ἡ Ἀλέξενα τοῦ Καλονήρη εἶχε τσακίσει τὸ καλὸ τὸ βάζο τοῦ γλυκοῦ, πού τῶχε φερμένο ὁ Ἀλέξης ἀπὸ τὴν Πόλη, καὶ ἐκεῖ πού δέρονταν καὶ ἔχτυπιόταν γιατί, ἂν τώγλεπε ἡ πεθερά της, ποιὸς ξέρει τί διάολος καὶ μισὸς μποροῦσε νὰ τρέξει, τῆς ἔρθε ἡ φώτιση νὰ θυμηθεῖ τὸν Τριβέλη. Μαζώνει τὸ λοιπὸν τὰ κομμάτια τοῦ βάζου στὴν ποδιά της καὶ μιὰ καὶ δυὸ βρίσκεται στὸ σπίτι του. — Μάρμπ'— Ἀντώνη, τοῦ λέει ἀγκιδιαστά, κίτι θέλω νὰ σὲ ρωτήσω, μὰ νὰ

μὲ συμπαθήσεις, ἂν πῶ καμμιὰ κουταμάρα... Ἡ ἀνάγκη μὲ κάνει... Τὸ καὶ τὸ ἔπαθα κι' ἂν τὸ μάθει ἢ πεθερά μου, καταλαβαίνεις... Ἔ, καὶ τί θέλεις τῶρ' ἀπὸ τ' ἐμένα; τὴ ρώτησ' ἐκεῖνος, σὰ νὰ μὴ ἔννοιωθε τάχα... — Ξέρω κι' ἐγὼ πῶς νὰ σιὸ πῶ; τ' ἀπολογήθηκε· μπορεῖ καὶ νὰ μὴ γένηται κιόλας... Εἶναι κάνας τρόπος νὰ κολλήσουν τοῦτα; καὶ τοῦ ἔδειξε τὰ κομμάτια.— Κάτι θὰ γένηει τῆς εἶπε τότες ἐκεῖνος καλόκαρδα, σὰν τὴν εἶδε ἔτσι στενοχωρημένη. Σῦρε φέρε μου τρία αὐγά... Κι' ἐκεῖνη ἀπὸ τὴ χαρά της τοῦ πῆγε ὀχτιῶ, κι' ὅταν τὴν ἄλλη μέρα εἶδε τὸ βάζο σὰν ποὺ ἦταν πρῶτα, ἔτριβε τὰ μάτια κι' ἔκανε τὸ σταυρό της λέγοντας: Παναΐα μου, Παναΐα μου!

*
* *

Θὰ ἐνόμιζε κανένας πὼς ὁ Τριβέλης ἔκοβε παρᾶ σιὸ χωριό, μὲ τὴν τέχνη του. Μπᾶ· κάθε ἄλλο! Μεταβιάς τὰ κατάφερνε ὁ φουκαρᾶς. Οὔτε ὅμως κι' ὑπόφερνε καὶ πολὺ γιὰ νᾶναι, ὅπως λέει ὁ λόγος, «πολυτεχνίτης κι' ἐρημοσπίτης».

Αὐτὸς εἶχε τὸ σπιτάκι του, φτωγικὸ ἀλλὰ καθαρὸ καὶ συγυρισμένο, ἀνάμεσα σὲ δέντρα καὶ κληματαριές, καὶ σὲ μιὰν ἄκρη τοῦ κήπου τὸ ἀργασιῆρί του μὲ λογιῶν-λογιῶν σύνεργα καὶ πράγματα γιὰ διόρθωμα. Εἶχε καὶ κάτι λίγα χωραφάκια, ἔν' ἀμπέλι, καμμιὰ δεκαριά γιδοπρόβατα, πεντέξη μελίτσια, μιὰ γελάδα, κι' ἓνα ζωντόβολο.

Βέβαια αὐτὰ δὲν ἔφταναν νὰ ζήσει, γιὰτ' εἶχε μεγάλη φαμίλια, δουλειές δὲν ἦταν πάντα καὶ τὰ γεννήματα πολλὲς φορὲς δὲν ἐγένονταν, ἀλλ' αὐτὸ δὲν τὸν ἔκανε νὰ χάσει τὸ θάρρος του σιὸ ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς, ὅπως τὸ πάθαιναν ἄλλοι πού, ἂν καὶ εἶχαν περισσότερ' ἀπ' αὐτόν, ὅμως τοὺς ἔτρωε ἢ ἔγνοια καὶ ἢ συλλοή. Αὐτοῦ δὲν τοῦ δειλίαζε, ὅπως τώλεγε κι' ὁ ἴδιος, τὸ μάτι.

Γι' αὐτὸ δὲν τὸν εἶχε ἀκούσει κανένας νὰ βαρυγομάει, κι' ὅταν ἀκόμα καταντιοῦσε ν' ἀγοράζει τὸ ἄλεῦρι «μὲ τὸ μαντιῆλι». Δὲν ἔκατέβαζε, καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμα τὴν περίστασι, τὰ μάτια του, οὔτε κι' ἐπροσπαθοῦσε νὰ δικαιο-

λογηθεῖ ἀραδιάζοντας ψευτιές, — «παινεσιές καὶ λίμπες ἄδειες» —, ὅπως τώκαναν ἄλλοι ψωροπερήφανοι. Ἄλλ' ὅταν ἐπήγαινε, στὸ μαγαζὶ κι' ἔδινε στὸ μπακάλη τὸ μεγάλο κεραμιδι μαντήλι μὲ τὰ μαῦρα κεντίδια λέγοντας: «βάλε μου δυὸ ὀκάδες καλαμπουκίσιο, τώλεγε ἔτσι σταθερὰ καὶ μὲ τέτοια ἀδιαφορία, σὰ νῆδινε παραγγελία γιὰ δυὸ ὀκάδες καφέ. Καὶ κρατῶντας κατόπι τὸ δεματάκι τοῦ ἀπὸ τῆ μιὰν ἄκρη τοῦ κόμπου καὶ κουνῶντας το σὰ θυμιατό, περνοῦσε ἀπὸ τὸ μεσοχώρι, χωρὶς νὰ νοιάζεται καθόλου γιὰ τὸ τί θ' λεγαν οἱ χωριανοί, πὺ ἤξεραν πλὴ καλὰ σὰν τί εἶχε μέσα ἐκεῖνο τὸ μαντήλι. Μὰ καὶ κανένας δὲν τὸν ἐκατηγοροῦσε γι' αὐτό. Μονάχα, ἕνας κτεψέζης γνωστὸς σ' ὅλους ὅτι δὲν εἶχε παστρικά χέρια, θέλοντας νὰ τὸν πειράξει τοῦ εἶπε κάποτε:

— Τὸ ψούνισες, γλέπω, πάλε τὸ παντεσπάνι σου, Ἄντωνη.

Μὰ ἔλαβε τὴν ἀπάντηση πὺ τοῦ ἄξιζε, τὴν ἀπάντηση πὺ τὸν ἔκαμε νὰ τοῦ ἀλλάξει δεκά φορές ἢ ὀψη του.

— Ναί, ναί, μὰ τὸ ἀγόρασα κι' ὅταν τὸ βγάνει κανένας μὲ τὸν ἴδρω του, παντεσπάνι γένεται τὸ εὐλογημένο.

Κι' ὅταν πάλε δὲν εἶχε «στὸ χέρι» παράδες γιὰ ν' ἀγοράσει κίτι καὶ τὸ γύρευε βερεσέ, ἢ γύρευε ἀπὸ κανέναν νὰ τοῦ δανείσει τώκανε μὲ τέτοια ἀξιοπρέπεια, πὺ ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ τοῦ ἀρνηθοῦν. ἤξεραν ὅμως κι' ὅτι ἦταν πολὺ τίμιος σι' ἀλισβερίσια του, κι' ἔτσι ὅτι δὲν τοῦ τῶσαν «δανεικὰ κι' ἀγύριστα».

*
* *

— Πῆγες χαμένος, μωρὸ Ἄντωνη, πὺ κλείστηκες ἐδῶ πέρα καὶ δὲν ἐταξιδεύτηκες κι' ἐσύ, ὅπως ὅλος ὁ κόσμος, τοῦ εἶπε μιὰ φορὰ κάποια.

Κι' ὁ Τριβέλης, πὺ τοῦ ἄρεγε νὰ μιλάει πάντα μὲ παραβολές, ἀπάντησε.

— Τώπαθα κι' ἐγώ, γλέπεις, σὰν ἐκεῖνος πὺ λέει ὁ μῦθος...

— Σὰν πῶς δηλαδή;

— Νά ἦταν, πὸν λές, κάποιος, πού, ὅταν ἐξεκινούσαν οἱ ἄλλοι οἱ χωριανοὶ γιὰ τὸ ταξίδι, αὐτὸς ἐκρούβονταν, γιὰ νὰ μὴ πάει μαζί τους. Κι' ἐνῶσο ἐκεῖνοι βρισκόνταν στὰ ξένα, αὐτὸς ἐχαίρονταν κι' ἐκαλοτύχιζε τὸν ἑαυτό του κι' ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του: «Ἄ τὶ καλὰ ἔκαμα πὸν δὲν πῆγα! Γλύττωσ' ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς ξενητειᾶς... Ποιὸς τὸ ξέρει σὰν ποῦ θὰ βρῖσκομουν τώρα καὶ σὰν τὶ θὰ τραβοῦσα... Τὶ ὄμορφα πὸν εἶναι ν' εἶσαι στὴν πατρίδα σου, στὸ χωριό σου, στὸ σπιτάκι σου!.. Τὶ τὰ θέλεις τὶ τὰ γυρεύεις! Ἰὰ ξένα εἶναι ξένα. Ἄς λείπουν κι' αὐτὰ καὶ τὰ καλά τους. Ἄς τ' ἀφήκωμε, τὸ λοιπόν, γιὰ τοὺς ἄλλουνοὺς»... Μά, ὅταν αὐτοὶ οἱ «ἄλλοι» γένονταν μὲ προκοπὴ καὶ κατάσταση κι' ἐγύριζαν μὲ γιομάτη τὴ τζέπη ἀπὸ λίρες, κι' ἤγλεπε τὰ μπερεκετῖα τῆς ξενητειᾶς πὸν κουβαλοῦσαν στὰ σπίτια τους, αὐτὸς τότες ἔτρωε τὴν ἔρεσή του (1) κι' ἤλεγε καὶ ξανάλεγε: «Ἄχ ν' εἶχα πάει κι' ἐγὼ μ' αὐτοῦνοὺς! Τώρα θ' εἶχα γυρίσει καὶ θάῃμουν κι' ἐγὼ σὰν κι' ἐκείνουνοὺς νοικοκύρης.... Αὐτὰ ὅμως τὰ λησμονοῦσε, ὅταν οἱ ἄλλοι ξαναταξιδεύονταν, καὶ τὰ ἴδια πάλε συλλογιόντανε, ὅταν ἐκεῖνοι ματαγύριζαν στὸ χωριό....

— Χα! χα, χά... Ἐσὺ ὅμως, μωρ' Ἀντώνη, μπορεῖς νὰ πεῖς καὶ τὸ ἄλλο· ὅτι δηλαδῆς ἔχεις βραχιόλι στὸ χέρι σου. Ξέρεις τέχνη καὶ μπορεῖς νὰ ζήσεις κι' ἐδῶ μέσα....

— Δὲ λέω ὄχι, μὰ ζήση μὲ τὴ ζήση ἔχει μεγάλη διαφορά... Ἐνας λόγος λέει: «ζῆσε ὅσο θέλεις ποιὸς ρωτάει...»

— Κάποτε πάλι μιὰ γριὰ γειτόνισσά του θέλησε «νὰ τοῦ κλάψει τὸ χάλι», ἐπειδὴ εἶχε πολλὰς κοπέλλες.

— Σ' ἐπῆραν, μωρ' καψο-Ἀντώνη, σβάρρα τὰ θηλυκά, τοῦ εἶπε. Μεγάλος μπελιᾶς οἱ κοπέλλες!. Ἡ παντρεία

(1) ἔστενοχωριούντανε πολύ.

τους κατάντησε πολὺ δύσκολη τουτουνοὺς τοὺς καιροὺς πού ζιοῦμε...

— Ἄ νὰ σοῦ πῶ, Λένω, τῆς ἀπαντάει· ἔχει ὁ Θεὸς γιὰ ὅλους, κι' ὁ κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὴν τύχη του... Μὴ μὲ χολιάζεις... Οἱ γαμπροὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού θάρθουν νὰ τσιοκανίσουν τὴν πόρτα μου, κι' ὄχι ἐγὼ τῆ δική τους. Γιατὶ ἐγὼ ἔχω πράγμα γιὰ πούλημα.. Ἔρθε καμμιά φορὰ ὁ Κίτσιο Μπαξεβάνος, ὁ μπακάλης, στὸ σπίτι σου; Ἔσὺ πάνεις στὸ μαγαζί του σὰ θὰ χρειαστεῖς κάτι...

Ἐκεῖνη ἐκούνησε τὸ κεφάλι της γιὰ τὶς «κουταμαρες» του κι' εἶπε ἀπὸ μέσα της: «Καῖτέρει, καῖτέρει, νὰ σοῦ ἔρθουν νὰ σοῦ βροντήσουν τὴν πόρτα! Ἄπ' αὐτὸ τὸ πλευρὸ νὰ κοιμηθεῖς!...» Μὰ ἀργότερα, σὰν ἐγῆκε ἀληθινὸ αὐτὸ πού τῆς εἶχε πει, εἶχε νὰ τὸ λέει καὶ τὸ ξαναλέει μὲ μεγάλη ἀπορία, ὅσο πού ὁ παπᾶς τὴν ἔκαμε νὰ καταλάβει τὸ τί εἶχε στὸ νοῦ του ὁ Τριβέλης, σὰν ἔλεγε ὅτι θὰ τοῦ «τσιοκανοῦσαν τὴν πόρτα».

— Χμ δὲν εἶναι, μωρ Λένω, ἀπὸ τὸ ὅτι «εἶχε πράγμα», πού τοῦ χτύπησαν τὴν πόρτα, εἶναι πού εἶχε ἐγὼ λει κοπέλλες ἀξετίμωτες.

* *

Στὰ κοινοτικὰ ὁ Τριβέλης δὲν ἀνακατώνονταν. Οὔτ' ἐπίτροπος στὴν ἐκκλησία, οὔτ' ἔφορος στὸ σχολεῖο, οὔτε μουχτάρης, οὔτε καὶ δημογέροντας ἐγίνηκε ποτέ. Ὅχι γιατί δὲν τὸ ἀξίριζε ἢ δὲν τὸν ἤθελαν, ἀλλὰ γιατί δὲν τώθιλε αὐτός.

— Ἐγὼ δὲν ἔχω σιάσει τὸ σπίτι μου, συνείθιζε νὰ λέει, πῶς θὰ μπορέσω νὰ σιάσω τὸ χωριό;..

— Καλί, μὰ μήνα οἱ ἄλλοι, πού γέρονται, εἶναι καλλίτεροί σου, ἢ τάχουν σιαγμένα τὰ σπίτια τους, τοῦ ἀπαντοῦσε κάποτε ἡ γυναῖκα του, πού τῆς ἐκακοφαίνονταν πού ζιοῦσε ἔτσι ἀποτραβηγμένα ὁ ἄντρας της.

— Ἐ! ὁ καθένας κάνει ὅπως τὸ καταλαβαίνει γιὰ καλλίτερα, τῆς ἔλεγε.

* * *

Όταν στὰ 1914 κηρύχτηκε ἡ Αὐτονομία, ὁ Τριβέλης, ἄν καὶ περασμένος κάπως στὰ χρόνια, γράφτηκε ἀπὸ τοὺς πρώτους στ' ἀνταρτικά. Τὸ πρᾶγμα ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση σ' ὅλους.

Ἦταν ὁ μόνος πού, ὅταν πέσανε τὰ Γιάννινα καὶ «ἤρθε τὸ Ἑλληνικὸ» στὸν τόπο οὐτ' ἐχόρευσε, οὐτ' ἐγλέντησε, οὔτε σις δοξολογίες, πὺ γίνηκαν, καλά—καλά ἐπῆγε.

Δὲν τὸν εἶχε παρεξηγήσει ὅμως κανένας, γιατί δὲν τὸν πολυπρόσεξαν. Ποιὸς ἐκύτταζε, ἀπάνω σ' ἐκεῖνες τίς χαρές, τί ἔκανε ὁ Ἀντώνη Τριβέλης... Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἀργάτης ἄνθρωπος καὶ φαμπιλίτης ἦταν... Τί νὰ κανε! Ποῦ νὰ τοῦ ἀπόμνησκε καιρὸς γιὰ τέτοια.

Οὔτε πάλι τὸν παρεξήγησε κανένας σὰν εἶπε κάποτε: — «Καλὰ χορεύομε καὶ πηδοῦμε τώρα γιὰ τὴ λευτεριά πὺ ἄλλοι μᾶς ἐχάρισαν μὲ τὸ γαῖμα τους, μὰ νὰ ἰδοῦμε θὰ φανοῦμε τάχα κι' ἐμεῖς ἱκανοί;»

Δὲν τὸν παρεξήγησαν γιατί ἤξεραν ὅτι τὴν ἔκανε ἀπὸ τὴ συνήθεια του νὰ βρῆσκει πάντα κάποιαν ἀντιλογιά. Ὑστερα καὶ σὰν τί τάχα ἤθελε νὰ πεῖ μὲ αὐτό, ἀναρωτιόντανε πολλοί. «Ἱκανοί» γιὰ νὰ τὴ φυλάξωμε; Τί; ἐμεῖς θὰ τὴ φυλάγαμε; Λέγανε: ἄς εἶναι καλά τὰ παλληκάρια μας, ὁ λεβέντης ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πὺ μᾶς τὴν ἤφερε... Γιατί στέκει αὐτὸς ἐκεῖ πέρα στὰ σύνορα!...»

— «Γιὰ νὰ γραφεῖ λοιπὸν τώρα ὁ Τριβέλης στ' ἀνταρτικά, χωρὶς ἄλλο κάτι ἔτρεχε εἶπανε πολλοί. «Στὰ καλά καθούμενα δὲν ἀφήνει κανένας, σπίτι καὶ γυναῖκα καὶ φαμπιλία, γιὰ νὰ πάει γιὰ πουρνάρια..» Ἔτσι ὡς τόσο τὸ λογάριάζαν. Κι' ὅλοι μ' ἓνα στόμα ἔδιναν τούτη τὴν ἐξήγηση: «— Π λ ι ἄ τ σ ι κ ο , μάτια μου, π λ ι ἄ τ σ ι κ ο ! . Αὐτό, δίχως ἄλλο, εἶναι στὸ μέσος... Τοῦ μύρισε τοῦ Ἀντώνη βιὸ καὶ πάει νὰ γλυττώσει, γιὰ καλά, ἀπὸ τὴ φτώχεια του... Ποιὸς τὸ ξέρει, ἄν αὔριο-μεθαύριο δὲ σοῦ κουβαλήσει σιτὸ βουνὸ καμμιὰ στάνη καὶ σοῦ ξεφυτρώσει τσέλιγκας, ἢ κάμποσα φορτώματα μὲ πραμάτιες καὶ σοῦ ξημερώσει ἀργαστηριάρης... Ἄμ δὲν εἶναι

κουτός, μωρὲ μάτια μου, αὐτός! Τάχει τετρακόσια. . . Ξέρει καὶ παραξέρει τὶ κάνει. . . . »

Καὶ σὰ νάθελαν νὰ τὸν δικαιολογήσουν, πρόσθεταν:
« — Ἄλλὰ τοῦ μαύρισε κιόλας τοῦ κακομοίρη τὸ μάτι. . Ἔχει τόσα λυκοστόματα νὰ θρέψει· δὲν εἶναι παίξε-γέλασε. . . Καλά, τὸ λοιπόν. θὰ κάμει. . . . Μοναχὰ νὰ μὴ τὰ βουτήσῃ ἀπὸ τοὺς δικούς μας, τοὺς Ρωμιούς, καὶ πὲ ἀπὸ τοὺς ἄλλους δὲν πειράζει. . Γιατὶ ἔτσι τάχουν κι' αὐτοὶ φιαγμένα. . . Σαμαὶ ἔχουν ἰδρώσει νὰ τ' ἀποχτήσουν. . . »

Γι' αὐτό, ὅταν ἐτελείωσε ὁ Ἀγῶνας κι' ἐγύρισε ὁ Τριβέλης στὸ σπίτι του, ἀφοῦ ἐπολέμησε, καθὼς τὸ μολογοῦσαν ὅλοι, παλληκαρίσια, καμπόσοι εἰσέστηκαν νὰ πᾶνε νὰ ἰδοῦν τὶ εἶχε ἐπιτύχει καὶ τὶ εἶχε ἀλλάξει στὴ ζωὴ τῆς φαμίλιας του. Τὰ βρήκανε ὅμως ὅλα, τὰ ἴδια καὶ χειρότερα. Οὔτε κοπάδια, οὔτε προμάτιες, οὔτε καμμιά ἄλλη καλωσύνη. Φαίνονταν μάλιστα πὼς ἔλειπε κι' αὐτὸ τὸ ψωμί, γιὰ τ' ἡ Ἀντώνηνα ἔφιαχνε, γιὰ γιῶμα, μιὰ χοντρή μπατσαριά, καὶ ὁ Ἀντώνης κοντὰ στὸν τροχὸ του, ἀκονοῦσε μιὰ παλιοτσικοῦρα, πού τοῦ εἶχανε πάει ἀπὸ τὸ πρωί, κι' ἐτοίμαζε φωτιά γιὰ νὰ κολλήσῃ κάτι τενεκεδένια ἀγγεῖα, ἔτσι ἀδιάφορα, πού, ἂν δὲν ἐκάθονταν σ' ὅλα ἐκεῖ μέσα τὰ πράγματα καὶ τὰ ἐργαλεῖα ἓνα δάχτυλο σκόνη, θὰ ἐνόμιζε κανένας, ὅτι ἐξακολουθοῦσε χτεσινὴ δουλειά.

Τότ' ἓνας ἀπ' αὐτουνούς δὲν ἐκρατήθηκε, καὶ κάποια ὥρα τοῦ λέει:

— Ἀλήθει' Ἀντώνη, δὲ σὲ ρώτησα. . Βγῆκε τίποτα ἀπὸ ὅλην αὐτὴ τὴν ἱστορία;..

— Ἀπὸ ποιὰ «ἱστορία», καὶ σάν τὶ νὰ βγεῖ;

— Δὲ θὰ σοῦ δώκουν τίποτα;

— Γιὰ ποιά αἰτία νὰ μοῦ δώκουν;

— Νὰ πού πηγες στ' ἀνταρτικά. . . .

— Ποιὸς σοῦ εἶπε πὼς ἐπῆγα γι' αὐτό;

— Ἀ α μ μ μ. . . τότες γιὰτὶ ἐπῆγες;

— Θα μπορούσα βέβαια νά σοῦ ἀπαντήσω μὲ τό: «γιατὶ ἔτσι θέλησα», μὰ ἐπειδὴ καταλαβαίνω ὅτι ἀληθινὰ δὲ νοιώθεις τὴν αἰτία, θὰ σὲ ρωτήσω κι' ἐγὼ μὲ τὴ σειρά μου κάτι, εἶπε ἀργά-ἀργά, κυττάζοντας ὅλους, γιατί τοῦ φαίνονταν πὼς ὅλοι τους τὴν ἴδια ἀπορία εἶχαν, καὶ θέλω νὰ μοῦ ἀπαντήσετε...

— Γιὰ πές...

— Ποῦθε εἶναι οἱ πιστικοί, οἱ γελαδαραῖοι, οἱ ντραγάτες μας;

— Ἀπὸ τὴ Λιαμπουριά...

— Ποῦθε οἱ δοῦλοι πὸν πέρνουν οἱ χωρῆανοί, μας πὸν βαστοῦν μαγαζεῖα στὸ Τεπελένι, στὸ Μπεράτι στὴν Αὐλῶνα, στό...

— Ἔ σάμα δὲν τὸ ξέρεις καὶ ρωτᾶς!.. Κι' αὐτοὶ Τουρκαρβανίτες...

— Γιὰ νὰ τοὺς βάνωμε τὸ λοιπὸν αὐτουνοὺς σὲ τέτοιες δουλειές, καλλίτεροί μας εἶναι ἢ κατώτεροι;

— Θέλει καὶ ρώτημα; καὶὸς καλὸς γένεται δοῦλος...

— Ἄαα! καλὰ πὸν εἶπες!.. Νά, τὸ λοιπὸν, γιὰ νὰ μὴ γένωμε δοῦλοι τῶν δούλων μας, γι' αὐτὸ ἐπῆγα... Καταλάβετε;

Καὶ σὰν πὸν τοῦ φάνηκε ὅτι δὲν τὸν εἶχαν νοιώσει ὅλοι, ἐξακοκλύθησε:

— Οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ σᾶς ἔχετε γυρίσει ὅλη τὴν Ἀρβανιτιά· ἔχετε ἰδεῖ ἐκεῖ σὲ κανένα χωριὸ τῆς σκολειό, ἔχετε ἀπαντήσει γραμματισμένον, εἶδτε πουθενά τῆς δάσκαλο, γιατρό, δικηγόρο, μηχανικό;... Στᾶ δάχτυλα μετροῦνται οἱ τέτοιοι καὶ στὶς πολιτεῖες ἀκόμα· κι' ἀπ' αὐτουνοὺς οἱ περισσότεροὶ στὰ δικά μας τὰ σχολεῖα ἔχουν σπουδάξει... Ξέρετε πάλε, κανέναν τους πὸν νάχει ἀφήκει καμμιά πεντάρα...

— Ὦχ, καῦμένε, τὶ κάθεσαι τώρα καὶ ρωτᾶς! πετιέται καὶ τοῦ λέει ὁ Νάσιο Μπρισίμης· αὐτοὶ ν' ἀφήκουν γιὰ σπιτάλια, γιὰ σκολειά, γιὰ φτωχοκομεῖα, γιὰ γεροντοκομεῖα;... Πφφφ! Οὔτε καὶ τζαμιά, γιὰ νὰ προσκυνοῦ-

νε, ἂν καλοξετάξεις, δὲν ἔχουν. Κάτι σὰν ἀχυροκαλύβες εἶναι κι' αὐτά!..

— "Α! ὦραϊαααα! "Ε! κυττάξτε τώρα τὰ δικά μας τὰ μέρη, τὰ ἄλληνικά, πὸν ἤθελαν νὰ τὰ πάρουν τοῦ λόγου τους. Τὴν ἄρχοντική τὴ Ρίζα καὶ τὴ Λιντζουριά μὲ τοὺς Ζιάπες καὶ τοὺς Ζωγράφους τους, τὴν Πρεμετὴ μὲ τοὺς Δοῦκες της καὶ Ἀρσάκηδες, τὴ Δρόπολη καὶ τὸ Δέλβινο μὲ τοὺς Δεσποτάδες καὶ τοὺς Πατριαρχάδες του, τὴ Ζαγοριά καὶ τὸ Πωγῶνι μὲ τοὺς ἀρχόντους καὶ μὲ τοὺς γραμματισμένους τους, τὴ λεβεντο-Χειμάρρα μὲ τοὺς Σπυρομήλιους, τοὺς Δούληδες καὶ τοὺς τόσους καὶ τόσους καπεταναίους της, τὴν Κορυτσά μὲ τὸν Μπάγκα, καὶ τὴ Μοσκόπολη μὲ τὸ Σίνα καὶ τὰ ξακουστὰ σ' ὅλα τὰ βίλα-έτια Σκολειά καὶ τυπογραφεία της καί, γιὰ νὰ μὴ τὰ πολυλογῶ, ὅλους ἀντάμα αὐτουνούς τοὺς Καζάδες μας μὲ τοὺς λογιῶν-λογιῶν σπουδαγμένους τους καὶ πῆτε μου στὸ θεό σας, ἴσια καὶ ὅμοια εἴμεστε;..

— Καλῶς τὰ κάνετε (1), εἶπε μπαίνοντας ὁ Μιχάλη Παπαχρηστός· τί τὰ λέτε ἐδῶ πέρα;

— Τὶ νὰ ποῦμε, μωρὸ Μιχάλη, τοῦ ἀπάντησε ξαναμμένος ὁ Ἀντώνης. Νὰ γιὰ τοὺς μισοτσερούχους λεμε, πὸν κόντεψε νὰ μᾶς κάτσουν πάλε στὸ σβέροκο, γιὰ νὰ μᾶς κυβερνοῦν, σὰ νὰ μὴ ἤμασταν ἱκανοὶ μοναχοὶ μας...

— Αἴ, αἴ! . . . Καὶ σὰ νὰ μὴ ἔφτανε τάχα, πὸν μέσα σὲ τετρακόσια τόσα χρόνια ἄρπαξαν κι' ἐξέσκισαν κι' ἐρρούφηξαν τὸ γαῖμα μας κι' ἔψησαν τὸ ψάρι στ' ἀχείλια καὶ τῶν προσπαπούδων, καὶ τῶν παππούδων, καὶ τῶν πατεράδων μας, καὶ τὰ δικά μας . . . Γιατὶ ὅ,τι τραθήξαμε, ἀπ' αὐτουνούς τὸ ἔχομε πάθει. Ἐδῶ στὸν τόπο μας καθ' αὐτοῦ Τοῦρκο δὲν εἴχαμε ἰδεῖ. . . .

— "Α, πὸν νὰ συχωρεθοῦν οἱ γονεοὶ σου! . Πολὺ σωστὰ τὸ λές! Σκλάβοι τῶν Τούρκων ἤμασταν μὰ Ἀρβανίτες μᾶς ἐτυρραχνοῦσαν . . . Κι' ὄχι μονάχα ἐμᾶς μὰ κι' ὅλη

1) Συνειθίζεται ἀντὶ χαιρετισμοῦ.

τὴ Ρωμιοσύνη. Γιατὶ ὅλοι, γιὰ νὰ μὴ πάω πλιὸ μακρυνά ἀλλὰ ν' ἀρχιρήσω ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασιᾶ, οἱ Μέτε Ὀμπάσηδες καὶ οἱ Χασὶν Τσαούσηδες, καὶ οἱ Σαμπρῆ Μουλιαζίμηδες καὶ οἱ Βεῖζ Ταξιλάρηδες. πού μᾶς ρουφοῦσαν τὸ γαῖμα, καὶ ὅλοι οἱ Κατῆδες, καὶ οἱ Μαλμουντίρηδες κι' οἱ Κιατίπηδες τῆς Βοστίνας καὶ τοῦ Κάστρου καὶ τοῦ Λιμπόχοβου, πού μᾶς ἤγλεπαν σὰ φιασμένους ἀπὸ τὸ Μεγαλοδύναμο ἐξεπίτηδες γιὰ νὰ δουλεύουμε γιὰ τὴν ἀφεντιί τους, ἀπ' αὐτὴ τὴ φ ρὰ ἦταν. . . Ἀπὸ τὴ φάρα τῶν δούλων μας καὶ τὸ μονο πού διαφέρανε ἀπ' ἐκεινουνοὺς ἦταν ἡ στολή. Ἄν τοὺς τὴν ἔδωγαν καὶ τοὺς ἔδωγαν πόλε τι ποτοῦρια, ἢ τὰ μπινεβρέκια, τὸ κιουλιάφι, καὶ τὰ γουρουνοτσέρουχα, μπρὲ ντίπ κατὰ ντίπ, οἱ ἴδιοι κι' ἀπαρὸλαχοι θὰ ἦταν, γιατί καὶ στὴ μάθησι καὶ στὸ μυαλὸ καὶ στὴν ψυχὴ, σταλιὰ δὲν παράλλαζαν. . . Μὰ τότες ἦταν Τουρκιά, πού τὴν ἔτρεμε τὸ φεῖε κοῦδι καὶ δὲν τρομούσαμε νὰ κάνουμε κι' ἄλλοιῶς. Ὅποιον μᾶς ἔδωγαν ἀπὸ πανωθιὸ ἀπὸ τὸ κεφάλι μας αὐτὸν ἤμασταν ἀναγκασμένοι νὰ προσκυνοῦμε. . . Ἄλλοι τώρα; τώρα πού γκρεμοτσακίστηκαν ἐκεῖνοι θὰ γινώμασταν ἐπίσημα καὶ μὲ τὴ θέλησή μας δούλοι; . . . Καὶ τετοιουνῶν κιόλας;

Τοὺς ἔδωγαν ὅλους σὲ συλλοὴ τὰ λόγι' αὐτὰ τοῦ Τριβέλη, καὶ ἔσωπαιναν μὲ τὰ κεφάλια κατεβασμένα, γιατί παραδέχονταν πὼς τᾶλεγε «πολὺ σωστὰ καὶ ἅγια».

Ἐνας μονο «χαρβαλόστομος» τόλμησε νὰ πεῖ: — Ἐ! κι' ἀπὸ τ' ἔσᾶς τοὺς ἀντάρτες ἐγλύτωσε τόχα τοῦτος ὁ τόπος;. . . Ἐγλύττωσε ἀπὸ κεινουνοὺς πού ἐγλύττωσε. . .

Ὁ Ἀντώλης ἐπειράχτηκε.

— Τὶ νὰ σοῦ πῶ, παιδί μου, τοῦ λέει. Ἔχεις δίκη, νὰ κουβεντιάσεις ὅπως κουβεντιάσεις. Τώχομε στὸ γαῖμα μας νὰ λογαριάζωμ' ἔτσι. . . Μ' ἓνα χρόνο, πού ἔχομ' ἐλεύτεροι καὶ τετρακόσια ραγιαδες, πὼς νὰ γένει ἀλλοιώτικα; . . .

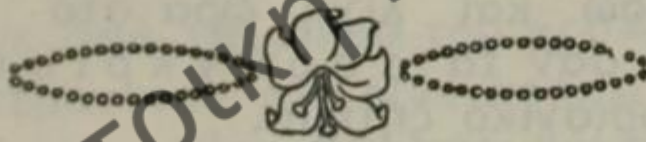
Καί, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυτό του, ἐξακολούθησε: — Ὁ προσπάππος σου ζιοῦσε στὸ σαραϊ τοῦ Ἀλῆ Πα-

σιᾶ, ὁ πίππος σου κοντὶ σιὸ Μπέη τῆς Κλεισούρας, ὁ πατέρας σου κοντὶ σιὸν Ἄγα τῆς Σαλιαρῆς, ἔσένα τώρα φυσικὸ εἶναι νὶ μὴ σοῦ κ νει ἐντύπωση, ἂν θὶ προσκυνοῦσες τὸ γελαδάρη τοῦ χωριοῦ σου.....

Καὶ δυνατώτερα ἐπρόσθεσε:

— Μὶ μοῦ φαίνεται πὼς ἦ μπατσόπητα, ποὺ ἔφιακε ἠ Ἄντωνενα, ψήθηκε καὶ θέλω νὶ τὴ φῖω ζεστὴ καὶ χωρὶς σύχυση... Ἄει στὸ καλὸ!

— Σιακᾶδες, σιακᾶδες τώειπε ἔκαμαν οἱ ἄλλοι, κ' ἔσηκώθηκαν νὶ φύγουν.

Μόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτς

ΟΙ ΑΠΟΡΙΕΣ

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Ἄκόμα βούϊζαν στ' αὐτιά τοῦ μπάρμπα-Χριστόδουλου Ζαχαρούλα, ὅταν ἐκάθησε κοντὰ στοῦ τζάκι, τὰ λόγια ἐκείνου τοῦ «χαμένου» τοῦ Λάζαρου Μήτση: «καὶ τί τάχα ἔκαμες ἐσὺ στὴ ζωὴ σου»; πού τοῦ ἐπέταξ' ἐδῶ καὶ λίγη ὥρα στοῦ χαγιατί τῆς ἐκκλησιᾶς, σὰν τὰ τσοῦγκρισε μαζύ του γιὰ κάποιο χωριανικὸ ζήτημα.

«— Ἄκουσ, ἐκεῖ τί ἔκαμα!... Πῶς τί ἔκαμα; Ἔκαμα μωρ' χαμένο κορμί...», ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του ὁ μπάρμπα-Χριστόδουλος, ἔκαμα...» Καὶ θυμωμένος, τώρα μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του πού ἀκόμα δὲν μποροῦσε νὰ βρεῖ τὴν πρεπούμενη ἀπάντηση εἶπε, σὰ νὰ βιάζονταν νὰ ξεμπερδέψει μὲ αὐτὸ τὸ ἐνοχλητικὸ ρώτημα, «Ἐ! ἔκαμα τέλος πάντων ὅ,τι κάνει ὅλος ὁ κόσμος στὴ ζωὴ του.»

Μὰ ἡ ἀπάντηση δὲν τὸν ἱκανοποιοῦσε. Γιατί κι' ὁ Λάζαρος πού τὸν ἔλεγε τῶρ' αὐτὸς «χαμένο κορμί», πάνω-κάτω τὰ ἴδια εἶχε κάμει, ὅπως λογάριασε ὁ μπάρμπα Χριστόδουλος, καὶ τὴν ἴδια ἀπάντηση μποροῦσε νὰ τοῦ δώσει κι' ἐκεῖνος, ἂν τοῦ ἔβανε κι' αὐτὸς τέτοιαν ἐρώτηση.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι κι' ἄλλη μιὰ φορὰ εἶχε σκε-

φτειῖ πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ὁ μπάρμα-Χριστόδουλος, μὰ τότε καθησύχασε μὲ τοῦτο δά: «Ἔ! τί κάνει ὁλος ὁ κόσμος γιὰ νὰ κάμω κι' ἐγώ; Ποιὸς ψηλά, ποιὸς χαμ'λά».

Καὶ θυμᾶται ὅτι ἐλογάριασε τότε τὸ τι εἶχε κάμει ὁ Δημήτρης Νίκας, ὁ Λάμπη Χρῆστος, ὁ Τάκη Περιτέλας πού ἦταν κι' οἱ καλλίτεροι τοῦ χωριοῦ, καὶ σὰ βρῆκε ὅτι δὲν εἶχε ἀπομείνει καὶ πολὺ πίσω ἀπὸ αὐτουνούς, σταμάτησε ὡς τὰ ἐκεῖ.

Μὰ τώρα συλλογιέται: «κόσμος ὁλος» αὐτοὶ οἱ τρεῖς-τέσσερις εἶναι; Καὶ σὰν τοῦ πέρασε λίγο ὁ θυμὸς, συδαύλισε τὴ φωτιὰ πού ἐκόντευε νὰ σβύσει, καὶ εἶπε: «Μωρ' ἀλήθεια γιὰ ἄσλογαριάσω ψίχα τώρα τί ἔκαμα στὴ ζωὴ μου...»

Μιὰ γρήγορη ματιὰ πού ἔρριξε στὰ περασμένα, δὲν τὸν ἐσταμάτησε πούθενά. Ὅλ' ἀσήμαντα, «χαμένα», ὅπως τάλεγε αὐτός. Ὑστερα θέλησε νὰ τὰ ἐξετάσει προσεχτικώτερα.

Ἄρχισε ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια.

Ὁ πατέρας του τὸν εἶχε ἀφήσει ὄρφανό, μικρὸν ἀκόμα. Γιὰ νὰ μάθει κάτι κολουβογράμματα, βασιάνιστηκε πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἄξιζαν.

Ἄμα μεγάλωσε λίγο τὸν ἔστειλαν στὴν Πόλη. Ἐκεῖ πάλι εἶχε καινούρια βάσανα, σὰ μπακαλάκι πού ἀρχισε τὸ στάδιό του. Χρόνια ἀκέρια βρίσκονταν, ἀπὸ τὴ νύχτα ὡς τὴ νύχτα, στοὺς δρόμους χειμῶνα-καλοκαῖρι, γκαρμανιάζοντας: «ὁ μπακάλης ἐδῶ, τὸ μπακαλάκι ἐδῶ!» γιὰ νὰ πέρνει τίς παραγγελίες «μιὰ δεκάρα ἄλας καὶ εἴκοσι παράδες ζάχαρη» ἀπὸ τῆς κυράδες τοῦ μαχαλαῖ, πού δὲν ἐννοοῦσαν νὰ χαλάσουν τὸ χουζοῦρι τους, γιὰ νὰ πᾶν μοναχές τους στὸ μαγαζι γιὰ νὰ ψουνίσουν καὶ τὸ βράδυ μουσκεμένες πότε ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ πότε ἀπὸ τὸν ἴδρω, νὰ κοιμᾶται ἀπάνω στὸ σκοτεινὸ πατάρι δίπλα στ' ἀδειανὰ σακκιά, πού μύρι-

ζαν από σαποῦνι, ρύζι ἢ μπακαλιόρο . . .

“Όταν ἐμεγάλωσε κάπως, πολὺ λίγο καλλιτέρεψε ἢ κατὰστασή του. Γένηκε ἀλήθεια κάλφας στὸ μπακάλικο, μὰ μόνο πού δὲ γυρνοῦσε πλιά στοὺς δρόμους καὶ πού πῆρε χρονιατικό, λίγα γρόσια παραπάνω. Αὐτὸ μονάχα κέρδισε. Κατὰ τ’ ἄλλα, ἀπὸ ζωῆ, τὰ ἴδια τραβοῦσε.

“Όταν, ὕστερ’ ἀπὸ χρόνια, γύρισε στὸ χωριὸ ἤυρε τὸ σπίτι του κλεισμένο, γιὰτ’ εἶχε πεθάνει καὶ ἡ μάνα του, καὶ ἀφοῦ παντρεύτηκε ξαναγύρισε στὴν Πόλη ἀφήνοντας τὴ γυναῖκα του μ’ ἓνα παιδί στὴν κοιλιά.

Κατόπι τούρθανε τὰ πράγματα ἀνάποδα. Ἡ γυναῖκά του ἀρρώστησε, τὸ παιδί ἀπέθανε, κι’ αὐτὸς ἐκεῖνο τὸ ταξίδι, ἐμεινε στὰ ζένα δέκα ἀκέρια χρόνια.

Δὲν ἐκάθησε περισσότερο ἀπὸ ἓνα χρόνο στὸ χωριό, γιὰτὶ «εἶχαν πολλές πληγές», καὶ ἐξ αἰτίας ἀπ’ αὐτὸ σώθηκαν γρήγορα οἱ λιγοστοὶ παράδες ποῦχε φέρει, μὰ «πῆρε πάλε τὰ μάτια του» κι’ ἔφυγε.

Δοκίμασε τότες τὴν τύχη του σὲ μακρυνότερο ταξίδι, μὰ κι’ ἐκεῖ δὲν τοῦ πῆγε καλλίτερα.

ἤυρε, ἀκόμα, σὰ γύρισε, μιὰ κοπέλλα ἀρρωστικὴ καὶ σακάτικη, ἤυρε καὶ τὴν γυναῖκά του ἰδιότροπη καὶ γκρινιάρη—καὶ τί δὲν ἀλλάζει μέσα σὲ τόσα χρόνια, μιὰ ζωῆ ἀκέρια!— καὶ τοῦ πάγωσε ἡ καρδιά.

Πόσο διαφορετικώτερα τὰ συλλογιόνταν καὶ τὰ λογάριαζε ἀπὸ μακρυὰ, καὶ πῶς τὰ ἤυρε! Κι’ ἔκαμε γρήγορα-γρήγορα, γιὰ τρίτη τότε φορά, τὸ ταξίδι του κι’ ἐδούλεψε σκυλίσια.

Κι’ ὅταν τοῦ τσάκισε πλιά κορμί καὶ ψυχὴ ἠξενητεῖα κι’ ἡ δουλειά, μάζωσε τὸ βιό του κι’ ἐγύρισε πάλι ὀριστικὰ στὴν πατρίδα, ὄχι τόσο γιὰ ν’ ἀναπαυτεῖ, ὅσο γιὰ ν’ ἀφήσει τὸ βασανισμένο κου-

φάρι του σὲ μιὰν ἄκρη τοῦ «Ταξιάρχη», πού ὤμοιαζε, μὲ τὰ πολλὰ τὰ δέντρα του, περισσότερο μὲ «κουρὶ» παρὰ μὲ νεκροταφεῖο.

Παράξενο! Ἐκτὸς τοῦ χωριό, αὐτὸ τὸν τραβοῦσε τώρα περισσότερο. Τὸ σπίτι του, τὸν ἐσυγκινοῦσε λίγο κι' αὐτό, μὰ πιὸ πολὺ τὸν ἐτρόμαζε. Τὶ θαύρισκε ἐκεῖ τάχα; Αὐτὸ ἦταν ἡ συλλοή του. Εἶχε πεθάνει βέβαια ἡ «σακάτισσα», μὰ ἡ γυναῖκά του ποῦχε μαρζώσει, εἶχε πάθει ψυχικὸ σακάτεμα, πού ἦταν ἀκόμη χειρότερο;

Καὶ δὲν ἦταν βέβαια ἡ οἰκονομική του κατάσταση δύσκολη σὸν τοὺς ἄλλους καιροὺς, μὰ τί ὠφελοῦσε; Ἦταν πολὺ ἀργὰ πλιά νὰ τοῦ ἀλλάξει τὴ ζωή. «Ὅ,τι εἶχε γίνεϊ γίνηκε....

Εἶχε ἀπομείνει σὰν κούτσουρο. Ἡ ζωὴ του δὲν εἶχε κανένα σκοπὸ, κανένα γόημα... Ἐπήγαινε κι' ἔρχονταν σπίτι-μεσοχώρι, μεσοχώρι-σπίτι, καρτερώντας τὴ μέρα πού θὰ θάφτανταν στὸν «Ταξιάρχη»!...

«— Μωρ' σὰν πῶς ἔχει δίκιο ὁ παλιο-Λάζαρος. μουρμούρισε τότες. «Τὶ τάχα ἔχω κάμει;»

Κι' ἄθελά του πῆγε ὁ νοῦς του στὴν ἐπιθυμία του νὰ γυρίσει στὸ χωριό, «γιὰ νὰ θαφτεῖ στὸν Ταξιάρχη του», κι' ἀναγέλασε μὲ αὐτὴ.

«— Εἶδες ἐκεῖ κουταμάρα!» συλλογίστηκε· «σαματὶ γεννήθηκα ἐξεπίτηδες γιὰ νὰ θαφτῶ στὸν Ταξιάρχη».

Μὰ ἔξαφνα ἀναρωτήθηκε:

«— Μωρ' ἀλήθεια· γιὰτὶ γεννήθηκα ἄραγες;

Τὸν ἐτρόμαξε ὅμως αὐτὴ ἡ σκέψη.

Ποτὲ δὲν εἶχε κάμει στὸν ἑαυτὸ του τέτοια ἐρώτηση, ἀφοῦ ἤξερε ὅτι «γιὰ νὰ γένωνται ἔτσι τὰ πράγματα, ἔτσι καὶ θὰ ἔπρεπε». «— Ἐτσι εἶναι φιαγμένα ἀπὸ τὸ Μεγαλοδόναμο», εἶχε πεῖ κάποια ἄλλη φορά, κι' ἔμεινε μὲ αὐτὸ ἱκανοποιημένος. Σήμερα ὅμως τοῦ τὰ μπερδεύαν ἡ ρώτηση τοῦ Λάζαρου καὶ ἡ ἐπιθυμία του νὰ θαφτεῖ στὸν «Ταξιάρχη» τους

πού του φαίνονταν τώρα γελοία.

« — Γεννιώμεστε τὸ λοιπὸν γιὰ νὰ μὴ κάνωμε τίποτα στὴ ζωὴ μας παρὰ νὰ θαφτώμεστε σ' ἓναν ὁποιοδήποτε «Ταξιάρχη»; ἀναρωτήθηκε... «Μ' ἂν δὲν ἔχω κάμει ἐγὼ τίποτα» εἶπε πάλε, «εἶναι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά πολλοὶ ἄλλοι πού ἔκαμαν».

Κι' ἐσυλλογίστηκε τόσους καὶ τόσους πού εἶχαν κάμει παράδες, χτήματα, βιὸ μ' ἓνα λόγο.

Μὰ γρήγορα βρῆκε πὼς οὔτε αὐτὸ ἐλυοῦσε τὴν ἀπορία του.

« — Τί; γεννιέται ὁ ἄνθρωπος», συλλογιέται, γιὰ νὰ φιάνει παράδες καὶ βιὸ, πού γιὰ νὰ τὴν ἀποχτήσῃ κολάζει τὶς περισσότερες φορές—γιὰ νὰ μὴ ποῦμε πάντα—τὴν ψυχὴ του καὶ τ' ἀφήνῃ ἀργὰ ἢ γρήγορα σὲ τοῦτον τὸν ψεύτικο τὸν κόσμο; Μπορεῖ νᾶναι, εἶπε πάλε, γιὰ νὰ κάμει παιδιὰ, νὰ τὰ μορφώσῃ, νὰ τὰ κάμῃ καλοὺς ἀνθρώπους.... Μ' ἂν δὲν κάμει ὁμῶς καθόλου, ἢ ἂν δὲν τοῦ ζήσουνε, ὅπως κι' αὐτοῦ, ἢ ἂν δὲν μπορέσῃ ἢ δὲν ἔχει τὰ μέσα νὰ τοῦ κάμῃ καλοὺς, ἢ ἂν γένουν ἀπὸ φυσικοῦ τοῦς κακοί, τότες δὲ φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει κανένα σκοπὸ ὁ ἄνθρωπος;.... Καὶ πρέπει τάχα νὰ γεννιώμεστε, γιὰ ν' ἀγωνιζόμεστε κατόπι νὰ γένωμε καλοί;. Κι' ἦταν—νὰ ποῦμε καὶ τὸ ἄλλο—ἀνάγκη νᾶναι ἄνθρωποι στὴ γῆς; Γιατί; Γιὰ νὰ τὴ δουλεύουν;... Βέβαια θὰ πεῖς πὼς ἔφταιξε ὁ Ἄδὰμ κι' ἡ Εὔα, γιὰτὶ τὸν ἄνθρωπο τὸν εἶχε ὁ Θεὸς στὸν Παράδεισο, εὐτυχισμένο, μὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀμαρτία τοῦς δὲ μᾶς ἐγλύττωσε ὁ Χριστός;... »

“Ὅσο λοιπὸν πήγαινε καὶ τὰ μπέρδευε περισσότερο ὁ μπάρπα-Χριστόδουλος.

. . . . .

*
**

“Ὅταν, σκολιῶντας τὶς ἔξω δουλειές τοῦ σπιτιοῦ, μπῆκε στὸ «χειμωνιάτικο» ἢ γυναϊκά του, τὸν

ηῦρε πεσμένο σὲ συλλοή

— Μπά! ἐδῶ εἶσαι σύ; εἶπε· γιατί κάθεται ἔτσι στὰ σκοτάδια κι' ἄφηκες καὶ τὴ φωτιά κι' ἔσβυσε; .

Καὶ χωρὶς νὰ περιμένει τὴν ἀπάντηση, ἐπῆγε κι' ἔφερε λίγα ξύλα σίμπισε τὴ φωτιά, ἀναψε κατόπι τὴ μικρὴ γυαλένια λάμπα, ποὺ ἦταν κρεμασμένη στὴν «ποδιά» τοῦ τζακιοῦ, πῆρε ἀπὸ κάποια γωνιά μιὰ πανένια σακκούλα γιομάτη μαλλὶ κι' ἄρχισε νὰ τὸ γρένει.

Βαθειὰ σιωπὴ ἀπλώθηκε πάλε στὸ φωτισμένο τώρα δωμάτιο, καὶ μόνο τὸ ἀνάλαφρο ρουχαλιτὸ τοῦ μεγάλου γάτου, ποῦχε κουλουριαστεῖ στὸ παραγῶνι, ἀκούονταν.

‘Ο μπάριμπα-Χριστόδουλος ἀκουμπισμένος σ' ἓνα μάλλινο ὑφαντὸ προσκέφαλο, μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο πρὸς τὸ τζάκι, ἐκύτταζε ἀφηρημένα τὶς γλῶσσες τῆς φωτιᾶς ποὺ ἔγλυφαν τὰ ξερὰ ξύλα καὶ βγάνανε πότε-πότε μικρὰ βουητά.

‘Η γριὰ του γρένει καὶ φαίνεται νὰ νυστάζει.
“Ἐξω σηκώθηκε ἀέρας κι' ἓνα σκυλὶ στὸν πέρα μαχαλᾶ ἀλυχτάει μανιασμένα.

Σὲ λίγο ἀκούστηκαν ἀπ' ἐκεῖ κάτω φωνὲς γυναικῶν.

— Λένηηηη! μωρ' Λέεεενηηηη!

— Ω! ω ω ω ρ σ ε ε ε ε!

— Τῶωωβρεες;

— “Ο-χι-ἄ-κό-μαααα!

Κάποιο μοσκάρι εἶχε χαθεῖ καὶ τὸ γύρευαν μὲ ἀγωνία στοὺς κήπους καὶ τ' ἀλώνια...

...
‘Η ὥρα περνάει καὶ μὲ τὸ πέρασμά της λὲς καὶ σφίγγονται περισσότερο τὰ στόματα. Αὐτὸ γίνεται χρόνια τώρα. ‘Ο καθένας ἀπὸ τοὺς γερόντους κλειέται στὸν ἑαυτὸ του καὶ τὶς περισσότερες φορὲς οὔτε κἂν συλλογιέται τίποτα, σὰ νάηταν ὀλωσδιόλου

ἀδειανὸ τὸ κεφάλι κι' ὅλο τὸ εἶναι του. Ὁ ὕπνος στὶς τέτοιες περιστάσεις ἔρχονταν σὰ λυτρωμός. Ἐφερε τουλάχιστο ὄνειρα...

Ἄμα σκόλασε ἡ γριὰ τὸ μαλλί, σηκώθηκε νὰ τοιμάσει νὰ φᾶνε.

Γύρισε τὴν πυροστιὰ στὴ φωτιά, κι' ἔβαλε πάνω σ' αὐτὴ τὴν καπνισμένη πότσια πού βρισκόνταν στὴν ἄκρη στοῦ τζάκι. Κατόπι πήρε μὲ τὴ σκούπα, ἀνάλαφρα, τὶς τρίχες καὶ τὶς σκόνες πούχανε πέσει ἐκεῖ μπροστὰ ἀπὸ τὸ γράσιμο τοῦ μαλλιοῦ. Ἐφερε τὸ μικρὸ στρόγγυλο σοφρὰ, τὸν καλοπλυμένο, σὰ νάχε φιαστεί χτές, τὸν ἔβαλε ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀγουνίστρα δίπλα στὴ φωτιά, ἔφερε δυὸ χουλιάρια, δυὸ χοντρές χωματένιες κουτοπούλες πούχανε ζωγραφισμένο στοῦ βάθος τους, μέσα σὲ κόκκινο κύκλο, ἓνα γαλάζιο λουλοῦδι καὶ στὰ γυριστὰ καὶ στρωτὰ χεῖλη τους κεντίδια σὰν εἶδος κορνίζα, ἔβγαλε ἀπὸ τὸ ψωμοκοῦτι ἓνα κομμάτι ψωμί, κι' ἀπὸ τὴν κρομμυδαρμάθα πού κρέμονταν ἐκεῖ ἐντὴ γωνιά κοντὰ στοῦ νεροχίτη, δυὸ κρεμμύδια ἄσπρα, ἔβαλε καὶ τὸ ψωμομάχαιρο κι' ἐκάθησε στὴ συνειθισμένη θέση της.

Ὅταν ἐξεστάθηκε ἡ φασουλάδα, γιόμισε τὶς κουῖπες, ἔκαμε τὸ σταυρό της καί :

— Ἄιντε, σήκου νὰ φᾶμε, εἶπε στοῦ μπαρμπα-Χριστόδουλο, πού, ἔχοντας ἄλλοῦ τώρα τὸ γιοῦ του, δὲν ἐπρόσεχε στὴν εἰομασία αὐτὴ τῆς γυναῖκας του.

.....

* * *

Ὁ μπαρμπα-Χριστόδουλος ἔτρωε ἀνόρεχτα.

Ἡ ἴδια καὶ πάλε σιωπὴ, στοῦ μικρὸ δωμάτιο. Μόνο τὸ χτύπημα τῶν χουλιαριῶν πότε στὶς κουῖπες καὶ πότε στοῦ σοφρὰ ἀκούεται.

— Γιατί δὲν τρῶς; τὸν ρωτᾷ κάποια στιγμή ἐκεῖνη.

— Δὲ βαρυέσαι! χαμένα εἶναι ὅλα...

Ἡ γριά τὸν κυττάζει παραξενεμένη καὶ ρωτάει:

— Τί σοί λόγια εἶναι αὐτὰ ποὺ κουβεντιάζεις;!

Τὶ σ' ἔπιακε ἀπόψε;

— Νά· θέλω νὰ πῶ τοῦτο:.. Γιατί τρῶμε;

Πάλε ἡ ἴδια ἀπορία μὰ καὶ φόβος μαζί τώρα, μὴ τάχασε ὁ γέρος. Γι' αὐτὸ γιὰ νὰ τὸν δοκιμάσει, τοῦ δίνει τὴν ἀπάντηση:

— .... Ἄμ πῶς ἀλλοιῶς θὰ βαστάξωμε τὴ ζωὴ μέσα μας;

— Ξέρεις γιατί τὴν ἔχομε τὴ ζωὴ;

— ..... Μπάει! Γιατί μᾶς τὴν ἔδωκε ὁ Θεός...

— Καλά· μὰ **γιατί** μᾶς τὴν ἔδωκε;

Ἡ γριά εἶχε ἐκνευριστεῖ πλιά.

— Ἡμαρτος, Παναγία μου!... Φάε, λέω, χαντακωμένε, κί' ἀφ' στα αὐτααά. Εἶναι θεοτικά. Δὲν εἶναι νὰ τὰ συλλογιέσαι ἐσὺ κι' ἐγώ!... Θὰ μὲ κολλάσεις... Φάε..

Πάλι σιωπή.

— Ντίπ ἄνοστα εἶναι τοῦτα τὰ φασούλια.!

— Τὶ θέλεις νάειναι; βρασμένα χωρὶς λάδι...

Κί' ὁ μπαρμπα-Χριστόδουλος λέει μὲ σιγανὴ φωνή, σὰ νὰ μιλάει μὲ τὸν ἑαυτό του:

— Βέβαια! φασούλια δίχως λάδι, γιὰ νὰ βαστάξεις μέσα σου τὴ ζωὴ... Ζῆσε νὰ κάμεις ἁμαρτίες, γιὰ νὰ τὶς ξαγοράσεις κατόπι, τρώγοντας φασούλια νερόβραστα.

Ἡ γριά του δὲν τοῦ ἀπαντάει. Κάνει μονάχα τὸ σταυρό της καὶ μουρμουράει:

— Ἡμαρτος, Παναγία μου! Μ' ἐκόλασε ἀπόψε, τὴν καυμένη, μ' ἐκόλασε!..

* * *

Σὲ λίγο ὁ γέρος σηκώθηκε καὶ βγῆκε στὴν κρεβ-

βάτα, για να βλέπε τι καιρό θακανε την άλλη τή μέρα, γιατί είχε βάλει μαστόρους να «γυρίσουν» τη σκεπή του σπιτιού.

Ο βοριᾶς είχε σαρώσει τὰ λίγα σύννεφα και τ' ἄστρα ἔλαμπαν τώρα στὸν κατακάθαρον οὐρανό.

Τᾶχε ἰδεῖ ἄπειρες φορές ὁ μπαρμπα-Χριστόδουλος, μὰ δὲν τᾶχε προσέξει... «Ὅταν ἦταν μικρός, εἶχε ἀκούσει τὰ παραμύθια γιατὸν αὐγερινό και τὸ «ἄχερο τοῦ νοῦνου» (1) ἀλλ' ἀπὸ τότε δὲν ἀσχολήθηκε ἄλλο μὲ αὐτά. Στὸ σχολεῖο εἶχε μάθει ὅτι τᾶχε κάμει ὁ Θεὸς γιατὸν ἄνθρωπο... Καλά· μὰ τί τοῦ χρειάζονταν τάχ' αὐτά; ἀναρωτιέται τώρα. Θὰ πεῖς ὅτι τὸν ἥλιο γιατὸν να ζεσταίνει τὴ γῆς, και τὸ φεγγάρι γιατὸν να φέγγει τὰ βράδυα, ἀλλὰ τ' ἄστρια; Ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται σὰν τις λαμπυρίδες τις νύχτες τοῦ καλοκαιριοῦ; Θὰ τάκαμε, λές, γιατὸν ἄνθρωπο κι' αὐτά, ἀφοῦ δὲν τοῦ χρειάζονται;.. Δὲν τὸ πίστευε...

«Για φαντάσου ὅμως», συλλογιέται κάποια στιγμή, «νάκαμε ὁ Θεὸς ἄνοιξη, καλοκαῖρι, χινόπωρο, χειμῶνα, ἥλιο, φεγγάρι, ἄστρια, ποτάμια, γι' ἀνθρώπους, να ποῦμε, σὰν τὸ Ζῆσο Χαβῆ, τὸ Γιάννη Νατσούλα, τὸ Χαρίση Σκαπίδα, τὸ Μῆτρο Λιγδοσκούφη και κάτι ἄλλους τέτοιους! Ἦ γιατὸ Λάζαρο τὸ Μῆτση, ἢ και γι' αὐτόν, μακάρη, τὸν ἴδιο και τὴ μάμπω του!... Δὲν εἶναι να ξεκαρδίζεται κανένας στὰ γέλοια;... Θὰ πεῖς, πὼς τᾶχε φιάσει γιατὸν Ἀδὰμ κι' ἀφοῦ μιὰ φορά γινήκανε ἀπόμειναν· μὰ δὲ μπορούσε τάχα να τὰ στείλει κατ' ἀνέμου, ἀφοῦ οἱ ἀνθρώποι βγήκαν τέτοια παλιοτόμαρα;... Μπά! κάτι ἄλλο, σίγουρα, ἦτανε.»

Κι' ὁ μπαρμπα-Χριστόδουλος ἀποροῦσε ποὺ τοῦ ἦρθανε ὅλα μαζωμένα ἐκεῖνο τὸ βράδυ στὸ μυαλό και ποὺ τόσα χρόνια τώρα δὲν εἶχε σκεφτεῖ τίποτ' ἀπ' αὐτά.

(1) Ὁ Γαλαξίας

« — Πῶς ζιοῦμε, οἱ κακομοίρηδες, ἔτσι σὰν τὰ ζᾶ! εἶπε. Τάγλεπα, τὰ ξανάγλεπα, μὰ ποτές δὲ μοῦ πῆγε ὁ νοῦς νὰ ξετάξω καὶ νὰ μάθω!...»

Καὶ τὸ μυαλό του ἐδούλευε, ὅπως δὲν εἶχε δουλέψει ποτές ὡς τότε....

Μὰ ὅσο περισσότερο συλλογίζονταν, τόσο καὶ δὲν εὔρισκε ἄκρη! Ἔπεφτε ἀπὸ ἀπορία σὲ ἀπορία.

Δὲν ἦταν προκοπὴ λοιπόν!

Κάποιον ἔπρεπε, χωρὶς ἄλλο, νὰ ρωτήσῃ.

Τὸ δάσκαλο; Δὲ βαρυέσαι!... Αὐτὸς ἦταν «τοῦ παλιοῦ καιροῦ» καὶ σίγουρα δὲ θάξερε τίποτα περισσότερο... Τὸν παπᾶ; Ἀκόμα χειρότερα.

Αὐτὰ τὰ ζητήματα ἤθελαν «διαβασμένον» ἄνθρωπο.

Κι' ἐπῆγε τότε ὁ νοῦς του στὸ γιατρό, πού ἦταν ἓνα καλό, πρόθυμο καὶ γλυκομίλητο παιδί.

Ἔ! ἀπ' αὐτὸν θὰ μάθαινε, ὅταν θάρχονταν στὸ χωριό τους γιὰ κανέναν ἄρρωστο. Θὰ τὸν ἐκρατοῦσε, καθὼς ἦταν καὶ λίγο συγγενής του, τὸ βράδυ στὸ σπίτι του, καὶ θὰ τὸν ἐρωτοῦσε γιὰ ὅλα.

Καὶ ἡ μέρα αὐτὴ δὲν ἄργησε.

Ἔτσι ὁ μπάρμπα-Χριστόδουλος, ἓνα βράδυ ἐκεῖ κοντὰ στὸ τζάκι καὶ στὴ δυνατὴ φωτιὰ πού ἔκαναν κάτι δέντρινες κουφάλες, δὲν ἔπαψε νὰ τὸν ρωτᾷ.

Ὁ γιατρός τοῦ μίλησε μὲ λόγοι' ἀπλᾶ γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα, κι' ἐκεῖνος θαμπωμένος ἀπ' ὅσα ἐμάθαινε ἔλεγε καὶ ξανάλεγε: « — Σὰν τὸ βόϊδι ἐζιοῦσα ὡς τώρα ὁ μαῦρος, σὰν τὸ βόϊδι!...»

Κόντευαν μεσάνυχτα κι' ὁ μπάρμπα-Χριστόδουλος δὲν ἔλεγε νὰ τελειώσῃ. «Ὁλο κι' ἐρωτοῦσε.

Ὁ γιατρός, πάλι, σὰν τὸ βρῆκε τοῦ γούστου του, βάλθηκε νὰ τὸν ξαφνίσῃ μὲ τὴ «σοφία» του

καὶ νὰ τοῦ κάμει ἄνω-κάτω τὸ μυαλό· νὰ τοῦ τὸ κάμει «κουρκοῦτι», ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος ὁ μπάρμπα-Χριστόδουλος.

Μὰ ἡ γριὰ ποῦχε σκολάσει τὶς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ κι' εἶχε βαρεθεῖ—ἀπὸ ὥρα κιόλας— νὰ καρτερεῖ νὰ σηκωθοῦν, γιὰ νὰ πλαγιάσει, τοῦ εἶπε μὲ ἀγανάχτηση κάποια στιγμή πού τὸν ἐπέτυχε μοναχόν του:

— "Αφ'στα, μωρὲ κούγια βλο, αὐτὰ καὶ πᾶσε νὰ κοιμηθεῖς... Θὰ σοῦ σηκωθεῖ τὸ μυαλό καὶ τί νὰ σὲ κάμω ἢ μαυρομοῖρα!..." "Αφ'στα ὅπως τ'ἄχομε βρεῖ... Στὸ ἔχω πεῖ κι' ἄλλη βολὰ χαντακωμένε..."

Ἐκεῖνος ὅμως δὲν τῆς ἀπάντησε τίποτα· τὴν ἐκύτταξε μόνο σούφρωσε τὸ στομα του καὶ τάρραξε τὸ κεφάλι του, σὰ νὰ τῆς ἔλεγε: «Ποῦ νάξερες, κακομοῖρα, σὲ τί σκοτάδια βρίσκεσαι!...»

*
* *

Τὴν ἄλλη ἡμέρα, πού ὁ μπάρμπα-Χριστόδουλος, ξέβγαλε τὸ γιατρό, ὅταν στὸ γύρισμα ἀγνάντεψε τὸν «Ταξιάρχη» καὶ παραπέρα τὸ μεγάλο μαντρογυρισμένο χωράφι του, πού τοῦχε στοιχίσει τόσα ἐξόδα καὶ στενοχώριες καὶ ἐξ αἰτίας του εἶχε μπει σὲ τόσους «νταβάδες», τοῦ φάνηκαν τόσο ἀσήμαντα, τόσο «χαμένα» πού δὲ μπόρεσε νὰ κρατηθεῖ κι' ἐξέσπασε σ' ἓνα δυνατὸ γέλοιο.

Μὰ τοῦ χτύπησε στ' αὐτιά πολὺ παράξενα τὸ γέλοιο αὐτό.. Δὲν τὸ γνώρισε γιὰ δικό του. "Ὁμοιάζε σὰ σατανικό, σὰ ζουρλοῦ... Αὐτὸς ποτὲ δὲν ἐγελοῦσε ἔτσι!

Κι' ἀνασηκώθηκε ἡ τρίχα του, γιὰτι τοῦ φάνηκε κιόλας πὼς κάτι τοῦ ἔλειπε τώρα ἀπὸ τὸ εἶναί του... Κάτι ἄδειο ἔνοιωθε μέσα του.

Καὶ καθὼς ἐθυμόνταν τὰ λόγια τῆς γριᾶς του: «θὰ σοῦ σηκωθεῖ τὸ μυαλό, χαντακωμένε!», ἐνόμι-

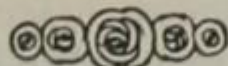
σε πώς αὐτὸ ἦταν. Πῶς εἶχαν ἀρχίσει κιόλας νὰ βγαίνουν ἀληθινὰ τὰ λόγια της...

Ἐκύτταξ' ἓνα γύρω του, σὰν τρομαγμένος, γιὰ νὰ ἰδεῖ μὴ τὸν εἶχε ἀκούσει κανένας, καὶ ξάνοιξε τὴν περπατησιά του.

Κι' ὅσο κι' ἂν σὰ νάθελε νὰ γλυτώσει μιὰ ὥρα γρηγορότερ' ἀπ' αὐτὸ πού δοκίμαζε), βιάστηκε νὰ παραδεχτεῖ μουρμουρίζοντας: «— Μωρ' σάμα ἔχει δίκιο ἢ καὺμέν' ἢ μπάμπω... Σίγουρα ἔχει δίκιο. Δὲν εἶν' αὐτὰ γιὰ τ' ἐμᾶς! Κάλλιο ἄς τ' ἀφήκωμε, ὅπως τάχομε βρεῖ!» ὅμως δὲν ἔννοιωσε καθόλου, σὰν πρῶτα, τὸν ἑαυτὸ του.

Ὅταν μὲ βαρεῖα καρδιὰ ἔφθασε σὶ σπῖτι κι' εἶδε τὴ γριά του, πού ἐκείνη τὴ στιγμή εἶχε ἀνάψει τὴν καντήλα, νὰ κάνει εὐλαβικὰ τὴν προσευχή της, συλλογίστηκε, ὄχι χωρὶς ζήλεια.

— Καλότυχη!.. Καλότυχη!.. Τὶ τάθελα ἐγώ;..

ΑΔΕΡΦΗ...

Στή μνήμη τῶν ἀγαπημένων μου ἀδελφῶν
ΕΥΦΗΜΙΑΣ καὶ ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ.

Εἶχε ἔρθει καὶ πολε στο σπίτι μας ἡ θειὰ Χαϊδού-
λα, γιὰ νὰ ἰδεῖ τὴ μάνα μου καὶ ἴσως γιὰ νὰ τῆς πεῖ
«τὰ βάσανά της» — ἀτέλειωτα καὶ καινούρια κ θε φο-
ρά —, γιὰ ν' ἀκούσει τὶς συμβουλές της, τὴν παρηγο-
ριά, τὰ καλὰ λόγια της, γιὰ ν φύγει καὶ πάλε μὲ τὴν
καρδιὰ ἀνέλαφρη, γιομάτη ὑπομονὴ καὶ ἐγκαρτέρηση,
περιμένοντας τὶς «καλλίτερες μέρες» πού τὴν ἐβεβαίων' ἐ-
κείνη πὼς «θὰ ξημέρωναν καὶ γι' αὐτή, σὰ θὰ μεγαλω-
ναν τὰ παιδιὰ της» .

Ἦταν, ἐκείνη τὴ φορὰ, βράδυ, τῆς γιορτῆς τοῦ Εὐαγ-
γελισμοῦ καί, καθὼς εἶχα τριγυρίσει ὅλην τὴν ἡμέρα,
μ' ἓνα μεγάλο κουδουῖνι στὸ χέρι, κατώγια, κήπους καὶ
δρόμους κουδουνίζοντας καὶ τραγουδῶντας μὲ ὅλη μου τὴ
δύναμη :

«Βγᾶτε, βγᾶτε φίδια
καὶ γκουστανarıτσεσ
τὶ ἔφτακε ὁ Βαγγελισμὸς
νὰ σᾶς κόψει τὰ κεφάλια
νὰ τὰ ρίξει στὰ ποτάμια»

καὶ ἤμουν ἐξ αἰτίας ἀπ' αὐτὸ κατακουρασμένος, κ' ἔθου-

μουν μισοξαπλωμένος στο μ. ν. τ. έρι, άκουμπούσα στο παρίθυρο κι' έκύτταζα έξω στο δρόμο τι πρόβατα του χωριού, που γύριζαν εκείνη την ώρα από τη βοσκή κι' έμπαίνανε μονάχα τους στα σπίτια, άπρόθυμα εκείνα που δέν είχαν αφήσει σ' αυτά άρνάκια για να τα περιμένουν, τρεχ τα δέ και β λ ι ά ζ ο ν τ α ς τ' άλλα.

Έβλιαζαν από μακρού, με λαχτάρα, τα μεγ λα, κι' άπαντούσαν με τρεμουλιαστή φωνή τα κλεισμένα στα κατώγια μικρούλια, ξεχωρίζοντας ή μαντεύοντας, τη φωνή της μανούλας τους.

— Μπέεεε! ή χοντρή, βραχνή φωνή, άπέξω

— Μπέεεε! ή τρεμουλι ρα ψιλή, από μέσα

Στην αύλη του γείτονα, που ήταν κάτω από το παρ. θυρο που έστεκα, γινόντανε μεγ λο πανηγύρι. "Οσ' από τ' άρνάκια κατώρθωναν να ξεφύγουν από τ' άνήλιο κατώγι—περνώντας από την τρουπούλα που ήταν κομμένη στη γωνιά της πόρτας—έτρεχαν, πηδώντας, στον κόρφο της μανούλας τους, κι' άμα εύρισκαν τη γλυκειά ρόγα κι' άρχιζαν να ρουφούνε το παχύ γάλα, φανέρωναν την ευτυχία τους, κουνώντας γρήγορα-γρήγορα την ουρίτσα τους και κουτουλώντας το μαστάρι με το κεφαλάκι τους.

Κι' ή ευχαρίστηση των μανάδων τους για το άντάμωμα και τη θροφή που έφεραν στ' αγαπημένα τους μικρούλια, που όλη την ήμέρα προσπαθούσαν να «ξεγελάσουν» την πεινά τους· με το όλιγο καλαμπουκάλευρο που ήταν ριγμένο σ' ένα παλιό σκουριασμένο ταψάκι και δέν εκατόρθωναν τίποτ' άλλο παρά μονάχα ν' άλευρώνουν κωμικά τα ρουθουνάκια τους κι' έξ αιτίας άπ' αυτό ν. κάνουν όλην την ώρα, σα να φταρνιώνται ήταν φανερή. Γύριζαν προς τι πίσω τα κεφάλια τους κι' έκαναν σα να τα μυρίζονταν, καθως που μυρίζονται οι άνθρωποι λουλούδια . .

Όταν ή γειτόνισσα έβγαλε από το κατώι και τ' άλλα, έπαψαν σε λίγο οι φωνές, όλο φουντωτές ουρίτσες άνέμιζαν πλιά και μοναχά κανα-δυό σγουρόμαλλα μικράκια έψαχναν απελπισμένα για ν. βρούν τις μανούλες τους και, σα μεθυσμένα, πέφτανε πάνω στις ξένες. Μά σ ελέ-

πανε κοντά τους ἄλλα, εὐτυχισμένα, συντροφήια τους καὶ καταλάβαιναν τὸ λάθος τους, ἀποτραβιῶνταν, στέκανε γιὰ μι· στιγμὴ σὰ χαζά, σ ν ἀπελπισμένα καὶ στὸ τέλος μπήγανε σπαραχτικά:

— Μπέεεε! μπέεεεε!

Οἱ μάνες τους δὲν ἔχουν ἔρθει ἀκόμα... Ποιὸς ξέρει σὲ τίνος ἄλωνιοῦ τὴν ἄκρη ηῦραν ὀλίγη χλωρασιά καὶ παραστράτησαν, ἢ ποιά παλιόπαιδα τὰ ξι ο ὕ ρ ι σ α ν καὶ πῆραν ἄλλο δρόμο κι' ἔξ αἰτίας ἀπ' αὐτὸ ἄργησαν νὰ γυρίσουν....

Περνάει τώρα κι' ὁ πιστικὸς πού τὸν ἀκολουθαίει, σὰ σκυλί, μιὰ γίδα ἀνήσυχη καὶ κάποτε κάποτε βλιάζοντας. Στάθηκε στὴν πόρτα τοῦ ἀντικρουνοῦ σπιτιοῦ, χτύπησε τὸ μεγάλο σιδερένιο χαλκά της κι' ἔφώναξε:

— Χριστίναααα! Ὦρ' Χριστίνααααα!

— Ὦρ' σεε! ἀπολογήθηκε ἀπὸ μέσα μιὰ κοπέλλα δέκα-ἔντεκα χρονῶν.

— Ἔλα νὰ πάρεις τὸ κατσιάκι σου...

Ἐκείνη κατὰσκακίστηκε νὰ κατεβεῖ τὴ λιθαρένια σκάλα.

— Ποῦ εἶναι το;

— Νά! πάρτο... Καὶ βγάζοντας ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν κάπα τοῦ ἑνα μικρούτσικο μαῦρο κατσιάκι μὲ μεγάλες ἄσπρες βοῦλες τὶς τώδωκε λέγοντας:

— Αὔριο θέλω, πὲς τῆς μάνας σου, τὸ μπαξίσι μου κ ἄ χ τ ε ς καὶ σ ι ο υ μ π έ κ ι.

— Καλά, καλά!... Ἄχ τὶ ὄμορφο πού εἶναι!.. Μάνα! μάνα! ἢ κουτσοκέρατη γέννησε κατσιάκι, φώναξε, χοροπηδῶντας μὲ αὐτὸ στὴν ἀγκαλιά, κι' αὐτὴ σὰν κατσιάκι.

Εἶχε νυχτώσει πλιὰ καὶ δὲ μποροῦσα νὰ ἰδῶ ἄλλο ἔξω. Τὸ σκοτάδι τοῦ δωμάτιου πού καθόμασταν, τὸ σκόρπιζε λίγο, μονάχα ἢ φωτιά τοῦ τζακιοῦ καὶ τὸ φῶς τῆς καντήλας πού ἔκαιγε μπροστὰ στὸ κόνισμα, ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦχε σημάνει ἔσπερινός.

Οἱ δυὸ γυναῖκες ἀφωσιωμένες στὴν κουβέντα τους δὲν ἔδιναν προσοχὴ στὴν ἔλλειψη τῆς λάμπας. Μὰ κι ἔμένα μ' εὐχαριστοῦσε πολὺ ἐκεῖνο τὸ μσο κόταδο

Γύρισα λοιπὸν πρὸς τὴ γωνιά, πῆρα τὴν τσιμπίδα κι' ἔπαιζα μὲ τὴ φωτιά λέγοντας, ὅταν ἐκεῖνη πετοῦσε σπίθες: « — Μάσε, μπ μπω, τὰ παιδι σου! μάσε, μπ - μπω, τὰ παιδιά σου! » Κατόπι πῆρα ἓνα ἀναμμένο ξυλαράκι καὶ τὸ κουνούσα δεξιὰ κι' ἀριστερ, διασκεδάζοντας μὲ τὴ φωτεινὴ γραμμὴ ποὺ ἔκανε. Ἡ μάνα μου τότε μ' ἐμάλωσε:

— Δὲν κάνει, μοῦ εἶπε, νὰ κ νεις ἔτσι, γιατί θὰ κατουρηθεῖς τὴ νύχτα στὸ στρῶμα.

Ἡ φοβέρα ἦταν ἀποτελεσματικὴ· ἔπαψα ἔγερσ καποια ὥρα τὸ κεφάλι μου στὰ γόνατά της καὶ ξαπλώθηκα κυτιάζοντας πρὸς τὴ θεία μου, ποὺ κάθονταν ἀντίκρου της, στὴν ἄλλη μεριά τῆς ἀγορνίστρας.

Ἡ θειὰ Χαϊδούλα ἦταν μιὰ γυναῖκα μεσόκοπη, λίγο ἀδύνατη, μὲ μαῦρα κι' ἔξυπνα μαῖα ὄλο μελαγχολία πολὺ συμπαθητικὴ. Φοροῦσε τὸ ντόπιο, σκοῦρο, ἀλατζένιο καθάδι καὶ τὴ μαύρη σιάρκα, καὶ στὸ κεφάλι μαῦρο μαντήλι μὲ λινομέταξε κρόσια, ποὺ τῶδενε στὴν κορυφή.

Τὸ ντύσιμό της αὐτὸ τὴν ἔδειχνε μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι πραγματικὰ ἦταν, μὰ ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἢ πύρια τῆς φωτιᾶς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ φαίνονταν νάχει ἢ κουβέντα τους, εἶχαν κοκκινήσει τὰ μάγουλά της, κι' ἔτσι μειριάζονταν ἢ διαφορά.

Τὴν ἀγαποῦσα καὶ τὴ σέβουμουν πολὺ τὴ θειὰ Χαϊδούλα, γιατί κι' αὐτὴ μὲ ἀγαποῦσε καὶ πρὸ πάντων γιατί τὴν ἀγάπη της τὴν ἔδειχνε μὲ χίλιους δυὸ τρόπους. Ὅσες φορὲς ἐπήγαινα στὸ σπίτι της, ποτὲ δὲν ἐγύριζα μὲ χέρια ἄδεια. Πάντα κάτι θὰ τῆς βρῖσκονταν, γιὰ νὰ μὲ φιλέψει. Πάντα κάτι θὰ φύλαγε γιὰ μένα, σ' ἓνα μεγάλο λαδομπογιατισμένο σεντοῦκι..

Σῦκα ἢ σταφίδες, καρύδια ἢ σιουμπέκια, λουκούμια ἢ γκόρτσα Ναγοπλιώτικα, κουφέτες ἢ μύγδαλα, εἴτε τᾶχε δικὰ της, εἴτε τῆς τὰ χάριζαν, φυλάγονταν ἐκεῖ μὲ.

σα, πρὸ πάντων γιὰ μένα.

Κι' ἐγὼ τώξερα πλιά αὐτό, κι' ὅταν ἐπίγαινα στὸ σπίτι της μὲ καμμιὰ παραγγελία τῆς μητέρας μου, ἢ μὲ κανένα σπιτικό δῶρο, στὸ σεντούκι ἐκεῖνο κάρφων' ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τὰ μάτια μου καὶ τὸ « κρι-ίγκ, κρι-ίγκ » τῆς κλειδαριάς του μὲ τὸ κουδουνάκι ἀντηχοῦσε κατ' εὐθείαν σιτὴν καρδιά μου, καὶ μ' ἔκανε νὰ χαίρωμαι...

Μὰ κι' ὅσες φορές πάλι ἔρχονταν αὐτὴ στὸ δικό μας σπίτι, πάντα κάτι θὰ μούφερνε σιτὴ τζέπη τοῦ καθαδιοῦ της ἢ τσιτωμένο στὸ πλατὺ ζωνάρι της.

Γιὰ μένα πάλι ἔλεγε πὼς τώφερνε, ὅσες φορές μᾶς ἔφερνε, κανένα πιάτο διαλεχτὴ ὄρλια ἢ κανένα φελί πῆτα ἢ μπουρέκι, ἢ κανένα καλοθρεμμένο κοτόπουλο.

— Τώφερα, Οὐρανία, γιὰ τὸ παιδί ἔλεγε πάντα.

Ἦθελε ἀκόμα ἢ καὶ μὲν, καθὼς ἔκατάλαβα ἀργότερα, νὰ δείξει μὲ αὐτὸ ὅτι τὸ θεωροῦσε ἀσήμαντο τὸ δῶρό της καὶ ἀνάξιο λόγου νὰ τὸ προώριζε γιὰ τοὺς μεγάλους.

* * *

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἡ θειὰ Χαϊδούλα μὲ φαίνονταν σὰν ἄλλοι ὀτική, πολὺ στενοχωρημένη, κι' ἤθελα νὰ μάθω τὴν αἰτία.

Ἔβαλα λοιπὸν ὅλα τὰ δυνατά μου γιὰ νὰ καταλάβω τι ἔτρεχε, γιὰτὶ ἂν ρωτοῦσα τὴ μάνα μου γιὰ νὰ μοῦ τὸ πεῖ, θὰ μὲ ἀποστόμωνε μ' ἓνα αὐστηρό: « Δὲν εἶναι δουλειὰ δική σου! » Ἦκουσα λοιπὸν τοῦτα πάνω-κάτω, πού κι' ἐγὼ ἀπορῶ πὼς χαράχτηκαν τόσο βαθειὰ στὸ μυαλό μου, ὥστε νὰ τὰ θυμοῦμαι καὶ τώρ' ἀκόμα, πού πέρασε ἀπὸ τότε μιὰ ζωὴ ἀκέρια.

« — ... Ἄχ, Οὐρανία μου! Τὰ κατάστρεψαν τὰ κακόμοιρα τ' ἀδέρφια μου οἱ σπιτοχαλάστρες οἱ νυφαιδιές μου... Τάφαγαν ὡς τὸ κόκκαλο μὲ τὶς κακοκεφαλίες τους, τὴν ψωροπερηφάνεια καὶ τ' ἀσυλλόγιστα ἔξοδά τους.. Ὅλοι ἐκεῖ μέσα δὲν εἶχαν καμμιὰ ἄλλη συλλογή, παρὰ τὸ πῶς νὰ τρῶνε καὶ πῶς νὰ κλέβουν. Ὅλοι εἶχαν

χωριστὰ πουγγιά καὶ παρακούτια, γιατί, νὰ ξέρεις, ὠμοιασαν τὶς μανάδες τους καὶ τ' ἀνιψίδια μου, κι' ἔτσι γένηκ' ἐκεῖνο πὺν λέει ὁ λόγος: «μαζωθῆτε οἱ ζουρλοὶ νὰ φᾶτε τὸ βιὸ τοῦ γνωμικοῦ» . . . Μωροὶ καὶ φανταγμένοι ὄλοι τους, Οὐρανία μου. Λοῦσα κι' ἔξοδα ἄλογα ριαστα... 'Ο μεγάλος ὁ ἀνιψιός, ὁ ντελῆ-Μῆνος, ἤθελε ἄλογο μὲ σέλα, γιὰ νὰ πάνει καὶ νάρχεται Αὐλῶνα—Τεπελένι—Κάστρο—χωριό... Τραπέζια καὶ μεθύσια καὶ φιλιές καὶ βιολιά καὶ κόλλημα ναπολιονιῶν στὶς μπάλες τῶν γύφτων, ἦταν ὁ καθημερινὸς χαβᾶς του...

'Ο ἄλλος, ὁ Γιωργάκης, ἤθελε γυναῖκα Λιούντζισσα. Δὲν τοῦ ἄρεγαν, γλέπει, οἱ κοπέλλες τοῦ τόπου μας!.. Καὶ καθὼς τὴν ἐπῆρε γυμνή κι' ἀπόγυμνη, δάλθη ε' ὄχι μοναχὰ νὰ τὴ ντύσει μὰ νὰ τὴ χρυσώσει... Τῆς ἔφιακε ροῦχο πὺν κόστισε παραπάνω ἀπὸ τριάντα λίρες, φερμελέδες δυό, ντουλαμάδες, σαμοκόδια, καθάδια καραμάνταλα, καὶ μὲ μεταξωτοὺς ἀλατζάδες, τραχηλιές μεταξωτές, μὲ λάμπες καὶ τιρτίρια, ζῶνες ἀσημένιες μὲ θηλύκια μαλαματοκαλνισμένα, ρουτιὰ μὲ τέσσερα δάχτυλ' ἀσημοτσιάπαρα, ποδιές κεντημένες στὸ γκεργκέφι, πολιτικά κεφαλομάντηλα μάλλινα καὶ μεταξωτὰ μὲ χρυσὰ δοντίτσια τρογύρω-γύρω, ἀπὸ τρεῖς-τέσσερες ζυγιές κοντοῦρες λουστρινένιες κι' ἀπὸ τὶς ἄλλες, καὶ ποῦ νὰ τὰ θυμηθῶ τώρα ὅλα!..

Καὶ σὰν τὰ εἶδε αὐτὰ ἡ ἀδερφή του, ἔφαε τὰ λυσιακά της, ὅσο πὺν τῆς ἔφιακαν κι' αὐτηνῆς ἀπὸ τὰ ἴδια καὶ καλλίτερα.

Καὶ νάηταν μονάχ' αὐτὰ στὸ γκρεμό!.. 'Ο ἀδερφός μου, σαματὶ θάπερνε νύφη τὴν κοπέλλα τοῦ Χρησιτάκη-φέντη (1) κι' ὄχι τοῦ Τσίτσο Μπέτσιου, ἔκαμε, ὅπως θυμᾶσαι, χαρὰ τρικούβερτη, πὺν ἐκράτησε μιὰ βδομάδα ἀκέρια... Κι' ἔτσι τὸ πῆραν καὶ τὰ συμπεθερικά μας ἀπάνω τους, κι' ἡ συμπεθερά μας πὺν ἔκανε τὸν πολύξερο, ὅταν

(1) 'Ο Ἐθνικὸς Εὐεργέτης Χρησιτάκης Ζωγράφος.

ἔρχονταν σιὴν κοπέλλα της, δός του καὶ νὶ φιάνει πῆτες καὶ μπουρέκια καὶ δίπλες καὶ μπακλαές καὶ ρεβανές κι' ὅλα τὰ λιούντζικα φαγι' καὶ γλυκά, γιὶ ν' τοὺς ἀνοίξει, ὅπως ἔλεγε, τὸ μάτια...

Πάντεχαν, ἀδερφή μου Οὐρανία, ὅλοι ἐκεῖ μέσα, πὼς δὲ θ' ἰσώνονταν ποιῆς τὸ βλησίδι ποῦχε ἀφήκει ὁ πατέρας μου— Θεὸς σχωρέστον— κι' εἶχαν μπεῖ μετὴν πλάτεια... Μοναχὰ γι' τ' ἐμένα, ποῦ ξέρεις τὶ δυσκολίες τραβῶ καὶ πόσο στενοχωριῶμαι καὶ ζίφωμα εἶχε γένει χαλασμός καὶ δὲν εἶπαν ποιῆς τ' ἀδέρφια μου νὶ μοῦ δώκουν ἓνα τι μικρὸ προᾶγμα, νὶ θγάλουν νὶ δώκουν στὸν ἄντρα μου δέκα λίρες, ποῦ λέει ὁ λόγος, γιὰ νὰ τὶς βάλει καπτάλια, γιὰ νὰ μᾶς ζιοῦσε φρεγα καλλίτερα.. Γιατὶ τὶ νὰ σοῦ κάμει κι' αὐτὸς ὁ ἄχαρος τέτοιους καιροὺς ποῦ φτάκαμε....

Μοῦ ἔδωκαν μοναχὰ τὸ χωράφι στὸν Ἀη-Βσίλη, γιὰ νὰ δουλεύω σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ κουτσοχώραφα!... Σαματὶ νὰ μὴν ἤμουν ἐγὼ ἀδερφή τους, καὶ νὰ μὴ ἦταν ὅλα ἐκεῖνα τὰ καλὰ καὶ τοῦ δικοῦ μου τοῦ πατέρα!...

Μὲ τὸ κανάρι τὸ ζύγιασαν, Οὐρανία μου, τὸ ἀσῆμι καὶ μετὴν παλάντζα τὸ φλωρί, ὅταν ἀπέθανε ἐκεῖνος, κι' ἐμένα μοῦ ἔδωκαν τὸ χωράφι στοὺς στούφους...

Ἄν τῶχες θελήσει ὅμως, Χαϊδούλα... τόλμησε νὰ παῖ ἡ μητέρα μου.

— Ἄ! ὄχι, ὄχι Οὐρανία μου!... Μὴ μοῦ τὸ λὲς αὐτό!... Τῶχα κάλλιο νὰ πεθάνω τῆς πείνας, παρὰ ν' ἀνοίξω νταβάδες μετ' ἀδέρφια μου... Ἐγὼ τὴ Νικόλα Γιάννενα ἔχω ἀκουσιὰ πὼς ἔξ αἰτίας τῆς ἀδερφομοιροσιᾶς ἔβαλε φυλακὴ τὸν ἀδερφό της κι' ἀνατσειρίζει τὸ κορμί μου, ὄχι νὰ κάμω τέτοια ἢ ἴδια!... Μὲ ἀδίκησαν; δὲν πειράζει... Ἄς ἦταν αὐτοὶ καλά, ἄς τοὺς ἀκουγα καλά, κι' αὐτὸ μοῦ ἔφτανε...

Μὰ ἐκεῖνα πῆγαν πλιά, Οὐρανία μου, λησμονήθηκαν. Αὐτὰ ποῦ ἔχομε τώρα, αὐτὰ εἶναι ποῦ με χαλοῦν... Τότες τοὺς ἐννοιωθα καλά, τοὺς ἐννοιωθα πλούσιους κι' εὐτυχημένους καὶ δὲ μ' αὐτοὺς ἀποφαίνονταν ἡ δική μου ἢ φτώ-

χειά... Μὰ τώρα...

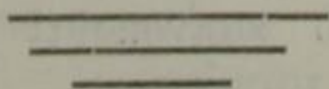
— Γιατί; τί τρέχει τώρα; ρώτησε μὲ ἀνησυχία ἡ μάνα μου.

— Μὴ τὰ ρωτᾷς, ἀδερφή μου!.. Ἦρθε σήμερα ὁ Κωνσταντῆς στὸ σπίτι μου, καὶ μοῦ τὰ μολόησε ὅλα... Πάει, Οὐρανία μου, ὅλος ἐκεῖνος ὁ θησαυρὸς πὺ εἶχαν καὶ κιντινεύει τώρα καὶ τὸ χιτῆμα τοῦ Γιαννίνου, γιατί τῶραν βάλει μπεφᾶ... Ἦταν, ἀδερφή μου ἀπελπισμένος... Πεθαμένος κι' ἀθαφτος... «Χανόμεστε, μοῦ εἶπε μὲ λίγα λόγια. Ἄν δὲν πληρώσωμ' ἓνα ὁμόλογο πὺ ἔχομε, πάει ἡ ὑπόλειψή μας καὶ βγάνουν καὶ τὸ βιό μας στὸ μεζάτι. Ἄστροπελέκι ἔπεσε καὶ με δάρεσε. Χίλιες φορὲς θάνατος, παρὰ νὰ φτιάκω τέτοια μῆρα, νὰ ἰδῶ νὰ ντροπιαστῆ τ' ὁ τζάκι τοῦ Ἀντώνη Θανατούλα!... Μοῦρθε κάποια στιγμή, Οὐρανία μου, ν' ἀνοιξῶ τὸ στόμα μου, νὰ τοῦ τὰ πῶ ἀπὸ τὴν καλὴ καὶ νὰ ξεθυμάνω, μὰ συλλογίστηκα ὅτι αὐτὸ ἦταν ἀνωφέλευτο. Μόνο πὺ θὰ τὸν ἐστενοχωροῦσα περισσότερο...

Γι' αὐτὸ ἀνοιξα μονάχα, ἀδερφή μου, τὸ σεντουῦκι μου, ἔβγαλα τὴν ἀρμάθα μὲ τὰ φλωριά πὺ μοῦχε ἀφήκει ἡ μάνα μου— ἅγιο τὸ χῶμα πὺ ἔπεσε! — καὶ πὺ τὰ φύλαγα γιὰ προῖκα, τῆς Πολυξένης μου, καὶ τοῦ τὰ δῶκα γιὰ νὰ πλερώσει... Ἄς ἔχει αὐτὴ ζωὴ, κι' ἄς γένει καὶ χωρὶς φλωριά νύφη...

— ὦ Χοῖδούλα, τί χρουσῆ καρδιὰ πὺ ἔχεις, Χαϊδούλα μου! μπόρεσε νὰ πεῖ μονάχα ἡ μάνα μου κι' ἐκατάλαβα τὸ χέρι τῆς νὰ τρέμει, καθὼς πὺ μοῦ χάιδευε μηχανικὰ τὸ κεφάλι μου, πὺ ἦταν ἀκουμπισμένο στὰ γόνατά τῆς...

Βαθειὰ σιωπὴ ἀκολούθησε αὐτὰ τὰ λόγια, καὶ ὁ ὕπνος, πὺ θάραινε τόσην ὥρα τὰ μάτια μου, μ' ἐπῆρε.

ΤΟ ΨΕΜΑ

ΤΟΥ ΜΠΑΣΙΟ-ΝΙΚΑ

Καθισμένος σταυροπόδι μπροστά στο χαμηλό μεγάλο καρυδένιο μπάγκο του ὁ Μπάσιο-Νίκας, πότε ἔσημάδευε μὲ τὴ φλέντζα τοῦ σαπουνοῦ τὰ μαῦρα σιαγιάκια κι' ἔκοβε ἀπ' αὐτὰ, μὲ τὸ μεγάλο ψαλλίδι, τὶς σιάρκες τῶν γυναικῶν, πότε ἔστρωνε τὸ βαμπάκι, πὸν χρησίμευε γιὰ παραγιόμισμα τῶν καραμάνταλων χειμωνιάτικων καβαδιῶν, πότε ἔραβε τὰ σαμοκόβια καὶ πότε ἔκεντοῦσε μὲ πράσινο μπρισίμι καὶ χρυσῆ ὄτρα τὰ στηθούρια τους.

Δὲν ἐβιάζονταν ποτέ, μὰ οὔτε καὶ χασομεροῦσε. Οἱ κινήσεις του ἦταν κανονικὲς, σὰ λογαριασμένες.

Μὲ τὸ ἴδιο τέμπο ἄπλωνε τὸ χέρι του στὸ προσκεφαλάκι γιὰ νὰ πάρει τὸ κατάλληλο γιὰ τὴν κάθε μιὰ περίπτωση βελόνι, μὲ τὸ ἴδιο στὰ κυκλίδια τὰ ράματα, πὸν κρέμονταν ἀπὸ καρφιά μπηγμένα στὸ διπλανὸ τοῖχο, μὲ τὸ ἴδιο ἄνοιγε τὸ συρτάρι τοῦ μπάγκου του γιὰ νὰ βγάλει τὰ κουβαράκια μὲ τὴ χρυσῆ ἢ τὴν πράσινη ὄτρα, μὲ τὸ ἴδιο τὴν ἐξεδίπλωνε, μὲ τὸ ἴδιο ἔβγαζε ἀπὸ τὴ τζέπη τὸ μαντήλι του γιὰ νὰ σφογγίσει τὴ μύτη ἢ τὰ γυαλιά του, μὲ τὸ ἴδιο ἄπλωνε— τὸ χειμῶνα—τὰ χέρια του στὸ χαμηλὸ μαγκαλάκι ὅπου σκεπασμέν' ἀπὸ τὶς στάχτες κρύβονταν τρία-τέσσερα κάρβουνα, μὲ τὸ ἴδιο ἄνοιγε τὸ μεγάλο μαῦρο καὶ κεντητὸ καπνοκοῦτι του, κι' ἔστριβε ἀπὸ κάποτε-κάποτε κανένα τσιγάρο.

Ἄκόμα καὶ τὰ λόγια ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ στόμα του μὲ

τέμπο. Ἄργα-ἀργά, μετροημένα καὶ χτυπητά. Ὅχι κούφια καὶ περίσσια.

Ὅταν ἦταν ἄλλος πού ἐκουβέντιαζε, ὁ Μπάσιο-Νίκας ἄκουγε, κι' ἂν ἐσυμφωνοῦσε σὲ ὅσα τοῦλεγε' ἐκεῖνος, ἐκεῖνος, ἐπιδοκίμαζε μ' ἓνα αἴ... αἴ' ὅταν δὲν ἐσυμφωνοῦσε, ἄφηνε νὰ τοῦ δώσει τὴν προεπούμενη ἀπάντηση, ὅταν ὁ ἄλλος θᾶχε τελειώσει πλιά ὅ,τι εἶχε νὰ πεῖ καὶ τὴ στιγμή ἀκριβῶς πού θὰ ἐνόμιζε ὅτι τὸν εἶχε μὲ τὸ μέρος του. Ὅταν καταλάβαινε ὅτι ξεψυχοῦσε ἢ κουβέντα, ἢ ἔχανε τὸ ἐνδιαφέρο της, ἔρριχνε μὲ τέχνη τὸ προσάναμμα πού χρειάζονταν γιὰ νὰ τὴ φουντώσει. Ὅταν πάλι ἦταν αὐτὸς πού μιλοῦσε, ἤξερε πολὺ καλὰ πῶς νὰ κάνει τὸν ἀντικρυνό του νὰ κρεμιέται ἀπὸ τὰ χεῖλη του, γιατί εἶχε δικόν του τρόπο νὰ διηγίεται. Ἐκοβε, νὰ ποῦμε, τὴ φράση ἐκεῖ πού ἐνόμιζε ὅτι ἔπρεπε ν' ἀφήκει νὰ μαντέψεις ἢ νὰ ὑποπτευτεῖς, γελοῦσε ἓνα ψεύτικο ἀνάλαφρο γέλιο ὅταν ἤθελε νὰ σὲ κλονίσει, γαρνίριζε τὴν ὁμιλία του μ' ἓνα ἀνέκδοτο ἢ περιστατικό, γιὰ νὰ χαρακτηρίσει ἢ γιὰ νὰ σὲ κάμει νὰ βγάλεις τὰ συμπεράσματα, πού ἔπρεπε ἢ ἤθελε.

Κι' ἦταν ἀγαπητός ὁ Μπάσιο-Νίκας.

Οὔτε τα μαχαίρης στὴ δουλειά του, οὔτε κακόψυχος καὶ μοχθηρός. Γι' αὐτὸ κι' εὔρισκε πάντα καὶ δουλειὰ καὶ συντροφιά.

Ποτε δὲν ἔστεκε μὲ χέρια σταυρωμένα, καὶ ἢ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τοῦ μπάγκου του θέση ποτὲ δὲν ἔμνεσκε ἄδεια.

Εἶχε πάντα λογιῶν-λογιῶν παρέα.

Παπάδες, γερόντοι, ἄντρες, νιοί, περνοῦσαν ἀπὸ τὸ «ἀργαστήρι» τοῦ Μπάσιο-Νίκα τούλεγαν μιὰ καλημέρα ἢ καλησπέρα, ἔρριχναν μέσα μιὰ ματιά, κι' ἂν τὸ σανιδένιο σκαμνὶ ἦταν ἀδειανό, θρονιαζόνταν σ' αὐτὸ καὶ τῶστρωναν στὴν κουβέντα.

Ἀκόμα κι' ἀπὸ τὰ καιδιὰ τοῦ σχολείου, μερικὰ πού ἦταν κάπως σὲ ἡλικία καὶ τοῦ εἶχαν καταλάβει τὴν ἀξία, γλυστροῦσαν τὰ Σαββατοδείλινα πού δὲν εἶχαν μάθημα καὶ πρὸ πάντων τὶς παῦσες τοῦ Δωδεκάημερου, τοῦ Πάσ-

χα ἢ τοῦ καλοκαιριοῦ, ἔπιαναν ἐκεῖνο τὸ σκαμνί, κύτταζαν τὸ Μπάσιο-Νίκα καθὼς ἐδούλευε, κι' ὅταν τοῦ ἐδίνανε ἀφορμή, μάθαιναν τὴν ἱστορία τοῦ τόπου. Γιατὶ ἀλήθεια ὁ Μπάσιο-Νίκας ἦταν σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀφταστος. Τὰ ἤξερε ὅλα μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σίγμα. Πότε εἶχε χτιστεῖ τὸ σκολειό, πότε ἢ ἐκκλησιὰ γαὶ ποιὸς εἶχε δώκει γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ τὰ περισσότερα, πότε διορθώθηκε τὸ δεῖνα ξωκκληῖσι καὶ πότε ἢ τὰδε βρούση, ποιὸς ἦταν δάσκαλος τὴν τὰδε χρονιά κι' ἀπὸ ποιά αἰτία κήκε τὸ τέμπλο τοῦ μοναστηριοῦ, πότε εἶχε πατήσει τὸ χωριὸ ὁ Νίτε Γκοσμάρης, ποιοὶ τοῦ ἀντιστάθησαν μὲ τὸ ντουρέζι, πόσοι χτυπήθηκαν, ποιὸς ἦταν προεστὼς στὸν κληρὸ τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ, τὶ ἔκαμε τὸ χωριὸ ὅταν οἱ Λιάρπηδες ἔκαψαν τὸ Λυκοῦρσι, τὶ στὸν πόλεμο τοῦ 97 καὶ τὸν τοῦ 12, κι' ἀπειρα ἄλλα τέτοια.

Καὶ δὲν ἤξερε μονάχα τὰ γενικά, μὰ καὶ τ' ἀτομικά.

Ἦξερε τὸ συγγενεῖο τοῦ καθενός, θυμοῦνταν πότε εἶχε παντρευτεῖ ὁ ἓνας κι' ὁ ἄλλος, πότε εἶχε γεννηθεῖ καὶ πότε εἶχε ταφεῖ ὁ καθένας.

Ἄς ἀφήσουμε τὰ τοπικὰ ἀνέκδοτα καὶ τ' ἀστεῖα.

Κι' ὅλ' ἐπὶ τὰ κατώριθωνε, γιατίι τὰ εἶχε συνδέσει ἔτσι στὸ μυαλό του, πὺν λὲς καὶ τάβγαζε ἀπ' ἐκεῖ σὰν ἀλυσιδίον.

« — Πότε ἀπέθανε ὁ Παλασταῦρος ρωτᾶς;... Τὸ ν ν ν γεννάση τοῦ 90. Τότες πὺν φιάναμε τὸ χαγιατίι τῆς Ἐκκλησίας. Θυμοῦμαι πὺν εἶχε σκελασειῖ ἐκεῖ ὁ τόπος ἀπὸ λιθόρῖα καὶ χώματα καὶ δὲν μπορούσαν ν' ἀνοίξουν τὸ μνήμα καὶ γι' αὐτὸ ἀναγκάστηκαν νὰ σκάφουν ἄλλοῦ, ἐκεῖ στη γωνιά κατὰ τὸ Ἀγιο-Βῆμα μὰ εἶχε πέσει ἓνα χιόνι ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες! μπόια... Ὁ συχωρεμένος ὁ Θανάση Καρανίκας πὺν ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Αὐλῶνα, γιὰ τὴ γιορτὴ του, ἀπόμεινε στὴ Γορίτσα, κι' ἂν δὲν κατέβαιναν ἀπὸ τὸ χωριὸ γιὰ νὰ κουλουριάσουν τὰ ποδάρια τοῦ ἀλόγου μὲ λινάτσες, κι' ἄλλοῦ πάλε γιὰ ν' ἀνοίξουν τὸ δρόμο μὲ τὰ φτυάρια, θὰ τὸν εἶχαν φάει οἱ λύκοι. Ἐ-

κείνη τὴν ἡμέρα γένονταν κι' ἡ χαρὰ τοῦ Τάση Βαρέτσου, καὶ ἡ Τάκη Κανάβενά . . .»

Κι' ἔτσι τραβοῦσε κορδόνι ἡ ἱστορία, γιατί εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Μπάσιο-Νίκας εὔρισκε ξεχωριστὴ εὐχαρίστηση νὰ τὰ διηγίεται αὐτά, λὲς καὶ τὶς ξαναζιοῦσ' ἐκεῖνες τὶς ἐποχές.

Μὰ καὶ ποιὸς δὲν ἤθελε νὰ τὶς ἀκούει αὐτὲς τὶς παλιὲς ἱστορίες! . .

Ἔτσι ὁ Μπάσιο-Νίκας ἦταν ἡ πηγὴ κάθε πληροφορίας χρήσιμης ἢ διασκεδαστικῆς.

Ὅταν, νὰ ποῦμε, μάλωναν γιὰ τὰ σύνορα, ὅταν ἤθελαν νὰ βροῦν καμμιά μπερδεμένη συγγένεια, ὅταν γένονταν μοιρασιὲς κληρονομιᾶς, ὅταν ἤθελε ὁ μουχτάσης νὰ μάθει πόσα παιδιά καὶ κοπέλλες εἶχε ἀφήσει ὁ τάδε μακαρίτης ἢ ποιὸς νὰ ἦταν τάχα ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο ρωτοῦσαν ἀπὸ τὸ χ ο υ κ ι μ ἔ τ ι τῆς Βοστίνας ἢ ἀπὸ τὴ Μητρόπολη τοῦ Κάστρου στὸ Μπάσιο-Νίκα θάτρεχαν.

« — Γιὰ τὸ Δημήτρη Κωνσταντίνου ρωτοῦν; Ἔ! θάειναι ὁ Τάκης τοῦ Κώστα Καλύβα, πὺ ἔχει χαθεῖ στὴ Βλαχιά, γιατί ὁ ἄλλος, ὁ Μήτσης τοῦ Κώστη Βράβα εἶναι μικρὸς ἀκόμα, παιδί.

— Μὴν εἶναι ὁ Τάκης τοῦ Κώστα Μπερεντίνα, Μπάσιο-Νίκα;

— Ὅσο ο χ ι ! Ἐκεῖνος δὲ λέγεται Δημήτρης, μὸν Παναγιώτης, πὺ τὸ κάμανε κατόπι Παναγιωτάκης, Τάκης.

— Ἄ! ἔτσι; »

Καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ κόσμου στὶς γνώσεις τοῦ Μπάσιο-Νίκα γίνεται ἀτρόνταχτη.

Μὰ δὲν τοῦχαν μόνο σ' αὐτὲς καὶ στὸ θυμητικὸ του τέτοια ἐμπιστοσύνη, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλα.

Τοῦ ἀφηναν ἀ μ α ν ἔ τ ι α, τοῦ γύρευαν τὴ συμβουλή, τὸν ἔβαναν διαχειριστὴ στὰ σπίτια τους.

Τὰ γράμματ' ἀπὸ τὰ ξένα μὲ τὰ τ σ ἔ κ ι α μέσα, δὲν τοῦ ἀπόλειπαν. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ στέλλονταν ἀπὸ ἀνθρώπους πὺ δὲν εἶχαν μαζύ του καμμιά συγγένεια.

Ἦθελε, νὰ ποῦμε, κανέννας ταξιδιώτης ν' ἀγοράσει χωράφι ἢ ἀμπέλι ἢ ζωντανὰ ἢ νὰ διορθώσει τὸ σπίτι του καὶ δὲν εἶχε δικόν του ἄνθρωπο, πὺ νὰ καταλαβαίνει ἀπ' αὐτὰ ἢ γιὰ νὰ φροντίσει, στὸ Μπάσιο-Νίκα θὰ κατάφευγε.

Κι' αὐτὸς ἐκύτταζε, χωρὶς δεύτερο λόγο, νὰ τοῦ τελειώσει τὴν ὑπόθεση καὶ μὲ τέτοιον τρόπο πὺ ὁ ἄλλος νάμενε κατευχαριστημένος.

Καὶ στὸ τέλος θὰ τοῦ ἐπήγαινε κι' ὁ λογαριασμός ὡς τὴν πεντάρα, κι' ὅλα γραμμένα καταλεπτιῶς χωρὶς κανένα δικό του «διάφορο».

Ἦθελε, πάλι ἄλλος νὰ ἰδεῖ τὶ θὰ τοῦ κόστιζ' ἓνα καινούριο σπίτι, τὸ Μπάσιο-Νίκα ἔπρεπε νὰ παρακαλέσει νὰ τοῦ κάμει τοὺς λογαριασμούς, γιατί ἀπὸ τοὺς μαστόρους, «πὺ ἔχουν μονάχα χάλι ὅσο πὺ νὰ τὸν βάλουν τὸν πᾶσα ἓνα στὸ σακκὶ καὶ γι' αὐτὸ τὰ κάνουν ὅλα σιὰ δὶ καὶ μεῖν τὰ νι», δὲ θὰ μπορούσε ποτὲς νὰ μάθει τὴν ἀλήθεια.

Αὐτὸς θὰ τοῦ ἔκανε ἓνα νοικοκυρίσιο λογαριασμό. Τόσα γιὰ μαστορικά, τόσα γιὰ λιθάρι, τόσα γι' ἀσβέστη κι' ἄμμο, τόσα ἢ ξυλική, τόσα οἱ ταβαντζῆδες, τόσα τ' ἄλλα ἔξοδα γέρονται ὅλα τόσα. Σίγουροι λογαριασμοί. Οὔτε δεκάρα παραπάνω. Κι' ἀκόμα θὰ τοῦ ἔδινε καὶ τὰ σχέδια: ἐδῶ ὁ καλὸς ὁ ὄντας, ἐκεῖ τὸ κιόσκι, ἐκεῖ ἢ σκάλα, ἐκεῖ ἢ «μὰ νὰ τοῦ σπιτιοῦ» ἐκεῖ τὸ τζάκι, ἐκεῖ τὸ μιντζάτο, ἐκεῖ ἢ μπίμιτσα. Γιατ' ἦταν «παιδεμένος» ὁ Μπάσιο-Νίκας σ' αὐτὰ. Εἶχε περάσει μιὰ ζωὴ ἀκέρια κάνοντας τέτοιους λογαριασμούς. Καὶ τί! ὄχι γιὰ σπίτια καὶ καλύβες μὰ γιὰ ἐκκλησίες καὶ σχολεῖα, κι' ἄλλα τέτοια κοινοτικὰ χτίρια.

Δὲν ἐγίνονταν τίποτα στὸ χωριό, πὺ νὰ μὴ κάμει τοὺς λογαριασμούς αὐτὸς, νὰ μὴ δώσει τὴ γνώμη του, καὶ νὰ μὴ ἐπιστατήσῃ στὸ γινομό τους.

Ὅλα εἶχαν περάσει ἀπὸ τὰ χέρια του, κι' εἶχαν γίνῃ μιὰ χαρά. Καθὼς πὺ ἔπρεπε δηλαδὴ καὶ μὲ ὀλιγοστὰ ἔξοδα.

Ὡς καὶ γιὰ τὶς ἀσβεσταριῆς πού θάκαιγαν γιὰ λ)σμὸ τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ τοῦ σχολειοῦ καὶ τὰ «κονίσματα» πού θὰ σιοῦσαν στοὺς δρόμους, θὰ ἐπιστατοῦσε ὁ Μπάσιο-Νίκας.

* * *

Μὰ δὲν ἦταν μόνο τὸ ὅτι ἤξερε τόσα καὶ τόσα καὶ πού ἦταν μυαλωμένος καὶ γλυκομίλητος ἐκεῖνο πού τὸν ἔκανε ἀγαπητὸ σὲ ὅλους τὸ Μπάσιο-Νίκα. Μὰ ἔλεγε πολλές φορὲς καὶ κάτι νόστιμα καὶ ἐπιτυχημένα, πού ἀπόμειναν σὰν παροιμίες στὰ στόματα τοῦ κόσμου.

Κανα-δυὸ τέτοια μονάχα θυμοῦμαι. Νά:

Κάποιο παιδί πού ἐσπούδαζε στὴν Ἀθήνα, εἶχ' ἔρθει ἐκεῖνο τὸ καλοκαῖρι γιὰ τὶς διακοπές.

Ἦταν ἓνα κουτοπερήφανο πλάσμα, μὲ παραφουσκωμένο ἀπὸ ἀέρα μυαλὸ καὶ πείσματα ἀναίδεια. Ἦθελε νὰ κάνει τὸ σπουδαῖο, κι' εἶχε γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα γνώμη.

Καθὼς πού ἦταν ἀπὸ κατώτερη οἰκογένεια καὶ δὲν εἶχε ἀνατροφὴ δὲν ἐσέβονταν κανέναν καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἀρεγε καὶ πειράζει τὸν Μπάσιο-Νίκα.

Κάποιο λοιπὸν δειλινό, πού εἶχαν μαζευτεῖ στὸ ἀργαστήρι του καμποσοὶ γερόντοι κι' ἐκουβέντιαζαν, ἐκεῖνοι καθισμένοι στὴ στενόμακρη πεζούλα πού ἦταν ἀπόξω ἀπὸ τὸ παράθυρό του κι' αὐτὸς ἀπὸ μέσα, φάνηκε κι' ὁ «γραμματισμένος». Τοὺς ἐπέτυχε νὰ λένε γιὰ τὰ γεννήματα πού δὲν εἶχαν γένει ἐκείνη τὴ χρονιά καὶ γιὰ τὶς φτώχειες πού εἶχανε νὰ τραβήξουν ἐξ αἰτίας ἀπ' αὐτό.

Ἄρχισε τότε ἐκεῖνος νὰ τοὺς λέει πολλὰ καὶ διάφορα γιὰ τὸ «πῶς θὰ σιάζονταν ὁ κόσμος» καὶ θὰ εἶχε λείψει αὐτὴ ἡ κακομοιριά πού τὸν παράδερνε.

Εἶπε «ὦ ρι μ' ἄ γ ο υ ρ α» ἓνα σωρό.

Οἱ ἄλλοι οἱ γερόντοι τὸν ἄκουγαν μὲ προσοχὴ ὁ Μπάσιο-Νίκας ὅμως ἀπὸ μέσα, ἐδούλευε κι' ἐκαμώνονταν πῶς δὲν ἐπρόσεχε, γιὰτὶ δὲν τὸ χώνευε ἐκεῖνο τὸ παι-

δὶ καὶ δὲν ἔβλεπε τὴν ὥρα νὰ τοὺς ἀδειάσει τὴ γωνιά.

“Ὅταν ἐπὶ τέλους ἔφυγε, κάποιος πού ἐμάντεψε τὸν κακοφαιισμό του, τὸν ἐρώτησε:

— Πῶς σοῦ φάνηκαν, κύρ Νίκα, αὐτὰ πού ἔλεγε τὸ παιδί; Καλὰ δὲν τᾶλεγε;

— Ἄμ πῶς ὄοοχι!.. Περιuíφημα! εἶπε σέρονοντας τὰ λόγια του. Χε, χε, χε!

— Γιατὶ γελαῖς ὅμως;

— Μά, ἀφοῦ, καθὼς τὸ δέχεται καὶ τοῦ λόγου του, αὐτὰ τὰ εἶχε πεῖ δυὸ χιλιάδες κἀνω-κάτω χρόνια γληγορότερα ὁ Χριστός, κι’ ὁ μεγαλείτερος, πῶς τὸν εἶπε εεε; ἦταν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δὲν τὸ βρίσκεις κι’ ἐστὶ ὅτι εἶναι περίσσιος τώρα ὁ ἔγγονος τοῦ *Τσίτσο Ντραγάτη* μὲ τὰ κολλυβογράματά του;

Κάποια ἄλλη φορὰ πάλι πού εἶχε μαθευτεῖ ὅτι ὁ Σπῦρο Ζαφείρης— ἓνας ἀπὸ τοὺς μπακάληδες τοῦ χωριοῦ—εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὰ Γιάννινα, πού εἶχε πάει γιὰ νὰ ψουνίσει, «μασῶνος», κι’ ὅλοι βρίσκονταν σὲ ἀπορία μὴ ξέροντας σὰν τὶ εἶναι πλιά, ‘Ὁβραῖος ἢ Τοῦρκος, ὁ Μπάσιο-Νίκας πού εἶχε ἀκουστὰ τὸ ὄνομα μὰ πού δὲν ἤξερε κι’ αὐτὸς τὶ πίστευαν, σὰν ἀπάντησε μιὰ μέρα στὸ δρόμο τὴ γυναῖκά του, πού ἦταν καὶ λίγο συγγένισσά του, τὴν ἐρώτησε:

— Δὲ μοῦ λές, μωρ’ Νίτσω τὶ ἦταν αὐτὸ πάλε μὲ τὸ Σπῦρο;

— Ξέρω κι’ ἐγὼ ἢ μαύρη, Μπάσιο-Νίκα μου, ποιὸς τοῦ ἐσήκωσε τὰ μυαλὰ καὶ μᾶς ἐκόλασε ὅλους;

— Ἔ· σὰν τὶ κατάλαβες ἐσύ; Τὶ εἶναι τώρα, ἀφοῦ δὲν εἶναι Χριστιανός; Σὲ τὶ πιστεύει;

— Πολλὰ μοῦ εἶπε, μὰ ποῦ νὰ καταλάβω, ἢ καψαρή... Τοῦτο μοναχὰ ἀπείκασα ὅτι οὔτε στὶς ἐκκλησιές μας θάρχεται πλιά, οὔτε κονίσματα θέλει, οὔτε παπάδες, οὔτε διάβασες... Κι’ ὅτι ἀπὸ τώρα κι’ ὀμπρὸς σὰν τέτοιος πού γένηκε, οὔτε ψέματα θὰ λέει ποτέ, *οὔτε ξίκινα θὰ ζυγιάζει στὸ μαγαζί.*

Κι' ὁ Μπάσιο-Νίκας ὀρωτάει μὲ ἀπορία :

— Ἄμ' κι' ἦταν ἀνάγκη, μωρ' κοπέλλα μου, ν' ἀρνηθεῖ τὴν πίστη του, γιὰ νὰ λέει τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ μὴ ζυγιάζει ξίχικα; Δὲ μπορούσε τάχα νὰ τὸ κάμει αὐτὸ κι' ἔτσι κατὰ πὼς ἦταν, Χριστιανός; Αὐτὸ τὸν ἐμπόδιζε καὶ τοῦ ἔφταιγε ;

* * *

Ἄν δὲν ἦταν εὐτυχισμένος ὁ Μπάσιο-Νίκας, φαίνονταν τουλάχιστο εὐχαριστημένος.

Εἶχε καλοπαντρέψει τὶς κοπέλλες του καί, κάτι ἀπὸ τὰ χτήματά του κάτι ἀπὸ τὴ δουλειά του, τὰ ἐβόλευε καλά.

Εἶχε ὅμως ἓναν κρυφὸν καῦμό.

Τὸ παιδί του, ὁ Κωστῆς του, ὅπως τὸν ἔλεγε πάντα, ποὺ εἶχε ταξιδευτεῖ στὴν Ἀδριανούπολη, δὲν εἶχε ξαναγυρίσει στὴν πατρίδα.

Βέβαια δὲν εἶχε λησμονήσει τὸν πατέρα του, μὰ τοῦ Μπάσιο-Νίκα δὲν τοῦ ἔφθαναν οὔτε τὰ καλά τ' ἐγράμματα ποὺ λάβαινε ἀπ' αὐτόν, οὔτε τὰ χρήματα, ποὺ ἀπὸ κάποτε-κάποτε τοῦ ἔστειλε.

Αὐτὸς ἐδιψοῦσε γιὰ ἐκείνη τὴ ζωὴ ποὺ εἶναι τόσο κοινὴ καὶ τόσο γνώριμη στὸν τόπο μας.

Ἦθελε νὰ τὸν παντρέψει μὲ τὴν κοπέλλα τῆς καρδιάς κι' αὐτουνοῦ τοῦ ἴδιου, νάχει στὸ σπίτι του τὴ νύμφη καὶ τ' ἀγγονιά του, νὰ τοὺς χαίρεται, καὶ νὰ τοὺς καρτώνει, νὰ καρτερεῖ τὸ γυρισμό του ἀπὸ τὸ ταξίδι, νὰ πανηγυρίζει τὸν ἐρχομό του, νὰ δέχεται εὐχὰς γιὰ τὸ ξεπροβόδισμά του, καὶ πάλε νὰ ξανακαρτερεῖ . . .

Ἔτσι σὰν κοῦκος θ' ἀπόμνησκε; Ἐκεῖνα ποὺ γελοῦσε στοὺς ἄλλους ἔπαιθε;

Γι' αὐτό, ὅταν ἔμαθε ὅτι ὁ Κωστῆς «του» παντρεύτηκε ἐκεῖ πέρα, φαρμακώθηκε.

Μὰ δὲν ἦταν ὁ Μπάσιο-Νίκας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀντικρούζουνε τὴ ζωὴ μονοκόμματα.

Τὸ καλὸ βέβαια ἦταν νὰ μὴ εἶχε γένει αὐτὸ ποὺ γένη-

κε, μὰ ἀφοῦ ἦταν τῆς τύχης του ἔτσι, οὔτε τοῦ τώλεγε ἡ καρδιά του, μὰ οὔτε καὶ τοῦ πήγαινε, ν' ἀρνηθεῖ τὸ παιδί του ἢ νὰ γένει κουβέντα τοῦ κόσμου. Τὸ πῆρε λοιπὸν ἀπόφαση νὰ δεχτεῖ τὰ πράγματα, ὅπως ἦρθαν. Ἐπιβίβησε περὶ φάνα τὸν πόνο του, κι' ὅταν τοῦ ἔκανε κανέννας λόγος γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἀπαντοῦσε:

— Σαματὶ θὰ παντρεύομουν ἐγὼ γιὰ νὰ τὰ κανόνιζα σύμφωνα μὲ τὴν ὄρεξή μου; Αὐτὸς εἶναι ὁ νοικοκύρης καὶ αὐτὸς θὰ ζήσει μὲ τὴν γυναῖκά του... Μονάχα ἄς το βγάλει ὁ Θεὸς σὲ καλό, κι' ἐμένα μοῦ φτάνει, καὶ μοῦ παραφτάνει...

* * *

Ἔπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια τὸν ἔσφιξε πολὺ ὁ πόνος τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς φαμίλιας του.

Καὶ μιὰ μέρα ἀποφάσισε νὰ παῖ νὰ τοὺς βρεῖ. Εἶχε πεθάνει καὶ ἡ γοιὰ του κι' εἶχε ἀπομείνει μονάχος στὸ σπίτι.

— Θὰ κάτσω ἐκεῖ ἔλεγε ὁ Μπάσιο-Νίκας, ὅταν γίνονταν λόγος γιὰ τὴν ἀπόφασή του αὐτή. Βέβαια ἔχω καὶ τὶς κοπέλλες ἐδῶ, μὰ αὐτὲς εἶναι στὰ σπίτια τους. Οἱ γαμπροί, ὅπως καὶ νάειναι, λογαριάζονται ξένοι. Τὰ παιδιά εἶναι γαῖνά σου.

Κι' ἔτσι ὁ Μπάσιο-Νίκας συμμαζώσε τὰ ψαλλιδοβέλονά του, ξενοίκιασε τὸ ἀργαστήρι του κι' ἐπῆρε τὸ δρόμο γιὰ νὰ βρεῖ τὸν Κωστῆ του.

Μὰ δὲν εἶχαν περάσει οὔτε δυὸ μῆνες κι' ἓνα βράδυ μαθεύτηκε ὅτι ξαναγύρισε.

Ὅλοι παραξενεύτηκαν μὰ κανέννας, οὔτε κι' αὐτὲς οἱ κοπέλλες του, δὲν μπόρεσαν νὰ μάθουν τὴν ἀληθινὴ αἰτία τοῦ γυρισμοῦ του, γιατί ὁ Μπάσιο-Νίκας ὅλο ὁ Κωστῆς μου κι' ὁ Κωστῆς μου τὸ πήγαινε καὶ πάλε, κι' ὅλο ἔπαινον καὶ καλὰ λόγια εἶχε γι' αὐτὸν καὶ τὴ νύφη του.

— Καλοὶ καὶ χρυσοῖ εἶναι κι' οἱ δυό, ἔλεγε, κι' ἐμένα μ' ἐδέχτηκαν μὲ τιμὴ καὶ μὲ ὑπόληψη βασιλικά. Μὰ

ἔ γ ὠ δὲν μποροῦσα νὰ κάτσω ἄλλο, ἂν κι' ἦτανε παρὰ-
 δεισος ἐκεῖ κοντά τους. . . Εἶμαι, γλέπεις, ἀλλοιῶς μαθη-
 μένος. . . Τὴν ἀλήθεια νὰ πῶ! . . . Δὲ μοῦ ἔφταιξαν τὰ παι-
 διά. "Ὁχι. Αὐτὰ δὲν ἤθελαν μὲ κανέναν τρόπο νὰ μ' ἀφή-
 κουν νὰ φύγω. . . "Ὁχι μ' ὄχι (1) ἢ νύφη, . . Σὰ νὰ
 μὲ εἶχε ἀληθινὸν πατέρα, γαῖμα της, ἔτσι ἔκανε. . . Ἐγὼ
 δὲ θέλησα νὰ κάτσω. . . Τὴν ἀλήθεια νὰ πῶ! . . .

Καὶ ἦταν ἡ μόνη φορὰ πού ὁ Μπάσιο-Νίκας ἔλεγε
 ψέματα.

(1) πρὸ πάντων

ΤΑΠΕΙΝΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΡΟΝΕΜΕΝΟΙ

Πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους στὸ χωριὸ εἶχε ὑποφέρει στὸν ἀποκλεισμὸ τοῦ 16 ὁ Ντόντη Σκαρίκας—πὺ τοῦ βγάλανε ἀργότερα τὸ παρατσούκλι «Καλοβουλος»—, γιὰ τὸν ἐπέτυχε τὸ φουκαρὰ σὲ μιὰ περίσταση ποῦχε ἀπομείνει ἀπένταρος.

Εἶχ' ἔρθει ἀπὸ τὴν Πόλη κανα-δυὸ μῆνες προτοῦ βγεῖ ἡ Τουρκία στὸν πόλεμο καὶ τὰ λιγοστὰ παραδάκια ποῦ εἶχε φέρει, καθὼς ποῦ ἦταν ἀπὸ φτωχόσπιτο καὶ δὲν εἶχε ἀπὸ πουθενὰ ἀπαντοχή, τὰ τελείωσε, μὲ ὅλην τὴν οἰκονομία ποῦ θέλησε νὰ κάμει, πολὺ γρήγορα, ἐνῶ οἱ δρόμοι δὲ φαίνονταν ν' ἀνοίξουν.

Πόσο μετάνοιωνε τώρα ὁ Θεοδωρῆς, ποῦ δὲν εἶχε ἀκούσει τὴ συχωρεμένη τὴ μάνα του, ποῦ ἤθελε νὰ τὸν βάλει σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ξαδέφια της γιὰ νὰ μάθαινε καλαντζῆς ἢ σαμαρᾶς!...

Δὲν τὴν εἶχε ἀκούσει, γιὰ τὶς θεωροῦσ' ἐξευτελισμένες τέχνες αὐτές.

Μὰ μήνα ἔκαμε καὶ τίποτα καλλίτερο πηγαίνοντας στὴν Πόλη... Πφφ! ὑπάλληλος, λέει, σὲ καρβουνοπωλεῖο καὶ ξυλάδικο!... Χαμαλῆκι δηλαδὴ δουλειὰ μέσα κι' ὄξω... Γιὰ τὶς μικροπαραγγελίες τὶς κουβαλοῦσε στὰ σπίτια ὁ ἴδιος, φορτωμένος μὲ τὸ ζεμπίλι.

Τώρα θὰ πεῖς τί τοῦ ἔφταιξε ἡ Πόλη, ἀφοῦ αὐτὸς

δὲν εἶχε φροντίσει νὰ κάμει ἐκεῖ κάτι καλλίτερο... Σωστά· μὰ γι' αὐτὸ κι' ἔπρεπε νὰ μάθει μιὰ τέχνη· ἐπειδὴς ἦταν ἔτσι φιαγμένος.

Εἶχε ὁμοιάσει, βλέπεις, τὴ μάνα του, ποὺ ἦταν κι' ἦταν ἀπὸ φυσικοῦ της καλόκαρδη, πρόθυμη, ταπεινή, ἀλλὰ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ζήσει αὐτὸν καὶ τὴν ἀδερφή του ποὺ εἶχαν ἀπομείνει ἀπὸ μικρὰ ὄρφανά, παραγένονταν λυῶμα καὶ θυσία τοῦ καθενός, γιὰ νὰ μὴ κακοφανίζει κανέναν, ἀλλὰ νὰ τοὺς εὐχαριστάει ὅλους, χωρὶς νάχει ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ κανέναν ὠρισμένο σκοπὸ, ἀλλὰ ἔτσι, ἐπειδὴ ἐπήγαινε μὲ τό: «ὁ φτωχός, γιὰ νὰ ζήσει, πρέπει νὰ τάχει μὲ ὅλους καλά.»

Κι' ὁ Ντόντης, ὅχι μόνο τῆς εἶχε ὁμοιάσει σ' αὐτό, μὰ καὶ τὴν εἶχε ξεπεράσει.

Ἀπὸ μικρὸς ἀκόμα, ἔκανε τὰ θελήματα ὄλουνοῦ τοῦ μαχαλᾶ.

— Πάνεις, Ντόντη, νὰ μοῦ φέρεις ἓνα φλασκὶ νερὸ κρύο;

— Πάνω.

— Πᾶς, Θεοδοῶ, νὰ μοῦ ἀγοράσης δυὸ δεκάρες ράματα μαῦρα;

— Ἄά!

— Πάρε, Ντόντη, ἓνα μῆλο καὶ σῦρε ψίχα νὰ ποίσεις τὴ γαστέρα.

— Φέρε τη.

Τὸ ὅχι καὶ τὸ δέν, δὲν τάξερε.

Καὶ στὰ συντροφία του ἀκόμα, τὸ ἴδιο πρόθυμος φερόνταν. Ἐφτανε νὰ τοῦ ποῦνε: «—Πές μου, Ντόντη, ψίχα τὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορία, γιὰ νὰ μὴ κάτσω τώρα νὰ διαβάσω» ἢ: «γράψε μου ψίχα στὴν πλάκα τὸ πρόβλημα», καὶ τὸ θέλημά τους γινόντανε στὴ στιγμή.

Ἀκόμα καὶ σ' αὐτὰ τὰ παιγνίδια τὸν εἶχανε βρεῖ τοῦ χεριοῦ τους ὅλα τὰ παιδιά, κι' ὅλο ψευτιὲς τοῦ σκάρωναν.

Κι' αὐτός, ἂν καὶ τάβλεπε καὶ τάνοιωθε, ὅμως ὑποχωροῦσε. Δὲν ἠθέλε νὰ κακοφανιστεῖ κανένας.

Γι' αὐτὸ κι' ὅταν ἐπῆγε στὴν Πόλη καὶ τοῦ πρότειναν ἐκείνη τὴ δουλειὰ στὸ καρβουνάτικο, δὲν εἶπε, καὶ πάλι, ὄχι. Καὶ μιὰ πού μπῆκε σ' αὐτή, δὲν ἐφρόντισε νὰ τὴν ἀλλάξει μὲ καμμιάν ἄλλη, γιατί σὰν ἦταν ἔτσι βολικός, τὸ ἀφεντικό του τὸν ἀγαποῦσε, ἢ καμώνονταν πὼς τὸν ἀγαποῦσε, κι' ὁ Ντόντης δὲν ἤθελε νὰ τὸν κακοκαρδίσει.

* * *

Ἦταν τὸ δεύτερο ταξίδι τοῦ Σκαρίκα ἐκεῖνο.

Στὸ πρῶτο εἶχε παντρευτεῖ κι' εἶχε ἀποχτήσει κι' ἓνα παιδί, σὲ τοῦτο εἶχε ἀποχτήσει ἓνα ἄλλο.

Γινόντανε, λοιπὸν τέσσερις ψυχές, καὶ τὰ πράγματα εἶχαν ζορίσει πολὺ.

Πεντάρα τσακιστὴ δὲν εἶχε ἀπομείνει, χωράφι τῆς προκοπῆς δὲν εἶχε κανένα, ἀμπέλια ὄχι, ζωντανὰ παρὰ πολὺ λιγοστά, τί θὰ γινόντανε.

Ὁ πόλεμος δὲν ἔπερνε τέλος κι' ἡ πείνα τοὺς ἔσφιγγε.

Ἦτανε καὶ μέρες πού προσπαθοῦσαν νὰ χορτάσουν μὲ λάχανα βρασμένα καὶ πασπαλισμένα μὲ λίγο μπομποτάλευρο.

Ἐπεούλησαν ὅ,τι τοὺς εἶχε ἀπομείνει, ἀλλὰ καὶ τὸ κακὸ τραβοῦσε ἀτέλειωτα. Σκέφτηκε, ξανασκέφτηκε νὰ κάμει καμμιά δουλειά, μὰ ποιά νὰ βρεθεῖ στὸ χωριό; Καὶ σὰν τί ἤξερε νὰ κάνει;

Ἀγροφύλακας, πιστικὸς ἢ γελαδάρης θὰ τὰ κατάφερνε βέβαια, μὰ κι' αὐτὲς οἱ δουλειὲς ἦταν πιασμένες ἀπὸ ἄλλους. Καὶ νὰ μπορούσε ἀκόμα νὰ βγάλει κανέναν ἀπὸ ἐκείνους πού τὶς εἶχαν γιὰ νὰ μπεῖ αὐτὸς, « πῶς νὰ τώκανε τέτοιο πράγμα; πῶς νὰ τὸ σήκωνε ἢ ψυχὴ του; Ἀνθρώποι δὲν ἦταν κι' αὐτοί; ἢ δὲν ἦταν, τάχα, φαμπιλίτες! . »

Σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση πού βρίσκονταν τοῦ λέει μιὰ μέρα, ἐκεῖ πού κάθονταν κι' οἱ δύο τους ξαπλωμένοι στὸν προσήλιο κι' ἐκλαιγαν τὰ χάλια τους, ἓνας γείτονάς του « ξωμερίτης », πού κανέναν δὲν ἤξερε καλὰ - καλὰ ποῦθε κρατοῦσε ἢ σκούφια του:

— Δὲν ἀποφέρεται τοῦτο, ὦρὲ Ντόντη! Λυώνομε μέρα μὲ τὴν ἡμέρα καὶ θὰ ἰδοῦμε καὶ τὰ παιδιὰ μας νὰ πεθαίνουν, ἀπὸ τὴν πείνα, στὰ χέρια μας. Καὶ νὰ ξέρωμε ὅτι ἄλλοι περιδρομιάζουν ὅσο πὺ τὸς βγαίνει ἀπὸ τὰ μάτια, κι' ἄλλοι μᾶς ρουφοῦν τὸ γαῖμα! . . . Νὰ προχτὲς πὺ εἶχα πάει σ' ἐκεῖνον τὸ βρωμο - Κίτσιο Μυλωνᾶ καὶ τοῦ γύρεψα δυὸ ὀκάδες καλαμπουκίσιο, ξέρεις πόσα μοῦ πῆρε ὁ ἄτιμος; . . . Πέντε βολὲς περισσότερο ἀπ' ὅσο πουλιώντανε ὡς τὰ προχτὲς! . . . Κι' ὅταν τοῦ τώκαμα παρόπονο, « τσῶπα », μοῦ λέει, « γιὰτὶ γλήγορα θὰ τὸ πλερώσης καὶ δέκα » . . .

“ Ὑστερα τὸν καῖς ἢ δὲ τὸν καῖς, τὸν ννν . . .

— “ Ἐτσι εἶναι τοῦτος ὁ κόσμος, καῦμένη Λάμπαρο . . . Ὁ πασαένας κυττάζει πῶς νὰ ὠφεληθεῖ περισσότερο ἀπὸ τὴν δυστυχία τοῦ ἀλλουνοῦ. Ὁ θάνατός σου ζαῖ μου, καθὼς πὺ λέει κι' ἓνας λόγος . . .

— Τὶ θὰ πεῖ, ὦρὲ κι' ἐσὺ, « ἔτσι εἶναι; » “ Ἐ τότες νὰ γένωμε κι' ἐμεῖς ἀλλοιῶς . . . Τὶ, ἐμεῖς θὰ σταυρώσωμε τὰ χέρια καὶ θὰ κάτσωμε σαν πὺ καθόμαστε, στὸν ἥλιο, καρτεροῦντας τὸ Χάρο καθεὶ νὰ μᾶς πάρει; . . . Εἶς' ἐσὺ, ἔτσι, κυριέ μου μιὰ φροῶ, ἐγὼ γένομαι δέκα . . . Αὐτὸ κάνουν οἱ ἄντρες! . . . Ἐξέρω πολὺ καλὰ πῶς αὐτὸ τὸ παλιότμαρο, πὺ σου ἔνοματιστα, ἔχει στὸ σπίτι του τρία ἀκέρια σακκιὰ ἀλεῦρι κι' ἐμεῖς, κι' οἱ δυὸ μας ἀντάμα, δὲν ἔχομε καψο - Ντόντη, οὔτε τρεῖς ὀκάδες . . . Τὰ παιδιὰ του ξεκοιλιάζονται τρώγοντας πέντε βολὲς τὴν ἡμέρα καὶ τὰ δικά σου καὶ τὰ δικά μου σκούζουν μέρα - νύχτ' ἀπὸ τὴν πείνα, γιὰτὶ οὔτε κι' ἡ νύχτα τὰ λαρώνει τὰ μυριόρημα . . . Πῶς νὰ κοιμηθοῦν τ' ἀλαλα πὺ ὄλο γουρογουρίζει ἡ κοιλιά τους; . . . “ Ἀκουγα, καψο - Θεοδωρῆ, τὸ Νικό σου πὺ ἐκλαιγε ψὲς καὶ μοῦ ραίζονταν ἡ καρδιά . . . “ Ἐ! θὰ εἶναι κακὸ ὕστερα, νὰ πάει κανένας ἓνα βράδυ καὶ νὰ τοῦ τὸ σηκώσει;

Καὶ ζυγώνοντας τὸ κεφάλι του, τοῦ εἶπε σιγανώτερα:

— Τὶ λές; τὸ ἀποφασίζομε; Ἐσὺ δὲ θὰ κάμεις τίποτα. Μονάχα θὰ μὲ φυλᾶς καὶ θὰ κρύψεις τὸ ἀλεῦρι στὸ σπίτι σου, γιὰτὶ στὸ δικό μου δὲν εἶναι ἀσφάλεια. Μπορεῖ

νὰ ὑποφιαστοῦν καὶ νὰ ψάξουν.

Ὁ Καλόβουλος πὺν ὡς τότε τὸν ἄφηνε νὰ λέει, πετάχτηκε στὸ λόγι' αὐτὰ ἐπάνω, σὰ νὰ τὸν δάγκωσε ὀχιά.

— Κάνεις κάποιο λάθος, Λάμπρο! Ἄλλη πόρτα νὰ πᾶς νὰ χτυπήσεις! .

— Τὶ νὰ σοῦ κάμω! τοῦ λέει τὸτ' ἐκεῖνος πειστωμένα, ἀφοῦ εἶσαι μπουνταλᾶς καὶ κιοτῆς. Ἐγὼ μωρὸ χαντακωμένε σ' ἐλυπήθηκα καὶ γι' αὐτὸ στὸ εἶπα. Ἐσὺ δὲ θέλεις, κάτσε αὐτοῦ πὺν κάθεσαι καὶ ἰλιάσου! .

Ἀπὸ τότε ὁ γείτονας δὲ ματαπαραπονέθηκε γιὰ ψωμί, ἀλλὰ μέρα μὲ τὴν ἡμέρα καὶ τὸ πρόσωπό του ξεγύριζε καὶ τὰ παιδιὰ του δὲν ἐκλαιγαν τόσο συχνὰ ὅσο ἄλλες φορές. Κάποτε μάλιστα πὺν ἔτυχε νὰ περάσῃ ὁ Ντόντης ἀπὸ τὸ σπίτι του μυρωδιὰ ἀπὸ κρέας, πὺν φένονταν ἀπάνω στὰ κάρβουνα, τοῦ χτύπησε στὴ μύτη καὶ τὸν ἐλίγωσε.

— Τὰ κανόνισε, γλέπω, τὰ πράγματα μιὰ χαρὰ ὁ Λάμπρος, συλλογίστηκε τότε ὁ Ντόντης. Ἄν . . .

Μὰ τὴν ἴδια τὴ στιγμή, ταράζοντας τὸ κεφάλι, σὰ νὰ θελε νὰ τινάξῃ ἀπ' αὐτὸ τὴν πονηρὴ σκέψη πὺν πρόβαλε, μουρμούρισε :

— Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ! .

*
* *

Ὄταν ἔφτασε πλιὰ τὸ μαχαῖρι στὸ κόκκαλο, θυμήθηκε ὁ Καλόβουλος τὰ «θελήματα» τῶν παιδικῶν του χρόνων κι' ἐπῆρε μιὰν ἀπόφαση.

— «Παλιὰ μου τέχνη κόσκινα» εἶπε καὶ πικρογέλασε.

Καὶ τὴν Κυριακὴ τὸ πρωῖ ἀκουμπῶντας τὸν πλάτη του στὸν τοῖχο, πὺν ἦταν δίπλα στὸ χασάπικο, περίμενε.

Δυὸ - τρεῖς «ἀρχόντοι» σὰν εἶδαν κρεμασμένα στὰ τσιγγέλια κάτι τετράπαχα ἄρνια, τράβηξαν πρὸς τὸ χασάπικο κι' ἐδιάλεξε ὁ καθένας τους τὸ κομμάτι πὺν ἤθελε. Τὴν ἴδια τὴ στιγμή ὁ Ντόντης ἄφηκε τὸν τοῖχο, σίμωσε τὸν πιὸ περήφανο ἀπ' αὐτοὺς κι' ἐρώτησε ταπεινὰ :

— Νὰ τὸ πάω στὸ σπίτι, κύρ Γιώργη;

— *Α μπράβο, Ντόντη ! κι' ἔβγαλε καὶ τοῦ ἔδωκε κι' ἓνα τσιγάρο.

— Θα πᾶς καὶ θὰ πᾶς ὡς ἐκεῖ, Ντόντη, περνᾶς νὰ δώξεις καὶ τὸ δικό μου ;

— Εὐχαρίστως, κύρ Θανάση... Μήπως θέλεις κι' ἐσὺ, κύρ Βασίλη, νὰ τὸ πάω ;

-- Εἶναι μακρῶν, μπρὲ παιδί μου' ποῦ νὰ πᾶς ὡς ἐκεῖ ! ..

— Δὲν πειράζει, δὲν πειράζει... .

Κι' σὰν πῆγε τὰ ψώνια, βρῆκε τὴν εὐκαιρία ὁ Ντόντης νὰ πεῖ στὶς γυναῖκες δυὸ λόγια, γιὰ τοὺς « μαύρους καιροὺς » ποὺ περνούσανε, ἔπλε κάποιον καφὲ καὶ τὸ μεσημέρι πῆγε στὸ σπίτι τοῦ ἓνα κομματι ψωμί « καπνῶν », τυλιγμένο στὸ μαντήλι του.

Ἡ ἀρχὴ εἶχε γίει .

Τὴν ἄλλη μέρα παρουσιάστηκε ἓνα θέλημα γιὰ τὸ γειτονικὸ χωριό. Κάποιο μήνυμα χρειάστηκε νὰ στείλουν ἐκεῖ, κι' ἓνας ἀπὸ τοὺς χτεσινούς « λοχόντους » τὸν θυμήθηκε.

— Πᾶς, Ντόντη ;

— Γιατί ὄχι ;

— Πόσα θέλεις ;

— Ὅτι ἀγαπᾶς δῶσε ..

*Απὸ τότε ὁ Καλόβουλος ἔκανε τὰ μάτια του τέσσερα, γιὰ νὰ προλαβαίνει κάθε θέλημα τῶν χωριανῶν καὶ τῶν ξένων, ποὺ δούλευαν ἐκεῖ. Τοῦ ἑνὸς τοῦ πήγαινε νερὸ ἀπὸ τὴ βρύση, τοῦ ἄλλουνοῦ σκούπιζε τὸ μαγαζί, ἄλλουνοῦ ἔπλενε τὰ τζάμια, ἄλλουνοῦ ξεκάπνιζε τὸ τζάκι, ἄλλουνοῦ κουβαλοῦσε τὰ ψώνια στὸ σπίτι.

*Ἐκανε τὶς πιὸ ἀνόμοιες καὶ τὶς πιὸ ἀπίθανες δουλειές. Τὸν ἔβλεπε, νὰ ποῦμε, πότε νὰ κουβαλάει τ' ἄμφια τῶν παλᾶδων καὶ πότε νὰ γυρίζει στὴν ψησταριά τὸ ἄρνι τοῦ χασάπη. Τὴ μιὰν ὥρα νὰ κρατᾶει στὴν ἀγκυλιά του κανένα μωρὸ καὶ τὴν ἄλλη, σὲ κηδεῖα, τὸ καπάκι τῆς κάσας.

Εἶχε γένει, μ' ἓνα λόγο, ὁ κοινὸς ὑπηρέτης.

Κι' ὅσο κι' ἂν δὲν τὸ φανέρωνε, ἔνοιωθε, γι' αὐτὸ, μέσα του πολλὴ πίκρα.

* * *

Σὲ τέτοια κατάσταση βρισκόνταν, ὅταν ὁ Ἴταλικὸς σταθμὸς χωροφυλακῆς, ποὺ ἐγκαταστάθηκ' ἐκεῖ τὸν ἀγγάρεψε γιὰ τὴν ὑπηρεσία του.

Κι' ἦταν τότε ὁ Ντόντης λίγο ἀπ' ὅλα: ὑψηλῆς, ἀγγελιοφόρος, μάγειρας, καμαριέρης.

Μὰ ὅταν τοῦ δώκανε οἱ καραμπινιέροι ἓνα παλιὸ κουστοῦμι καὶ κάτι παλιὰ ἄρβηλα, κι' ἐκυκλοφόρησε ἔτσι ἓνα πρωτὶ καὶ μὲ «ἐπίσημη» στολή, τότε, ἦταν ποὺ ἦταν (1) ποὺ εὐκιόντανε νᾶχε ἀνοίξει ἡ γῆς νὰ τὸν καταπιεῖ.

Τὰ καινούρια του καθήκοντα δὲν ἐμπόδισαν τὸν Καλόβουλο ἀπὸ τὸ νὰ ἐξακολουθήσει νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του σὲ ὅλους ὅπως καὶ πρῶτα, ὅσο τοῦ ἔμνεσκε καιρὸς.

Γιὰ τοῦτο, ἀπὸ τὰ χαράγματα ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα, ἐγύριζε στοὺς δρόμους, προσπαθῶντας νὰ τὰ προφτάσει ὅλα καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλους.

Κι' ἤξερε νὰ τὰ συμβιδάζει ὅλα. Αὐτιά εἶχε, καὶ δὲν ἤκουε, μάτια καὶ δὲν ἔβλεπε.

Κάποτε οἱ Ἴταλοὶ θάλθηκαν «νὰ τοῦ πάρουν λόγια» τὸ Ντόντης ἔχαμογέλασε βλακίστηκα.

— Ποῦ ξέρω ἐγὼ! τοὺς εἶπε. φτωχὸς ἄνθρωπος. κυττάζω τὴ δουλειά μου. Σαματὶ καταλαβαίνω κιόλας;!

Γιὰ κείνους εἶχε πάντα τὸ «δὲν εἶδα» καὶ «δὲν ξέρω». Μὰ τὰ μάτια του τάκανε τέσσερα γιὰ τοὺς δικούς μας: κι' ἂν ἐτύχαινε νὰ μυριστεῖ κάτι γιὰ κανέναν τους εὔρισκε πάντα τὸν τρόπο νὰ τοῦ σφυρίξει στὸ αὐτί, ἢ νὰ τοῦ παραγγεῖλει τὴ λέξη: «φυλάξου!»

Καὶ δὲ χρειάζονταν νὰ δίνει περισσότερες ἐξηγήσεις, γιὰτὶ σὰν τὸν ἤξεραν ποὺ ἦταν «ἐκεῖ μέσα» ἀμέσως ἔνοιωθε ὁ καθένας ἀπὸ τὶ ἔπρεπε νὰ φυλαχτεῖ.

(1) πρὸ πάντων

Κι' ὅταν, πάλι, καταλάβαινε ὅτι ἦταν ἀνάγκη, γλυστροῦσε καὶ στὴ Μητρόπολη κι' ἐψιθύριζε στὸν ἀντιπρόσωπο τοῦ Δεσπότη: « τὸ καὶ τὸ, πάτερ Νικόδημε ».

Κι' ἂν καὶ ὁ μαρεσάλος κι' οἱ καραμπινιέροι τὸν περιποιούντανε τὸ Ντόντη, ὅμως αὐτὸς δὲ μπορούσε νὰ τοὺς ὑποφέρει καὶ κάθε τόσο ἀναρωτιόντανε μὲ ἀγωνία:

— "Αχ! πότε θὰ ξεκουμιστοῦν!.. Πότε;..

Κι' ὅταν ἓνα πρωῖ, κάπως ξαφνικά, γίνηκε κι' αὐτό, τὸ πρόσωπο τοῦ Ντόντη ἔλαμπε ὅλην ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἀπὸ χαρὰ, τόσο ὅσο δὲν τὸν εἶχε ἰδεῖ ποτὲ καλένας ἔτσι.

— Πολὺ ἀλλοιώτικος μοῦ φαίνεσαι σήμερα, Θεοδώρη, τί τρέχει; τὸν ἐρώτησε ἀνήξερος ὁ Κονόμος, σὰν τὸν ἀπάντησε μπροστά του, πηγαίνοντας σιτὴν Ἐκκλησιά.

Κι' ἐκεῖνος:

— Μὰ εἶναι νὰ ρωτᾶς γέροντά μου, Δὲν τώνοιτσες ποτὲ πόσο ὑπόφερνα ἐκεῖ μέσα;

Εἶπαμε πῶς ὁ Κελόβουλος, δὲν εἶχε ἀνάπαψη. Μὰ ὅσες φορές — τὶς γιορτὲς καὶ τὶς Κυριακὲς — « ἔκλεβε » καμμιάν ὥρα γιὰ νὰ ξεκουραστεῖ, τὴν περνοῦσε στὶς *Γιαννούλενες*.

Αὐτὲς ἦταν ἡ παρέα του.

Ἀποδοῦ τώφερνε, ἀπ' ἐκεῖ τώφερνε, κάποια στιγμή θὰ τὰ κατάφερνε νὰ περάσῃ κι' ἀπὸ τὴν πόρτα τους καὶ νὰ μπεῖ μέσα.

« Γιαννούλενες » λέγανε τὴ γυναῖκα καὶ τὴν κοπέλλα τοῦ Χαρίση Γιαννούλη, ποῦχε ἔρθει ἀπὸ τὸ Μαυρόγερο σὺγαμπρος στὸ σπίτι τοῦ Θανάση Καραμπέκα, ἓνα σπίτι ἀπὸ τὰ πιὸ κατώτερα.

Μὰ κι' ὁ Χαρίσης δὲν ἦταν ἀπὸ καλλίτερο σοῖ.

Γιὰ τ.ῦτο κι' ἐγέλασαν τότες ὅλοι μὲ τὸ συμπλεθεριό.

Κι' ἐκείνη ἡ δαιμονισμένη ἡ Λένη τοῦ Καυκούλα, πὺν σὲ κάθε περίσταση ἐταίριαζε καὶ τὸ τραγοῦδι, ἔβγαλε τότες τοῦτο ἐδῶ:

« Ἐκύλησε(ν) ὁ τέντζερης καὶ ἠῦρε τὸ καπάκι καὶ περ' ἀπὸ τὴν ποταμιᾶ, κάποιο Μαυρογεράκι ἠῦρε τὸν Καραμπέκα μας, ὅπου τὸ λέν Θανάση κι' ἔτσι συμπεθεριάσανε, τὸ σοῖ νὰ μὴ χαλάσει»

ποῦ ἔκαμε μεγάλο ντόρο. Τώμαθαν καὶ στὰ γειτονοχώρι' ἀκόμα.

Ἡ μάνα Γιαννούλενα, ἀπὸ τότε ποῦ χήρεψε — κι' εἶχαν περάση κάμποσα χρόνια, — σὰ δὲν εἶχε χωράφια νὰ δουλέψει καὶ δὲν εὔρισκε μεσιακά, ἔπερνε τὸ γομάοι τῆς, ἀγώγιαζε — πλερώνοντας τὸ ἀγῶγι σὲ εἶδος — καμμιὰ φορὰ καὶ κάνα ἄλλο, κι' ἐπήγαινε πότε στὸ Χλωμό πότε στὸ Λάμποβο, πότε στὴ Σούχα πότε στὸ Ντερβιτσάνι, κι' ἔφερνε μῆλα, σταφύλια, πεπόνια — πρὸ πάντων πεπόνια γιὰ τὴ Σαρακοστή τοῦ Δεκαπενταύγουστου καὶ καρπούζια γιὰ τ' ἀλώνια καὶ λογιῶν - λογιῶν φρούτα καὶ τι πουλοῦσε κι' ἔτσι ὅλο κάτι ἔβγαζε καὶ τὴ κουτσοδόλευε γιὰ κ μποσους μῆνες τὸ χρόνο.

Μὰ στάθηκε ἄτυχη κι' αὐτοῦ, γιὰτι ὕστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια, καθὼς ἔβγαζε κάποια μερα κι' ἐκρουολόγησε, τῆς «ἐκαρφώθηκε» τὸ ποδάρι καὶ δὲν τῆς ἦτανε πλιὰ εὔκολοι οἱ δρόμοι.

Προσπάθησε τότε νὰ ἐξοικονομάει τὰ ἔξοδά τῆς μὲ λίγα μελίσσια ποῦ εἶχε βάλει, μὲ τὸ γάλα τῆς γελάδας τῆς ποῦ τὸ πουλοῦσε τὸ χειμῶνα γιὰ τοὺς ἄρρωστους καὶ τὰ μικρὰ παιδιά, μὲ κανέν' αὐγὸ ποῦ φύλαγε, μὲ καμμιὰ κότα ποῦ τῆς περίσσευε.

Σὰ μεγάλωσε ὅμως ἡ κοπέλλα τῆς ἡ Βαγγελὴ κι' ἔμαθε — ἔξυπνη καθὼς ἦταν καὶ δουλευτάρια — νὰ ράβει, νὰ πλέγει φανέλλες, νὰ κεντάει καὶ νὰ ὑφαίνει, ἄλλαξε ἡ κατάσταση τοῦ σπιτιοῦ τους. Νοικοκυρευτήκανε.

Κάμποσοι, ἐξ αἰτίας ἀπ' αὐτό, λέγανε τότε μὲ ἀπορία:

— Μωρ' ποῦθε νάμοιασε τάχα αὐτὴ ἡ κοπέλλα;

Μὰ οἱ φθονεροὶ τοὺς ἀποστόμωναν:

— Δὲ βαρυνέσαι! κοπέλλα τοῦ Χαρίση κι' ἀγγοιὰ τοῦ Καραμπέκα δὲν εἶναι; Ἔ· τὸ μῆλο ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ μηλιά θὰ πέσει...

Γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ἂν καὶ ἦτανε καὶ ὄμορφη ἡ Βαγγελή, ὅμως κανένας τῆς προκοπῆς δὲν τὸ ἀποφάσιζε νὰ τὴν πύρει.

Κάποιο καλὸ παιδί πού τὴν εἶχε βάλει στὸ μάτι κι' εἶχε τὸ κουράγιο νὰ τὸ πεῖ τῆς μ' νας του, αὐτὴ σὰν τὸ ἄκουσε πῆγε νὰ τὸν φάει ἄντ' ἅμα μὲ τὰ τσιώλια του. Κι' ἄντις γιὰ καμμιά κατηγορία γιὰ τὴν κοπέλλα, τούλεγε καὶ τοῦ ξανάλεγε τὸ τραγοῦδι ποῦχε βγάλει στὸ γάμο τῆς μάνας της ἡ Λένη τοῦ Καυκούλα.

Μὰ καὶ τ' ἄλλα τὶ παιδιά πού τὴν κρυφόθελαν, ὅλο αὐτὸ τὸ διαβολοτραγοῦδο εἶχανε στὸ μυαλό τους· γιὰ τὸ:

«Κι' ἔτσι συμπεθεριάσανε τὸ σοῖ νὰ μὴ χαλάσει»
θὰ λέγονταν, χωρὶς ἄλλο καὶ πάλε σὰ θὰ μαθαίνονταν οἱ ἄρραβῶνες, καὶ τὰ γέλια θάσκαζαν, ἀπὸ τοὺς ὄχιτρούς, τρανταχτά.

Δὲ θέλεις νὰ κοῦρτιζε ἡ Λένη κἀνα καινούριο καὶ γι' αὐτουνούς, πού νὰ λέγονταν ἄλλα τόσα χρόνια;... Ἄς ἐγένονταν, τὸ λοιπὸν ξίκι, κι' αὐτὴ καὶ ἡ καλωσύνη της!.. Ἐχάθησαν οἱ κοπέλλες γιὰ νὰ βροῦν καὶ νὰ πάρουν μιὰν ἄλλη;

Κι' ἔτσι πέρασαν τὰ χρόνια καὶ ἡ Βαγγελὴ ἀπόμεινε στὴν ἄκρη.

Μὰ ἦρθαν τρεῖς χειρότερα. Ἄργότερα βγήκανε καὶ λόγια. Καὶ τὶ δὲν εἶτανε!

Πῶς, τάχα, τάχα σιάξει δυὸ φορές· τὴ μιὰ μὲ τὸν Καστερό τὸ δεκάτιστὴ καὶ τὴν ἄλλη μ' ἐκεῖνο τὸ παληοτόμαρο τὸ Δελθινιώτῃ τὸν κοντουρᾶ, καὶ μ' ἴσιστα ὅτι σκοτώθη κε (1) μὲ τὴν πρασινόμυγα πού τῆς ἔδωκ' ἐκείνη ἡ — πῶς νὰ τὴν πεῖ ὁ ἄνθρωπος! — Τσίτσο Καμπέρενα, γιὰ νὰ κάμει συχώριο γιὰ τὴν ψυχὴ τῶν γονέων της. (Χμμ! συχώριο! ἄμ γέρονται μὲ τὶς βροῦμες συχώρια;.. Αὐτουνῶν ἐκεῖνο πού τοὺς πρέπει εἶναι νὰ τὶς βάνουν καβάλλα στὸ γομάρι ἀνάποδα.. Ἡ λὲς κι' ἔβαλε τάχα, τώρα πού πάτησε τὰ τριανταπέντε, γνώμη!.)

Ποιὸς λοιπὸν νὰ τὴν ἔχει σὲ ὑπόληψη κι' αὐτὴ καὶ τὴ μάνα της; Εἶχε πάρει τέτοια σιχασιὰ ὁ κόσμος

πού ἄλλη κοπέλλα δὲ ματάβγαλαν Βαγγελή. Κόντεψαν μάλιστα νὰ γένουν ἀπὸ δυὸ χωριὰ οἱ Καρατσημαῖοι μὲ τὸ νοῦνό τους τὸ Θωμᾶ Νάτσι, πού εἶπε τὴν κοπέλλα τους Βαγγελίτσα, καὶ τὸν ἔκαμαν τὸν ἄνθρωπο ν' ἀλλάξει τ' ὄνομα ἀπάνω στὴν κολυμπήθρα καὶ νὰ τὴν πεῖ Πασχαλιά!

Ὁ Ντόντης ὅμως δὲν τὰ ἐπρόσεχε αὐτά. Τὶς συμπονοῦσε γιὰ τὸν κατατρεγμὸ αὐτὸν τοῦ κόσμου· « — Ποιὸς τὸ ξέρει τὸ πῶς καὶ τὸ γιατί », ἔλεγε πάντα· « μπόρει καὶ νὰ τοὺς πέρουν κιόλας τὶς ἁμαρτίες. (2)

Ἐνα ἤξευρε αὐτός· ὅτι ἐκεῖνες τὶς δύσκολες περιστάσεις πού δὲν ἐγύριζε κανένας νὰ τὸν ἰδεῖ, αὐτὲς εἶ δυὸ ψυχές, χωρὶς νὰ τὸν ἔχουν συγγενῆ οὔτε γείτονα κἄν, θεόφτωχες κι' αὐτὲς, τὸν ἐσυμπόνεσαν καὶ ἔκαμαν ὅ,τι τοὺς περνοῦσε ἀπὸ χέρι γιὰ νὰ τὸν παρηγορήσουν καὶ βοηθήσουν λίγο.

Τοῦ δάνειζαν πρόθυμα τὸ ζωντόβολό τους γιὰ νὰ κουβαλάει ξύλα, φουσκὴ ἢ χορτάρι, τὸν ἐφίλευαν κἄνα φροῦτο, λάχανα ἢ ζαριζαδάκι ἀπὸ τὸν κηπὸ τους, πού καθὼς ἦταν ποτιστικὸς ἔβγαζε ἀπ' ὅλα, τὸν φιλεύανε πότε-πότε ξυνόγαλο καὶ γιαοῦρι, τούλεγαν τὸν καλό τους λόγο τῆς παρηγορίας. Κι' αὐτὸς νοιώθοντας εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν καλωσύνη αὐτὴ πού τοῦ εἶχαν δεῖξει, ὅταν ἐκαλλιτέρευσε λίγο ἢ κατὰστασὴ του, ἔκανε, μὲ τὴ σειρά του, ὅ,τι τοῦ ἦταν δυνατό.

Πότε λίγο ψωμὶ ἄσπρο, πότε κἄνα μακαρόνι, πότε λίγη ζάχαρη (ἀπ' αὐτὰ ποῦ τοῦ ἔδιναν κάποτε -κάποτε οἱ Ἰταλοὶ γιὰ τὸ σπῖτι του), τάβαζε κάτω ἀπὸ τὸ πλατὺ ἀμπέχωνό του καὶ περνῶντας ἀπὸ τὶς Γιαννούλενες, τ' ἄφηνε, ὅπως τᾶχε τυλιγμένα στὸ χαρτί, ἀπάνω στὸ μεγάλο σεπέτι λέγοντας μόνο ἓνα: «πάρτε αὐτὰ» κι' ἔφευγε σὰ νὰ τὸν κυνηγοῦσε κανένας, γιὰτὶ ἤξευρε ὅτι δὲ θὰ τὰ κρατοῦσανε, ἀλλὰ θὰ διάζονταν νὰ τοῦ ποῖνε:

(1) ἔκαμε ἐκτροφή. (2) ἡ φράση φανερώνει τὴν ἀντίληψη ὅτι ἐκεῖνος πού ἀδικοκρίνει πρόσωπα ἐπωμίζεται τὶς ἁμαρτίες τους.

— "Α, ὄχι, ὄχι!.. Ἐσένα σοῦ χρειάζονται περισσότερο. Σύρ'τα σιὸ σπίτι σου· ἐσὺ ἔχεις παιδιὰ... Πάρ'τα πάρ τα πάλε...

* * *

Τὸν κόσμον τὸν παραξένευαν πολὺ οἱ φιλίες αὐτὲς τοῦ Ντόντη.

— Μωρ' μὴ κάνει καμμιά βρωμοδουλειὰ αὐτός; ἀναρωτιόντανε οἱ πονηρότεροι· μὴ κάνει τίποτα τὸ... στὴ Βαγγελή;

Μὰ δὲν τὸ πιστεύαιε πάλι, γιατί τὸν ἤξεραν ὅτι ἦταν ἀνίκανος γιὰ ἀτιμίες.

— Ἐχε τὸ νοῦ σου σιὸν ἄντρα σου ου ου! τῆς λέγανε πότε-πότε τῆς Ντόντενας οἱ γυναῖκες γιὰ νὰ τὴν πειράξουν. Θὰ τὸν χάσης!.. Ὅλο στὶς Γιαννούλενες βρίσκειται αἰ αἰ αἰ!..

Κι' αὐτὴ ἀπλῆ καὶ ἀγαθὴ καθὼς ἦταν, τοὺς ἀπαντοῦσε:

— "Ὁχι μωρ' ὄχι!.. Ἄνθρωποι εἶναι κι αὐτὲς οἱ ἀχαρες.. Κι' ἔχουν καὶ καλὴ καρδιά, οἱ καιφερές.. Τὶς κακοκρένομε. Τοὺς πέρουμε τὶς ἁμαρτίες.. Ὑστερα, καθὼς πὺν λέει τὸ Βιγγέλιο, ἐκεῖνος πὺν δὲν ἔχει φταίξει ἄς ρίξει τὸ λιθάρι...

Ἦταν τὰ ἴδια λόγια τοῦ Ντόντη πὺν τῆς ἔλεγε κάθε τόσο σὰν ἐκουβέντιαζε μαζύ τῆς γιὰ τὶς Γιαννούλενες.

Ἄλλ' ἀλήθεια· τί νάκανε τάχα ὁ Καλόβουλος ὅταν, διαβαίνοντας ἀπὸ τὸ παράμερο σπίτι, ἔμπαινε μέσα μὲ γελαστό πρόσωπο, ἀφήνοντας στὴ μεγάλη αὐλὴ τὶς ἔγνοιες τοῦ γιὰ τὶς δουλειές του;

Τίποτα καὶ πὺλλά.

Ἐβλεπε τὰ μεγάλα, γιομάτα μελαγχολία, μάτια τῆς κόρης καὶ τὸ χαμόγελο τῆς, ἤκουε τὸν παρηγορητικὸν λόγον τῆς μάνας ἢ τὶς ἱστορίες τῆς, ξεσκέπαινε πότε-πότε—ὅταν ἦταν πολὺ στενοχωρημένος—καμμιὰν ἀκρούλα τῆς καρδιάς του, ὅσο πὺν νὰ μαντεύωνται οἱ πίκρες, οἱ καῦμοι καὶ οἱ πόθοι του, κι' ἔφευγε μὲ τὴν ψυχὴ ἀνάλαφρη.

“Υστερα εὐχαριστιούντανε πού ἔβλεπε πὸς τὸν ἐπρόσεχαν κι’ αὐτὲς καὶ πρὸ πάντων πὸς τὸν ἐννοιωθῆναι.

Αὐτὸς ἦταν μιὰ «κλειστή» ψυχὴ. Λίγο χάραζε ἀπὸ τὶς σκέψεις του, ἀπὸ τοὺς καῦμούς τῆς καρδιάς του κι’ αὐτὲς — παράξενο! — τὸν καταλάβαιναν τόσο καλά! Ἡ κοπέλλα πρὸ πάντων. . . Εἶχε, ἀλήθεια, καὶ ἡ γυναῖκά του καλὴ καρδιά, μὰ ἡ Βαγγελὴ ἦταν ἄλλο. . . Ἐνα κομμάτι μάλαμα. Κοντὰ τῆς ἐννοιωθῆς τὸν ἑαυτὸ σου ἀλλοιώτικον.

* * *

— Μωρ’ θάθελα νὰ μάθω σὰν τὶ λέει καὶ τὶ κάνει ὁ Καλόβουλος ἐκεῖ στὶς Γιαννούλενες πού πίνει κάθε λίγο καὶ λιγάκι, ἔλεγε καὶ ξαν λέγε κάποιον παλιόμουτρο.

Καὶ μιὰ μέρα παραφύλαξε, σὰν ἐμπῆκε ὁ Ντόντης στὴν αὐλή, πού κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη συκαμιὰ τῆς ἔκεντοῦσε ἡ Βαγγελὴ, κι’ ἔστησε τὸ αὐτὶ του πίσω ἀπὸ τὸ μαντρότοιχο, ὅπου εἶχε ἀνοιγμένη μιὰ τρυπούλα γιὰ νὰ βλεπε τὶ γινόντανε μέσα.

Ἀπογοπεύτηκε ὁμως, γιατί οὔτε ἤκουσε οὔτε εἶδε τίποτα τὸ ὑποπτό. Μιὰ συνειθισμένη κουβέντα γινότανε καὶ τίποτα παραπάνω.

Κάποια στιγμή μάλιστα πού εἶδε τὸ Ντόντη νὰ κυττάζει ντροπαλά, σὰν κορίτσι, τὴ Βαγγελὴ πού πυροκόκκινη ἀπὸ τὴ ζέστα ἔστεκε ἐκεῖ μπροσιά του σὰ ζηλευτὸ ὄριμο φροῦτο, τὸν ἐμούνηζωσε, ἀγαναχτισμένος λέγοντας:

— Νάαα βλάκα!

Παραφύλαξε κι’ ἄλλη μιὰ μέρα, κι’ ἄλλες, μὰ καὶ πάλι τίποτε. . . Οὔτε πονηρὰ λόγια, οὔτε κακολογιές οὔτε οἱ συνειθισμένες κ ο υ ρ κ ο υ σ ο υ ρ ι ἔ ς τοῦ τόπου.

Τὰ χάλια τους κλαίγανε κάποτε—κάποι’ ἐκεῖ πέρα οἱ ἄνθρωποι, μὰ ὄχι πάλι κι’ ἔτσι πού νὰ φέρνουν ἀηδία σὰν τὰ μιξοκλάματα.

Κι’ ὅταν καμμιά φορὰ μέσες—ἄκρες, ἀκούγονταν καὶ κανένα παράπνό τους γιὰ τὸν κόσμον,

— «Σκληροὶ ἄνθρωποι!», ἔλεγε τότε ὁ Ντόντης, κι' ἐκλειοῦσε μ' αὐτὸ τὴν κουβέντα.

* * *

Κάποια μέρα πού ὁ Καλόβουλος ἐβιάζονταν γιὰ νὰ φύγει, τοῦ εἶπε ἡ Βαγγελή:

— Κίτσε κι' ὀλίγο ἀκόμα, καϋμένε Ντόντη. Τὶ βιάζεσ' ἔτσι;

— Καὶ τόσο πού κάθησα πολὺ εἶναι, τῆς ἀπάντησε.

Καὶ σὲ λίγο πρόσθεσε δειλὰ καὶ στεναχωρημένα, μὰ σὰ νάπερνε καὶ μιὰ μεγάλη ἀπόφαση:

— ... Εἶναι πολὺς καιρὸς τώρα, Βαγγελή, πού συλλογίζομαι κάτι κι' ἤθελα νὰ σὰς ρωτήσω καὶ τίς δυό, μὰ δὲν τὸ ἀποφάσιζα, γιατί δὲν ξέρω πῶς νὰ τὸ πῶ γιὰ νὰ μὲ καταλάβετε.

— Γιὰ πὲς το, γιὰ νὰ τὸ ἀκούσαμε.

— ... Νά' .. ἄ .. ἀπορῶ πὶ μου ... .. βρίσκετε καὶ μὲ θέλετε.

— Τὶ σοῦ βρίσκομε; Δὲ νοιώθω, καϋμένε Ντόντη, σὰν τί θέλεις νὰ πῆς με αὐτό... Τὶ νὰ σοῦ βροῦμε;.. Μμμ πῶς νὰ σιὸ πῶ κι' ἔγω;.. Ν' εἶσαι ἄνθρωπος πού ταιριάζουν τὰ χνώτά μας ...

— Καὶ μὰς ἐκαταδέχτηκες καὶ μὰς καταδέχεσαι, ἐ πρόσθεσε ἡ μάνα της. Δὲν εἶσαι σὰν τοὺς ἄλλους... Μοναχοὶ καὶ ἔρημοι σὲ τοῦτον τὸν κόσμῳ, ποιιστήκαμε πολλὰ φαισιμακία ἀπὸ αὐτουνούς ...

— Ἐσὺ μὰς ἔννοιωσες καὶ μὰς ἐπόνεσες σὰ δικὸς καὶ σὰν ἀδερφός .. Τὶ λέγω ! καλλίτερα κι' ἀπὸ ἀδερφός ... Τὶ ἄλλο χρειάζονταν ; εἶπε ἡ Βαγγελή.

— Σωπᾶστε, σωπᾶστε ! Ἐσεῖς ἐνοιώσετε κι' ἐπονέσει' ἐμένα .. Ἐγὼ σὰς τὸ χρωστῶ χάρη, εἶπε μὲ τρεμουλιαστὴ φωνὴ ὁ Ντόντης κι' ἔφυγε κάπως διαστικὰ, γιὰ νὰ μὴ ντροπιαστῆ πού εἶχαν γιομίσει τὰ μάτια του, μὰ κι' εὐχαριστημένος καὶ μὲ τὴν ψυχὴ ἀνάλαφρη, γιατί μπόρεσε νὰ τοὺς πῆ ἐπὶ τέλους κάτι ἀπ' ὅ,τι αἰσθάνονταν ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα.

ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Ἦταν οἱ πρώτες μέρες τοῦ Μάη τοῦ 41

Λαμπρὸς ἥλιος πλημμυροῦσ' ἐκεῖνο τὸ γιορτινὸ πρωῖ-
νὸ τῆ μεγάλης πολιτείας, κι' ὁ κόσμος εἶχε ξεχυθεῖ στους
δρόμους καὶ τὰ καφενεῖα. Ὁ «τραυματίας τοῦ Ἀλβανι-
κοῦ μετώπου» πού μόλις εἶχε βγεῖ ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο,
γιὰ δεύτερη τῶρα φορά, μαυροκίτρινος, ἔξαντλημένος, καὶ
μὲ τὸ χεῖρ του κρεμασμένο ἀπὸ τὸ λαιμὸ μ' ἓνα μεγάλο
τουλιάνι, μὲ τσαλακωμένα καὶ τριμμένα ροῦχα, κατεβαίνει
σιγά - σιγά τὸ πεζοδρόμι τοῦ πλατειοῦ δρόμου κι' ὅλο
στιφογουρίζει τὸ κεφάλι του δεξιὰ κι' ἀριστερά, λὲς καὶ
κάτι ἀποζητᾷ καὶ γιὰ κάτι παραξενεύεται.

Ἀποζητᾷ τὸ μελισσολοῖ μὲ τὸ χακὶ πού βούιζε ἐδῶ
καὶ τρεῖς μῆνες (ὅταν τὸν εἶχαν κατεβάσει μὲ τὸ νοσοκο-
μειακὸ αὐτοκίνητο) στους δρόμους τῆς, τῆ θάλασσ' ἀπὸ
τοὺς ἐνθουσιασμοὺς πού πλημμυροῦσε τὰ στήθια, ὅταν
τὴν παράλληλῃ φορά, μέ τραῦμα κι' ἔλαφρὸ κρουπάγημα,
τὸν εἶχαν κατεβάσει πάλι μαζὺ μὲ ἄλλους, ἐδῶ κάπου στὸν
ἴδιο δρόμο, γιὰ νὰ τὸν πᾶνε στὶς «ἀχιτίνες», καὶ στήνει
τὸ αὐτί του, μὴ καὶ μπορέσει νὰ πιάσει τοὺς μακρυνοὺς
ἐκεῖνους ἀντίλαλους.

Παραξενεύεται πού φαίνονται ὅλα τὸ ἴδιο στὴ μεγά-

λη πολιτεία, δρόμοι, σπίτι, πλατείες, ἄνθρωποι, μὰ καὶ πρὸ δὲν τὰ γνωρίζει πάλι γιὰ τὰ ἴδια.. Νοιώθει βαθεῖα πὼς κάτι τοὺς λείπει. Ὡς καὶ ὁ ἥλιος θαρρεῖς πὼς δὲ φωτίζει *σὰν τότες*.. «Γάχω χαμένα, μοῦ φαίνεται, λέει κάποια ὥρα· αὐτό εἶναι ὅλο.. Νά· ἐκεῖνοι ἐκεῖ πέρα γελοῦν *σὰ στὸν καλὸν τὸν καιρό*».

Μὰ τὴν ἴδια τὴ στιγμὴ, σὰν πέρασε ἓνα αὐτοκίνητο μὲ ξένο στρατὸ καὶ τὰ γέλια σβύσανε, ὁ τραυματίας συλλογίστηκε:

— Ἄ ὄχι, ὄχι! Νὰ πὸς δὲ γελοῦν *σὰν τότες*.. Κάτι λείπει· σίγουρα κάτι λείπει!..

Τ' αὐτοκίνητα τώρα περνοῦνε τὸ ἓνα κατόπι στὸ ἄλλο. Στρατός, κανόνια, πολεμεφόδια..

Ἡ καρδιὰ του σφίγγεται.

— Ἄς φύγω, λέει, ἀπ' ἐδῶ, γιὰ νὰ μὴ βλέπω.

Κι' ἀπὸ ἓνα στενό, μπαίνει σ' ἓναν ἄλλο δρόμο, πὸς φαίνεται *σὰν ἔρημος*.

— Μὰ ποῦ πάω; συλλογίστηκε,

Καὶ σὰν ἐννοίωσε νὰ τὸν βαραίνει καὶ κάποια κούραση, ἀκούμπησε στὴ γωνιὰ ἐνὸς μεγάλου σπιτιοῦ, πὸς ἔλαμπ' ἐκεῖ δίπλα κατακαίνουρο.

Στὴν ἡσυχία ἐκείνη συγκεντρώθηκε λίγο καὶ ἡ τραγικὴ ἐρώτηση προέβαλε καὶ πάλι στὸ μυαλό του :

— Καὶ τώρα τί γινόμεστε;

Τὸ χωριό του, τὸ σπίτι του, ἡ ἀγκαλιὰ τῶν δικῶν του ἦταν τὸ ποθητὸ λιμάνι σ' αὐτὲς τὶς τραγικὲς στιγμὲς, πὸς περνοῦσε, μὰ πὼς νὰ πῆγαιν' ἐκεῖ στὴ μακρυνὴ πατρίδα, στὴν κατάσταση πὸς ἦτανε καὶ μὲ τὶς σημερινὲς δυσκολίες, καὶ—τὸ κυριώτερο—πηγαίνοντας, τί θάβρισκε;

Γιατὶ ἀπ' ἐκεῖ εἶχε διαβεῖ ὁ πόλεμος κι' ὁ χαλασμός. Θάβρισκε τάχα, τὴ γριὰ μάνα; Θὰ γύρισε ὁ ἀδερφός; Γλύττωσε ἄραγε, τὸ σπίτι, τὸ μαγαζάκι του, οἱ κόποι καὶ ὁ ἴδρωσ τῶν χρόνων;.. Κι' ἂν τύχει καὶ δὲν ἀπόμεινε τίποτ' ἀπ' αὐτά;..

Καὶ παραδέρονουν ἔτσι τὸ μυαλό του λογιῶν - λογιῶν ἔγνοιες καὶ ἀνησυχίες. Ἐξαφν' ἀκούεται ν' ἀνοίγει

τὸ δωμάτιο πού ἦταν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ χαρούμενες φωνές καὶ γέλια νὰ τὸ γεμίζουν.

Δύο φαίνονταν ὅτι ἦταν ἐκεῖνοι πού μπήκανε μέσα, μὰ κάνουνε μεγάλο πατιρντί. Μιλοῦνε ἀνακατωτὰ καὶ μὲ δυνατὲς φωνές. Μιὰ κουβέντα πιάνουν καὶ τὴν ἄλλη ἀφήνουν καὶ κάπου—κάπου, ἀνάμεσα σ' αὐτές, πετοῦν καὶ μερικὲς νότες ἀπὸ τραγούδια.

Φανερό ὅτι εἶναι κι' δυὸ τους νέοι καὶ ἀρραβωνιασμένοι. Τὸ δείχνουν τὸ τελευταῖο αὐτὸ καὶ κάτι γλυκολογα, πού ὅσο κι' ἂν λέγονται σιγανώτερα, ἀκουοῦνται ὡς τόσο καὶ κάτω, γιατί τὸ παράθυρο εἶναι ἀνοιχτὸ κι' αὐτοὶ ἔχουν καθήσει δίπλα του.

Ὁ νέος, πιὸ πολὺ, φαίνεται νὰ εἶναι χαρούμενος, κι' εὐτυχισμένος.

Φωνὴ γιομάτη, ζεστή πού φανερώνει πλημμύρισμα ζωῆς καὶ ὑγείας.

— Καλότυχος! συλλογιέται ὁ τραυματίας μὲ ζήλεια. Κάποια στιγμή ἀκουστήκε ἀπὸ μέσα.

— Στὴν Κορσιτὰ νὰ δεῖς κρῦο, Λέλα, καὶ τὸ χιόνι πολλὲς φορὲς ἕνα μέτρο καὶ παραπάνω. Ὅσο ἔμεινα ἐκεῖ, δὲν ἐπάτησε τὸ πόδι μου σὲ χῶμα. Ἡ σὲ χιόνι ἢ σὲ πάγο περπατοῦσα πάντα. Εὐτυχῶς ὅμως πού τᾶχε καταφέρει ὁ θεῖος κι' εἶχα ἀποσπασθεῖ σὲ γραφεῖο κι' ἐκοιμώμουνα σὲ σπέτι, γιατί ἄλλοιῶς ποιὸς τὸ ξέρει σὲ ποιὸ χαντάκι θὰ εἶχα τῶρ' ἀφημένα τὰ κόκκαλά μου, ἢ σὲ ποιὸ νοσοκομεῖο τὰ πόδια μου....

— Πάθανε πολλοί, Μάριε, ἀπὸ κρουοπαγήματα;

— Οὐ! ἄλλο καλό..

«Ἀπόψε μέλαγχόλησα
γιατὶ ὄνειροπόλησα.»

— Λησμόνησα νὰ σὲ ρωτήσω: τὴν ξέκαμες ὅλη τὴ σαβούρα πού μούλεγες;....

— Ποιὰ σαβούρα, καλέ;

— Ἔλα τώρα!..

— Ἄ! σὲ παρακαλῶ, σὲ παρακαλῶ!.. Τὸ ἐμπόρευμα ἦταν πρώτης ποιότητος καὶ φρεσκοφερμένο... Λίγες μέ-

ρες προτοῦ κηρυχτεῖ ὁ πόλεμος τοῦ 14 τὸ εἶχε φέρει ὁ... παπποῦς. Γι' αὐτὸ κι' ἔμοσχοπουλήθηκε. Ὑστερα τὸ ξέρεις ὅτι ἡ μόδα ξαναγυρίζει...

— Χά, χά, χά, ! Χά, χά, χά ! . . . Ἐκεῖνο ποῦ εἴχετε ἀμπαλαρισμένο στὸ ὑπόγειο ;

— Σσσοῦτ ! Αὐτὸ θὰ πουληθεῖ ἐν καιρῷ καὶ μὲ ὑγιές νόμισμα, γιατί τότε μόλις θὰ τώχομε φέρει ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό. Τί ; εἶχε μείνει, παρακαλῶ, στὸ μαγαζὶ τέτοιο προῖγμα, ἀφοῦ μᾶς τὸ εἶχαν σκουπίσει ὅλο;.. Ἐ, τὶ λές;

«Γιὰ μᾶς τραγουδοῦν τὰ πουλιά
κρυμμένα στὴ μυγδαλιά . . .»

— Ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμούς . . .

— Οὔτε τζάμι .

Ἀκούεται τώρα στὸ πιάνο ἓνα βάλς.

— Ἄαα ! ὥστε γι' αὐτὸ εἶναι ξετρελλωμένος ἀπὸ χαρὰ καὶ εὐτυχία ὁ κύριος, πὺν σκόλασε ἔτσι ὁ πόλεμος συλλογίστηκε ὁ φαντάρης.

Πικράθηκε γιὰ ὅ,τι ἤκουσε καὶ πρὸ πάντων γιὰ ὅ,τι κατάλαβε, κι' ἀδελὰ του τὸ μυαλό του πῆγε κάπου ἄλλοῦ.

Τὸ γερὸ χέρι βασιτώντας κάπως τὸ σακάτικο, εἶχε ἀπλωθεῖ ἀσυναίσθητα με μισάνοιχτη παλάμη.

Μιὰ γυναικούλα ποὺ διάβαινε, τὸν εἶδε σ' αὐτὴ τὴ στάση καὶ σ' ἐκεῖνα τὰ χάλια, ἀναστέναξε, στάθηκε λίγο παράμερα, ἀνασήκωσε τὸ φόρεμά της, ἔβγαλε ἀπὸ τὴ τζέπη τοῦ μεσοφούστανού της τὸ χειρομάντηλο, ἔλυσε τὸν κόμπου εἶχε δεμένα δύο δίφραγκα καὶ τοῦ τάβαλε στὴ μισάνοιχτη παλάμη, λέγοντας:

— Δὲ μοῦ βρέθηκαν περισσότερα, παιδί μου· νὰ μὲ συμπαθᾶς . .

Ὁ τραυματίας τινάχτηκε σὰ νὰ καίγανε ἐκεῖνες οἱ δραχμές, καὶ ἄφησε νὰ τοῦ πέσουν κατὰ γῆς.

Ἐλεημοσύνη αὐτός ! θύμωσε κάπως, μὰ πιὸ πολὺ τὸν ἐπῆρε τὸ παράπονο. Ἡ γυναικούλα ἔσκυψε, τὶς συμμάζωσε καὶ καθὼς τὸ χέρι εἶναι τώρα κλειστὸ καὶ δὲν ἔχει ποῦ νὰ τοῦ τὶς βάλει, τοῦ τὶς ρίχνει στὴ τζέπη τοῦ ἀμπέχωνου λέγοντας:

— Μὴ στενοχωριέσαι, παιδί μου· μόρα εἶναι καὶ θὰ περάσει . .

— Μὰ ὄχι . . ὄχι, θειά· σ' εὐχαριστῶ. Δὲ στέκω ἐδῶ γιὰ νὰ μαζεύω ἔλεημο . . .

— Μπααά ! τί λόγος εἶναι αὐτός, παιδί μου ; Δὲν εἶναι τίποτα, παιδάκι μου, δὲν εἶναι τίποτα ! . . Ἔνα τσιγάρο θέλω νὰ σοῦ δώκω, ἢ καϋμένη, ἕνα τσιγάρο . . τραυματίας εἶσαι . . Κι' ἔφυγε βιαστικά, σὰ νὰ φοβούνταν μὴ τὴν προφθάσει καὶ τὶς γυρίσει τὶς δραχμές.

Ἔνας λεβεντόκορμος γέρος μὲ ἄσπρο μωστράκι, μὲ λίγο τριμένα μὰ καθαρὰ ροῦχα, εἶδε καθὼς ἔρχονταν, αὐτὴ τὴ σκηνή, πλησίασε τὸν τραυματία, κάτι τοῦ ἔβαλε κι' αὐτὸς στὴ τζέπη καὶ τοῦ εἶπε :

— Δὲν εἶναι δική σου ντροπὴ παιδί μου, μὰ δική μας. Ἐσὺ καὶ οἱ συνάδελφοί σου δὲ ζητιανεύετε ὄχι. Ἀπαιτεῖτε ἀπὸ μᾶς τὸ χρέος μας. Σήκωσε ψηλὰ τὸ κεφάλι σου καὶ κύτταξέ μας περήφανα. Ἐμεῖς πρέπει νὰ τὸ σκύψωμε μπροστὰ σας, γιὰτί ὄχι μονάχα δὲν κάμαμε τίποτε γιὰ σᾶς, μὰ καὶ γιὰτί κι' ὅ.τι κ' ἂν κάμωμε εἶναι τόσο μηδαμινὸ ἀπέναντι τῶν ὅσων σᾶς χρωστοῦμε, ὥστ' ἔμεῖς θὰ ταπεινωνόμαστε ἀπέναντί σας καὶ ὄχι σεῖς σ' ἐμᾶς. . . Θὰ σοῦ χρωσταοῦν, παιδί μου, λίγα χρήματα γιὰ νὰ γυρίσεις στὴν πατρίδα σου καὶ νὰ μὴ ἀπομείνεις, ἀπάνω σ' αὐτὲς τὶς μόρες, στοὺς δρόμους . . . Νὰ μπορέσεις νὰ γυρίσεις στοὺς δικούς σου, στὴ μανούλα σου, — ἂν ἔχεις — πὺν θὰ σὲ καρτερεῖ μὲ λαχτάρα καὶ θὰ φωλιάζει στὴν ψυχὴ της ἢ ἀγωνία μήπως σ' ἔχασε . . .

Ὁ νέος συγκινημένος κυττάζει κατὰ γῆς καὶ δὲ βγάζει ἄχνα.

Τοῦ γέρου τὰ μάτια εἶναι ὑγρά. Ρωτάει :

— Ἀπὸ ποῦ 'σαι ;

— Ἀπὸ κεῖ πὺν γέρονταν ὁ πόλεμος.

— Καλὰ τὸ μάντεψα. Ἐγὼ εἶμαι Κρητικὸς κι' ἔχω ξεχωριστὴ ἀγάπη στὴν πατρίδα σου. Πολέμησα ἐκεῖ πέρα τρεῖς φορὲς κι' ἔχω κι' ἕνα γιὸ θαμμένον — ἀπὸ τὸν ἄλλον ἀκόμα πόλεμο — στὴν Προμετή. Καϋμένη Ἡπειρος ! Πόσο

ἄτυχη στάθηκες ! . . . Μὰ ἔννοια σου δικά μας θᾶναι πάλι. Ἄκουσε, παιδί μου. κάθομαι ἐδῶ στὸν παρακάτω δρόμο, τὸν δεξιὰ ἀριθμὸς 35, στὸ ὑπόγειο. Σὲ περιμένω τὸ βράδυ νὰ φᾶμε καὶ νὰ κοιμηθεῖς, τῆς γρᾶς μου θὰ τῆς φανεῖ πὼς τῆς ἦρθε ὁ γυιόκας της . . . Σὲ περιμένω ἀκούς; Κύττα μὴ δὲν ἔρθεις ! Θὰ μᾶς κακοφανεῖ.

Ὁ γέρος ἔφυγε. Ἀπὸ πάνω σὲ κάποια διαλείμματα ἡσυχίας ἀκούστηκαν:

— ... Καὶ ὅμως... ἂν δὲν ..... πράγματα ὅπως...
δὲν..... σημερινὴ εὐτυχία μας...

Ὁ τραυματίας σηκώθηκε κι' ἔφυγε ἀγανακτισμένος, γιὰ κάτι τὸν ἔπνιγ' ἐκεῖ πέρα.

Μὰ σὲ λίγο ὁ νοῦς του πῆγε στὴ γυναῖκα καὶ τὸ γέρο-Κρητικὸ κι' ἐκεῖνο τὸ βάρος ποὺ ἔσφιγγε τὴν ψυχὴ του, σηκώθηκε.

. . . . .
. . . . .

Κάποια βαρεῖα σκεφτισμένη νύχτα καὶ ὄρες περασμένες, ἔφθασε στὸ χωριὸ του ὁ φαντάρος,

Πήχτρα τὸ σκοτάδι καὶ βαθειὰ ἡσιωπή.

Οὔτε σκυλιοῦ ἀλύχτημα δὲν ἀκούεται.

Ἡ καρδιά του χτυπάει δυνατὰ πάει νὰ σπάσει.

Ἐκεῖ κάτω, πέρ' ἀπ' τὴ λακκιά εἶνε τὸ σπιτάκι του.
Τὴ θάυρισκε ἄραγες σ' αὐτό;

Αὐτὴ ἡ νέκρα τοῦ παγώνει τὴν καρδιά.

Τὸ χωριὸ τοῦ φαίνεται ἔρημο.

Κάθεται σὲ μιὰ πέτρα, γιὰ τὰ γόνατά του δὲν τὸν βαστοῦν, καὶ προσπαθᾷ νὰ τρουπήσει μὲ τὴ ματιά του τὰ βαθειὰ σκοτάδια μὴ καὶ μπορέσει νὰ πάρει μιὰν ἰδέα τοῦ τι εἶχε γίνεῖ ἐκεῖ πέρα.

Κάπου ἐκεῖ κοντὰ εἶνε τὸ σπίτι τῆς θείας του . . . . Μὰ ὄχι θὰ κάνει λάθος, γιὰ ποῦ εἶναι ἡ ψηλὴ ἢ λεύκα ποὺ ἦταν στὴν ἄκρη στὸν κῆπό της;

Σηκώνεται νὰ φύγει γιὰ εἶναι ἰδρωμένος, τὰ ροῦχα

πὸν φορεῖ ψιλὰ καὶ τριμμένα καὶ τὸ ἀγιάζι κατέβαινε ἀπὸ τὸ βουνὸ τσουχτερό. Πρὸ πάντων ὅμως γιατίι δὲν τὸν χωροῦσε ὁ τόπος.

Εἶχε ἀγωνία νὰ μάθει τὸ γρηγορότερο νέα ἀπὸ τοὺς δικούς του.

— Μπααά! Τὶ ἔπαθ' ἀπόψε, λέει σὲ λίγο· δὲ γνωρίζω τὸ χωριό μας; Ἔχασα τὸ δρόμο; . . . Τ' εἶν' αὐτὸς ὁ σωρὸς ἀπὸ τὶς πέτρες πὸν σκόνταψ' ἀπάνω τους; . . . Μπρέεε! τοῦτο εἶνε τὸ σπίτι τῆς θειᾶς Μαρίας· ὅλο λιθοσοφία. Μπόμλα θὰ τὸ βρῆκε . . . Νὰ κι' ἡ λεύκα πὸν γέουσα νὰ ἰδῶ . . . Κοίτεται τώρα στὸ δρόμο ξερριζωμένη καὶ κουτσουρεμένη . . .

Αὐτὸ τὸν κάνει νὰ βιαστεῖ περισσότερο.

Τὸ σπίτι του, τὴ μάνα του, ἀσπρες θὰ τὴ βρεῖ;

Νὰ παραέρα πεσμένο καὶ τὸ σπίτι τοῦ Παπακωστάντιου, κι' ἄλλο κι' ἄλλο, ὅλα ἐρείπια. Κι' ἡ βρουσούλα ἀνασκαμμένη καὶ σκεπασμένη ἀπὸ πέτρες. Μονάχα μιὰ σταλαγματιὰ γλυστράει τώρα κάπου ἀπ' ἐκεῖ, πὸν μοιάζει σὰ δάκρυ γιὰ τὸ χαλασμό . . .

Μὲ τὴν ἀνάσα κομμένη ἔφθασ' ἐπὶ τέλους μπροστὰ στὸ σπίτι του.

Στὸ σκοτάδι φαντάζει αὐτὸ ὀρθὸ κι' ἀπείραχτο. Μόνο ὁ μικρὸς μαντροτόιχος κι' ἡ ὀξώπορτά του εἶναι γκρεμισμένα . . .

— Εὐτυχῶς! . Μὰ ἡ μάνα, ἡ μάνα. Αὐτή! Αὐτὴ εἶναι καλά;

Τὸν τρομάζει πὸν δὲν ἀκούει τὸ ἀγαπημένο του σκυλὶ τοῦ κυνηγιοῦ, τὸ «Γκέγκα».

Παράξενο! Αὐτὸ ἀπὸ ἑκατὸ μέτρα μακρὰ τὸν καταλάβαινε κι' ἐχαλοῦσε κόσμος· καὶ τώρα πὸν μπῆκε μέσα στὴν αὐλὴ νὰ μὴ τὸν ἀκούσει! . . .

Κάτι τρομερὸ θὰ γένηκε.

Θέλει νὰ τοῦ φωνάξει, μὰ τὸ— ξεψιχισμένο κι' αὐτὸ— «Γκέγκα!» στάθηκε στὸ λαρύγγι του.

Φθάνει στὴ πόρτα καὶ μὲ χέρι τρεμάμενο ἀγγίζει μὲ τὸ σιδερένιο χαλκά της τὸ μεγάλο καρφοκέφαλο.

Ἐάν εἶχε ἀκουμπήσει τὸ στήθος του ἀπάνω σ' αὐτή, οἱ χτύποι τῆς καρδιάς του θὰ βρόνταγαν περισσότερο.

Μὰ μόλα ταῦτα, σὰ νὰ παραφύλαγε κανέννας ἐκεῖ πίσω περιμένοντας αὐτὸ τὸ σημάδι, τὴν ἴδια στιγμή ἀκούστηκε ἀπὸ μέσα γιομάτη λαχτᾶρα ἡ πολυπόθητη γνώριμη φωνή:

— Ἐσύ εἶσαι, παιδί μου;

— Ἐγὼ μάνα! . . .

Ὁ βαρὺς καταρράχτης πὺν κρατοῦσε κλειστή τὴν πόρτα, εἶχε συρθεῖ κιόλας, καὶ δυὸ ἴσκιοι βρέθηκαν ἀγκαλιασμένοι.

— Χρηστάκη μου!

— Μανούλα!

Κι' ὅταν οἱ λαιμοὶ λυθήκανε:

— Μάνα, εἶστε ὅλοι καλά;

— Ἐσύ;

Κι' ἡ ματιὰ της πὺν τὴν εἶχε ὡς τότε θολωμένη τὸ δάκρυ, μπόρεσε τώρα νὰ διακρίνει λίγο μέσα στὸ σκοτάδι, τὸν ἄσπρο ἐπίδεσμο.

— Μπωμπώ, τὶ ἔπαθα ἡ ἀλαλή! Πάει τὸ χέρι σου, παιδάκι μου;.. Κι' ἐγὼ ἡ δυστυχημένη δὲν τὸ κατάλαβα πὺν μὲ ἀγκάλιαζες μὲ τὸ ἓνα μονάχα!...

— Γιὰ τὴν Παταίδα, μητέρα

— . . .

— Τί σε μιλάς;

— . . . Ναι . . . χαλάλι της, χαλάλι της.

— Ἄ ἔτσι ντέ!.. Ὁ Ἄντωνης ἦρθε;

— Ὁχι ἀκόμα...

— Εἶχες καμμιά εἴδηση; Τὸν εἶδε κανέννας;

— Ὁχι παιδί μου.

Σύννεφο σκέπασ' ἐκείνη τὴ χαρά. Πέρασε τόσος καιρὸς καὶ νὰ μὴ φανεῖ ἀκόμα ὁ Ἄντωνης!

Μπήκανε πλιὰ μέσα.

Ἦ ἐκεῖνος ὁ γνώριμος ἀέρας τοῦ σπιτιοῦ!.. Τὶ ἦταν ἀπόψε αὐτό!..

Καὶ σὰν ἀναψε ἡ γριὰ μάνα τὴ λάμπα, ἄρχισαν νὰ πέφτουν σὰ βροχή, κι' ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές, τὰ ρωτήματα.

Ἐκεῖνο πού ἐχτύπησε στὰ μάτια τοῦ Χρηστάκη ἦταν ἡ γύμνια τοῦ σπιτιοῦ.

— Μάνα, γυμνὸ τὸ βλέπω τὸ σπίτι.

— Μᾶς τὰ πῆραν ὅλα... Ἔχει γένει χαλασμοὺς κόσμου ἐδῶ, παιδί μου... Μὲ τοὺς μπομπαροντισμοὺς ἐπήραμε τὰ βουνὰ γιὰ νὰ γλυττώσωμε τὰ κεφάλια μας, κι' ὅταν γυρίσαμε πίσω, δὲν ἤῤῥαμε τίποτα. Νάσερνες βατσουνιὰ μέσα στὸ σπίτι, πουθενὰ δὲ θὰ κολλοῦσε (1).

— Ὁ «Γκέγκας» τί γίνηκε;

— Ποιὸς ξέρει...

— Δὲ μᾶς ἄφηκαν τίποτα;

— Ὁ,τι φορῶ κι' ἀλλάζω... Μὰ μοῦ φτάνει πού μοῦ γλύττωσες ἐσύ. Νὰ μᾶς ἔρθει τώρα μετὰ τὸ καλὸ κι' ὁ Ἀντώνης μας καὶ δὲ θέλω τίποτ' ἄλλο.

— . . . Τὰ γελάδια τί γίνηκαν;

— Αὐτὰ κατὰ πρῶτο γλύττωσαν, γιατί ταῦχε κρύψει ἡ θειά σου, μὰ σὰν ἔφυγε ὁ στρατός μας κι' ἤρθαν οἱ ἄλλοι, μᾶς τὰ πῆραν κι' αὐτὰ. Μᾶς ἔδωκαν κάποιο χαρτί, πού καθὼς μοῦ λένε, δὲ φελάει σὲ τίποτα...

— Τὸ μαγαζί, τὸ γέννημα;

— Ὅλα, ὅλα, παιδί μου τ' ἄρπαξαν... Μὰ μὴ μοῦ στενοχωριέσαι. Ἐσεῖς νὰ εἴστε καλά καὶ θὰ τὰ βάλετε πάλι στὸν τόπο τους... Τί μοῦ εἶπες προτιήτερα;

— Ναί, ναί, μάνα!... Μοναχὰ αὐτὸ πού γένηκε νὰ μὴ εἶχε γένει!.. Αὐτό, αὐτό!

— Ἀχ ἀλήθεια, παιδί μου! Αὐτὸ νὰ μὴ εἶχαμε πάθει!.. Μὰ ὁ Μεγαλοδύναμος δὲ θ' ἀφήκει νὰ πᾶνε τὰ τυράχνια καὶ τὸ γαιμά μας ἄδικα . . . Γλήγορα θάρθ' ἡ μέρα.

* * *

Ὅταν ἀργότερα ὁ Χρηστάκης ἔτρωγε τὸ ξυνόγαλο, πού κάποια γειτόνισσα εἶχε φιλέψει τῇ μητέρα του, τοῦ

(1) Παραστατική φράση πού χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ φανερώσει τὴ γύμνια ἐνὸς σπιτιοῦ.

φάνηκε τὸ νοστιμώτερο φαγί, ἀπ' ὅσα εἶχε φάει στὴ ζωὴ του.

Μὰ σὸν ἐπλάγιασε στὸ ψιλὸ στρωσίδι πού τοῦ ἔστρωσε ἡ γριά του ἀπάνω στὰ σανίδια στὸ πάτωμα, κι' ἔσβυσε τὸ φῶς, τὸ μυαλό του πῆγε ἀμέσως στὸ «ἀρχοντικό» πού λαμποκοποῦσε καὶ στὸ ζευγάρι πού χασκογελοῦσε, κι' ἐχαίρονταν, κι' ἀθελά του γίνηκε ἡ σύγκριση.

Ἐκεῖνος εὐτυχισμένος καὶ μὲ ὅλα τ' ἀγαθά του. Οὔτε σακατέματα, οὔτε κ' ἄν ταλαιπωρίες στὸν πόλεμο. Καὶ στὸ γυρισμό, χτήματα ἀνέγγιχτα καὶ μαγαζὶ ἀπείραχτο, πού μονάχα ἡ «σαβούρα» του κάνει ξαφνικά τὴν περιουσία τετραδίπλη καὶ πεντάδιπλη. . . Ὡς καὶ ἀραβωνιαστικιά δίπλα του, γιὰ νὰ συμπληρώνει τὴν εὐτυχία του. . .

Αὐτός, σακάτης, καταστρεμμένος θεόφτωχος, μὲ γριά μάνα πού μπορεῖ νὰ τῆς μέλλεται νὰ ποτιστεῖ στὰ στερνά της καὶ τοῦ χαμοῦ τοῦ ἀδερφοῦ του τὸ πικρὸ φαρμάκι καὶ νὰ δοκιμάσει ἐξευτελισμούς, ταπείνωσες κι' αὐτὴν ἀκόμα τὴν πείνα. . .

Κι' ἐννοίωσε μέσα του κάτι προτογνωρο.

Μὰ τὴν ἴδια τὴ στιγμή ἡ ἀντοίκια μορφὴ μὲ τὴ ρωμαλέα ψυχὴ τοῦ γερο-Κρητικοῦ πρόβαλε στὰ μάτια του καὶ τοῦ φάνηκε σὰ νὰ τοῦ φιδύριζε κάποια λόγια πού τοῦχε πεῖ τὴν πρώτη βραδυὰ πού τὸν φιλοξένησε: *Ὅλα θὰ διορθωθοῦν. Τότε, μόνο ν' ἀπελπίζεσαι καὶ νὰ κλαῖς, ὅταν ἡ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων γονατίζει.*

Κι' ἀποτίναξε τὶς θλιβερὲς ἐκεῖνες σκέψεις.

«— Τὶ δ' ἄβολο ἐπῆγα καὶ τὸν ἐθυμήθηκα ἐκεῖνον τὸν ἄλλον; συλλογίστηκε. Ἀλήθεια ἐννοιωθε τὸν ἑαυτό του εὐτυχισμένο κι' ἐχαίρονταν, μὰ αὐτὸς δὲν θὰ ἦταν Ἕλληνας. . . Δὲν ἤκουσες πῶς τὸν ἔλεγαν κιόλας, πῶς ἔκανε καὶ πῶς ἐκουβέντιαζε; Τὶ κι' ἂν ἤξερε τὰ Ἑλληνικά; . . . Πόσοι καὶ πόσοι τὰ ξέρουν καὶ τὰ μιλοῦνε! . . .»

Καὶ σὲ λίγο ὕπνος γλυκὸς τὸν πῆρε, σὰ νὰ ἦταν ξαπλωμένος σὲ πουπουλένια στρώματα.

Αὐγούστος τοῦ 1941.

ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΖΩΕΝΑ ΦΑΡΙΚΗ

Χαρισμένο στ' αγαπημένα μου παιδιά
ΑΓΓΕΛΟΥΛΑ καὶ ΛΕΥΘΕΡΗ

Ξεφορτώνοντας ἐκεῖνο τὸ βράδυ τὸ μουλάρι του ὁ Ζώη Φαρίκης, ξεστόμισε καὶ πάλι, καθὼς πὺ ἦταν μουσκεμένος, λασπωμένος, σακατεμένος ἀπὸ τὴν κούραση, τὴ συννεφισμένη— ὅσες φορές εὐρίσκονταν σὲ τέτοια κατάσταση— βλαστήμα του: « Ἄει στὸ διάβολο γιὰ ζωή ! »

Μὰ τὴν ἴδια στιγμή θυμήθηκε τὸ ἀπογεματινὸ του πάλεμα μὲ τὸ Χάρο, γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὰ νύχια του, ὅταν ὀλίγο ἔλειψε νὰ πνιγεῖ στὸ Σουχιώτικο τὸ ποτάμι, καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ ἓνα περιγελαστικὸ χαμόγελο, πὺ φάνηκε κάτω ἀπὸ τὰ μουστάκια του, καὶ νὰ μὴ πεῖ:

« — Καὶ ὅμως ! . . Καὶ μὲ τόσα βάσανα ! . . . »

Μὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς τοῦ ἦταν πολὺ κουραστικὴ καὶ βασανισμένη αὐτὴ ἡ ζωή.

Μ' ἐκεῖνο τὸ γέριχο μουλάρι πὺ τοῦ εἶχε ἀπομείνει, (τὸ καλὸ τοῦ τῶχαν κλέψει κάτι Λιάμπηδες) ἔκανε — χρόνια τώρα — τὸν ἀγωγιάτη καὶ μεταπράτη. Πήγαινε

δηλαδή στη Βοστίνα, στο Κάστρο, στην Προμετή. στους Σαράντους με άγωγι, ἢ ἔφερνε ἀπ' ἐκεῖ γιὰ δικόν του λογαριασμό, ὅ,τι εὔρισκε, σὲ καλὴ τιμὴ, στὸ παζάρι : λάδι, νὰ ποῦμε, ψάρια, ἐλιές, λεμόνια, καλαμπόκι, σταφύλια, κρασί, πορτοκάλια.

Κι' εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἔτσι ἔβγαινε πολλὲς φορὲς καλὰ τὸ μεροκάματο, μὰ τὶ τὰ θέλεις, τὶ τὰ γυρεύεις! Μ' ἓνα μουλάρι μοναχὰ τὶ προκοπὴ νὰ γένει. Γιὰ ποιὸν νὰ πρωτοπερισσέψει γιὰ τὰ ἔξοδά του στὰ χάνια, γι' αὐτὸν τὸν ἴδιο ἢ γιὰ τὴ φανίλια ;

"Ἐπειτα μήνα ἦταν κι' οὗτὸ τ' ὀλίγο ταχτικό ; Πότε μῆλα πότε φύλλα, καθὼς πὺν λέει κι' ὁ λόγος.

"Ἄς ἀφήσωμε τίς ζημιές πὺν τοῦ ἔτρωγαν καμμιά φορὰ τὰ κέρδη τῆς ἐβδομάδας . . . Τὰ λεμόνια, νὰ ποῦμε, σάπιζαν κάπου-κάπου στὴν καλάθα, οἱ ἐλιές δὲν ἐτραδιῶνταν, γιὰτ' εἶχε φέρει ὁ ἄλλος ὁ ἀγωγιότης, ὁ Σῆμος, καὶ καλλίτερες καὶ φτηνότερες, τὸ καλαμποῦκι δὲν τῶχε κυτιάζει καλὰ ὅταν τὸ ἀγόραζε κι' εἶχε βγεῖ λίγο πικρό, τὸ κρασί, ὅσο τοῦ ἀλόμνησε στὸν πάτο στὸ βαρέλι, πότε τοῦ ξύνιζε, καὶ πότε τῶπινε ὁ ἴδιος, καὶ τόσα ἄλλα Σήμερα τὸ ἓνα καὶ αὐριο τὸ ἄλλο.

"Ἄμ τὰ τυράχια ; Αὐτὰ τὶ σοῦ λένε ! Βροχές, ἀγέρηδες, χιόνια, κάψες, παγωνιές, τὰ τραβοῦσε στὸς δρόμους.

Καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ κι' ὁ κίντυνος νὰ πνιγεῖ στὰ ποτάμια καὶ στὰ κουτσολάκκια, ἢ νὰ τὸν σκοτώσουν οἱ «κακοὶ ἄνθρωποι» στὸ δρόμο, γιὰ τὰ λιγοστὰ γρόσια πὺν θᾶχε ἀπάνω του . . .

Ζωή, μια φορὰ, σκυλίσια ! . . .

Γι' αὐτὸ χίλιες φορὲς εἶχε πει καὶ ξαναπει νὰ πάρει τὰ μάτια του καὶ νὰ φύγει !

Ξένα καὶ πάλε ξένα ! θὰ ζιοῦσε ἐπὶ τέλους σὰν ἄνθρωπος.

Τὸ σημερινό του πάθημα ξανάφερε στὸ μέσον αὐτὴ τὴ σκέψη του καὶ γι' αὐτὸ καθὼς διηγόντανε, λίγο ἀργότερα, στὴ γυναῖκα του τὸ τί ἔπαθε καὶ πῶς τὴ γλύτιωσε, τῆς εἶπε ἀποφασιστικά :

— "Α! σήμερα πλιά ἔκαμα ὄρκο, γυναῖκα, νὰ φύγω... Σώθηκαν τὰ ψέματα... Τέσοι καὶ τόσοι χωριανοὶ μας γένηκαν μὲ προκοπὴ καὶ μὲ κατάσταση κι' ἐγὼ ζυμώνω ἀκόμα τὶς λάσπες... Ἀπόμεινα ἐδῶ γι νὰ τοὺς κάνω ὄλουων τὸ δοῦλο. Νὰ τοὺς πάω πέρα-δῶθε καβάλλα. Ποιουνούς; Ἐκεινουούς πὺ ἦταν σὰν κι' ἐμένα καὶ χειρότεροι! Τὶ; ψέματα; Εἶχε τάχα καμμιά ἰκανότητα ὁ Στέργιο Μπράκας ἢ ὁ Μήτση Παπαχρηστός, ἢ ὁ Σωτήρη Καλυβάκης πὺ ἔκαμαν στὴν Ἀμερικὴ παράδες;... Καὶ οἱ τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι, πὺ ζιοῦνε κι' αὐτὸ καὶ τὰ σπίτια τους ἀρχοντικά;...

— "Αχ! ἔχουν καὶ τὰ ξένα τὶς πίκρες τους; τόλμησε ν' τοῦ πεῖ ἢ γυναῖκά του, πὺ δὲν τὶς πῶθελε ἢ καρδιά αὐτὸ τὸ ταξίδι.

— "Ἐχουν; ποιὸς λέει πὺς δὲν ἔχουν; μὰ ὄχι σὰν καὶ τοῦτα τὰ βιάσανα. Καὶ στὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς νὰ μὴ γλέπεις καὶ καμμιά προκοπὴ ἤ ὑστερα, ἂν τὴ γλύττωσα σήμερα, ποιὸς τὸ ξέρει πὺ ἄλλη μέρα, θὰ μὲ πάρει κάνα ἄλλο ποτάμι.

Κι' ἢ γυναῖκα τοῦ πὺ τὸν συμπόνεσε γιὰ τὸ πῶθημά του, εἶπε ὑποχωρητικά:

— Καλὰ... Κάμε ὅπως καταλαβαίνεις... Τὶ νὰ σοῦ πῶ ἐγὼ ἢ καὺμένη...

Ὅλο ἐκεῖνο τὸ βράδυ ὁ Ζώης καταστρώνει σχέδια, πὺς θὰ ἐξοικονομήσει τὰ χρήματα πὺ τοῦ χρειάζονταν, πότε θὰ φύγει, μὲ ποιὸς κοντὰ θὰ πάει καὶ τὰ παρόμοια. Καὶ τὴν ἄλλη τὴ μέρα, ἀπὸ τὸ πρωῖ, κάθεται καὶ γράφει σ' ἕναν ἐξάδευφό του, πὺ ἦταν στὴν Ἀμερικὴ, ν' τοῦ στείλει τὰ ναῦλα.

Μὰ σὰ νὰ μὴν ἦταν βέβαιος γι' αὐτό, κυττάζει πὺς νὰ τὰ ἐξοικονομήσει κι' ἐπὶ τόπου.

Θὰ πουλοῦσε τὸ μουλ' ῥι καὶ μιὰ γελάδα, θὰ δανείζονταν κι' ἀπὸ κανένα φίλον.

Τὰ ναῦλα ἦταν τότες, ἐξ αἰτίας τοῦ συναγωνισμοῦ, ξεπεσμένα. Πάτραι - Νέα Ὑόρκη ἴσα μὲ 6 - 7 ναπολεόνια. Βάλε καὶ τρία - τέσσαρα γι νὰ τὰ δείξει στὸ «Κα-

στιγκάρι», γίνονταν δέκα· έντεκα. Μουλάρι και γελάδα θάπιαναν καμμιά δωδεκαριά, δέν θά τοῦ χρειάζονταν λοιπόν παρὰ κάτι λιγοστά γιά νά φιάκει και καμμιά ζυγή φορέματα και ν' αφήκει και κάτι στο σπίτι γιά νά περνοῦσαν, ὅσο πού νάφτανε στην 'Αμερική.. "Ε, κάπως θά τὰ ἐξοικονομοῦσε.

Και μέ τή συλλοή αὐτή νυχτοξημέρωνε.

Αὐτουνούς τούς λογαριασμούς τούς ἔκανε και στα καθημερινὰ ταξίδια του κι' ἔτσι δέν τοῦ ἀποφαίνονταν κι' ὁ δρόμος.

"Όσο πού μιὰ Δευτέρα βραίδυ γύριζε ἀπό τὸ Καστρο δίχως τὸ μουλάρι του. Βρῆκε καλή τιμή στο πιζάρι ἐκείνης τῆς ἡμέρας, και τώδωκε.

* * *

Στὸ δρόμο ὁ Ζώης, καθὼς πού ἔκανε τούς λογαριασμούς τι θάπερνε και τι θάδινε και καθὼς πού βρίσκονταν ἀκόμα ἐ ξένον τόπο, δέν ἔννοιωσε και πολὺ τὸ χωρισμό του ἀπὸ τὸ σύντροφο τῶν ταξιδιῶν του· μὰ σὰν ἐμπῆκε στο σύνορο τοῦ χωριοῦ, σταμάτησε στη βρυσούλα πού ἦταν ἀνεκτισμένος νά ξεπλένει τὸν ἴδρω ἀπὸ τὸ πρόσωπό του και νά σβύνει τὴ δίψα του, και σὰν ἀγνάντευε ἐκεῖ ἐκεῖ τὰ πρῶτα σπίτια, τοῦ φάνηκε, καθὼς πού ἔβλεψε ἕνα γύρω του μιὰ ματιὰ και δέν εἶδε δίπλα του τὴ Σίβα του, νάσαι σὰν ὀρφανεμένος, κι' ἔννοιωσε βαθειὰ λύπη γι αὐτό, και κάτι σὰ μετάνοιωμα γιά τὴν ἀπόφασή του.

Μὰ θάζοντας κατάσαρκα, στο στήθος, τὸ χέρι του και ζυγιάζοντας πάνω σ' αὐτὸ τὸ κρεμασμένο ἀπὸ τὸ λαιμό του πουγγί, ὅπου εἶχε βαλμένα τὰ ναπολεόνια, προσπάθησε ν' ἀποδιώξει αὐτὴ τὴ λύπη, λέγοντας δυνατὰ σὰ ν' ἀπαντοῦσε σὲ κανέναν πού τὸν ἐμάλωνε γιά ὅ,τι εἶχε κάμει.

— "Ὡχ, ἀφ'σέ με ἀδερφέ, κι' ἐγλύτωσ' ἀπὸ τούτα τὰ τυράχνια!...

Κι' ἐπρόσθεσε μέ ψευτιοευχαρίστηση, γιά παρηγορι :

— Τὴν ἄλλη τὴ φορὰ πού θ' ἔμπαινω στὸ χωριὸ θᾶμαι καβάλλα σὲ ἄλογο μὲ σέλλα καὶ θὰ μὲ περετοῦνε ἄλλοι, ὅπως ἐγὼ ἔχω γνοιαστεῖ ὡς τὰ τώρα γιὰ τόσους καὶ τόσους!

Κι' ἐπῆρε σιγανὰ τὸ τραγοῦδι πού ἔλεγε πάντα, ὅταν ἐτύχαινε νᾶχει κέφι:

« Ὁ Ρόβας ἐξεκίνησε,
μέσ' τὴ Βλαχιά νὰ πάει
γειά σου, Ρόβα μου
μεσ' τὴ Βλαχιά νὰ πάει . . . »

Μὰ σταμάτησε ὡς αὐτοῦ. Δὲ μπόρεσε νὰ προχωρήσει παρακάτω.

Ὅταν ἔφτασε στὸ σπίτι, ἡ γυναῖκά του πού κάθονταν στὸ κεφαλόσκαλο τῆς λιθαρένιας σκάλας γιὰ νὰ ξαποστάσει, γιὰτὶ ἐκείνη τὴν ὥρα εἶχε γυρίσει κι' αὐτὴ ἀπὸ τὸ βοτάνισμα, σὰν τὸν εἶδε νὰ μπαίνει στὴν αὐλὴ «κλεφτά» καὶ δὲν ἤκουσε οὔτε τὸ βαρὺ σίδερο τῆς πόρτας νὰ πέφτει, γιὰ νὰ ἀνοίξει καὶ τὸ ἄλλο φύλλο τῆς καθὼς πού γίνονταν ὅταν περνοῦσε φόρτωμα, οὔτε τὸ βροντοβόλημα ἀπὸ τὰ πέταλα ἀπάνω στὸ καλντιρίμι, οὔτε τὸν κύπρο τοῦ μουλαριοῦ, τῆς φάνηκε σὰν κάτι νάσπασε μέσα της, τὰ μάτια της βούρκωσαν στὴν «καλησπέρα» πού τῆς εἶπε σιγανὰ ὁ ἄντρας της, καὶ δὲ βρῆκε τὴ δύναμη νὰ πεῖ τίποτ' ἄλλο παρὰ μον ἅ να ρωτήση:

— Τώδωκες;

— Ναί· τῆς ἀπάντησε μὲ σβυσμένη φωνὴ ὁ Ζώης, κι' ἓνα δάκρυ ἐχάραξε καὶ στὰ δικά του μάτια.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ δὲν ἀνοίξαν ἄλλο τὸ στόμα τους... Καθὼς δὲν ἀκούγονταν πλιὰ στὸ κατῶγι τὸ γρὰ π γρ οὐ π τοῦ μουλαριοῦ νὰ ροκανίζει στὸ πανθὶ τὸ χορτάρι πού τοῦχε μαζέψει ἡ Ζώενα ἐκείνη τὴν ἡμέρα στὸ χωράφι, οὔτε καὶ τὸ χαρωπὸ κυπρί του, ἔπιασε κι' αὐτουνοὺς βουβαμάρα.

Καὶ παραδομένοι στὴ συλλοὴ καὶ στενοχώρια τους, δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν ἀκόμα καὶ τὸ παιδάκι τους, πού κάποια στιγμὴ θέλησε νὰ κάμει τὰ παιγνίδια του.

γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἀποπήρανε, σὰ νὰ εἶχανε ἐκεῖ μέσα λείψανο, κι' ἦταν αὐτὰ τὰ καμώματά του ἀταίριαστα.

*
* *

Σὰ βρῆκε καλὴ συντροφιά ὁ Ζώης, ἀποφ' ἴσσε νὰ φύγει μιὰν ὥρα γρηγορώτερα. Σκιαζόνταν κιόλας μὴ φάει καὶ τὴ ναῦλα ποῦχε ἐξοικονομήσει καὶ τί θὰ γίνονταν κατόπι.

Κι' ἓνα πρωτὶ ὁ Νάκος ὁ ἀγωγιάτης πήγαινε νὰ τὸν πάρει γιὰ τοὺς Ἅγιους Σαρίντα, ἀπαράλλαχτα ὅπως ἔκανε κι' ὁ Ζώης ἄλλες φορές γιὰ τοὺς ἄλλους ταξιδιώτες.

Κι' ἐκεῖ καβάλλα στὸ Ντορῆ τοῦ Νάκου, παρ' ὅλη τὴ λύπη του γιὰ τὸν χωρισμό, εἶχε πάρει ἕνα ἐκείνη τὴ στιγμή ἄλλον ἀέρα. Ἐνοιωθε ἀπὸ τότε ἀκόμα τὸν ἑαυτὸν του ἀλλοιώτικον.

Στὴν Πάτρα, ἓνας συγγενὴς του τοῦ ἔδωκε καὶ τὰ χρήματα ποῦ τοῦ εἶχε στείλει γιὰ ναῦλα ὁ ἐξάδερφός του ἀπὸ τὴν Ἀμερική, κι' ἔτσι ὁ Ζώης ὄχι μονάχα ἄφηνε καὶ τὴ φανίλια του σιαγμένη μὰ κι' ὁ ἴδιος ἀσφαλίζονταν καλλίτερα, γιατί εἶχε περίσσιους παράδες «γιὰ ὅ,τι κι' ἂν τοῦ ἔτρεχε».

Κι' ἀλήθεια τοῦ χρειάστηκαν πολὺ αὐτὰ τὰ χρήματα, γιατί ἔταν ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι δυὸ ἡμερῶν ταξίδι ἔφθασε σὸ «Καστιγκάρι», ἡ ἐπιτροπὴ ποῦ τὸν ἐξέτασε τοῦ ἦρε κάποιον μικρὸ «κουσοῦρι» καὶ δέν τὸν ἄφηναν νὰ πατήσῃ τὸ χῶμα τῆς Ἀμερικῆς. Τὸν ἐγύριζαν πίσω.

Πῶς τοῦρθε, ἀπ' αὐτό, τοῦ Ζώη, κανένας δέν μπορεῖ νὰ τὸ παραστήσει. Νὰ φτάσει ὡς τὴν πόρτα τοῦ Παράδεισου, στὴν πόρτα τῆς σωτηρίας του καὶ νὰ τοῦ κλειστῆι κατάμουτρα, νὰ τραβῆξει τόσα καὶ τόσα τυράχνια στὸν ὠκεανὸ καὶ νάχει νὰ τραβῆξει, ποιὸς ξέρει καὶ πόσα ἄλλα ἀκόμα, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα νάβῃ νὰ χάσει τὴ σειρά του, νὰ χρεωθεῖ, καὶ νὰ γυρίσει στὰ ἴδια, νὰ πίνει ξανά κάνα ψωφομούλαρο καὶ νὰ τριγυρίζῃ πάλε πέρα-δῶθε, σὰν τὴν ἀδίκη κατάρα, «—τί ἔχεις Γιάννη; ὅ,τ' εἶχα πάντα

— »καὶ νὰ τὸν κοροϊδεύουν οἱ χωριανοὶ (πρὸς τὸ ξέρεαι; μπορεῖ καὶ νὰ τοῦ ἔβγαζαν καὶ τὸ παρατσουκλι «ψευταμερικάνος» ὅπως εἶχε ἀκούσει νὰ φωνάζουν στὸ Δέλδικο ἓνα Δροπολίσιον, ποὺ τὸ εἶχε πάθει κ' ἐκεῖνος ὁ φουκαρᾶς σὰν κι' αὐτὸς τώρα), δὲν εἶναι ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ τὸν βρίσκουν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ καταλίνει!..

Τοῦ ἔρχονταν λοιπὸν νὰ σκάσει.

Κι' ἔκανε πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα χίλια σχέδια. Ποι' ἐλογάριαζε νὰ πλερώσει κᾶναν ναύτη γιὰ νὰ τὸν θυγῆλει κρυφὰ στὴ στεριά, πότε νὰ ριχτεῖ στὴ θάλασσα μπροστὰ σὲ Ἀμερικάνους, τάχα γιὰ νὰ πνιγεῖ, γιὰ νὰ τὸν ἔκαναν κατόπι ἀνάκριση κι' ἔτσι νὰ μπορούσσε γὰ τοὺς ἔκλαιγε τὸν πόνο του, (ποὺ ἅμα τὸν ἐμάθαιναν σίγουρα θὰ τὸν ἄφηναν νὰ θγεῖ), πότε νὰ γράφε στὸν Ἕλληνα τὸν Πρόξενον νὰ τὸν ὑπερασπιστεῖ («Χριστιανὸς καὶ βαπτισμένος εἶμαι κι' ἐγώ, θὰ τοῦ ἔγραφε, ἀπὸ ποιὸς καῖτεροῦμε κι' ἐμεῖς οἱ σκλαβωμένοι Ἑλληνῶτες;») καὶ πότε νὰ γράφε στὸν ἴδιον τὸν Τάφτ, γιὰ νὰ τοῦ παραστήσει «τὸ κακὸ ποὺ τὸν ἤυρε».

Αὐτὸ τὸ τελευταῖον σχέδιον τοῦ φάνηκε τὸ καλλίτερον ἀπ' ὅλα. «— Πί: οἱ Ἀμερικάνοι εἶναι καταδεχτικοί, κυβερνιᾶζονται μακάρι ἄς εἶναι καὶ βασιλιάδες, δὲν εἶναι σὰν οἱ δικοὶ μας ψωροπερήφανοι, συλλογιέται. «Νά: θὰ πάρει ὁ Πρόεδρος τὸ γράμμα μου γραμμένο Ρωμέϊκα, θὰ παραξενευτεῖ καὶ θὰ πεῖ: μωρ' ποῖος τάχα μοῦ τὸ στέλλει τοῦτο; Θὰ βάλει νὰ τοῦ τὸ ξηγήσουν κι' ἅμα μάθει τὰ χάλια καὶ τὰ θάσανά μου θὰ μὲ λυπηθεῖ. (Ἄ! εἶναι ἐλεημονιάρηδες αὐτοί!), καὶ θὰ διατάξει νὰ μὲ ἀφήσουν. Γιατὶ τί θᾶναι, στὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, ἓνας ἄνθρωπος παραπάνω στὰ τόσα μιλιαούνια ποὺ μπαινοβγαίνουν ἐδῶ μέσα κάθε μέρα;..»

Μωρ' πῶς τὸ σοφίστικα ἔλεγε καὶ ξανάλεγε μὲ κρυφὴ χαρὰ, σίγουρος πλὴν γιὰ τὴν ἐπιτυχία του.

Ἐξοικονόμησε λοιπὸν χαρτοφάκελλο, πέννα καὶ μελάνην καὶ τὸ κούρτισε τὸ γράμμα.

«Ἀμάν!» ἔγραφε στὰ τελευταῖα. «Λοιπίσουμε τὸν κα-

κομήρη. Θα κάμω μεγάλο σηχοριο τὸν γονεον σου. Δὲν ἴμε νὰ θυγο ἐγὼ παλε στὸ χοριομας. Θα πεσο να πνηγὸ στὸν κεανό. Κὲ θαφήκο ὁ μαβρος στους 5 δρομους γη- νέκα χηρα κὲ γιατιμικο αμάν αμάν αμάν, κάμε ντερμ ίνι».

Μὰ ἡ μεγάλη δυσκολία σι θηκε σιτὴν «πανωγραφὴ» τοῦ φακέλλου. Πῶς θὰ τὴν ἔγραφε; Κι' ὕστερα ἔπρεπε νὰ γραφτεῖ κι' «'Αμερικάνικα, γιὰτὶ Ρωμέικα πὸν θάξεραν νὰ τὴ διαβίσουν σιτὴν Πόστια! Τί; ὁ Τάκη πόστιαρης ἦταν ἐδῶ;»

Ἐσκέφτηκε, ματασκέφτηκε, ἐπὶ τέλους ἤυρε τὴ λύση.

Παραφύλαξε τὴν ὥρα πὸν περνοῦσε ἀπὸ μπροστά του ἕνας τοῦ θαποριοῦ μὲ χρυσᾶ γαλόνια, καὶ τὸν παρε- κάλεσε ταπεινά:

— Μοῦ γράφεις, σὲ παρακαλῶ, μιὰ πανωγραφὴ; . . . Καὶ τοῦ ἔδειξε τὸν κλειστὸ φάκελλο, προσθέτοντας μὲ σβυσμένη φωνὴ καὶ κοκκινίζοντας ὡς τ' αὐτιά: Στὸν Τάφτ τὸ στέλλω.

— Ἐχεις τὴ σύσταση; τὸν ρώτησε ἐκεῖνος κκ- κόκεφος καὶ χωρὶς ν' ἀκούσει τί ἄλλο τοῦ μουρμούριζε.

— Δὲν τὴν ξέρεις οὕτ' ἐσύ; τοῦ εἶπε ὁ Ζώης.

Καὶ σὰν πὸν ὁ ἄλλος τὸν ἐκύτταξε παραξενεμένος, βίβιστηκε νὰ προσδέσει μασημένα:

— Νὲς στὸν Τάφτ γράφω...

— Αἶε στὸ καλό σου, Χριστιανέ μου, πρωῖ - πρωῖ! Χαμένα τάχεις;

Καὶ τοῦ γύρισε θυμωμένος τὸ φάκελλο.

«Χαμένα τάχεις;» Βοῦίζαν τώρα τ' αὐτιά τοῦ Ζώης. Ὡστε ἦταν κουταμάρα αὐτὸ πὸν εἶχε σκεφτεῖ καὶ τὸν εἶ- χε χαρύνει τόσο!

Καὶ φαρμακωμένος ἐπέταξε, ὕστερα ἀπὸ πολὺ δισταγ- μό, τὸ κλειστὸ γράμμα σιτὴ θάλασσα.

Γιὰ κάμποσην ὥρα τὸ τετράγωνο ἐκεῖνο χαρτὶ ποῦχε κλεισμένὸ μέσα ἕνα μεγάλον πόθο κι' ἕνα μεγάλο καῦμό, κοίτονταν ξαπλωμένο κι' ἐνανουρίζονταν σιτὰ ἤσυχα νερὰ τοῦ ἀπέραντου λιμανιοῦ, κι' ὁ Ζώης σκυμμένος σιτὴν κου- παστὴ τὸ κύτταζε, τὸ κύτταζε, ὅσο πὸν σιγὰ - σιγὰ τὸ κα-

τάπιδε ὁ ὠκεανὸς κι' ἐχάθηκε ἀπὸ τὰ μάτια του, ναυαγισμένη ἐλπίδα...

Τώρα ἐπερίμενε πλιὰ νὰ γένει κάνα θάμα.

Ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα ποὺ ἐσήκωνε τὸ βαπόρι τους τὴν ἄγκυρα γιὰ νὰ γυρίσει πάλι στὴν Ἑλλάδα, ὁ Ζώης ἔτρωγε μὲ τὰ μάτια του τὸ μῶλο.

Ἐνόμιζε πὼς θάβλεπε κάποιον ἀπὸ τὸ «Καστιγκάρι» νάρχεται τρεχάτος, φωνάζοντας:

« — Σταθῆτε! σταθῆτε!... Ἔνα Ζώη Φαρίκη ποὺ ἔχετε αὐτοῦ μέσα, ἀφῆστε τον νὰ βγεῖ!... Ἐχει γένει κάποιο λάθος!...»

Μὰ οὔτε καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ «Καστιγκάρι» φάνηκε.

. . . . .

* * *

Ὅταν ἔφθασε ὁ Ζώης στὴν Πάτρα, ἦταν ὀπωσδήπογαληνεμένος· ἀλλ' οὔτε ν' ἀκούσει ἤθελε γιὰ γυρισμὸ στὸ χωριό.

— Δὲν μπορῶ νὰ ζήσω ἐκεῖ πέρα! ἔλεγε καὶ ξανάλεγε. Τώρα μάλιστα ποὺ εἶδα καὶ πὼς ζῆει ὁ ἄλλος κόσμος.

Κατὰ πρῶτο ἐκύριταξε νὰ βρεῖ καμμιά δουλειὰ ἐκεῖ πέρα, μὰ γρηγορ' ἀπελπίστηκε κι' ἀπὸ αὐτό. Ἐκεῖ ἦταν φτώχειες. Ἐτρωε — ὅπως τώλεγε — ἡ μύγα σίδερο. Τὴν προσκοπὴ καὶ χαῖρι νὰ καρτεροῦσε αὐτός!..

Καὶ καθὼς κάθονταν ταχτικά σ' ἓνα καφενεδάκι κατὰ Ψηλά τ' Ἀλώνια κι' ἀγνάντευε τὸ πέλαγο, ὅλο τὴν Ἀμερικὴ εἶχε στὸ νοῦ του κι' ὄνειρευόνταν στὸ ξύπνιο του.

« Ἄν ἐπήγαινε κι' ἐπιτύχαινε (καὶ «θὰ ἐπιτύχαινε χωρὶς ἄλλο, καθὼς ἦταν δουλευτάρης καὶ οἰκονόμος αὐτός»), κι' ἀποχτοῦσε πολλὰ -πολλὰ χρήματα («βγαίνουν ἐκεῖ οἱ παράδες, γιὰτ' εἶναι τόπος εὐλογημένος καὶ πλούσιος»), πόσα καλὰ δὲν εἶχε νὰ κάμει!... Θὰ ἐξεχώριζε γιὰ τὴν φαμίλια του ὅσα θὰ χρειάζονταν γιὰ νὰ ζήσει καλὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα θὰ τὰ ἐξώδευε γιὰ τὸ χωριό του κι' ὅλον τὸν τόπο. Σὰν ὁ Χρηστάκη ἀφέντης, σὰν ὁ Ζάππας. Θάφτανε, νὰ ποῦμε, ἓνα μεγαλοσκολεῖο γιὰ νάρχονταν τὰ φτωχὰ τὰ παι-

διὰ ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ γιὰ νὰ σπουδάζουν, θάφερνε δυὸ καλοὺς γιατροὺς γιὰ νὰ γυρνοῦν ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ καὶ νὰ κυττάζουν, χωρὶς παράδες, τὸν ἄρρωστο κόσμο, θ' ἄνοιγε ἓνα φαρμακεῖο γιὰ νάπερνε ἡ φ τ ὡ χ ε ι α χάρισμα τὰ γιατρικά της, θὰ χτιοῦσε ἓνα μεγάλο γεροντοκομεῖο γιὰ νὰ κάνουν ἤσυχα τὰ γεράματά τους ἐκεῖ μέσα οἱ γέροι καὶ οἱ μπάμπες, πὺν δὲ θάχανε δικούς τους ἀνθρώπους γιὰ νὰ τοὺς κυττάζουν, θάφιανε γιοφύρια γιὰ νὰ νὰ μὴ πνίγεται, ὅπως τώρα, ὁ κόσμος στὰ ποτάμια κι' ὅ,τι ἄλλο θάγλεπε τότες ὅτι ἔχει ἀνάγκη ὁ τόπος.

Τὸ σχολεῖο, θὰ τῶφιανε μέσα στὸ Κάστρο, τὸ γεροντοκομεῖο καὶ τὸ φαρμακεῖο, μέσα στὸ χωριό τῶνα στὴ ράχη τοῦ Καλέτσιου καὶ τὸ ἄλλο στὸν Ἀϊθανάση (τὴ ὠραῖα πὺν θάηταν!) καὶ θάγραφαν ὅλα ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴ μεγάλη πόρτα τους μὲ χρυσᾶ γράμματα «ΦΑΡΙΚΕΙΟ» σὰν πὺν νὰ ποῦμε ἔγραφαν, καθὼς τῶγε ἀκουστά ἄλλα ὅμοια: «**Ζωγράφειο**, «**Ζάππειο**», «**Αρσάκειο**», ...

«Ἐ καὶ νὰ τῶθελε, ποῦ, ὁ Μεγαλοδύναμος νὰ βοηθοῦσε ν' ἀποχτοῦσε καὶ ὅσα χρειάζονταν γιὰ νὰ δώριζε καὶ στὴν Ἑλλάδα ἓνα πολεμικὸ πλοῖο, ἓνα θωρηχτό, νὰ ποῦμε, πὺν θὰ λέγονταν «**ΗΠΕΙΡΟΣ**» κι' ἀντάμα μὲ τ' ἄλλα, θάστελνε, ὅταν θάρχονταν ἡ εὐλογημένη ἐκείνη ὠρα, τὴν Τουρκία στὴν Κόκκινη Μηλιά, καθὼς πὺν ἦταν γραμμένον.

Ἐ αὐτό, αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ καλλίτερο κι' ἀπὸ τὰ σκολεῖα καὶ ἀπὸ τὰ γεροντοκομεῖα γιατί τὸ ξεσκλάβωμα τοῦ τόπου ἦταν τὸ πᾶν. Ἄμα θὰ γένονταν αὐτό, ὅλα τ' ἄλλα θὰ σιάζονταν σιγά - σιγά...

»Τώρα μορεῖ νὰ πεῖ κανένας τὶ θάκανε ἓνα παραπανίσιο κομμάτι πὺν θ' ἀποχτοῦσε ἔτσι ὁ Στόλος; ναί, μὰ ἂν ὅλοι οἱ πλούσιοι Ρωμιοὶ λογάριαζαν ἀλλοιῶς, ἔκαναν, νὰ ποῦμε, ὁ ἓνας σκολεῖα γιὰ τὸ στρατό, ὁ ἄλλος ἐχάριζε κανόνια, ὁ τρίτος ντουφέκια, ὁ ἓνας τοῦτο κι' ὁ ἄλλος τὸ ἄλλο, ἔ ε ε! τὶ θὰ ἦταν ἡ Ἑλλάδα!

»Γιατὶ μήνα εἶναι κι' ὀλίγοι οἱ μιλιουνίστες πὺν ἔχομε!.. Βάλε μὲ τὸ νοῦ σου πόσοι, ἔξὸν ἀπ' αὐτουνοὺς

πὸν ζιοῦν μέσα στὸ «Ἑλληνικό», βρίσκονται στὴν Τουρκία καὶ πόσοι στὸ Μισίρι, πόσοι στὴ Βλαχιά καὶ πόσοι στὴ Ρουσία, πόσοι στὴ Ἀμερική καὶ πόσοι σὲ ὅλον τὸν ἄλλο τὸ ντουινιά, καὶ λογάριασε τώρα ἂν μποροῦν νὰ γένουν ἢ ὄχι αὐτά.

»Ἄχ καὶ νὰ μὲ ἀξίωνε ὁ Μεγαλοδύναμος—συλλογιέται ὁ Φαρίκης—νάφερνα ἀπὸ τὴν Ἀμερική αὐτὸ τὸ θωρηχτό, καὶ νὰ πρόφταινα νάγλεπα μὲ τὰ μάτια μου λευτερωμένη τὴν Πατρίδα!»

Καὶ φιάχνει ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, τὰ πιὸ μεγάλα καὶ τὰ πιὸ λαμπρὰ ὄνειρα.

Μερικὰ ὑποπτα πρόσωπα πὸν εἶχαν καταλάβει τὸ μεγάλο καῦμὸ τοῦ Ζώη, τοῦ ὑποσχόντανε ὅτι μ' ἓνα κάποιο ποσὸ θὰ μπορούσανε νὰ τὸν ἐβγάσαν κρυφὰ στὴ Νέα Ὑόρκη, μὰ ὁ χωριανὸς τοῦ, στὸν ὁποῖο ξεμυστηρεύτηκε αὐτὸ τὸ σχέδιο, δὲν τὸν ἄφηκε.

— Φυλάξου! τοῦ εἶπε. Ἔχει καεῖ κόσμος καὶ κοσμάκης ἀπ' αὐτουνοὺς τοὺς κατεργαρέους. Ἔχουν πάθει νίλλες πὸν τοῦ σηκώνεται ἢ τρίχα τοῦ ἀνθρώπου μιὰ πιθαμὴ καὶ νὰ τίς ἀκούει ἀκόμα . . . Ἀφοῦ ὅμως, σὴνει καὶ καλὰ, θέλεις Ἀμερική, σῆρε ἐπὶ τέλους στὸ Μπούενες Ἀῦρες. Κι' ἐκεῖ Ἀμερική εἶναι. Θὰ περάσεις πολὺ εὐκόλα, γιὰτὶ δὲ γένεται ἐκεῖ τέτοια ἐξέταση, σὰ στὴ Νέα Ὑόρκη.

Κι' ἡ ἀπόφαση πάθηκε.

Ὁ Ζώης ἔφυγε σὲ λίγο καὶ πάλε, ἀφοῦ εἰδοποίησε τὴ γυναῖκα τοῦ γιὰ τὸ πάθημά τοῦ καὶ τὸ καινούριό του ταξίδι.

Κι' ἦταν ὁ μόνος στὸ χωριό, πὸν ἐπιχειροῦσε τέτοιο πρὸς τὰ ἐκεῖ.

— Μπράβο Ζώη! εἶπαν ὅλοι μ' ἓνα στόμα.

*
* *

Ὑστερὸ ἀπὸ τρεῖς πάνω - κάτω μῆνες, ἔρχονταν τὸ πρῶτο γράμμα τοῦ μὲ τὸ πρῶτο τ σ έ κ ι γιὰ τὰ δανεικὰ

καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ σπιτιοῦ.

Χαρὰ καὶ καμάρι τῆς γυναῖκάς του.

Ἐμπιανε πλιὰ τώρα κι' αὐτὴ στὸν κύκλο τῶν Ἀμερικάνων. «Εἶδε στὸ σεντουῦκι της λίρα κι' ἐγλύττωσε ἀπὸ τὰ ξελασπώματα καὶ τὰ ξεψειριάσματα τοῦ ἀντρός της κι' ἀπὸ τὶς φροντίδες τῶν μουλαριῶν. Κοίνω νε κι' αὐτὴ μὲ τὸν κόσμο.. Τὶ καλὰ πού ἔκαμε ὁ Ζώης καὶ τὸ ἀποφάσισε!.. Τὰ χρόνια περνοῦν γλήγορα· θὰ γυρίσει μιὰ μέρα, κι' ὅλα θάχουν παρμένον πλιὰ ἄλλο δρόμο, ἄλλη σειρά.. Εἶδες τὶ θάκανε, ἂν ἐπέμενε νὰ μὴ τὸν ἀφήκει νὰ φύγει; ἀπὸ τώρα κι' ὀμπρὸς θὰ καῖτεροῦσε κι' αὐτὴ κάθε Κυριακὴ τὸν πόστιαρη, θὰ ρωτοῦσε τὶς γειτόνισσες ἂν ἀκούστηκε ἡ τρομπέτα του, καὶ τὶς Δευτέρες θὰ τοῦ ἐπήγαινε καὶ αὐτὴ τὸ δικό της γράμμα πού θὰ τῆς τώγραφε κάνα γειτονόπουλο...»

Μὰ πόση συγκίνηση δοκίμασε, ὅταν τὸ κάλεσε γιὰ νὰ τῆς γράψει τὸ πρῶτο. Τοῦφερε τὸ δίσκο τοῦ γλυκοῦ γιὰ νὰ τὸν βάλῃ στὰ γόνατά του καὶ ν' ἀκουμπήσει ἀπάνω σ' αὐτὸν τὴν κόλλα τὸ γρατί, κάθησαν κι' οἱ δυὸ σ' ἓνα σκαλοπάτι τῆς λιθαρένιας σκάλας, πῆρε στὰ χέρια της, γιὰ νὰ τοῦ ἔρχεται πλο βολικά, τὸ μπρούντζινο καλαμάρι τοῦ παιδιοῦ, πούχε μέσα τὸ ποτισμένο μὲ τὴ λιλὰ μελάνη βαμπάκι, καὶ ὅταν ἐκεῖνο, ἀφοῦ ἔγραψε τὴ χρονολογία, τὴν ἐκύτταξε στὰ μάτια γιὰ ν' ἀρχίσει νὰ τοῦ λέει νὰ γράφει· αὐτὴ ἔννοιωσε τὴν καρδιά της νὰ χτυπάει σὰ νὰ εἶταν μπροστὰ σὲ ἑομολογητὴ.

— Πές ! .

— . . . . Νά, παιδί μου, γράψε **ὅπως ἀρχιροῦν**, τοῦ εἶπε μὲ φανερὴ στενοχώρια. Ἐσὺ ἔχεις γράφει κι' ἄλλουνῶν . . .

— Ἐχω γράφει, μὰ ποῦ νὰ ξέρω πῶς θέλεις ἐσὺ νὰ βάλω στὴν . . . κορφὴ ; . . Ἐγὼ ὅπως θὰ μοῦ λές, θὰ γράφω.

Ἄνεπάντεχη αὐτὴ στενοχώρια γιὰ τὴ Ζώενα.

— . . . . Τὶ λές κι' ἐσύ, μπίρο μου, γράφεται : «ἄντρα μου» ;

— Γράφεται, πῶς δὲ γράφεται! . . .

— . . . Τσ! . . . Δὲ μοῦ φαίνεται καλά . . . Για ἄς βροῦμε κάνα ἄλλο . . .

Καὶ τὸν κυττάζει παρακαλεστικὰ στὰ μάτια καὶ κρεμίζεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ παιδιοῦ, γιὰ ν' ἀκούσει τὴ λέξι πὺν ποθάει ἢ καρδιά της.

Μὰ ἐκεῖνο ἀνίκανο, καθὼς ἦταν, νὰ νοιώσει τὶ γίνονταν μέσα σ' ἐκείνη τὴν ψυχὴ, ἀντὶ νὰ προσπαθήσει νὰ βρεῖ ὅ,τι χρειάζονταν, κυττάζει ἀδιάφορα τὴ χελιδονοφυλιά πὺν ἦταν στὸ σκεπαστὸ τῆς αὐλῆς.

Τῆς Ζώνας τῆς «ἔρχεται σκάση», μὰ δὲν τοῦ λέει τίποτα, γιὰτὶ φοβιέται μὴ τὸ γινατώσει καὶ τὴν παρατήσει καὶ φύγει.

Ὡς τόσο, ἤξερε αὐτὴ πῶς ἔπρεπε νὰ τοῦ γράψει. Γιατὶ καὶ νὰ μὴ τῆς τὸ φώναζε ἢ καρδιά της τῆς τῶχε μάθει τὸ γράμμα τοῦ Ζώη της πὺν εἶχε λάβει. Μὰ ἔλα πὺν ἀγκίδιαζε! "Αν ἔγραφε μοναχὴ της, καλά· (Εἶδες τὶ χρειάζονται τὰ ἔρωμα τὰ γράμματα;) μὰ νὰ πεῖ τὸ «ἀγαπητέ μου» προστὰ σὲ ξένον κιόλας — τὶ κι' ἂν ἦταν παιδί! — τῆς φαίνονταν ἄπρεπο· καὶ γι'αὐτὸ σὰν εἶδε ὅτι δὲν μπορούσε νὰ ἐλπίζει τίποτ' ἀπὸ ἐκεῖνο, μηχανεύεται κάτι ἄλλο:

Βγάζει ἀπὸ τὸ κόρφο της τὸ γράμμα τοῦ Ζώη καὶ τοῦ τὸ δίνει λέγοντας:

— Δὲ γλέπεις, ψίχα πῶς ἀρχιράει **αὐτός**;

Ὁ μικρὸς διαβάζει συλλαβιστὰ: «**Ἀγαπητή μου σύζυγε Μαρούσιω**».

— "Ε! ἔτσι κάπως γράψε κι' ἐσύ, παιδί μου· ἄλλαξε μοναχὰ τό . . . «Μαρούσιω,» τοῦ λέει μὲ δύσκολα συγκρατημένη διπλῆ εὐχαρίστηση ἢ Ζώενα. Τὴ μιὰ πὺν μπόρεσε καὶ κατάφερε ἐκεῖνο πὺν ἠθέλε καὶ τὴν ἄλλη πὺν ξανάκουσε τὰ καλά ἐκφῖνα λόγια τοῦ Ζώη της.

Καὶ σὰν ἐπέρασε αὐτὴν τὴν κακοτοπιά, πῆρε πλιὰ ἐλεύθερα δρόμο τὸ στόμα της. Τόσο πὺν τὸ παιδί δὲν μπορούσε νὰ τὴν προφτάσει· γι' αὐτὸ κι' ἀναγκάζονταν νὰ τῆς λέει συχνὰ - πυκνά:

— Μὴ βιάζεσαι !

Καὶ σὰ νὰ λαχάνιαζε γιὰ νὰ τὴν παρακολουθήσει, ἔβγαζε ἀπόξω ἀπὸ τὸ στόμα του κι' ἀπὸ τὴ ζερβιά μεριά τὴν ἄκρη τῆς γλώσσας του, καθὼς ἐχάραζε στὸ χαρτὶ τὰ μεγάλα γράμματα κι' ἔγερνε τὸ κεφάλι του στὸν ἀνασηκωμένο ἀνάλαφρα πλάτη του, ἀπαράλλαχτα ὅπως τῶκανε στὸ σχολεῖο, σὰν ἔγραφε τὴν «καλλιγραφία» του.

Κι' ὅταν ἐγέμισε ἀπ' ὅλες τὶς μεριῆς ἡ μεγάλη κόλλα τοῦ χαρτιοῦ καὶ τὸ ἔβαλε νὰ τῆς τὸ διαβάσει, τὴ εὐχαρίστηση ποὺ ἐννοιωσε ἡ Ζώενα ! «Ἄ α α ! πῶς ἐπήγαιναν ὁμορφα κάμποσα λόγια ! Τάχε σιάσει κι' ὀλίγο ἐκεῖνο τὸ βλοφημένο τὸ παιδί καὶ τ' ἄκουγες κι' ἐχαίρουνται. Θὰ τὸ διάβαζε ὁ Ζώης καὶ θὰ εὐχαριστιόντανε.»

Κι' ἀλήθεια ! Σὰν τὸ πῆρε ἐκεῖνος τὸ πρῶτο αὐτὸ γράμμα, πόσες φορὲς δὲν τὸ ἄνοιξε !

Κάθε λίγο καὶ λιγάκι φρουστὶ καὶ τῶβγαζε ἀπὸ τὸ πορτοφόλι του καὶ τὸ διάβαζε, ὅπου καὶ νὰ τύχαινε.

— Μωρ' ποῦ τάχε μάθει αὐτὰ τὰ λόγια ἡ Ζώενά μου; ἀναρωτιόντανε χαρούμενος.

* * *

Ἐκράτησε πάνω - κάτω δυὸ χρόνια αὐτὴ ἡ ἱστορία μὲ τὰ πυκνὰ γράμματα. Ὑστερα ἄριωσαν, ἄριωσαν ὅσο ποὺ κάποτε οὐκιάτησαν ὅλως διόλου τὰ ἀπὸ τὴν Ἀμερική. Ἐγραψε, ξανάγραψε, μεταξανάγραψε ἡ καϋμέν' ἡ Ζώενα, μὰ οὔτε φωνὴ οὔτε ἀκρόαση. Καὶ τὸ χειρότερο ἦταν, ποὺ οὔτε ἔρχονταν κανένας ἀπ' ἐκεῖ, γιὰ νὰ μάθαινε τίποτα, οὔτε καὶ πῆγαινε, γιὰ νὰ τοῦ παραγγεῖλει στοματικά.

Κι' ἄρχισαν τότε οἱ μεγάλες πίκρες, οἱ μεγάλες στενοχώριες, καὶ οἱ μεγάλες στέρησεις.

Ἐξενοδούλευε ἡ κακόμοιρη χωρὶς νὰ βαρυκομάει, ἢ ἐδούλευε μεσιακὰ χωράφια, γιὰ νὰ ζήσει κι' αὐτὴ καὶ τὸ παιδί της. «—Κάτι θὰ τοῦ ἔτυχε τοῦ ἀνθρώπου» ἔλεγε πάντα ἔτσι στὰ καλά καθούμενα, δὲν ἐγένονταν αὐτό νὰ μὴ μοῦ γράψει τόσον καιρό» . . . «—Μὴ πέθανε τάχα ;» ἀναρωτιόντανε κάποτε - κάποτε, μὰ τὴν ἀπό-

διωχνε ἀμέσως αὐτὴ τὴν ὑποψία.

Καὶ τὰ χρόνια κυλοῦσαν.

Κάποτε ποῦ μαθεύτηκε ὅτι σὲ κάποιο χωριὸ τῆς Λιντζουριάς εἶχ' ἔρθει ἓνας ἀπὸ «ἐκεῖ πὺν ἦταν ὁ Ζώης» ἢ ἐλπίδα νὰ μάθει κάτι γι' αὐτὸν ξαναζωντάνεψε μέσα της, κι' ἔτσι μιὰ γιορτὴ πῆρε τὴν ἀδερφή της κι' ἐπῆγε γιὰ ν' ἀνταμώσει ἐκεῖνον τὸν ταξιδιώτη καὶ ν' ἀκούσει μὲ τ' αὐτιά της, ὅ,τι θὰ τῆς ἔλεγε.

Στὰ χαμένα ὅμως ὁ κόπος της, γιὰτὶ κι' αὐτὸς δὲν ἤξερε τίποτα. Τῆς εἶπε μόνο πὺς τὸν εἶχε γνωρίσει ὅταν εἶχε πρωτοπάει ἐκεῖ, μὰ ἀπὸ τότε δὲν τὸν εἶχε ξαναἰδεῖ, γιὰτὶ εἶχε φύγει γιὰ κάποια ἄλλη μικρότερη πολιτεία.

— Ἐχει καλὸν χαβὰ ἐκεῖ πὺν πῆγε; ρώτησε δειλά.

— Πολὺ καλόν.

— . . . Ρωτῶ, γιὰτὶ σκιάζομαι μὴ ἀρρώστησε τίποτα . . .

— Μπορεῖ ν᾿χει ἀρρώστησει κιόλας καμμιά φορὰ . . .

Ἄνθρωποι εἴμεστε . . .

— Μὴ . . . πέθανε τάχα; ρώτησε μουδιαστὰ ἢ ἀδερφή της.

— Μπά! μπά! μπά! ὄχι, ὄχι! εἶπε ἐκεῖνος. Ἄν, ὁ Θεὸς φυλάξει εἶχε γένει ἓνα τέτοιο θὰ τὸ μάθαινα, γιὰτὶ εἶχα τακτικὴ ἀλληλογραφία μὲ κ'ποιον πατριώτη μας πὺν ἐδοῦλενε κι' αὐτὸς ἐκεῖ . . .

— Καλὰ ντέ! εἶπε μ' ἀνακούφιση ἢ Ζώενα. Νὰ εἶναι καλὰ ἀπὸ γειὰ καὶ πὺν **τ' ἄλλα σιάζονται.**

* * *

Πέρασαν ἀπὸ τότε καμμιά εἰκοσεριά πάνω-κάτω χρόνια, κι' ὁ Ζώης εἶχε πλιὰ καταταχτεῖ στοὺς «**χαμένους**», ὅπως τοὺς λέγανε ἐκεῖνοὺς τοὺς ξενίτες, πὺν οὔτε φαίνονταν οὔτε ἀκούγονταν.

Ἡ γυναῖκα του γέρασε, τὸ παιδὶ μεγάλωσε, παντρεύτηκε, ἀπόχτησε παιδιά.

Γιὰ τὸ Ζώη δὲν κουβεντιάζουν πλιὰ στὸ σπίτι.

Μὰ, καὶ χωρὶς νὰ γίνεται αὐτό, παιδὶ καὶ μάνα τὸν

σκέφτονται ἀπὸ κάποτε - κάποτε. Τοὺς παραξενεύει πολὺ τὸ φέροσιμό του. Δὲ μποροῦν νὰ τὸ ἐξηγήσουν.

Τὸ παιδὶ τὸν λογαριάζει γιὰ παντρεμένο μὲ ἄλλη, ἡ Ζώενα γιὰ πεθαμένον.

Καὶ τὸ μεγάλο μερῆκι της εἶναι τώρα, πὺ δὲν τὸ ξέρει τουλάχιστο αὐτὸ σίγουρα, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ τὸν ψάλλει, νὰ τοῦ ἀνάβει κᾶνα κερί, νὰ τοῦ ρίχνει κᾶνα τρισάγιο . . . Γιατὶ πῶς νὰ τὰ κάμει αὐτὰ ἔτσι στὰ κουτουροῦ, πὺ θ' ἀναγελοῦσε τότες μ' αὐτὴν ὅλος ὁ κόσμος ; « — Ἐβιάστηκε, θὰ λέγανε, ἡ Ζώενα, νὰ τὸν πεθάνει ! . . . »

Κι' ἔτσι « ἀπόμεινε ὁ μαῦρος, ἁδιάβαστος σὰν Τοῦρκος », ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ της, σὰν τὸ συλλογίζονταν αὐτό, « καὶ θ' ἀπομείνει γιὰ πάντα, καὶ θὰ κολαδοῦμε κι' αὐτὸς κι' ἐμεῖς, γιὰτὶ ἅμα θὰ κλείσω ἐγὼ τὰ μάτια, ποιὸς θὰ σκίσει κατόπι τὸ κεφάλι του ; ἡ νύφη ; »

Αὐτὸ εἶναι τώρα τὸ μεγάλο παράπονο τῆς Ζώενας, κι' αὐτὸ δὲ θέλει νὰ τοῦ συχωρέσει.

« — Καλὰ ὅλα τ' ἄλλα ! » ἔλεγε ἄλλες φορές, σὰ γινατωμένη· « μὰ νὰ μὴ ἀφήκει σὲ κανέναν παραγγελία νὰ μᾶς γράψει γιὰ τὸ θάνατό του, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ τοῦ κάμω τὰ χριστιανικὰ χροῆτα, αὐτὸ εἶναι πού . . . »

Μὰ κάποτε πάλι ἀναρωτιόντανε :

« — Μόσῃ πῶς τὸ λέγω ἔτσι σάμα εἶμαι σίγουρη πὺ ἀπέθανε ; »

Ἄλλὰ κι' ἔδινε μονάχη της τὴν ἀπάντηση :

« — Ἀλλὰ τὶ καῖτερᾶς κιόλας ; περασμένος εἶναι, σκεντζιὰ πολλὰ τράβηξε στὴ ζωὴ του, πόσο θ' ἄντεχε ; Ἀπὸ τσαλίκι ἦταν φιαγμένος ; . . . Ὑστερα, γιὰ μὴ γράφει τόσα χρόνια, κάτι τέτοιο, χωρὶς ἄλλο θὰ τρέχει ; . . Δὲν ἦταν αὐτὸς τέτοιος ! . . . »

* *
*

Κάποια Κυριακὴ ἕνας καλοντυμένος ξενοχωρίτης, ἐζήτησε ἀπὸ ἕνα παιδὶ νὰ τοῦ δείξει τὸ σπίτι τοῦ Ζώη Φαρίκη.

Τὸ παιδὶ τὸν ἐπήγαινε πρὸς τὰ ἐκεῖ, κι' ὅταν εἶδε

ἀπὸ μακρὰ τῆ Ζώενα νὰ κάθεται στὸ πεζοῦλι (τότε εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ κι' ἐξεκουράζονταν λίγο στὸν ἴσκιο, γιὰ νὰ μπορέσει ν' ἀνεβεῖ κατόπι τῆ λιθαρένια σκάλα), τῆς ἐφώναξε ;

— Κάκω - Ζώεναααα ! Σὲ γυρεύουν . . .

Ἐπειρὲς φορὲς ὡς τότε τάχε ἀκούσει αὐτὰ τὰ λόγια, ὅμως αὐτῆ, κάτι τῆς εἶπε στὴν ψυχὴ τῆς, ὅτι δὲν ἦταν σὰν τῆς ἄλλες.

— Κάτι ἤθελα νὰ σοῦ πῶ, κυρὰ Ζώενα τῆς εἶπε ὁ ξένος, πλησιάζοντας.

— Κόπιασε, κόπιασε μέσα τοῦ εἶπε καὶ μὲ καρδιοχτύπι, τὸν ἀνέβασε στὸν ὄντά.

Σὰν ἐκάθησαν, ἀκούμπησε τὰ κοκαλιάρικα καὶ μὲ τὶς φουσκωμένες φλέβες χέρια τῆς στὰ γόνατά τῆς καὶ τὸν ἐκύτταξε κατὰματα καὶ μὲ τὸ στόμα μισανοιχτό, ἐνῶ ἔτρεμε ἀνάλαφρα τὸ τσαγοῦλι τῆς.

— Ἐρχομαι, θειά, τῆς εἶπε ὁ ξένος, ἀπὸ τῆ Χιλὴ τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου δοῦλενα τοῦτα τὰ τελευταῖα τὰ χρόνια. Ὀλίγες ἐβδομάδες προτοῦ νὰ φύγω γιὰ τὴν πατρίδα, ἀντάμωσα . . .

— Ποιόν ; τὸ γέρο μου ; ρώτησε ἐκείνη μὲ λαχτάρα ἀνεπάντεχη.

— Ναι' τὸ μακαρίτη τὸν ἄντρα σου . . . Κι' ἔρχομαι τώρα γιὰ νὰ σοῦ πῶ τὰ τελευταῖα του λόγια' εἶπε στενοχωρημένος ὁ ξένος.

Στὸ ἄκουσμα, τὸ γέρικο κεφάλι ἔγειρε στὸ στήθος καὶ τὰ σβυσμένα μάτια βούρκωσαν.

Ὁ ξένος ἐξακολούθησε :

— Εἶχ' ἀρρωστήσει βαρειά καὶ κάτι φίλοι μου μ' ἐμπασαν στὸ νοσοκομεῖο τῆς πολιτείας. Ἀρρωστος στὰ ξένα καταλαβαίνεις τί θὰ πεῖ . . .

Εὐτυχῶς ἐκεῖ μέσα μ' ἐλυπήθηκαν, μ' ἐκύτταξαν καλὰ καὶ τὴν ἐγλύττωσα.

Ὅταν ἀνάλαβα ὀλίγο, μιὰ νοσοκόμα ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴν Ἰταλία, σὰν ἔμαθε στὴν κουβένια ἀπάνω ὅτι εἶμαι ἀπ' ἐδῶ, ἐπειδὴ συνορεύουν λίγο οἱ πατρίδες μας (στὰ πολὺ

μακρυνά μέρη, γλέπεις, και ὁ γείτονας σου φαίνεται σαν πατριώτης κι' ἐπειδὴς εἶχε κάμει κι' ἕνα φεγγάρι στους Κορφούς μ' ἐλογάριασε σὰ συμπατριώτη της και μου λέει:

— Ἐχομε κι' ἕναν ἄλλο δικό μας ἐδῶ μέσα, μὰ εἶναι ὁ καϋμένος πολὺ ἄρρωστος.

Καταλαβαίνεις τώρα πῶς μου φάνηκε ἔμενα. Δὲ χάνω τὸ λοιπὸν καιρὸ κι' ἀμέσως πηγαίνω και τὸν βρίσκω.

Μου φαίνεται πὼς τὸν ἔχω ἀκόμα μπροστὰ στὰ μάτια μου. Ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι του ἀνάσαινε βαρειά κι' ἐκύτταζε τὸ νταβάνι. Μὰ εἶναι ὀλοφάνερο πὼς μοναχὰ ἡ ματιά του ἦταν ἐκεῖ. Τὸ μυαλό του βρίσκονταν κάπου ἄλλου, γιατί οὔτε μᾶς ἐκατάλαβε σαν ἐμπήκαμε μέσα κι' ἐσταθήκαμε σιμά του.

« Περαιτικὰ, πατριώτη » τοῦ φώναξα τότε και σὰ νὰ ἦταν θαματουργὲς αὐτὲς οἱ δύο λέξεις τινάχτηκε, ἀνακάθησε στὸ κρεβάτι και τὰ μάτια του πήρανε λάμψη. « Ποῦθε εἶσαι ; » μ' ἐρώτησε ἀμέσως και σαν ἔμαθε ὅτι εἴμαστε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν τόπο και μάλιστα ἀπὸ γειτονικὰ χωριά, ἡ χαρὰ του δὲ μολογισται.

Μὰ και ἡ δική μου δὲν ἦταν ὀλιγώτερη, γιατί καθὼς εἶχε κάμει ὁ μακαρίτης ἀγωγιάτης κι' ἤξερε καλὰ ὅχι μοναχὰ ὅλα τὰ μέρη μας μὰ και πολὺν κόσμο, κουβεντιάσαμε για ὅλους και για ὅλα.

Τὸν ἐπῆρ' ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή μὲ καλὸ μάτι, κι' ὅσον καιρὸ ἔμενα στὸ νοσοκομεῖο, δὲν ἀπόλειψα ἀπὸ δίπλα ἀπὸ τὸ προσκέφαλό του. Μὰ κι' ὅταν βγῆκ' ἀπ' ἐκεῖ, δὲν ἔπαψα νὰ πηγαίνω, ὅσες φορὲς μὲ ἄφηναν νὰ μῶ μέσα.

Και μούλεγε, μούλεγε αὐτὸν τὸν καιρὸ ἀτελείωτα. Μου ἐξιστόρησε ὅλη τὴ ζωὴ του κι' ἐδῶ και στὸ Μπουένος Ἄγυρες και στὴ Χιλί.

Κι' εἶναι, μὰ τὴν ἀλήθεια, ν' ἀποράει κανένας, πόσο ἄτυχος ἐστάθηκε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος.

Ἐκεῖ πὸν στιοῦσε κάποια δουλειὰ, ἐκεῖ ποῦ φαίνονταν πὼς κάτι μπόρεσε κι' ἔκαμε, νὰ καταπόδι του κι' ἡ ἀναποδιά! Και τοῦ τὰ γκρέμιζε ὅλα. Ἄκουσε το τὶ εἶχε πάθει:

Μιά φορά τὸν ἔκλεψαν, δυὸ — ἀκοῦς δυό! — τοῦ κάηκε τὸ μαγαζὶ χωρὶς νὰ τῶχει, καὶ τὶς δύο, ἀσφαλισμένο· μιὰ φορά φαλίρησε ἡ Μπάνκα, ποῦχε βαλμένους τοὺς παράδες του καὶ δὲν ἐπῆρε ἀπὸ αὐτὴ οὔτε πεντάρα· καὶ δὲ θυμοῦμαι τώρα πόσες ἄλλες ζημιές καὶ καταστροφές μου μολόησε. Ἄς ἀφήσωμε πόσα τοῦφαι ὁ ἓνας κι' ὁ ἄλλος, γιατί τὸν εἶχαν βρεῖ καλόκαρδο κι' ἔλεημονιάρη.

Κι' αὐτὸς ὁ καῦμένος δὲν ἀπελπίζονταν. Ὑστερ' ἀπὸ κάθε πέσιμο, σηκώνονταν μὲ ζαινούριο κουράγιο καὶ ἀνάρχιζε. « Δὲ θυμοῦμαι κι' ἐγὼ, μοῦλεγε, πόσες πολιτεῖες ἔχω γυρίσει. Σὰ τὸ εἶχα, φαίνεται, σὺ γαιμά μου· θὰ ἤμουν γεννημένος γι' ἀγωγιότης, » καὶ ἐγελοῦσαμε. ..

— Μὰ γιατί δὲν ἔγραφε σὺ στίχους; ρώτησε ἡ Ζώενα.

— Αὐτὴ τὴν ἐρώτηση τοῦ ἔκαμα κι' ἐγὼ, ὅταν μου ξεμυστηρεύτηκε ὅτι εἶχε μιὰ ζιτῆ ἀκερία ποῦ εἶχε κόψει τὰ γρόμματα καὶ μου ἐξήγησε τὸ λόγο. « Τὰ πρῶτα χρόνια μου εἶπε, δὲν ἔγραφα γιατί κατεροῦσα, χρόνια μὲ τὴ χρόνια κάτι νὰ φιάσω, κάτι νὰ δείξω. Εἶχα γλέπεις, κι' ἐγὼ τὸ φιλότιμό μου, καίως μάλιστα εἶχα ἔρθει μὲ μεγάλα ὄνειρα καὶ μεγάλα σχέδια. . . Τὰ κατοπινὰ, γιατί δὲν εἶχα τίποτα νὰ δείξω· θὰ μιλοῦσα μοναχὰ γιὰ κακοτυχιές κι' ἀναποδιές καὶ κανένας δὲ θὰ μ' ἐπίστευε. . . Θ' ἀγαναχτούσανε — καὶ μὲ τὰ δίκιό τους κιόλας — οἱ δικοί μου καὶ θάλεγαν: Πὰ μᾶς τὰ γράφει αὐτὰ, γιατί θᾶχει σὺ τοῦ ὁ κύριος νὰ μᾶς κοπιήσει τώρα, γιὰ νὰ τὸν γεροκομήσωμε!. Θὰ τοῦ βάρουναν τὰ χρόνια καὶ θὰ τὸν ἐπῆραν τὰ γεράματα. . . .

— Ὅχι μάτια μου, ὄχι! . . Δὲ θάλεγα ποτές ἓναν τέτοιο λόγο, ἢ μαύρη, ποτές! εἶπε ἡ Ζώενα, μὲ παράπονο.

— Τὸ καταλαβαίνω· μὰ αὐτουννοῦ τὸ φιλότιμο δὲν τὸ σήκωνε. . Τὸ παραδέχονταν ὅμως κι' αὐτὸς ὅτι εἶχε κάμει σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἓνα μεγάλο λάθος. . . . Ἄς εἶναι τέλος πάντων.

Τὴν τελευταία Κυριακὴ ποῦ πῆγα νὰ τὸν ἰδῶ, τὸν ἤνρα βαρύτερα. Χάρηκε ποῦ μὲ εἶδε. «— Ἄχ! πῶς σέ

καρτεροῦσα! μοῦ εἶπε· ἔκαμες πολὺ καλὰ πού ἦρθες, γιατί σὲ χρειάζομαι. Δὲν καταλαβαίνω τὸν ἑαυτὸ μου καθόλου καλὰ... Ὀλίγες εἶναι οἱ μέρες μου καὶ θέλω νὰ σοῦ παραγγεῖλω κάτι, ἀφοῦ μάλιστα, καθὼς μοῦ ἔλεγες, σὲ λίγον καιρὸ θὰ φύγεις ἀπ' ἐδῶ... Σὰν πᾶς μὲ τὸ καλὸ στὴν πατρίδα, ἐκεῖ στ' **ἅγια χῶματα** (καὶ σὰν τὰ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια τὸν ἐπῆρε, τὸν καϋμένο, τὸ παράπονο καὶ δὲν μποροῦσε νὰ βγάλει ἄλλη κουβέντα, ὅσο πού τὰ δάκρυα πού ἔχυσε τὸν ξαλάφρωσαν ὀλίγο) νὰ πᾶς, σὲ παρακαλῶ πολὺ, στὸ σπίτι μου, νὰ βρεῖς τὴ γυναῖκά μου καὶ τὸ γυιό μου καὶ νὰ τοὺς πεῖς ὅτι ἔζησα τίμια, ἀγνὰ καὶ μὲ τὴ θύμησή τους — τ' ὀρκίζομαι αὐτὸ στὴν ψυχὴ πού θὰ δώκω σὲ λίγο ἐκεῖ ψηλὰ — κι' ὅτι ἂν ἐγίνηκαν, ὅπως γινήκανε, τὰ πράγματα δὲν εἶναι μοναχὰ δικό μου φταίξιμο μὰ καὶ τῆς τύχης μου κατατρεγμὸς, κι' ὅτι τοὺς παρακαλῶ πολὺ, πάρα πολὺ, νὰ μὲ συχωρέσουν γιὰ τὸ μεγάλο κακὸ πού τοὺς ἔκαμα...»

Τὸν ἐπῆρε πάλι τὸ παράπονο, ἔβγαλε κατόπι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό του τὸ χρυσὸ του τὸ ρολοῖ κι' ἕνα πορτοφόλι πούχε μέσα τριάντα πέντε ναπολεόνια μοῦ τάδα κε καὶ μοῦ εἶπε: «— Δώσέ τους κι' αὐτὰ **γιὰ ψαλτικά μου**... Αὐτὰ εἶναι ὅλα - ὅλα οἱ κόποι καὶ τὰ βάσανα, μιανῆς ἀκέρας ζωῆς... Θὰ μοῦ τὴν κάνεις αὐτὴ τὴ μεγάλη χαρὴ, μ' ἐσώτησε, γιὰ νὰ βγεῖ ἡ ψυχὴ μου ἤσυχα ;

«— Σοῦ τ' ὀρκίζομαι, μπάρομα Ζώη, τοῦ εἶπα.»

Φάνηκε πὼς εὐχαριστήθηκε πολὺ, μ' ἐφίλησε, μ' ἐχρημάθηκε τὸ «ῶρα καλὴ» καὶ ξανάπεσε στὸ κρεβάτι του, ἀγκομαχῶντας ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὴ συγκίνηση.

Τὴν Πέμπτη, πού ξαναπῆγα, δὲν τὸν βρῆκα.

Ἡ νοσοκόμα μοῦ εἶπε ὅτι εἶχε πεθάνει τὸ ἴδιο τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς, πρὸς τὰ ξημερώματα. . . . .

Τώρα ὁ Θεὸς ν' ἀναπάψει τὴν ψυχὴ του ! θειὰ Ζώενα. Ἦταγ, ἀλήθεια, ἅγιος ἄνθρωπος ὁ συχωρεμένος. . Νὰ ζήσουν τὸ παιδί σου καὶ τ' ἀγγόνια σου. . . Πάρε καὶ τ' ἀ μ α ν ἔ τ ι α εἶπε ὁ ξένος καὶ τῆς ἔδωσε ἕνα χαρτένιο κουτὶ, πούχε μέσα τὸ ρολοῖ καὶ τὰ ναπολεόνια.

— Σ' εὐχαριστῶ, παιδί μου, γιὰ ὅλα ! μπόρεσε νὰ πεῖ ἡ γριά.

Κι' ὅταν ἐκεῖνος ἔφυγε, ἄνοιξε μὲ τρεμάμενα χέρια τὸ κουτάκι, ἔβγαλε τὸ ρολοῖ, τὸ κύτταξε, τὸ κύτταξε, τὸ φίλησε σὰν πὺν θὰ φιλοῦσε τὸ λείψανο τοῦ Ζώη της καὶ τὰ δάκρυα τρέξανε τῶρα ἀπὸ τὰ θολωμένα μάτια, λεύτερα.

Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ο ΣΤΑΥΡΟΣ

Μὲ τὸ μικρὸ του τ' ὄνομα ἦταν περισσότερο γνω-
στὸς στοὺς ἄντρες τοῦ λόχου μας ὁ Σταῦρος, παρὰ
μὲ τὸ παρανόμι του, ποὺ ἦταν Ψήνας.

Ἄκόμα κι' ὁ ἐπιλοχίας, ποὺ τὸν εἶχε γραμ-
μένον τελευταῖον, τὸ παράλειπε ὅταν ἐδιάβαζε τὸν
κατάλογο, κι' ἐτελείωνε μ' ἓνα:

— Καὶ αἱ αἱ **Σταῦρος**.

Ἐνα βροντερὸ «παρῶν» ἀκούονταν τότε, καὶ
στοὺς «ζυγοὺς» κάτι σὰν πνιχτὸ γέλιο.

Ὁ Σταῦρος, ἀπὸ κάποιο χωριὸ τῆς Πρεμετῆς, ἦ-
ταν ἓνας παῖδαρος ψηλὸς ἴσια μ' ἐκεῖ ἄπάνω,
κόκκινος σὰν караβίδα βρασμένη, μὲ μιὰ κεφάλια
ποὺ δὲν εἶχε δεύτερη σ' ὄλο τὸ τάγμα, μὲ μαλλιά,
φρύδια καὶ μουστάκι σὰ βριζάχερο, μὲ πρασινογά-
λαζα μικρὰ μάτια, τετράγωνους πλάτες, μὰ καὶ μὲ
παιδιακίσια καρδιά, καὶ χαμόγελο πάντα στὰ χον-
τρά του χεῖλη, πρόθυμος καὶ πειθαρχικὸς πρὸς...
ὄλους.

Ἦταν ἀδύνατο νὰ πάει στὴ βρύση γιὰ νερὸ,
καὶ νὰ μὴ κουβαλήσει καὶ καμμιά δεκαριά ἄλλα

παγούρια· ἦταν σπάνιο νὰ πάει γιὰ τὸ πλῦσιμο τῆς караβάνας του καὶ νὰ μὴ τοῦ δώκουνε καὶ τέσσερις - πέντε ἄλλοι καὶ τὶς δικές τους, ἦταν ἀδύνατο νὰ καθαιρίσει τὸ ντουφέκι του καὶ νὰ μὴ ἀκούσει ἀπὸ δυὸ - τρεῖς τεμπέληδες: «'Αμάν, Σταῦρο, καὶ τὸ δικό μου», κι' αὐτὸς νὰ τοὺς χαλάσει τὸ χαιτῆρι.

Ἦταν ἀδύνατο πάλι, νὰ ἰδεῖ στὶς πορεῖες μας κανέναν ποὺ νὰ δυσκολεύονταν νὰ περπατήσῃ καὶ νὰ μὴ τοῦ πει ὁ μόνος του:

—«Δὸς μου, συνάδερφε, τὶς μπαλάσκες σου· γλέπω ὅτι ἐσὺ δὲν μπορεῖς...

Κι' ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι γκρινιάζαμε πότε γιὰτὶ μᾶς ἔφταιγε τὸ ἓνα καὶ πότε γιὰτὶ βρῖσκαμε στραβὸ τὸ ἄλλο, τὸ Σταῦρο δὲν τὸν εἶχαμε ἀκούσει ποτὲς νὰ παραπονιέται γιὰ τίποτα.

Μιὰ μονάχα ἀνησυχία εἶχε τὸν πρῶτο καιρό: Δὲν τὸν ἔφτανε ποτὲ τὸ συσσίτιο καὶ ἡ κουραμὰνα ποὺ πέρναμε καὶ γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ φροντίζει νὰ τὰ συμπληρώνει.

Περνοῦσε λοιπὸν ἓνα γύρο τὸ θάλαμο καὶ ρωτοῦσε: «—Σοῦ περισσεύει ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ κομμάτι τὸ ψωμί, συνάδερφε;» ἢ «—Γιὰτὶ τὸ ἄφηκες τὸ φαῖ σου στὴν караβάνα; Δὲ θὰ φᾶς ἄλλο;»

Μὰ κατόπι τὸν ἐμάθανε ὅλοι, κι' ὅ,τι περίσσιο εἶχε ὁ καθένας ἐφρόντιζε μονάχος του νὰ τὸ παραδίνει σ' αὐτὸν, φωνάζοντας:

—Σταῦρο, νά!

—Σταῦρο, πάρε καὶ τοῦτο!

—Σταῦρο πέρασε κι' ἀπὸ δῶ...

Κι' αὐτὸς γιομίζοντας τὴν ἀγκαλιά του ξεροκόμματα, φανέρωνε τὴν ἀγαλλίασή του μ' ἓνα χαμόγελο, ποὺ σοῦ ἐθύμιζε ἀθέλητα κάτι... μαντρόσκυλα.

Τὸ ζήτημα λοιπὸν τοῦ συσσιτίου τῶχε λύσει πλιὰ ὀριστικὰ καὶ ἱκανοποιητικὰ, γιὰτὶ τοῦ ἄφηνε κι'

ὁ μάγειρας ὅ,τι περίσσευε στὸ καζάνι.

—Τὶ διάβολο! βόας εἶνε αὐτὸς ὁ μυστήριος; ἔλεγε κάθε τόσο ὁ βοηθὸς τοῦ σιτιστοῦ, ἕνας δάσκαλος ἀπὸ τὰ χωριὰ τῆς Κόνιτσας, λαμπρὸ παιδί, πού μὲ ὅσα κι' ἂν ἔλεγε γιὰ τὸ Σταῦρο, τὸν ἐσυμπαθοῦσε καὶ τοῦ ἔδινε, ὅποτε τοῦ ἦταν βολετὸ, ἀκόμα κι' ὀλάκερες κουραμάνες· καὶ ἀναρωτιόντανε μὲ ἀπορία:

—Μὰ πῶς διάβολο ἔκανε στὸ σπίτι του! Πῶς μποροῦσε κι' ἐχόρταινε ἐκεῖ;

—Καὶ ποιὸς μᾶς λέει ὅτι δὲν μᾶς ἐκόπιασε γι' αὐτὸν τὸ λόγο ἐθελοντῆς; τοῦ εἶπε μιὰ μέρα ὁ ἐπιλοχίας.

Κι' ὁ Θεοφάνης, πού δὲν εἶχε πονηρευτεῖ νὰ συνδυάσει τὴν «ἐθελουσία κατάταξη» τοῦ Σταύρου μὲ τὴ βουλιμία του, ἀπὸ τότε κι' ὀμπρὸς κάθε τόσο πού τὸν ἔβλεπε ἀπόξω ἀπὸ τὸ «μαγειρεῖον» νὰ καταβροχθίζει τὶς караβάνες, μοῦλεγε σαρκαστικά:

—Γιὰ ἰδέες, γιὰ ἰδέες λίγο τὸ Σταῦρο πῶς τροφοδοτεῖ τὰ πατριωτικὰ του αἰσθήματα!..

Μιὰ μέρα τὸν ἐρώτησε:

—Τὶ δουλειὰ ἔκανες στὸ χωριό σου, Σταῦρο;

—Πιστικός.

—Μητάς! καὶ δὲν τᾶχεις... φάει τὰ πρόβατα;

—Ἰα! δάσκαλε, δάσκαλε, αὐτὸ τῶχεις κλεμένο ἀπὸ τὸν Καραγκιόζη, τοῦ εἶπε ὁ σιτιστῆς, πού ἀσχολοῦντανε μὲ τὴ φιλολογία, κι' ἔγραφε καὶ «κριτικές» σὲ κάποια Γιαννιώτικη ἔφημερίδα, ἐνῶ ὁ Σταῦρος, μὴ νοιώθοντας τὴ σημασία τῆς ἐρώτησης τοῦ Θεοφάνη, ἔδειχνε μὲ τὸ συνειθισμένο του χαμόγελο τὰ μεγάλα, ἄσπρα δόντια του.

Κι' ἄλλη φορὰ πάλι πού διαδίδονταν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ πᾶμε νὰ χτυπήσωμε κάποια ἀρβανίτικη ληστοσυμμορία, ὁ Θεοφάνης, πού ὅλο μὲ τὸ Σταῦρο εἶχε νὰ κάνει, εἶπε:

—Ξέρετε τί πρέπει νὰ γένει, λέω ἐγώ;

—Σὰν τί;

Νὰ ν' ἀφήκωμε δυὸ μέρες τὸ Σταῦρο νησι-
κὸν καὶ τὴν τρίτη νὰ κάμωμε μαζί του τὴν ἐπίθεση.
.. Ἀλλὰ νὰ ξηγηθοῦμε κιόλας! Πρέπει νάχωμε κι' ἐ-
μεῖς οἱ ἴδιοι τὸ νοῦ μας!...

* * *

Ὅταν ἐξέσπασε ὁ χειμῶνας, ὁ Σταῦρος ὑπόφερ-
νε τρομερὰ ἀπὸ τὸ διαβολεμένο ἐκεῖνο κρῦο τῆς
Κορυτσαῆς τῶν 20 καὶ 25 βαθμῶν κάτω ἀπὸ τὸ μη-
δενικό.

Καὶ καλὰ τὴν νύχτα, κάπως τὰ κουτσοβόλευε
κουβαρομαζωμένος στὸ θάλαμο· μὰ τὴν ἡμέρα
ποὺ ἦταν ἀναγκασμένος νὰ κυκλοφορᾷ ἔχοντας,
ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω, μονάχα τὸ βρακὶ καὶ τὶς
ἄσπρες κάλτσες, ἦταν νὰ τὸν κλαῖς.

Ἐτρεμε σύγκορμα ὁ φουκαρᾶς μέσα στὴ «θε-
ρινὴ ἐκείνη ἀμφίεση» τοῦ τσολιᾶ, ὅπως τὴν ἔλεγε ὁ
Θεοφάνης.

Ἐπὶ τέλους πήρε τὴν ἀπόφαση.

Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ποὺ πολέμησε τὴν πείνα, ἔ-
πρεπε νὰ πολεμήσει καὶ τὸ κρῦο, κι' ἄρχισε τὴ βόλ-
τα του στοὺς θαλάμους, ρωτῶντας:

— Σοῦ βρίσκεται κᾶνα παλιὸ πανταλόνι, συνά-
δερφε;

Κι' ἔτσι ἐξοικονόμησε δυό, ὄχι ἓνα μονάχα.

Τὰ φόρεσε λοιπὸν, ἐπειδὴ τοῦ φαίνονταν ψιλὰ,
ἀπάνωτᾶ, τύλιξε τὶς χοντρὲς γάμπες του μὲ κάτι
κουρελογκέτες καὶ γιὰ νὰ μὴν εἶναι «ἀντικανονικὰ»
φορεμένος καὶ «φάει καμμιά δεκάρα», πέρασε ἀπὸ
πάνω ἀπ' αὐτὰ τὶς φανελλένιες κάλτσες, ἔδεσε τὶς
μπλὲ καὶ ἄσπρες καλτσοδέτες μὲ τὶς φουντίτσες, καὶ
μὲ τέτοιο ἐξοπλισμὸ βγῆκε ἔξω τὴν παγερὴ ἐκείνη
μέρα τοῦ Γεννάρη, ὅταν ἐχτύπησε τὸ προσκλητήριο,
γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ τὶς ἀσκήσεις.

Δὲ θὰ τὸν ἐπρόσεχε ἴως κανένας, ἂν δὲν ἐτύ-
χαινε νᾶναι κι' ἡ χλαῖνά του κοντὴ, ἀπάνω ἀπὸ τὰ

γόνατα, κι' ἂν δὲν εἶχε παραφουσκώσει καὶ τοὺς πλάτες του, φορῶντας, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄσπρα πεσιλιὰ καὶ τζαμαντάνια πού μᾶς εἶχαν μοιράσει ἐκεῖνες τὶς μέρες κι' ὅ,τι ἄλλο μάλλινο εἶχε, μοιάζοντας ἔτσι σὰ μικρογραφία τοῦ κολοσσοῦ τῆς Ρόδου.

Ἄσπρη. Ὅπως δὲν εἶχαμε ὄρεξη ἐκεῖνο τὸ πρωῖνὸ ν' ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ Σταῦρο, γιατί τὸ ἀγιάζι πού κατέβαζαν τὰ γύρω βουνά, μᾶς περνούσε τὸ κορμὶ σὰ βελόνια καὶ μᾶς εἶχε γιομίσει τὰ μάτια ἀπὸ δάκρυα.

Ὅταν ὅμως εἶχαν ἐκτελεστεῖ τὰ παραγγέλματα «ζυγεῖτε» καὶ «ἀτενῶς», ὁ λοχαγὸς μᾶς, ἓνας παλιὸς καραβανᾶς πού ποτὲ δὲν ἐγέλοσε τὸ ἀχειλί του καὶ πού τὸ «ἄει στὸ διάβολο» καὶ «νὰ σὲ πάρει ὁ διάβολος» ἦταν οἱ χαριεντισμοὶ καὶ τὰ φιλοφρονήματά του, εἶδε τὴ χτυπητὴ ἀντίθεση πού εἶχαν τὰ ποδάρια τοῦ Σταύρου μὲ τὰ τοῦ διπλανοῦ του, σκούπισε, σὰ γιὰ νὰ βεβαιωθεῖ καλλίτερα, τὰ μάτια του καὶ διέταξε:

—Ὁ πρῶτος τρία βήματα ἔμπρός! Ἐμπρὸς μᾶς! ἓν, δύο, τρία..

Τότε εἶδαμε δυὸ ἄσπρες... κολῶνες νὰ μετακινούνται καὶ ἐμπήξαμε τὰ γέλια.

—Μπᾶ πού νὰ σὲ πάρει ὁ διάβολος! εἶπε ὁ λοχαγός. Βρὲ τί γίνηκες ἔτσι;.. Τί... λεῦκες εἶναι αὐτές; Καὶ τοῦ ἔδειξε τὰ ποδάρια του.

—Κρύωνα κύριε λοχαγέ, κι' ἔβαλα ἓνα παντελόνι κάτω ἀπὸ τὶς κάλτσες, τόλμησε νὰ πεῖ ὁ Σταῦρος καὶ νὰ χαμογελάσει, ὅπως συνείθιζε.

—Ἄει στὸ διάβολο! τοῦ εἶπε καὶ —παράξενο! — ἐγέλασε κι' αὐτός. Νὰ τὸ βγάλεις ἀμέσως!..

Ἄπὸ τότε ἡ παρουσία τοῦ Σταύρου μᾶς διεσκέδαζε περισσότερο.

.....

Φλεβάρης του 1914.

‘Ο έλληνικός στρατός είχε αποσυρθεῖ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο καὶ ἡ Αὐτονομία εἶχε κηρυχτεῖ.

Λιποταξίες γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἀγῶνα, ἐγίνονταν κάθε μέρα. ‘Ο ἐνθουσιασμός εἶχε συνεπάρεῖ τὸ Θεοφάνη κι’ ἐμένα, κι’ ἕνα πρωτὶ φύγαμε μὲ τὸν ὀπλισμό μας, γιὰ νὰ γυρίσωμε στους τόπους ποὺ μὲ ματωμένη καρδιά εἶχαμε ἀφήσει τρεῖς μέρες γρηγορώτερα.

‘Όταν πρὸς τὸ βράδυ φθάσαμε στὴν Εὐροέα, τὶ νὰ ἰδοῦμε! ‘Ο Σταῦρος βρισκόνταν ἔξω ἀπὸ τὸ στρατῶνα, ποὺ τὸν εἶχαν τώρα οἱ Αὐτονομιακοί.

‘Η ἀπορία τοῦ Θεοφάνη δὲν εἶχε ὄρια.

— Βρὲ Σταῦρο, ἐσύ ἐδῶ;

— Ναι κύρ δεκανέα, κι’ ἐγαμογέλασε τὸ γνωστὸ χάμόγελο

— Πότε ἦρθες;

— Χτὲς.

— Γιατί;

‘Ο Σταῦρος, σὰ νὰ βρέθηκε σὲ δύσκολη θέση μὲ τὴν ἐρώτηση, ἔκαμε ντροπαλά:

— Μι μ μ μ . . . ἐσύ, κύρ δεκανέα;

‘Ο Θεοφάνης γιὰ μιὰ στιγμή κλονίστηκε.

— Τὶ νὰ κρύβεται τάχα μέσα σὲ τοῦτο τὸ ἀρκοῦδι; κι’ ἐρώτησε μὲ σιγανὴ φωνή· μὰ σὰ νὰ μετάνοιωσε ποὺ τοῦ πέρασε ἡ ὑποψία ὅτι μποροῦσε νάχει καὶ ὁ Σταῦρος «ἰδανικά» βιάστηκε νὰ προσθέσει : Μπα! νὰ τὸ ξέρεις τὸ φαῖ εἶναι στὴ μέση. . . Θὰ μᾶς ἤκουσε, φαίνεται, ποὺ σχεδιάζαμε γιὰ νὰ φύγωμε, σκιάχτηκε μὴ τοῦ λείψει ἡ καλοπέραση ποὺ εἶχε κοντά μας, καὶ μᾶς ἐπρόλαβε. . . Μπορεῖ καὶ νὰ σκέφθηκε ὅτι ἐδῶ καὶ μαζύ μας, θᾶναι πιὸ καλά. . . Θὰ χει περισσότερο γιὰ νὰ περιδρομιάζει. . . Ἄμ τί ἄλλο! . . .

— Τὰ πολυλές, καῦμένε Θεοφάνη! . .

— Γιὰ νὰ ἰδεῖς! . .

‘Οπωσδήποτε τὸ Σταῦρο τὸν ἐπήραμε κοντά μας καὶ ὁ Θεοφάνης τώρα, ὅσες φορές τὸν ἔβλεπε νὰ τρώει, ἔλεγε :

Νὰ ὁ Σταῦρος κατευνάζει τὸ πολεμικόν του μένος.

* * *

Σὲ λίγες ἡμέρες χωρίσαμε, γιατί κάποιος γνωστός μου ἀξιωματικὸς μ’ ἐπήρε μαζί του στὸν τομέα τοῦ Ἀργυροκάστρου.

Εἶχα σχεδὸν λησμονήσει καὶ τὸ Σταῦρο καὶ τὸ Θεοφάνη, ὅταν ὕστερ’ ἀπὸ δυὸ μῆνες ἐπήρα τοῦτο τὸ γράμμα του :

« Ἀγαπητέ μου,

Μόλις ἀνέλαβα λίγο σοῦ γράφω τὸ παρὸν ὄχι τόσο γιὰ νὰ ἐγκωμιάσω μιὰ γενναία καὶ μιὰ ἀνθρωπιστική πράξη, ἀφοῦ ἐκεῖνος στὸν ὅποιον ὀφείλονται ὄχι μόνο δὲ θὰ λάβει γνώση ἀλλ’ οὔτε καὶ δίνει καμμιά σημασία σ’ αὐτά, ὅσο γιατί νοιώθω βαθεῖα τὴν ἀνάγκη νὰ ξαλαφρώσω λίγο τὴ συνείδησή μου διακηρύττοντας, μπροστὰ σὲ ὅσους μὲ εἶχαν ἀκούσει νὰ ἐκφράζωμαι τόσο ἐπιπόλαια καὶ τόσο ὑβριστικὰ γιὰ κείνον, ὅτι, ἂν δὲν ἦμουν κοκὸς, ἦμουν ὅμως ἀσφαλῶς ἕνας ἠλίθιος ποὺ ἤθελα νὰ κάνω τὸν ἔξυπνο.

Ἄκουσε λοιπὸν, μὲ λίγα λόγια, περὶ τίνος προκεῖται :

Πολεμούσαμε ἀπὸ τὸ πρωτὶ ἐκείνης τῆς ἡμέρας στὰ ὑψώματα τῆς Μπέζισνης.

Οἱ ἀντικρυνοὶ μας ἦταν περισσότεροὶ ἀπὸ μᾶς κι’ ἐκρατοῦσαν καλά· φαίνεται δὲ ὅτι πρὸς τὸ δειλινὸ θὰ ἐνισχύθηκαν καὶ μὲ ἄλλους ποὺ κατέβηκαν ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, γιατί τὸ ντουφεκίδι ἀπὸ πέρα πύκνωσε. Οἱ δικοὶ μας πάθαιναν συμφορὲς· ἐγὼ εἶχα πληγωθεῖ βαρεῖα μ’ ἕνα διαμπερὲς. Μὰ περισσότερη ἀγωνία ἐννοιωθα γιὰ τὶς ντουφεκιές τῶν δικῶν μας, ποὺ ἄριωναν, παρὰ γιὰ τὸ τραῦμα μου. «Τὶ νὰ τρέ

χει ἄραγες συλλογίζομουν, ὑποχωροῦμε ἢ δεκατιστήκαμε;»

Τὴ στιγμὴ πού μὲ φρίκη λογάριαζα ποιά τύχη μ' ἐπερίμενε, ἂν οἱ Ἀρβανιτάδες ἔφθαναν ὡς ἐκεῖ πού βρίσκομουν, καὶ τὸ λίγο τὸ αἷμα μου πάγωνε ἀπὸ τὴ σκέψη αὐτὴ, ἔξαφνα, ἀκούω λίγο παραπέρα, μιὰ βροντερὴ φωνή:

— Ἀπάνω τους παιδιά, καὶ τοὺς ἐφάγαμε! Ἀγέ ρ α α α!

Ἀνασήκωσα λίγο τὸ κεφάλι μου καὶ εἶδα νὰ πηδάει μὲ τὴν ξιφολόγχη στὸ ντουφέκι του, ποιὸν νομίζεις;.. **Τὸ Σταῦρο.**

Τὶ ἦταν ἐκεῖνο παιδί μου! Νόμισα πῶς εἶχε ἀναζήσει ὁ Αἴαντας τῆς Ἰλιάδας.

Τὸν εἶδαν καὶ οἱ ἄλλοι καὶ γίνηκε τὸ θαῦμα. Οἱ Ἀρβανίτες τσακίστηκαν καὶ οἱ δικοί μας τοὺς ἔστρωσαν στὸ κυνηγητό, κατὰ τὸν κάμπο.

Κυριεμένος ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς νίκης, λησμονοῦσα τὴ δική μου κατάντια.

Μὰ σὰν ἔπεσε ἡ νύχτα κι' εἶδα τὸν ἑαυτό μου μονάχο σ' ἐκείνην τὴν ἔρημιᾶ, μὲ ξανάπιασεν ἡ ἀγωνία.

Θὰ ξεψυχοῦσα, χωρὶς ἄλλο, σ' ἐκείνη τὴ ράχη. Μοῦ φαίνονταν μάλιστα, καθὼς πετοῦσε πότε-πότε πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου κανένα νυχτοπούλι, πῶς ἀκούα τὸ θάνατο νὰ φτερουγίζει γύρω μου.

Ἐξαφνα μέσα σ' ἐκείνην τὴ σιωπὴ πού μονάχα τὰ βουγγητά μου κι' ἕνας γκιώνης χαλνοῦσαν, μοῦ φάνηκε πῶς ἤκουσα ἕνα μακρυνὸ «κὺρ δεκανέα!»

Νόμισα πῶς ἦταν παραίσθησις, Τεντώνω τὸ αὐτίμου καὶ ἀκούω σέ λίγο αὐτὲς τίς λέξεις καθαρώτερα.

Πόσο γλυκειὰ, σὰν ὑπερκόσμια, μοῦ φάνηκε ἐκείνη ἡ φωνή, πού ἐπαναλαμβάνονταν κι' ἐπλησιάζε.

Ἦταν πάλι ὁ Σταῦρος, πού, ὅταν συγκεντρώθηκαν οἱ ἄντρες κι' εἶδε ὅτι ἔλειπα, εἶχε γυρίσει

νά μὲ γυρέψει. . .

Μάζεψα ὅση δύναμη μοῦ εἶχε ἀπομείνει κι' ἐφώναξα:

— 'Ἐδῶ Σταῦρο! 'Ἐδῶ, ἀδερφέ μου.

Μὰ ἔνοιωσα, ὅταν ἐξεστόμησα ἐκεῖνο τὸ «ἀδερφέ μου» τύψη συνειδήσεως, πού γένηκε ἀκόμα μεγαλύτερη ὅταν εἶδα, καθὼς ἄναψε ἕνα σπύρτο, νά μὲ βρεῖ, νά λάμπει τὸ πρόσωπό του ἀπὸ ὑπέρτατη χαρὰ καὶ εὐτυχία, σὰ νᾶχε βρεῖ ἀλήθεια, πολυαγαπημένον του ἀδελφό.

Μὲ ἀνασήκωσε ἀνάλαφρα, μ' ἔβαλε στὴν πλάτη του κι' ἐτράβηξε κατ' εὐθειᾶν γιὰ τὸ γιατρό μας, πού βρίσκονταν σὲ κάποιο χωριό.

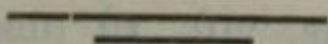
Κάναμε τρεῖς ἀκέριες ὥρες, ὅσο πού νά φθάσωμε, μὰ ὅπωςδήποτε φθάσαμε ἐγκαίρως, ἀφυῦ, ὅπως βλέπεις, σοῦ γράφω.

Θεοφάνης.»

Διάβασα καὶ ξαναδιάβασα ἰό γράμμα τοῦ φίλου μου.

Καὶ ἡ φράση αὐτουνοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοφάνη μὲ τὴν ὁποία φανέρωνε ἄλλοτε τὴν ἀπορία του, γιὰ τὸ Σταῦρο μοῦ ἤρθε στὸ νοῦ, μὰ γιὰ νά δώσει τώρα πιά αὐτῇ ἡ ἴδια τὴν ἀπάντηση.

— *Νὰ λοιπὸν, τὶ κρύβονταν μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ «ἀρκοῦδι!»*

ΜΙΚΡΟΙ ΠΕΙΡΑΣΜΟΙ

Ἐπήγαινε δυὸ, τρεῖς φορές τὸ χρόνο στὰ Γιάννινα ὁ Σάββα Καλορροϊζίκος, γιὰ νὰ ψουνίσει γιὰ τὸ μαγαζί του, πὺν ἦταν τὸ μεγαλιότερο καὶ πλουσιώτερο τοῦ τόπου, μὰ ἡ κυριώτερη ἦταν ἐκεῖνη γιὰ τὰ ψούνια τῆς Λαμπροῆς.

Ξεκινουῖσε τὴν πρώτη ἑβδομάδα τῆς Σαρακοστῆς, ἐψούνιζε ὅ,τι εἶχε νὰ ψουνίσει κι' ἐγύριζε ὅσο μπορούσε γρηγορώτερα, κουβαλῶντας δώδεκα ὡς δεκαπέντε φορτώματα — πολλὲς φορές καὶ εἴκοσι ἕνα ἀκέριο βλάχικο καραβάνι —πραμάτειες λογιῶν -λογιῶν. Ἄπὸ τὸ σπίρτο καὶ τὸ βελόνι, πὺν λέει ὁ λόγος, ὡς τὸν καφὲ καὶ τὸ μετάξι.

Καὶ τὶ δὲν ἔφερε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, καθὼς πὺν ἦταν μερακλῆς!

Ὅ,τι ἔβλεπε στὰ μαγαζιά τοῦ Γιαννίνου, ἤθελε νὰ τὸ βάλει καὶ στὸ δικό του.

Γιὰ τοῦτο κι' εὔρισκονταν ἐκεῖ μέσα ὅ,τι τοῦ γύρευε ἡ καρδιά τοῦ καθενός, ὅποια ἡλικία κι' ἂν εἶχε, κι' ὅ,τι δουλειὰ κι' ἂν ἔκανε.

Ἐφερε, νὰ ποῦμε, γιὰ τὰ μωρὰ βραγκαλίδια, βυζαντάρια, λάστιχα γιὰ νὰ ξεγελιῶνται βυζαίνοντας, γάλα

στά κουτιά, ἀραροῦτι, πασούμια, τσερουχόπλα κεντημένα μὲ τίρτερια καὶ μὲ φοῦντες γαλάζιες κι' ἄσπρες.

Γιὰ τὰ μεγαλείτερα παιδιά τσαμποῦνες, μπιρμπίλια, τόπια λαστιχένια, πιστόλες, καψοῦλες, σογιάδες.

Γιὰ τὶς μικρὲς κοπέλλες χτένες λογιῶν - λογιῶν, σταυροὺς, βραχιόλια, δαχτυλιδάκια, σκουλαρίκια μὲ μπάνια.

Γιὰ τὶς μεγαλείτερες, σταυροὺς καὶ δαχτυλίδια σὰ μαλαματοκαπνισμένα, ποδιὲς κεντημένες στὴ μηχανή, ζῶνες μὲ ἀσημοτσιάπαρα, κοντούρια λουστρινένια.

Γιὰ τὶς ἀραβωνιασμένες, λαμπάδες μὲ λουλούδια, κουτιά τῆς καραμπογιᾶς κατηφέδες καὶ μεταξωτά ματήλια καὶ μαλλιά γιὰ κέντημα.

Γιὰ τὶς νιόπαντρες μαντήλια πολίτικα μεταξωτά μὲ δοντίτσια καμωμένα μὲ ὄτρα χρυσῆ καὶ μετιρίρι, κουτιά μὲ κοκκινάδι, κουνέτα μὲ λιβάντο καὶ φκιασίδι, καραμπογιὰ καὶ ὀκινά...

Γιὰ τὶς περασμένες στά χορόνια, μαντήλια μάλλινα μὲ μεταξωτὰ κλόσια, ἀλατζάδες μοντους μὲ μεταξωτὲς ἀράδες, φανέλλες μάλλινες.

Γιὰ τοὺς ἄντρες, φρέσια λογιῶν - λογιῶν, ταμπακιέρες, τσιμπούκια.

Γιὰ τοὺς γέροντες, κομπολόγια, μαστούνια, ματογυῶλια, κουτιά τοῦ ταμπάκου.

Μὰ εἰ καθομαι τώρα καὶ τ' ἀραδιάζω ἕνα - ἕνα ! Γιὰ ὅλους καὶ γιὰ ὅλες ἐφρόντιζε, ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς πεθαμένους.

Ἔφερνε κάτι σάβανα πὸν ὅσο κι' ἂν ἦταν τρομαχτικά, οἱ γερόντοι τάβλεπαν πάντα μὲ τὴν ἀποθυμιὰ ν' ἀποχτήσουν ἕνα, καὶ τότε μονάχα ἠσύχαζε ὁ καθένας τους, ὅταν τῶβαζε στὸ σεντοῦχι τοῦ σπιτιοῦ του.

Γι' αὐτό, σὰν τὸ ἀγόραζε, τὸ πήγαινε κατόπι γελαστός - γελαστός, λέγοντας στὴ γριά του :

— Πάρε. μπάμπω, τὰ προικιά μου !

Κι' ἐκείνη ξεδιπλώνοντας τὸ χαρτὶ καὶ βλέποντας τὸ ψούνιο κάνει τὸ σταυρό της καὶ λέει, τάχα σὰ νὰ τὸν μαλώνει :

— Μπάααα! φύλαξε, Θε μου! Ἦ εἶναι τοῦτα πού κάνεις μωρὸ καιρο - γέρο;

— Ἔ! βάλτο ἐκεῖ σὲ μιὰν ἄκρη, γιὰ... καλὸ καὶ γιὰ κακό! σάμα θὰ σοῦ φάει τὸ σεντοῦκι;.. Ποιὸς τὸ ξέρει πότε ἔρχεται ἐκεῖν' ἢ ὥρα!.. Ὑστερα νὰ σοῦ πῶ καὶ τὸ ἄλλο; δὲν τὰ βρίσκεις αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅποτε τὰ γυρεύεις. Γιατὶ τρία - τέσσερα μονάχα ἤφερε ὁ Σάββας κι' ἐμεῖς πού εἴμαστε γιὰ ἐκεῖνο τὸ ταξίδι, τόσα! Χα, χα, χά!

— Καλὰ λές, καλὰ λές, μὰ μονάχα ἓνα πήρες. Γιατ' ἐμένα τὴν καϋμένη, δὲν ἐφρόντισες; Ὅλοένα **μοναχοκυντάρης** θὰ εἶσαι!

— Ἔ, καϋμένη κι' ἐσύ! σάμα θὰ πεθάνωμε κ;' οἱ δυὸ τὴν ἴδια μέρα. Αὐτὸ ἄς τὸ βάλουν σ' ἐκεῖνον πού θὰ... βιαστεῖ... Ὅποιος ἀπομείνει ἄς φροντίσει μοναχὸς του... Ἦ ξαναφέρει ὁ Σάββας.

— Ὅχι, ὄχι! Κύτταξε, λέγω, καὶ γιὰ κ' ἄλλο ἄκόμα.

— Καλὰ, καλὰ! Τὴν ἄλλη φορὰ πού θὰ ξαναπάει στὰ Γιάννινα.

Κι' ἔτσι ἠσυχάζει καὶ ἡ γριά.

Κι' αὐτὰ πού εἶπαμε παραπάνω, ἦτανε μονάχα τὰ ψιλοπράγματα πού ἔφερε ὁ Καλορροίζικος.

Ποιὸς μπορεῖ νὰ γράψει γιὰ ὅλο ἐκεῖνο τὸ βιὸ, πού γιόμιζε ξέχειλα τὸ μαγαζὶ καὶ τὴν ἀποθήκη του;

Τὶς ζάχαρες καὶ τοὺς καφέδες, τὰ ρύζια καὶ τὰ λάδια, τὰ τσαρούχια καὶ τὰ νήματα, τὰ τζάμια καὶ τὰ σιδερικά; τὰ λουκούμια καὶ τὶς κουφέτες, τοὺς χαλβάδες καὶ τοὺς ταραμάδες, τὰ γυαλικά καὶ τὰ κουδούνια, τοὺς ἀλατζάδες καὶ τὰ πανικά, τὰ μάλλινα καὶ τὰ βαμπακερὰ, τὰ χαρτικά καὶ τὰ γιαιτρικά;

Μονάχα τὰ ἐκκλησιαστικὰ εἰδίσματα (κονίσματα, κεριὰ, λαμπάδες, θυμιάματα, καντηῆλες, φυτιλάκια, Βίοι τῶν Ἁγίων, Ἐπιτάφιοι Θεῶνοι, Δώδεκα Εὐαγγέλια, καὶ δὲν ξέρω τὶ ἄλλο,) πιάνανε δυὸ ἄκέρια μεγάλα ράφια...

Ἐκείνη πρὸ πάντων τῆ χρονιά ὁ Σάββα Καλορροίζικος εἶχε φέρει γιὰ τὴν Πασχαλιὰ χίλια δυὸ διαλεχτὰ καὶ πρωτόφαντα πράγματα, καὶ εἶχε κάμει μικροὺς καὶ μεγάλους ν' ἀπομείνουν μὲ τό στόμα ἀνοιχτὸ, σὰν τὰ βλέπανε στὰ ρόφια, ἢ σὰν τάβγαζε ἀπὸ τὰ κουτιὰ καὶ τὰ χαρτιὰ, γιὰ νὰ τοὺς τὰ δείξει.

Κι' ὁ καθένας ἢ ἡ καθεμιὰ πὺν λογάριαζε νὰ φιάσει ἢ νὰ πάρει ἕτοιμο κάτι πασχαλιάτικο, προσπαθοῦσε προτοῦ ψουνίσει, νὰ βρεῖ κάποια ἀφορμὴ νὰ περάσει ἀπὸ τοῦ Καλορροίζικου, γιὰ νὰ ρίξει ἐκεῖ μέσα μιὰ ματιὰ, γιὰ νὰ τὰ ἰδεῖ πρῶτα ὅλα καὶ κατόπι ν' ἀποφασίσει μὲ τὴν ἡσυχία του.

Ἡ Θεοχάρενα τοῦ Πέμου ἦταν ἀποφασισμένη νὰ μὴ φιάσει κι' ἐκείνη τὴν Πασχαλιὰ τίποτα. Εἶχε φορέματα γιὰ τὰ Πασχαλόγιορτα. Θὰ πεῖς πὺς δὲν ἦταν καὶ καινούρια μὰ δὲν ἐπέιραζε καὶ τόσο. Ὑστερα ἐπεφτε πρῶϊμα τὸ Πάσχα καὶ μπορεῖ νὰ μὴ ἔκανε καὶ καλὸς καιρὸς, γιὰ νὰ χόρευαν στὰ ξωκκλήσια.

Μὰ τὴν ἔβαλε μιὰ μέρα ὁ πειρασμὸς νὰ ἰδεῖ μόλα ταῦτα σὰν τὶ εἶχε φέρει ὁ Καλορροίζικος, γιὰτὶ μιὰ φιληνάδα τῆς, τῆς τὰ μολογοῦσε καὶ δὲν τ' ἀπόσωνε.

— Ἀμάν, τῆς εἶχε πεῖ, Χαριτίνη, πέρασε καμμιά μέρα ἀπὸ τὸ μαγαζὶ τοῦ Σάββα καὶ κύτταξ' ἕνα μισομέταξο πὺν ἤφεσε. Ἐέρεις τὶ πράγμα εἶναι; Τώβαλα στὸ μάτι γιὰ νὰ πάρω ἀπ' αὐτὸ ἕνα φουστάνι, μὰ θάθελα νὰ μοῦ πεῖς κι' ἐσὺ τὴ γνώμη σου. . . Κύτταξε καὶ κανένα ἄλλο καὶ κατόπι πᾶμε κι' ἀντάμα. Σοῦ ἔχει φέρει, μωρ' Χαριτίνη, κάτι πράγματα ἐφέτο πὺν εἶναι νὰ τὰ λιμπίζεσαι!

Κι' ἐκείνη ἔδωσε μιὰ Κυριακὴ ἕνα φράγκο στὸ μαντῆλι τῆς κι' ἐκατέβηκε στὸ μαγαζὶ τοῦ Κολορροίζικου, γιὰ νὰ πάρει τάχα, ράματα,

Δὲν τῆς χροιάζονταν αὐτά, μὰ πάλι ντρέπονταν νὰ πάει νὰ πεῖ τοῦ Σάββα: Δεῖξε μου, ψίχα, τὶ ἤφερες ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἢ θέλω νὰ ἰδῶ ἐκεῖνα τὰ μισομέταξα.

Ὑστερα ποιὸς τῶξερε μπορεῖ νάβρισκ' ἐκεῖ μέσα καμ-

μιὰ πού δὲ θάπρεπε νὰ μάθει ὅτι ρωτάει γιὰ τέτοια, γιὰτὶ θάλεγε μὲ τὸ νοῦ της : «Μωρ' σὰν τὶ τῆς λέει τουτηνῆς τὸ μυαλό; Ὁ ἄντρας της τυραχνιέται στὴν ξενητεία χρόνια τώρα κι' αὐτὴ μοῦ γυρεύει ἀρμάτες! Ὑστερα ποῦ τὴν ἔχει τὴν πεθερά της πού ἤρθε νὰ ψουνίσει μοναχὴ της μεταξωτά» ;

Γιατὶ σίγουρα μεταξωτὰ θὰ τάκανε τὰ μισομέταξα, κι' ἀπὸ τὴν ἴδια ὥρα θὰ τὸ διπλαλοῦσε σ' ὅλο τὸ χωριό, κἀνοντας τὴν τρίχα τριχιά.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἄς τῶχε, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό, κοντὰ της τὸ φράγκο κι' ἂν ἔβλεπε πὼς δὲν ἦταν ὥρα γιὰ νὰ ἰδεῖ τὸ φουστάνι, ἔρριχνε μιὰ πεταχτὴ μισοῦ στ' ἄλλα, ὅσα φαίνονταν, ἔπερνε τὰ ράματα κι' ἐφευγε.

Μὰ στάθηκε τυχερὴ σ' αὐτὸ ἡ Χαριτίνη, γιὰτ' ἦρε τότε στοῦ Καλορροίζικου μιὰ ξαδέσφη του, πού καθὼς φαίνονταν, εἶχε πάει ἐπὶ τούτου γιὰ νὰ τοῦ εὐκηθεῖ τὸ «καλὰ παζάρια» καὶ γιὰ νὰ ἰδεῖ «τὶ καλὰ εἶχε φέρει». «Τὸν ἐφυσούσε κιόλας ἐκεῖνη τὸν παρᾶ», κι' ὁ Σάββας ἄλλο πού λογάριαζε ὅτι θὰ τοῦ ἦταν καλὸς μουςτερῆς, κι' ἄλλο συγγένισσα δὲν ἔβαρυνόνταν, καθὼς εἶχε μάλιστα κι' ὄρεξη, νὰ ξεδιπλώνει καὶ νὰ δείχνει. Καὶ σὰ νὰ τοῦ εἶχε πεῖ ἡ Θεοχάραινα ὅτι κι' αὐτὴ γιὰ τὸν ἴδιο τὸ σκοπὸ εἶχε πάει ἐκεῖ, δὲν τὴ ρώτησε ὁ Καλορροίζικος τὶ ἤθελε, μὰ ξακολουθοῦσε ν' ἀραδιάζει τὶςπραμάτειες του καὶ νὰ λέει καὶ στίς δυὸ μαζί :

— Ἔ! πὼς σᾶς φαίνεται τοῦτο ἐδῶ ; Δὲν εἶναι ἔκτακτο ; , . Ἄμ' τοῦτο πάλε τὶ σᾶς λέει ; κι' ἔδειξε ἓνα μεταξωτό. Ἐνα μοναχὰ εἶχε ἀπομείνει, κι' αὐτὸ μὲ χίλια ζόρια μοῦ τῶδωκε ὁ ἔμπορας . . . Ἐφέτο πρωτοβγήκε αὐτὸ τὸ εἶδος καὶ ποιὸς νὰ τὸ πρωτοπάρι.

Τῆς ξαδέσφης του μόλα ταῦτα δὲν τῆς ἄρεσε. Μὰ ἡ Χαριτίνη πού εἶχε γοῦστο, κι' ἔννοιωθε ἀπὸ ψούνια, κατὰλαβε ἀμέσως τὴν ἀξία του. Ἐβίασε ὅμως τὸν ἑαυτὸ της γιὰ νὰ μὴ φανερωθεῖ καὶ τῆς τὸ πάρει ἡ ἄλλη. Γι' αὐτὸ σοὺ φρόνοντας τὸ στόμα της εἶπε :

— Χμ! καλούτσικο εἶναι. Μὰ δὲ μᾶς εἶπες ἀκόμα καὶ

πόσα τὸ λέει τὸ καθένα.

— "Ε! σ' αὐτὸ δὲ θὰ τὰ χαλάσωμε.

Μὰ ἡ ξαδέλφη τοῦ Κιλορροϊζικου ἐπιμένει.

— "Ὅχι, ὄχι, καλὰ λέει ἡ Χαριτίνη καλλίτερα ν' ἀκουῦμε καὶ τὸ παζάρι.

Κι' ὁ Σάββας λέει τιμές.

Ἡ Χαριτίνη τότε λογαριάζει: Τόσοι πῆχες μᾶς κά-
νουν τόσες δραχμές, τόσα τὰ ὑλικά, τόσα τὰ ραφτικά, θὰ
χρειασθεῦν πάνω-κάτω τόσα. . Καὶ βιάζεται τώρα νὰ γυ-
ρίσει στὸ σπίτι, γιὰ νὰ ἰδεῖ πόσα ἔχει.

Φθάνοντας, ἀναποδογυρίζει τὸ σεντοῦκί της, γιὰ νὰ τὰ
βγάλει ἀπὸ τὰ κουτιὰ καὶ παρακούτια πού τᾶχε κομμένα.

Τᾶβαζε ἔτσι, γιὰ νὰ μὴ τύχαινε καὶ τῆς τᾶβρισκε
καμμιά φορὰ ἡ πεθερά της κι' ἐτραβοῦσε κατὰ τὸ διά-
βολό της μὲ τὰ ξετάσματα:

«—Ποῦθε τᾶχεις, καὶ ποιὸς σου κάδωκε καὶ γιὰτι δὲ μοῦ
τᾶχεις μαρτυρήσει τότες πού λαβαίμε ἀνάγκη ν' ἀγοράσω-
με γέννημα», καὶ χίλια τόσα ἄλλα.

Θὰ πεῖς ὅτι δὲν τὴν ἐπειραζε καθόλου αὐτὴ ἡ ἀνά-
κριση, γιὰτι «καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὴ δὲ φοβᾶται» καὶ
οἱ παράδες ἦταν δικαί της καὶ δὲν εἶχε καμμιά ὑποχρέω-
ση νὰ τοὺς δώσει γιὰ τὰ ἔξοδα τοῦ σπιτιοῦ, μὰ μήνα θὰ
σταματοῦσε τὸ πρᾶγμα ὡς αὐτοῦ. Θάπερνε ἀνάμι
ὅτι ἔγει παράδες καὶ κάθε τόσο ἡ πεθερά της θὰ τὴν
τυραννοῦσε, σήμερα μὲ τὸ: «δὸ μου, νύφη, νὰ πλερώσω τὰ
βασιλικά, γιὰ νὰ μὴ μᾶς πύρει ὁ εἰσπράχτορας τὸ μουσκά-
ρι κι' αὔριο «δῶσε μου γιὰ γέννημα» καὶ μεθαύριο
«δὸ μου νὰ πιάκωμε τὰ σταλάγματα ἢ νὰ σηκώσωμε τὸν
τοῖχο πού ἔπεσε» κι' ἀντιμεθαύριο «δὸ μου νὰ πλερώσω
τὸ τυρὶ πού πήραμε ἢ νὰ πάρωμε λάδι, ἢ νὰ μπαλώσω
τὰ παπούτσια»· σάματι θὰ πίστευε ὅτι ἦταν τόσα λίγα.
Θὰ τὰ λογάριάζε γιὰ θλησιδί.

"Ἐτσι δὲν τῆς εἶχε ροκανίσει καὶ τᾶλλα τὰ κερά-
σματά της πού εἶχε ἀπὸ νύφη, κι' ἂν δὲν εἶχε τὴ φώ-
τιση νὰ κρύψει ἐκεῖνα τὰ ὀλίγα, δὲ θᾶχε τώρα οὔτε ἓνα
πενηντάλεφτο, γιὰ ν' ἀγοράσει. πού λέει ὁ λόγος, ἓνα λου-

κοῦμι γιὰ νὰ γλυκάνει τὸ δόντι της ;

Τέσσερις καὶ πέντε φορές ἐμέτρησε κρυφὰ ἡ Χαριτίνη ὅσα ξετρώπωσε ἀπὸ τὸ σεντοῦκι της, κι' ἄλλες τόσες λογάριασε πόσα ὅλα-ὅλα θὰ τῆς χρειάζονταν, μὰ πάντα τὸ ἴδιο ἔβγαζε: "Ὅτι θὰ λάβαινε ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα πάνω·κάτω ναπολεόνι. Ποῦ νὰ τώβρισκε;

Ἡ μάνα της κι' ὁ ἀδελφός της, ἀν τοὺς πολυέσφιγγε, θὰ τῆς ἔδιναν τὸ πολὺ - πολὺ ἴσια μὲ τέσσερα πέντε φράγκα. Μὰ αὐτὰ δὲ θόφταναν οὔτε γιὰ τὰ ραφτικά. Τὰ ὑπόλοιπα;

Τὸ βράδυ ἡ Χαριτίνη δὲν ἐκοιμήθηκε ἤσυχα. "Ἐβλεπε ὀλοζώντανο τὸν ἑαυτὸ της ντυμένο μ' ἐκεῖνο τὸ φόρεμα· καὶ τὴν ἔφερνε τόσο ὁμορφη!

— Ἄ α! θὰ τώπερνε!

Τὴν ἄλλη τῆ μέρα τὴν ἐπέρασε μὲ τὴν ἴδια ἔγνοια. Κι' ἔκαμε χίλια σχέδια.

Μὰ τὸ μόνο πού ἔβγαине καθαρὰ ἀπ' ὅλα, ἦταν ὅτι ἔπρεπε νὰ φροντίσει γρήγορα, γιὰτὶ ἀν τὴν προλάβαινε καμμιά ἄλλη...

Κι' ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ περνάει καὶ ξαναπερνάει κάθε μέρα ἀπόξω ἀπὸ τὸ μαγαζί τοῦ Σάββα, ρίχνοντας, μὲ τὸ φόβο στὴν καρδιά, κρυφὲς ματιές.

Τὴν ἤθελε μὲ αὐτὸ πού ἔκανε οὔτε κι' αὐτὴ ἤξερε, ἀφροῦ τὸ ὕφασμα πού τόσο ποιοῦσε ἦταν θαλμένο σὲ κάποια ἄκρη τοῦ μεγάλου μαγαζιοῦ· μὰ τῆς ἐφαίνονταν ὅτι κάποια ἀπὸ τὶς πολλὲς φορές θὰ μπορούσε νὰ τὸ ξαναἰδεῖ.

Τὸ κομπόδεμα τοῦ ἀδελφοῦ, ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ παρακάλια, λύθηκε, μὰ ἦταν πολὺ φτωχικό.

Κι' ἡ Χαριτίνη φάνηκε τότε πὼς πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ μὴ σκοτιστεῖ ἄλλο.

— «Ἄς τὸ πάρει ὅποια θέλει· εἶπε κάποια ὥρα.

Μὰ ἀπὸ τὴν ἴδια τῆ στιγμή τῆς ἐφάνηκε πὼς ἔκανε κάποιο μεγάλο λάθος,

Γιὰ φαντάσου νὰ τώπερνε αὔριο-μεθαύριο, ἐκεῖνο τὸ «ζούζουλο» ἢ Σταματία!...

Ματασκέφτηκε ὅμως: « Ἄμ τι πάλε! νὰ πάρω τέτοιο φουστάνι θερεσέ, γιὰ νάχει νὰ λέει ὁ ἕνας τὸ κοντό του κι' ὁ ἄλλος τὸ μακρὺ του; ἄς γένει ξίκι!»

Κι' ἔτσι ἐπέρασε ὀλίγες μέρες ξαλαφρωμένη ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀγωνία.

Μὰ δὲ μπόρεσε ν' ἀνθέξει ὡς τὸ τέλος.

Ἡ φιληνάδα τῆς τὸ πῆρε τὸ μισομέταξο ποῦχε θαλμένο στὸ μάτι, κι' ἕνα ἀπόγωμα πῆγε στὸ σπίτι τῆς Χαριτίνης, χαρούμενη κι' εὐτυχισμένη, γιὰ νὰ τῆς τὸ δείξει.

Αὐτὸ τῆς ἐκέντρισε καὶ πάλι τὸν πόθο ν' ἀποχτήσῃ κι' αὐτὴ τὸ δικό τῆς.

Κι' ὅσο τὸ σκέφτονταν ἐκεῖνο τὸ βράδυ τόσο κι' ἐμελαγχολοῦσε, ὅσο πὺν ἔφτασε ἡ στιγμή νῆναι στὸ τέλος ἀμίλητη καὶ μέ μοῦτρα κατεβασμένα.

Ἡ πεθερά τῆς καθὼς τὴν εἶδε ἔτσι «βουβὴ κι' ἀνάλατη», βάλθηκε σώνει καὶ καλὰ νὰ μάθει τὴν αἰτία.

Μὰ καθὼς τὴ ρώταγε ἐπίμονα, τὴν ἔπιασε τὴ Χαριτίνη τὸ παράπονο κι' ἄρχισε νὰ κλαίει. Ἡ γριὰ τᾶχασε, γιὰτὶ φοβήθηκε μὴ τοὺς εἶχε βρεῖ κανένα κακό.

— Μπάει μωρὸ κίφη! τί ἔπαθες, κοπέλλα μου, καὶ κάνεις ἔτσι ἀπόψε; Τί ἔπαθες ψυχὴ μου;..

Ἡ ἀνεπάντεχη αὐτὴ καλωσύνη, μαλίκωσε τὴν καρδιά τῆς Χαριτίνης καὶ τῆς ἔλυσε τὴ γλῶσσα:

— Τί νάχω, καϋμένη μάνα! Ὁλος ὁ κόσμος καῖτε-
ράει Πασχαλιά, κάτι νὰ φιάκει κάτι νὰ πάρει, κι' ἐγὼ ἡ
καϋμένη καμμιά χρονιά δὲ θυμοῦμαι νὰ χαρῶ σὰν τοὺς
ἄλλους...

Ἡ πεθερά τῆς, μὴ ξέροντας πῶς καὶ ἀπὸ τί τὸ λέει αὐτό, δείχνεται ἐπιφυλαχτικὴ· διστάζει νὰ δώκει τὴν ἀπάντηση. Ἐπὶ τέλους ἀνοίγει τὸ στόμα τῆς:

— Ἔχεις δίκιο, κοπέλλα μου, μὰ γιὰ πὺν τούρθανε καὶ τοῦ παιδιοῦ ἀνάποδα. Δὲ θυμᾶσαι τί μᾶς μολόησε ὁ Πολυζώη Θανόπουλος,

— Καλά, μὸ μάνα, μὰ τί γυρέψαμε κι' ἐμεῖς οἱ καϋμένες; Ἐνας καλὸς λόγος, ἕνα μικρὸ πρᾶγμα, θὰ μᾶς ἔκανε χαρούμενες... Νὰ ἐγὼ, νὰ ποῦμε, τόσα χρόνια παν-

τρεμένη, δὲ θυμοῦμαι τὸ παραμικρό. Πέρασαν γιορτές, πέρασαν καλὲς μέρες, τόσες Πασκαλιές, δὲν εἶδα κι' ἐγὼ ἢ καψερὴ ἀπὸ τὸ σπίτι μου, ἀπὸ τὸν ἄντρα μου, στὸ κρημὶ μου ἓνα φουστάνι, καὶ στὰ ποδάρια μου ἓνα ζευγάρι παπούτσια. . . Απόμεινα μ' ἐκεῖνα πού εἶχα πάρει προικιὸ καὶ βγαίνω στὸν κόσμο ὅλο μὲ τὰ ἴδια καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ ξασρισμένα καὶ τὰ ξεφτισμένα. Ντρέπομαι νὰ πάω στὴν ἐκκλησιά, νὰ θῶ σ' ἐξωκκληῖσι, νὰ σταθῶ σὲ χοροστάσι. . .

Ἡ γριὰ πού τῆς ἀναγνώριζε ὡς ἓνα σημεῖο κάποιο δίκιο, σὰν ἤκουσε νὰ τῆς κατηγοράει τὸ γριὸ, ἄλλαξε τὸ φύλλο.

— Τὶ λές, καϋμένη νύφη! σὰν τί ἔχουν τὰ φουστάνια σου; Καλὴ καὶ μάλαμα εἶναι. . . Καὶ ποιά τῆς ἀρὰ δαγμασῆς ἔχει καλλίτερα; Νᾶξερὲς τί θίναμ' ἐμεῖς στὰ νιάτα μας! . . . Μ' ἓνα καθάδι περάσαμε τὴ μισὴ τὴ ζωὴ μας.

— Δὲν ξέρω τί ἐκάνει' ἐσεῖς, μὰ τώρα ἄλλαξαν οἱ καιροὶ· δὲν εἶναι σὰν τότες. Νά' σὲ ρωτῶ :

Θὰ ἴδεῖς μεθαύριο τὰ Πασκαλόγιορτα συντρόφισσά μου στὴν ἐκκλησιά, πού νὰ μὴ ἔχει κάτι καινούριο πανωθιότης; Πόσες θέλεις νὰ σοῦ μετρήσω, πού ἀπὸ μέρες τώρα ψύνισαν ἀπὸ τὸν Καλορροίζικο τὶς ἀρμάτες τους; . . . Ὡς κι' ἡ Τασούλα, πού καθὼς τὸ ξέρεις ἔχει τόσα ἄβαλτα ἀγόρασε. . .

— Χμ! αὐτὴ σοῦ ἔχει σηκώσει τὰ μυαλά! λέει θυμωμένα ἡ γριὰ πού δὲν τὴν ἐχώνευε τὴν Τασούλα.

Κι' ἔτσι ἀρχίζει ἓνας μικρὸς κανγαῖς, κι' ἡ Χαριτίνη ξησπάει πάλι σὲ κλάμα.

Τὴν ἄλλη τὴ μέρα ἡ πεθερά της τῆς φέρνει, τυλιγμένο σὲ χαρτὶ μισὸ ναπολεόνι.

— Νά' τοῦτο εἶχα ὅλο - ὅλο. . . Πάρτο καὶ κάμε το ὅ,τι θέλεις. . .

— Τὶ νὰ μοῦ κάμει αὐτὸ μοναχά;

— Ξέρω κι' ἐγὼ; Σάματι ἔχω κι' ἄλλα!

Ἡ Χαριτίνη δὲ λέει τίποτα μὰ συλλογιέται: Ὁ ἀπὸ

τὴν ἀναβροχιά. . . Κάτι μπορεῖ ν' γένει τώρα, ἂν θελήσει κι' ὁ Σάββας νὰ μὲ καίτερέσει γιὰ τὸ ὑπόλοιπο. .

Κι' πάλι τὸ ποθητὸ φουστ νι προβάλλει στὰ μάτια της.

* * *

Κρατῶντας τὸ κομπόδεμα στὸν κόρφο της. κατεβαίνει, ἡ Χαριτίνη στὸ μαγαζὶ τοῦ Καλορροϊζικου μὲ διπλὴ τώρ' ἀνησυχία: Μὴ δὲν τὸ ἔρεϊ τὸ ὕφασμα καὶ μὴ δὲ θελήσει νὰ τῆς κάμει ὁ Σάββας τὴν πίστωση.

Θὰ πεῖς πὼς δὲν ἦταν καὶ πολλοὶ αἰτοὶ οἱ παράδες πὺ λείπανε, μὰ καὶ ποιά ἦ ἀνάγκη του νὰ τῆς τὸ δώκει βερεσέ; Μὲ τέτοιο πράγμα, ἦταν παρακάλεστος.

Σὰν ἔφτασε στὸ μαγαζὶ τῶβρε γιομάτο ἀντρες καὶ γι' αὐτὸ προσπέρασε, τάχα ἀδιάφορα, κι' ἐτρόβηξε γιὰ τὸν ἄλλο μαχαλά.

Πήγαινε ἄσκοπα.

Δυὸ - τρεῖς γυναῖκες, πὺ ἀπαντάει στὸ δρόμο παραξενεύονται καὶ τὴ ρωτοῦν:

— Κάτι ἀπ' ἐδῶ Θεοχάρενα;

Κι' αὐτὴ προσπαθεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ ὅπως - ὅπως.

Κ ποια ὥρα στρίφει πρὸς τὰ χέρσα. Κρύβεται πίσω ἀπὸ ἕνα ξερῶτοιχο, ὅσο νὰ φύγουν ἐκεῖνοι ἀπὸ τοῦ Καλορροϊζικου.

Μὰ κι' ἐκεῖ δὲν τὴν ἀφήνουν ἡσυχὴ καὶ μὲ τὴ συλλοή της.

Ὁ ντραγάτης πὺ περνάει, ρωτάει παραξενεμένος:

— Πῶς κι' ἔτσι, Θεοχάρενα;

— . . . Νὰ . . . χάσουμε τὴν κουτσὴ τὴν προβατίνα κι' ἔρθε νὰ ἰδῶ μή. . .

— Μπά: τὶ γυρεύει αὐτὴ πρὸς τὰ δῶ! . .

Θᾶναι κατὰ τ' ἀλώνια. . . Ἐκεῖ μοῦ φαίνεται πὼς τὴν ἔπιασε τὸ μάτι μου.

. . . . .

Στου Σάββα δὲν εἶναι τώρα κανένας καὶ ἡ Χαριτίνη μπαίνει μὲ ἀνακούφιση.

-- Καλὴ μέρα.

— Καλο στὰ μάτια σου τὰ δυοοό! ἦταν ἡ ἀπάντηση.

Δὲν τῆς πολυάρεσε τῆς Χαριτίνης ἡ ὑποδοχή· τῆς ἔδωκε μόλα ταῦτα κουράγιο νὰ τοῦ πεῖ βιαστικά - βιαστικά, σὰ φοβισμένη:

— Ἦθελα νάγλεπα ἀκόμα μιὰ βολὰ ἐκεῖνα τὰ φουστάνια πὺ μοῦ ἔδειξες προχτές... Μπορεῖ νὰ πάρω κι' ἐγὼ κανένα.

— Μμμ! τώρ' αὐτά! πουλήθηκαν...

— Μπααά!

Καὶ δὲν μπόρεσε νὰ κρύψει τὴ στενοχώρια της.

Ὁ Καλορροϊζικὸς πὺ τὴν ἐκύτταζε στὰ μάτια, τὸ κατάλαβε καὶ γι' αὐτὸ διώρῳσε:

— Ὅχι ὅμως καὶ ὅλα. Μείνανε λιγοστά, μὰ τὰ καλλίτερα.

Καὶ γελαστὸς ἀρχίζει νὰ φέρνει καὶ νὰ ξεδιπλώνει.

Ἐκεῖνο πὺ ἤθελε ἡ Χαριτίνη, ἦταν ἐκεῖ.

— Πόσα τοῦτο; ρώτησε μὲ δυσκολοσυγκρατημένη χαρά.

— Αὐτὸ θὰ πάρεις;

— Αὐτό.

Νὰ σοῦ πῶ ἓνα πρᾶγμα; Μοῦ φαίνεται πὺς ἀπ' ὅλες ἐδῶ πέρα, ἐσὺ μονάχα καταλαβαίνεις ἀπὸ καλὸ κι' ὁμορφο... Μὰ δὲν μπορούσε νὰ γένει κι' ἄλλοιῶς, γιὰτι ἐσὺ μοναχά.....

— Κοροϊδεύεις κιόλας;

-- Καθόλου σοῦ ὀρκίζομαι... Τὸ εἶδαν αὐτὸ τὸ κομματι δὲν ξέρω πόσες καὶ πόσες, μὰ ὅλες προτίμησαν τὰ παρδαλά.

Κολακεύτηκε μὲ αὐτὸ ἡ Χαριτίνη κι' ἐπῆρε περισσότερο κουράγιο γιὰ νὰ τοῦ κάμει λόγο γιὰ τὸ βερεσέ.

— Καλά, μὰ δὲ μὲ φτάνουν οἱ παράδες πὺ ἔχω... Θάθελες, τάχα, νὰ μὲ καίτερέσεις;

Ὁ Καλορροϊζικὸς πὺ ὅλη αὐτὴ τὴν ὥρα τὴν ἔτρωγε

μὲ τὰ μάτια, βιάζεται ν' ἀπαντήσῃ :

“Ὅ, τι θέλεις ἐσύ! . . . Μπορῶ νὰ σοῦ χαλάσω ἐσένα τὸ χατῆρι;

Δαγκώθηκε ἡ Χαριτίνη μὲ τὸ λόγο αὐτόν, μὰ τί νάκανε. Καμώθηκε πὼς δὲν ἔκατάλαβε.

Μέτρησαν τὸ ὕφασμα, ἔκαμαν τὸ λογαριασμό, ἔβγαλε ἀπὸ τὸν κόρφο της τὸ μαντῆλι μὲ τὸ κομπόδεμα, τὸ ἄδειασε ἀπάνω στὸ τεζάχι, τὸ μέτρησαν κι' εὐρέθηκε ὅτι θὰ τοῦ χρώσταγε ἀκόμα ἔντεκα φράγκα.

Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, νοιώθει τὰ μάτια τοῦ Καλορροϊζικοῦ καρφωμένα μὲ πόθο ἀπάνω της καὶ γίνεται πυριοκόκκινη.

Κι' ἐνῶ ὡς τότες ἦταν πολὺ εὐχαριστημένη πὺ δὲν εἶχε πάει κανένας στὸ μαγαζί κι' ἔτσι μπόρεσε νὰ πεῖ, χωρὶς νὰ τὴν ἀκούσουν, ὅ,τι εἶχε νὰ πεῖ, τώρα ἄλλο τόσο παρακαλάει ἀπὸ μέσα της νὰ μὴ μείνει περισσότερο μονάχη.

Ὁ Καλορροϊζικὸς τραινάρει ὅσο μπορεῖ πιὸ πολὺ τὰ πράγματα καὶ ἡ σκέψι τοῦ ἡ πονηρῆ φαίνεται ὅτι δουλεύει, γιὰτὶ κάποια στιγμή πὺ ἀνασήσωσε ἡ Χαριτίνη τὰ μάτια της καὶ τὸν ἐκτίναξε φοβισμένα, ἀπάντησε τὰ δικά του θολὰ ἀπὸ τὸν πόθο.

Κι' αὐτὴ τότε κατατρομαγμένη, τοῦ λέει μὲ σβυμένη φωνή :

— Κάθε γλήγορα γιὰτὶ βιάζομαι. Μὲ καίτεράει ἡ πεθερά μου αὐτοῦ πέρα.

— Κάθησε λίγο ἀκόμα . . . κάθησε . . . γιὰτὶ τόσο βιαστική; λέει ὁ Καλορροϊζικὸς σιγανὰ καὶ μὲ φωνὴ πὺ προσπαθᾷ νὰ τὴν κάμει γλυκειὰ καὶ μαλακὴ.

Τὰ χέρια τοῦ ἀναδεύονται τάχα γιὰ νὰ τυλίξουν τὸ ὕφασμα στὸ χαρτί, καὶ ἡ πονηρῆ τοῦ σκέψη θεριεύει.

Ἡ Χαριτίνη μὲ τὸ αἷμα κομμένο τᾷχει χάσει καὶ δὲν ξέρει πῶς νὰ φερθεῖ. Νὰ φύγει, χωρὶς νὰ πάρει τὸ πρᾶγμα, εἶχε δώσει τοὺς παράδες· πῶς νὰ ξαναπήγαινε νὰ τοὺς γυρέψει, τί θάλεγε γιὰ τὸ φέρσιμό της αὐτό, ἀφοῦ ὁ ἄλλος δὲν εἶχε φανερωθῆ ἀκόμα, καὶ πῶς θὰ τὸν ξαναντίκρυζε; . . . Καὶ καλὰ τοὺς παράδες, ποιὸς τοὺς λογάριζε,

μποροῦσε καὶ νὰ τοὺς παρατήσῃ, μὰ ἂν ἐτύχαινε καὶ τῆς ἔστελνε στὸ σπίτι της ἢ αὐτιουνοὺς ἢ τὸ πρᾶγμα μὲ καμμιά ξένη γυναῖκα, πὺ θὰ ὑποψιάζονταν γιὰ τὸ πῶς καὶ γιατί, τότες τί γένονταν ; . . . .

Νὰ καθῆσῃ πάλε ; . . . Ἄν ὅμως . . . .

Πέρα στὸ δρόμο ἀκούονται βήματα. Πέρνει μιὰ θαυραῖά ἀνάσα. Θὰ γλυτιτῶν ἐπὶ τέλους!

Ὁ Καλορροίζικος τότε ἀποφασίζει καὶ τὸ δίνει τὸ δεματάκι, μὰ καθὼς τῆς τῶδινε τῆς χουφτιάζει τὸ χέρι καὶ προσπαθᾷ νὰ τὴ φιλήσῃ, ρουθουνίζοντας.

Ἡ Χαριτίνη βάζει ὅλα τὰ δυνατά της γιὰ νὰ τοῦ ξεφύγει ὅμως δέν ἀνοίγει τὸ στόμα της ὄχι μόνο γιὰ νὰ φωνάξῃ γιὰ βοήθεια μὰ οὔτε καὶ νὰ τὸν βρῖσει καθὼς τοῦ ταίριαζε, γιατί τρέμει τὸ ἴδιο ἢ καρδιά της μὴ ἀκουστεῖ ἔτσι ἀπόξω καὶ βγοῦνε κατῶπι γι' αὐτὴ λόγια γι' αὐτὸ καὶ βουβαίνεται μπροστὰ στὸν κίντυνο.

Εὐτυχῶς τὰ βήματα ἀκούστηκαν σιμότερα καὶ τὸ χέρι τοῦ Καλορροίζικου ἀποτραβήχτηκε.

Ἀρπάζει τότε ἐκεῖνη τὸ δεματάκι καὶ φεύγει παραζαλισμένη καὶ κίτρινη σὰν τὸ θειάφι. Στὸ δρόμο ὄλο μουρμουράει:

— Ἄχ πὺ ν' ἀνοιγ' ἐκεῖνη τὴν ὥρα ἢ γῆς γιὰ μὲ καταπιεῖ! . . Τὶ ἔκαμα ἢ στρίγλα ἢ κακὴ, τὶ ἔκαμα, μὲ αὐτὸ τὸ λυκοφούστανο, πὺ νὰ δώκει ὁ Μεγαλόδυναμος νὰ τὸ ἀφήκω ἔρμο! . . Τ' ἦταν αὐτὴ ἢ ἀντροπὴ πὺ ἔπαθα ἢ μαύρη! Μπῶ, μπῶ! . . Ὁ παλιάνθρωπος! ὁ βρωμερὸς! ὁ πρόστυχος! . . Ἄχ τὶ ἔκαμα ἢ στριγλάρα! . . Τὶ κακὸς δαίμονας μ' ἔβαλε νὰ θέλω φουστάνια καὶ στολίδια! . . Τὶ ἔπαθα ἢ μαύρη, τὶ ἔπαθα!

Καὶ νοιώθει ἐκεῖ πὺ τὴν ἄδραξε ὁ Καλορροίζικος, σὰ νὰ τῆς πέρασε καυτὸ σίδερο.

«Πεθαμένη κι' ἀθαφτη» ἔφθασε στὸ σπίτι κρατῶντας τυλιγμένο στὴν ἀναδιπλωμένη ποδιά της τὸ φουστάνι, πὺ τῆς ἔφερεν τώρα τόση ἀηδία, κι' ἐτράβηξε μὲ προφύλαξη, γιὰ νὰ μὴ τὴν καταλάβῃ ἢ πιθερά της, στὸν ὀ ν τ ἄ, ὅπου βρῖσκονταν τὸ σεντοῦκί της.

Τὸ ἀνοίξε κι' ἐκαταχώνιασέ τὸ ὕφασμα μέσα, λέγοντας:

— Ἐδῶ πέρα νὰ λυώσεις! . .

Δὲ θὰ τῶφιανε στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα!

Τῶβγαλε ἀπὸ τὴν καρδιά της καὶ τὸ σιχάθηκε. Ἐρημο, νάδινε ὁ Θεός, ν' ἀπόμνησκε!

Κι' ἡ ἔγνοια της ἦταν τώρα πῶς νὰ ἐξοφλήσει τὸ χρέος της. Δὲν ἤθελε νά'ναι γραμμένη στὰ δεφτέρια «ἐκεινουνοῦ τοῦ παλιανθρώπου..»

Μὰ πῶς νὰ τὸ καταφέρει, αὐτό, ἀφοῦ εἶχε κλέσει κάθε πόρτα ἀπ' ὅπου ἔλπιζε νὰ βρεῖ τοὺς παράδες πὺ τῆς χρειάζονταν;

Πῆρε τότε μιὰ γενναία ἀπόφαση:

Εἶχε ἓναν μαχμουντιέ, πὺ τῆς τὸν εἶχε κερράσει ἢ μάνα της ὅταν ἐγένηκε νύφη. Αὐτὸν θὰ πουλοῦσε γιὰ νὰ ἐξοφλήσει τὸ χρέος της. Κι' ἂν καμμιά φορὰ θιτῆ ρωτούσανε οἱ δικοὶ της τί τὸν ἔκανε, θὰ τοὺς ἔλεγε ὅτι τὸν ἔχασε. Θὰ τῆ μάλασαν βέβαια μὰ ἀκόμα κι' ἂν τὴν ἔβριζαν ἢ τὴν ἔδεσαν, δὲν θάβγαζε ἄχνα. Ὑστερα τῆς ἄξιζαν κιόλας ὅλα.

Τὸν δένει λοιπὸν στὸ μαντῆλι καὶ τρέχει στὸν Μπάσιο - Γιώργη τὸ Γκουραβέλη, πὺ ἀγόραζε τέτοια πράγματα.

Τὸν βρίσκει στὸ ἀλῶνι.

— Μπάσιο - Γιώργη, λάβαμε μιὰν ἀνάγκη. . . Κράτησέ τον καὶ δό μου ὅσα κάνει.

Καὶ σφίγγοντας, σὲ λίγο, στὸ χέρι τοὺς παράδες πὺ χρωστοῦσε, νοιώθει ἀπὸ τὴν ἴδια τῆ στιγμή τὴν ψυχὴ της ξαλαφρωμένη ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ βάρος πὺ δοκίμαζε.

Παραφυλάει τώρα, γιὰ νὰ βρεῖ τὴν εὐκαιρία πὺ θὰ εἶναι γιομᾶτο ἀπὸ κόσμο τὸ μαγαζὶ τοῦ Καλορροϊζικου, γιὰ νὰ τοῦ τοὺς πετάξει στὰ μοῦτρα.

Καὶ σχεδιάζει καὶ ξανασχεδιάζει μὲ τὸ νοῦ της τί νὰ τοῦ πεῖ καὶ πῶς νὰ τὸν σ τ ο λ ί σ ε ι.

Μὰ σὰν ἦρθε ἐκεῖνη ἡ ὥρα, τοῦτο μονάχα μπόρεσε νὰ τοῦ πεῖ κατακίτρινη καὶ ξεψυχισμένη:

—Πάρε τὰ ἔντεκα φράγκα πὸ σοῦ χρωστοῦμε καὶ σβύσε τα ἀπὸ τὸ δεφτέρι.

Κι' ἔφυγε ρίχνοντας ξοπίσω της λιθάρι καὶ κάνοντας ὄρκο, νὰ μὴ ξαναπατήσει σ' ἐκείνου «τοῦ βρωμεροῦ».

. . . . .

* * *

Τὰ Πασχαλόγιορτα, ἐκείνη τὴ χρονιά, ἂν καὶ πρώϊμα, ἔκαμε λαμπρὸ καιρό.

Κι' ὁ κόσμος εἶχε πολλὴ ὄρεξη κι' ἐγλέντησε μὲ τὸ παραπάνω.

Σ' ὅλα τὰ ξωκκλήσια σιηθήκανε χοροί.

Ντυμένη τὰ καλλίτερο' ἀπὸ τὰ φουστάνια τοῦ προικιοῦ της ἡ Χαριτίνη δὲν ἔλειψε ἀπὸ κανένα σεριάνι.

Κι' ἐκάθονταν μπροστὰ - μπροστὰ χαρούμενη κι' εὐτυχισμένη πὸ δὲν ἔρραψε καὶ δὲν ἐφόρεσε ἐκεῖνο τὸ φουστάνι τῆς ἁμαρτίας.

Καὶ ἡ πεθερὰ της πὸ τὴν ξεγελοῦσε ὡς τότες, πότε μὲ τοῦτο καὶ πότε μὲ τὸ ἄλλο, παραξενεμένη πὸ δὲν εἶδε στὸ τέλος τίποτα τὸ καινούριο, τὴ ρωτᾶει :

— Καλὰ, μωρ' νύφη ! Ποῦ εἶν' ἐκεῖνο τὸ φουστάνι πὸν μούλεγες ὅτι θ' ἀγόραζες ;

— Νᾶ· δὲν ἔφταναν οἱ παράδες καὶ τοὺς ἐφύλαξα γιὰ νὰ τὸ πάρω, ὅταν θὰ μαζώσω κι' ἄλλους.

Καὶ ἡ γριὰ τὸ πιστεύει, μὴ ξέροντας τί ἄλλο νὰ βάλει μὲ τὸ νοῦ της.

Μὰ κι' ὁ Καλορροϊζικὸς ποῦ καρτεροῦσε νὰ τὴν ἰδεῖ μὲ τὸ καινούριο τὸ φόρεμα, παραξενεύεται τὸ ἴδιο καὶ δὲ μπορεῖ νὰ μαντέψει τὴν αἰτία, ὅπως δὲ μπορεῖ νὰ καταλάβει καὶ τὸ γιατί ἡ Χαριτίνη, ἀφοῦ βγαίνει μὲ τὰ παλιά, κάθεται ἔτσι μπροστὰ - μπροστὰ στὸ σεριάνι.

“ Ἄν μποροῦσε νὰ ἰδεῖ ἀπὸ κοντὰ τὴ ματιά της, ἴσως καὶ νὰ διάβαζε τί γένονταν σ' ἐκείνη τὴν ψυχὴ, ὅσο «χοντρός ἄνθρωπος» — ὅπως τὸ λέγανε — κι' ἂν ἦτανε ! . . .

Ο ΓΡΙΣΑΣ

Δυὸ πράγματα τοῦχε φέρεται ἀπὸ τῆ Ρουσία τοῦ γιουῦ του τοῦ Γληγόρη, ὁ Δημήτριος Βασίλης, ποῦχε ὀνομαστεῖ — ἐπὶ τὸ Ρουσικώτερον — Βασίλωφ : ἓνα κουστουμάκι Κοζάκινο καὶ τ' ὄνομα Γρίσας.

Καὶ τὰ δυὸ δὲ τοῦ πήγανε τόσο καλά! Γιατὶ καθὼς ἦταν ξανθός, κοκκινόκιнос μὲ γαλανὰ μάτια, ὅμοιαζε σὰ Ρουσάκι, ὅπως ἔλεγε ὁ πατέρας του, ποῦ εἶχε πάθει μανία μ' ἐκεῖνον τὸν μακρυνὸν τόπο.

Ἦταν ὁ μόνος ἀπὸ τὸ χωριὸ ποῦχε ταξιδέψει ὡς ἐκεῖ, καὶ εἶχε νὰ μολογάει, γι' αὐτόν, ἀτελείωτα. «Ἔτσι στὴ Ρουσία αὐτό, ἔτσι ἐκεῖνο, ἔτσι τὸ ἄλλο».

Καὶ κατάληγε πάντα : «— Τὶ νὰ σὰς πῶ! Ὅλα μεγάλα εἶν' ἐκεῖ πέρα : ἀρχόντοι, πολιτεῖες, κάμποι, σπῖτια, ἐκκλησίαι, καμπάνες . . . . »

Μὰ κι' ὅ,τι δὲν ἦταν μεγάλο, τὸ μεγαλοποιοῦσε αὐτός.

Καὶ τὸν ἀκουγαν ὅλοι μὲ προσοχὴ — πρὸ πάντων ἡ γυναῖκά του — μὰ στὶς ἀρχὲς ὁμως, γιὰ τ' ὕστερα βαρέθηκαν.

Μεγάλα λοιπὸν τάθειλε κι' αὐτός καὶ μεγάλα τὰ τραβοῦσε. Ἐφίασε καὶ σπῖτι μεγάλο μὲ τρία πατώματα — τὸ

ένα για μαντζάτα και κελλάρια — με μεγάλα παράθυρα και μεγάλες πόρτες και με κάτι «μόδες» που είχε ἰδεῖ στη Ρουσία. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ κάμει στὸ τέλος και μεγάλα χρῆη.

Ὁ Γληγόρης ἦταν τότε ἑπτὰ χρονῶν· ἔξυπνος, φρόνιμος, καθαρὸς, και μ' ἓνα λόγο χαριτωμένος.

«Γρίσα» τὸν ἔγραφε ὁ πατέρας του και στὰ γράμματά του ποῦ ἔστελνε ἀπὸ τὴ Ρουσία («φίλησέ μου τὸ Γρίσα», ἢ τὸ «Γρίσα φιλῶ πονετικά σιὰ μ'τια» τῆς ἔγραφε πάντα τῆς γυναϊκᾶς του), μὰ αὐτὴ ἔξακολουθοῦσε νὰ τὸν λέει Γληγόρη. Πῶς μποροῦσε νὰ τοῦ δώκει Ρούσικο ὄνομα; Σὰν ἦρθε ὁμως ὁ Δημήτρης στὸ χωριὸ ἀξίωσε ὀρθὰ - κοφτά, νὰ τὸν λένε και οἱ ἄλλοι ἔτσι.

— *Γρίσα* θέλω νὰ τοῦ φωνάζετε τοῦ παιδιοῦ, εἶπε ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα. Τὸ γιατί δὲν τὸ ἔξηγησε, μὰ οὔτε και ἡ Δημήτρενα τὸν ἐρωτήσε ποτέ· πατέρας του δὲν ἦταν;

Και σὰ για νὰ συνειθίσει τὸ αὐτὶ ὄλωνῶν σ' αὐτὸ τ' ὄνομα, εὔρισκε ἀφορμὴ νὰ τὸ λέει και τὸ ξαναλέει ἕκαστὸ φορὲς τὴν ὥρα. « — Ποῦ εἶναι ὁ Γρίσας, τί κάνει ὁ Γρίσας, . . . ἔλα ἔδῶ, Γρίσα, . . . Γρίσα φερε μου ἐκεῖνο, . . . Γρίσα κάμε τοῦτο . . . » Ἡ ὅταν τὸ παιδὶ ἔβγαιν' ἔξω, αὐτὸς θὰ τοῦ ἐφώναζε ἀπὸ τὸ παράθυρο, για νὰ τὸ ἀκοῦνε κι' οἱ γειτόνοι: «Γρίσα, πρόσεχε μὴ πέσεις. . . . Γρίσα μὴ λερώνεσαι. . . . Γρίσα, κάμε φρόνιμα. . . . Γρίσα, ἔλα μέσα. . . »

Μὲ τὴν ἀπαίτηση αὐτὴ τοῦ πατέρα του συμμορφώθηκαν πρόθυμα ὅλοι, γιατί ὁ Γρίσας ἦταν ὅπως εἶπαμε, χαριτωμένος και τὸ κουστουμάκι του τοῦ πήγαινε τόσο ὁμορφα. Ἐπειτα ὁ Δημήτρης λογιόντανε πλούσιος και ποιός, ἐξ αἰτίας ἀπ' αὐτό, δὲν ἤθελε νὰ τὸν εὐχαριστάει!

Γι' αὐτὸ οἱ ἄλλοι, ἀκόμα περισσότερο και ἀπὸ τὸν πατέρα του, πιπίλιζαν κατόπι στὸ στόμα τους, σὰν καραμέλα τὸ «Γρίσα.» Δυὸ μάλιστα ποῦ ἀπόχτησαν ἐκείνη τὴ χρονιὰ παιδιὰ, ἀξίωσαν ἀπὸ τοὺς νουνούς τους νὰ τὰ θγάλουν «Γρίσα». Ἦταν, βλέπεις, κι' ἀσυνείδηστο τ' ὄνομα.

Ἐκεῖνον τὸν χρόνο ὁ Γρίσας, ἐπῆγε και στὸ Σχολεῖο,

ἔμαθε μ' εὐκολία νὰ διαβάσει καὶ ὁ δάσκαλος, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ Βασίλωφ, τοῦ ἔβαλε γιὰ τὶς ἐξετάσεις κι' ἕναν καλὸν καὶ ἀστεῖο «διάλογο» ποὺ γέλασαν ὅλοι.

Ὁ Γρίσας ἦταν πλιὰ τὸ χαϊδεμένο παιδί ὅλων, κι' ὁ Δημήτρης καταχαρούμενος.

— Στὸ ἄλλο τὸ ταξίδι θὰ τὸν πάρω μαζί μου, εἶπε κάποια μέρα τῆς γυναῖκας του· ὡς τότε θά'ναι ἄντρας,

Τὸ «ἄλλο ταξίδι» ἐσήμαινε: ὕστερα ἀπὸ 7 ἢ 8 χρόνια τ' ὀλιγώτερο, γιὰ τὸ τόσο πάνω-κάτω κρατοῦσαν τὰ ταξίδια τοῦ Βασίλωφ, κι' ἡ καϋμένη ἢ γυναῖκα του, ποὺ ἀπὸ νιόνυφη εἶχε δοκιμάσει τοὺς καϋμούς τοῦ μακοννοῦ αὐτουνοῦ χωρισμοῦ, τοῦ ἀπάντησε μὲ τρόπο ποὺ φανέρονε ἀγανάχτηση:

— Ἄ! ὄχι, Δημήτρη, δὲ θὰ μοῦ τὸν πάρεις τὸ Γρίσα!.. Νι σάφι τὶ τράβηξα μὲ τὰ δικὰ σου τὰ ταξίδια! δὲ θέλω νάχω καὶ τοῦ παιδιοῦ τὸν καϋμό..

Κι' αὐτὸς κολακεμένος λίγο ἀπὸ τὴν ἀγάπη αὐτὴ ποὺ ἔδειχνε καὶ γιὰ τοὺς δυὸ ἢ γυναῖκα του, τῆς ἀπάντησε μαλακά:

Τὶ νὰ κίμει ἐδῶ; Πιστικὸς θέλεις νὰ γένει;... Ἔ! τὶ λὲς, ἐσὺ Γρίσα! θά'ρθεῖς κοντὰ μου, ἢ θὰ κάτσεις ἐδῶ μὲ τὴ μάνα;

Κι' ὁ Γρίσας μαγεμένος ἀπ' ὅσα εἶχε ἀκούσει νὰ διγίεται ὁ πατέρας του θέλοντας νὰ γνωρίσει τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνον κόσμον, ποὺ εἶχε πλάσει μὲ τὴ μικρὴ του φαντασία, ἀπάντησε χωρὶς δισταγμὸ μὲ χαρὰ:

— Θά'ρθω θά'ρθω μ' ἐσένα... Ἄς λέει ἡ μάνα!..

Κι' ἐρρίχτηκε στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ πατέρα του, σὰ νὰ ἦτανε νὰ φύγει ἐκεῖνη τὴ στιγμή.

Ὁ Βασίλωφ ἐνθουσιάστηκε μὲ τὴν προτίμηση αὐτὴ τοῦ γιοῦ του κι' ἐφώναξε:

— Μπράβο, Γρίσαα! Ἀληθινὸ παιδί μου καὶ γνήσιος Ἡπειρώτης... Τὰ ταξίδια τάχεις στὸ γαῖμα σου..

Ἡ Δημήτραινα ἐκατέβασε τὸ κεφάλι καὶ τὰ μάτια τῆς ἐδάκρυσαν.

Τῆς ἐφάνηκε ὅτι ἀπ' ἐκεῖνη τὴ στιγμή καινούρια βιά-

σανα τὴν ἐπερίμεναν.

* * *

“Όταν ξαναγύρισε ὁ Βασίλωφ στὴν πατρίδα ὁ Γρίσας ἦταν παραπάνω ἀπὸ 16 χρονῶν. Εἶχε τελειώσει τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ κι’ εἶχε κάμποσον καιρὸ πού κάθονταν χωρὶς δουλειά.

“Ἦξερε μερικὰ γραμματάκια, βοηθοῦσε τὸν παπᾶ στὴν ἐκκλησία καὶ στὰ ξωκκλήσια, ἔψαλλε, ἐδιάβαζε τῆς μητέρας του διάφορα θρησκευτικὰ βιβλία πού τοῦ ἔδανειζε ὁ παπᾶς, προπάντων τοὺς «Βίους τῶν Ἀγίων», ἦταν σεμνό, ὑπάκουο καὶ φρόνιμο παιδί, καὶ ἡ Δημήτρανα τοῦχε μεγάλη ἀδυναμία.

“Ἄν εἶχε ἀργήσει καὶ δυὸ - τρεῖς χρόνια ἀκόμα ὁ ἄντρας της στὴ Ρουσία, θὰ τὸν ἐπέντρονε πρῶτα τὸ Γρίσα καὶ κατόπι θὰ τὸν ἄφηνε νὰ ταξιδευτεῖ, ἀλλὰ τώρα καταλάβαινε κι’ αὐτὴ ὅτι μ’ αὐτὸ θὰ τοῦκανε κακό.

Μά, γιὰ νὰ τοῦμε τὴν ἀλήθεια, τὸ περισσότερο δίσταζε γιὰτὶ ἔβλεπε τὸ Βασίλωφ πού δὲν ἤθελε ν’ ἀκούσει τέτοιο πράγμα.

— Ἦν’ αὐτὰ πού κουβεντιάσεις γυναῖκα! τῆς ἔλεγε γέ’ ἀπὸ τὴν κούνια ἀκόμα, θὰ τὸν παντρέψωμε; “Ἄφησ. νὰ μεγαλώσει πρῶτα... Σοῦ εἶχα πεῖ ὅτι στὴ Ρουσία... -

— “Ὁχ, ὅλο στὴ Ρουσία καὶ στὴ Ρουσία μοῦ κοπανᾶς! τοῦλε γινατωμένη μιὰ μέρα κ’ ἐκείνη. Νὰ τὴ βράσω τὴ Ρουσία σου! Δὲν ξέρω ἐγὼ τὶ κάνουν ἐκεῖ... “Εγὼ γλέπω πού θ’ ἀπομείνω ἐδῶ μοναχὴ μου, σὰν τὸ κούτσουρο... -

— Πῶς θ’ ἀπομείνεις μοναχὴ σου;... “Ἐχεις καὶ τὴν κοπέλλα· ἢ δὲν τὴν λογαριάζεις αὐτὴ;... -

— Δὲ λέγω ὄχι· μὰ ἐκείνη εἶναι στὸ σπίτι της... “Εγὼ θὰ εἶχα τὴ νύφη, πού θὰ μοῦ ἔβγαζε τὸν πόνο τοῦ Γληγόρη μου... “Υστερα θὰ εἶχαμε καὶ τὸ παιδί δεμένο· περοῦν τὰ χρόνια καὶ ποιὸς τὸ ξέρει! Ξελογιαίνεται πουθενὰ ἐκεῖ πέρα μὲ καμμιά καί, ... -

— “Ἄμ ἐγὼ τὶ θὰ κάνω; ποῦ θὰ τάχω τὰ μάτια μου;

“Α! ὅσο γι’ αὐτὸ μὴ σκιάζεσαι . . .

Μὰ ἡ Δημήτρενα δυσπιστοῦσε σ’ αὐτὰ τὰ καθησυχαστικά λόγια τοῦ Βασίλωφ καὶ γι’ αὐτὸ κάποτε τοῦ ἐπρότεινε :

— Δὲν τὸν ἀφήνεις, λέγω, τὸ Γρίσα; Σὲ δυὸ - τρία χρόνια τὸν πατρεύω καὶ, ἢ σοῦ τὸν στέλλω, ἢ ἔρχεσαι καὶ τὸν πέρνεις . . .

— Μωρ’ τί εἶναι αὐτὰ πού κάθεται καὶ μοῦ κοπανᾷς τώρα; Τί θὰ τὸν κάμεις ὅλον αὐτὸν τὸν καιρὸ ἐδῶ; κοταρὰν ἢ καντηλανάφτη, καθὼς μάλιστα πού ὅλο στὶς ἐκκλησίες βροίσκεται;

Μὴ κι’ ὁ Γρίσας, ὅταν τὸν ἐπαρακάλεσε ἡ μάνα του γιὰ νὰ μὴ κάμει προσωρινὰ αὐτὸ τὸ ταξίδι, ἔβαλε τὰ κλάματα :

— “Ὁχι μάνα! θὰ πάω . . . Μὴ ἐπιμένεις . . . θέλω νὰ γένω ἄνθρωπος. Τί νὰ κάμω ἐδῶ στο χωριό; Δὲ γλέπεις πού μεγάλωσα καὶ κάθομαι τώρα χρόνια; Ἐγὼ καίτεροῦσα μὲ λαχτάρα αὐτὴ τὴ μέρα, κι’ ἐσὺ θέλεις νὰ μ’ ἐμποδίσεις; Ἀφησέ με, μάνα, νὰ πάω καὶ θὰ ἴδεις τί καλά θὰ σοῦ φέρω καὶ πῶς θὰ σ’ ἔχω . . .

— “Αχ! ἄς λείπουν, παιδάκι μου, αὐτὰ τὰ καλά. Ἐγὼ ἐσένα θέλω . . .

— Μὰ μήνα θὰ μὲ χάσεις ἐμένα! . . . Τὸ ξέρεις πόσο σὲ ἀγαπῶ. Ὁ νοῦς μου ἐδῶ θάναί πάντα.

Δὲν ἐπίστευε βέβαια περισσότερο σ’ αὐτὰ τὰ λόγια ἡ Δημήτρενα, μὰ τί νάκανε! . . . Καταλάβανε ὅτι δὲν ἔπρεπε καὶ νὰ τὸ κρατήσῃ στο χωριὸ τὸ παιδί, καὶ γι’ αὐτὸ κάποια μέρα εἶπε μὲ κρῦα καρδιά :

— “Ε! ἀφοῦ ἔτσι τὸ θέλετε, ἔτσι ἄς γένει . . . Κι’ ὁ Μεγαλοδύναμος νὰ τὸ βγάλει σὲ καλό.

* * *

Ἐφθασε ὁ καιρὸς γιὰ νὰ φύγουν, ὁ Βασίλωφ συλλογίστηκε τὰ διαβατήρια.

Τ’ ἄλλα τὰ χρόνια ἔστειλε μὲ τὸ Μουχτάρη τὰ χαρτιρ

στή Βοστίνα καὶ τάβγαζαν.

Μὰ τώρα οἱ Ἐφέντηδες εἶχαν ἀλλάξει ταχτική γύρευαν νὰ παρουσιάζωνται στὸ «καλέμι» οἱ ἴδιοι οἱ ταξιδιῶτες. Ἦθελαν, φαίνεται, νὰ σχηματίζουν προσωπική ἀντίληψη γιὰ τὴν . . . οἰκονομική τους κατάσταση.

Πῆρε λοιπὸν ὁ Βασίλωφ ἀπὸ τὸ Μουχτάρη τὸ ἐγνητικὸ — ἓνα κομμάτι χαρτὶ γραμμένο ἑλληνικὰ ποὺ ἔλεγε:

« Παρακαλεῖσθε, κύριοι, ἀπὸ τὴν Μουχταρογεδημογεροντία τοῦ χωριοῦ μας νὰ δώσετε εἰς τὸν Δημήτριον Βασιλείου κοὶ τὸν υἱὸν του Γρηγόριον τὰ διαβατήριά τους διὰ τὴν Ρωσσίαν καὶ σᾶς εἴμεθα πρὸς ἐγγύησιν διὰ τὰ βασιλικὰ δοσίματα, ἕως ὅτου νὰ ἔλθουν.»

Ἀγώγιασε δυὸ μουλάρια κι' ἓνα προῖ ξεκίνησε μαζί με τὸ Γρίσα γιὰ τὴ Βοστίνα.

Ὁ Δημήτρης, σ' ὅλον τὸ δρόμο ἔδειχνε στὸ γυιό του, ποὺ πρώτη φορὰ ἔβγαιν' ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, τ' ἀξιουθέντα, νὰ ποῦμε, καὶ τὰ . . . ἱστορικὰ τοῦ τόπου μέρος.

— «Ναί· ἐκεῖ εἶναι τὰ καλύβια τὰ Σκωριαδίτικα· πέρα τὰ Σωπικιώτικα. . . Ἐδῶ λήστεψαν, οἱ Λίμπηδες, τὸ γιαντρίο . . . Ἐκεῖ πήρανε σκλάβο ἓνα πλουσιόπαιδο ἀπὸ τὴν Πολίτσανη. . . Σ' ἐκείνη τὴ βελανιδιὰ κρεμάστηκε μιὰ γυναῖκα ποὺ τὴν εἶχε πιάκει(1) ἓνας Καστερνὸς ζαπιτές. . . Ἐκεῖ ὁ Μουσαῖ Κιόρης κι' οἱ σύντροφοί του ἔκαμαν λιανὰ-λιανὰ κομμάτια τὸ Μουχτάρη τοῦ Χλωμοῦ, ποὺ εἶχε μαρτυρήσει στὴν κοσιάδα τὸ λιμέρι τους. . . Ἐκεῖ εἶχε κρεμάσει ὁ Ἀλῆ πασσᾶς τοὺς τρεῖς παπάδες ἀπὸ τὴ Σωπική. . . Ἐκεῖ. . .

Τοῦ κακόμοιρου τοῦ Γρίσα τοῦχε κοπεῖ τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ φόβο.

Ὅλα τοῦ φαίνονταν ἄγρια καὶ τρομερά.

Κάποια ὥρα συλλογίστηκε: «Μὰ τί διάβολο! Ὅλο τέτοια ἔχομε στὸν τόπο μας; . . . Κι' ὕστερα γιὰ τὰ τάχα μου τὰ δείχνει αὐτὰ ὁ πατέρας; . . .»

(1) βιάσει

Μόνο σὰν ἀνέβηκαν στὸ ἴσιωμα τοῦ «Τσερωτᾶ» κι' εἶδε τὰ δουλεμένα χωράφια τῶν Ντρουμάδων, καὶ τοῦ Σταυροσκιαδιοῦ μὲ τὶς πελώριες κερασιές στουὺς ὄχτους τους τὶς φορτωμένες μὲ κόκκινα κεράσια κι' εἶδε τὶς ἀπ' αὐτὰ τὰ χωριά, ἀσπροφορεμένες γυναῖκες νὰ βοτανίζουν καὶ νὰ σκαλίζουν, τότε μόνο ἠμέρευε στὰ μάτια του ὁ τόπος κι' ἡ καρδιά του ἠσύχασε.

Μὰ τὴν ἔννοιωθε πλιὰ βαρειὰ βαλαντωμένη. Ὁ καῦμός του γιὰ τὰ τυράγνια τῶν «δόλιων τῶν Ρωμιῶν» ἔξαναφούντωσε, καὶ τὸ μοιρολόγι μιανῆς γυναίκας πού τῶχε στήσει ἐκεῖ πέρα στὰ χωράφια πού δούλευε, τὸν ἐπότιζε παράξενα μὲ πίκρα ἀμολόγητη. Σὰ νάτανε τὸ μοιρολόγι τῶν χριστιανῶν τοῦ τόπου...

* * *

Κατὰ τὸ μεσημέρι ἔφτασαν στὴ Βοστίνα κι' ἔξεπέψαν στὸ χάνι τοῦ Κολέφα.

Ἐκείνη τὴν ὥρα ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ γραφεῖά τους οἱ ὑπάλληλοι. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐστάθηκαν κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πλατάνι τοῦ χανιοῦ γιὰ νὰ δροσιστοῦν καὶ νὰ πάρουν τὰ ὀρεχτικά τους.

Ὁ Γρίσας τοὺς ἐκύτταζε, σὰν κάτι παράξενο. Ὁ πατέρας του τὸν ἐπληροφοροῦσε σιγανὰ γιὰ τὴ δουλειὰ τοῦ καθενός.

Ποῦ νὰ καταλάβει ὅμως ὁ Γρίσας ἀπὸ αὐτὰ! Τὸ μόνο πού ἔνοιωθε ἦταν ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι ἦταν **Τοῦρκοι** κι' γι' αὐτὸ αἰσθανόντανε φόβο μαζί καὶ ἔχθρητα.

Κατὰ τὸ δειλινὸ, ἀφοῦ ἄφησε ὁ Βασίλωφ «νὰ τοὺς περάσουν τῶν ἀγάδων καλὰ τὰ μαχμουρλίκια, —ἤξερε ὅτι ἦταν ἐπικίνδυνο νὰ παρουσιασθεῖ κανένας προστά, τοὺς προτοῦ πιοῦνε τὸ δεύτερο καχβέ— ἔβαλε στὴ τζέπη τοῦ γελέκου του. χωριστά, ἓνα εἰκοσόφραγκο, πῆρε τὸ Γρίσα κι' ἐτράβηξε κατὰ τὸ χ ο υ κ ι μ έ τ ι ». (1)

Ὁ Τζέλιος, τὸ στοιχείο του, βρέθηκε στὴ μεγάλη

(1) (τουρκ.) Διοικητήριο

πόρτα κι' ἐρώτησε αὐστηρά:

— Πὸ τὶ θέλεις, ὦρὲ;

— Νὰ βγάλω πασαπόρτια τοῦ εἶπε ὁ Βασίλωφ, καὶ τοῦ πρόβαλε τὸ ἐγγυητικὸ μὲ μισὸ μ ε ν τ ζ ἦ τ ι (1) ἀνάμεσα.

Ὁ Τζέλιος κατάλαβε ὅτι τὸ χαρτὶ «ζύγιαζε βαρὺ», ἐγύρισε μὲ τρόπο στὴν παλάμη του τὸν παρᾶ κι' ὠδήγησε τὸ Δημήτρη στὸ «πασαπόρτ καλέμι», γιὰ νὰ παραδώσει αὐτοπροσώπως τὸν πελάτη. Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ σύνθημα ὅτι «βγαίνει ὁ καφές.»

Ὁ μεμούρης, ἓνας (2) Λιμποχοβινὸς μεσόκοπος, κάθονταν σταυροπόδι σὲ μιὰ πλατεία παλιὰ πολυθρόνα στρωμένη μὲ δ α μ ἄ σ κ ο . Τὰ παπούτσιά του — εἶδος χοντρὲς παντόφλες — τὰ εἶχε βγαλμένα καὶ ἀφημένα στὸ ἄνοιγμα τοῦ μικροῦ τετράγωνου, σὰν κάσα ἀπὸ ἐμπορεύματα, τραπεζιοῦ, πὺν τοῦ χρησίμευε γιὰ γραφεῖο, καὶ μὲ τὸ ἓνα χέρι ἐχάιδευε τὸ ποδάρι του μὲ τὸ χοντρὸ μάλλινο λιλά π ρ ο π ὅ δ ι , ἐνῶ μὲ τὸ ἄλλο ἔκανε ἀνασκαφὲς στὰ ρουθούνια του.

Μόλις ἐμπῆκε ὁ Βασίλωφ μέσα, ἄφησε τὴ μύτη, ἐσπρωξε πρὸς τὰ φρύδια τὰ καλοσιδερωμένο φέσι του, πῆρε σοβαρὸ ὕφος, ἀνάλογο πρὸς τὴν περίσταση, ἀναψ' ἓνα τσιγάρο κι' ἄρχισε νὰ ἐξετάζει μὲ μεγάλη σοβαρότητα τὸ ἐγγυητικὸ. Τὸ γύρισε ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς σὰ νὰ εἶχε ἀνακαλύψει σ' αὐτὸ κάτι ὑποπτο. Γύρευε ἔτσι νὰ τοῦ δοθεῖ καιρὸς «νὰ στήσει τὴ μηχανή».

Ἐπὶ τέλους ξέσπασε ἀγαναχτισμένος:

— Πὸ ντὲ ντρέπεσαι ὦρὲ γ ι α ζ ἰ τ , πὺν θέλεις νὰ παένεις στὸ Ρουσία; Ντὲν ξέρεις πὺν τὸ ντικὸ μας τὸ ν τ ο β λ ἔ τ (3) τῶχει ντουσμάνο (4) τὸ Μόσκοβο; . . . Εἶχε γκένει μωρὲ, τὸ κιαμέτ (5) γιὰ νὰ βρῖσκεις ἐσὺ ντουλειὰ ἄλλοῦ κι' ἐπάηκες ἐκεῖ; πὸ γκιαντ' ὦρὲ κ α ο ὺ ρ , ντὲν παγκαίνεις, σὰν τὸ ἄλλο τὸ κωριανό σου στὸ

(1) Τουρκικὸ νόμισμα. (2) τουρκ. = ὑπάλληλος. (3) τουρκ. = ἔθνος (4) τουρκ. = ἐχθρὸς (5) κατακλυσμὸς

Ντελβίνα, στὸ Γκινοκάστρο' στὸ Τεπελένα, στὸ Βλιώρα, ἀπὸ καὶ στὸ Σταμπούλ ἀκόμα; Ποῦ τῶβρες, ὦρὲ, τὸ Μόσκοβο καὶ τέλεις νὰ πάρεις καὶ τοῦτο τὸ τ σ ι λ ι μ ῖ (1) ἀντάμα, γιὰ νὰ τὸ μεταίνεις κι' αὐτὸ σὰν τοῦ λόγκου σου. Φτιοῦ λ ι α ν ἔ τ τ ἔ κ ι ὀ φ ι! (2) . . .

Ὁ Βασίλωφ τᾶχασε ἀπὸ τὴν ὑποδοχή. Ἄχ! τί τοῦ ενχε κάμει ἐκεῖνος ὁ ἀναθεματισμένος ὁ Τζέλιος! . . . Ἄν δὲν τοῦ εἶχε κρατήσει τὸ ἐγγυητικὸ θὰ εἶχε βάλει μέσα τὸ ναπολεόνι καὶ τὸ προᾶγμα θὰ εἶχε τελειώσει μιὰ χαρά. . . Τώρα πῶς νὰ τοῦ τὸ δώσει;

Στροίφτηκε, ξαναστρόφτηκε, ἐπὶ τέλους τόλμησε νὰ πεῖ:

— Τί νὰ κάμω, ἐφέντη μου; Ἐκεῖ βρέθηκα. . .

— Ἄ! . . . μ ο ὐ τ μ ἔ κ ἔ π ! . . . Πὸ τί τὰ πεῖ, ὦρὲ, ἐκεῖ βρέθηκες; Νὰ παένεις τώρα ἀλλοῦ! . . . Πῶς, ὦρὲ γ ι α ζ ῖ τ , μπορεῖς καὶ τὸ γκλέπεις τὸ μούτρο τὸ Μοσκόβα; . . . Πὸ ἐγκῶ, β α λ α ἦ σοῦ λέω, καὶ ζωγκραφισμένο ἀκόμα, ντὲ τέλω νὰ τὸ ἰδῶ. . . Καὶ τὸ βασιλιά τους μ π ι λ ἔ μ (3) ποὺ τὸ γκλέπω καμμιὰ βολὰ ἐκεῖ στὸ κάντρα στὸ καφενεῖο τοῦ Τσουμπέκα ἀντάμα μὲ τὸ ἄλλο τὸ κολληδες, τ α ξ ἔ ζ (4) μωρὲ μοῦ κάνει, ἀναγκούλια μὲ πιάνει! Βαλαῆ, σοῦ λέω.

Ὁ θυμὸς τοῦ Ἀγᾶ φαίνονταν ὅτι εἶχε πέσει τώρα ὀλίγο. Ὁ Βασίλωφ κατάλαβε ὅτι εἶχε ἔρθει ἡ ὥρα νὰ τὰ μπαλώσει τὰ πράγματα. Πῆρε λοιπὸν ὕφος ταπεινὸ, καὶ τοῦ λέει:

— Ἐχει μεγάλο δίκιο ἡ ἀφεντιά σου, μὰ κι' ἐμένα ἡ μεγάλη ἀνάγκη μ' ἔχει κάμει. . . Ποῦ νὰ σιὰ πῶ τώρα! Καὶ πὲ ποιὸς θέλει νὰ τὸ γλέπει αὐτὸ τὸ πῖς μιλιέτι! (5) Γι' αὐτὸ καὶ τῶχω πάρει ἀπόφαση νὰ ξεκάμω τώρα ὅ,τι ἔχω ἐκεῖ, καὶ νὰ γυρίσω μιὰ ὥρα γληγορότερα στὴν Πόλη. Εἶμαι πιστὸς ν τ ο υ α τ ζ ἦ ς (6) ἐγὼ τοῦ πολυχρονεμένου Σουλτάνου μας, καὶ μὲ ξέρουν ὅλοι.

Τὸ χέρι βρίσκονταν ὅλη τὴν ὥρα στὴ τζεπούλα τοῦ

(1) ἄλβ. = νήπιον (2) ἄλβ. = ἀνάθεμά σε (3) ἀκόμη (4) ἀηδία (5) ἀκάθαρτο ἔθνος (6) εὐχέτης

γελέκου κι' ἔμιλουσε μὲ τὴ δική του γλῶσσα.

Ὁ «ἔφέντης» μπῆκε ἀμέσως στὸ νόημα κι' ἔμαλάκωσε ἀκόμα περισσότερο.

— Κατάλαβα τώρα, ὦρέ, πὺ ξέρεις τὸ βαζιφέ (1) σου... Πὸ γιὰ φέρε τὶ ἄλλο καρτὶ ἔχεις, τοῦ λέει.

— Τοὺς ν ο φ ο ὺ ς τ ε σ κ ε ρ ἔ δ ε ς, (2) μπέη μου! τοῦ ἀπάντησε ὁ Βασίλωφ καὶ τράβηξε κατὰ τὸ παράθυρο τάχα γιὰ τὰ τοὺς βρεῖ ἀνάμεσα στὰ χαρτιὰ πὺ ἔβγαλε ἀπὸ τὴ τζέπη του, μὰ γιὰ νὰ βάλει μέσα σ' αὐτοὺς τὸ εἰκοσόφραγκο.

Δίστασε λίγο, γιὰτὶ αὐτὸ ἦταν ρ ο ὺ σ ι κ ο κι' εἶχε ἀπάνω του τὸ μοῦτρο τοῦ «Μόσκοβου» πὺ τόσο τὸ σιχαίνονταν ὁ ἔφέντης, ἀλλὰ σὰ δὲν εἶχε μαζύ του παρὰ δυὸ ἀκόμα μ ε ν τ ζ ἦ τ ι α κι' ἄν περιορίζονταν μονάχα σ' αὐτὰ οἱ «τ ο υ ρ α δ ε ς» τους (3) θὰ τὸν ἔξαγρίωναν ἀληθινὰ ἀποφάσισε νὰ τὸ δώσει.

Τὸ συρτάρι τοῦ γραφείου τοῦ μ ε μ ο ὺ ρ ἔφέντη ἦταν ἀνοιχτὸ καὶ γιομάτο χαρτιὰ. Ἐκεῖ μέσα ἀνοίχτηκαν, τάχα μὲ ἀδιαφορία, ἐκεῖ α πὺ τοῦ ἔδωκε ὁ Δημήτρης καὶ τὸ εἰκοσόφραγκο γλύστρησε ἀπαλά.

Ἡ αὐστηρὴ μορφή τοῦ Τσάρου ἔλαμψ' ἐκεῖ μέσα, καὶ ὁ ἀγριεμένος Ἄγᾶς γίνηκε πλιὰ ἀρνάκι.

— Ἄιντε, λέει τοῦ Βασίλωφ· σῦρε πάρε τὰ π ο ὺ λ ι α (4) ἔχεις τ ε ρ μ π ι ἔ (5) καὶ θὰ σοῦ ντώκω τὸ πασαπόρτ. Φουκαρᾶ εἶσαι κι' ἐσύ... Ἐκεις ντίκιο... Μπορεῖ νὰ σοῦ γένηκε κι' ἐσένα τ α ξ ἔ ζ τὸ Μόσκοβο, μὰ ἔχεις νὰ ζήσεις τὸ φαμπίλια σου... .

Κι' ἐκεῖνος πηγαίνοντας γιὰ τὰ χαρτόσημα ἀναρωτιόντανε, ἄν αὐτὸ τὸ εἶπε ὁ «θ α ν α τ ι κ ὸ ς» ἄγᾶς γιὰ νὰ δικαιολογήσει αὐτόν, ἢ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Ὅπωςδὴποτε γιὰ ἓνα πρᾶγμα δὲν τοῦ ἔμενε καμμιά ἀμφιβολία: ὅτι καὶ γιὰ ἐκεῖνον ἀκόμα, ἄλλο ἦτανε νὰ βλέπει τὸ μοῦτρο τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Μόσκοβου στὸ κάδρο τοῦ Καφενείου τοῦ

(1) καθῆκον (2) κάτι ἀνάλογο μὲ δελτία ταυτότητος (3) Τὸ αὐτοκρατορικὸ τουρκικὸ μονόγραμμα (4) χαρτόσημα (5) ἀνατροφή.

Τσιουμπέκα κι' ἄλλο — μὰ ὅπως διόλου ἀλλοιώτικο, — νὰ τὸ βλέπει ἀπάνω στὸ χρυσάφι, μέσα στὸ συρτάρι του...

* * *

'Απὸ τὴν ἡμέρ' ἀκόμα πὺ πῆγε ὁ Βασίλωφ γιὰ τὰ διαβατήρια, ἡ μάνα τοῦ Γρίσα ἄρχισε νὰ κλαίει κρυφὰ καὶ φανερά, ὅταν τὸ συλλογίζονταν αὐτὸ τὸ ταξίδι.

Συμμάζευε τὰ πράγματα τῶν ταξιδιωτῶν, διώρθωνε ὅ,τι ἤθελε διόρθωμα τοὺς ἐτοίμαζε κανένα καινούριο, καὶ τὰ μάτια της θολώνανε. Οὔτε καταλάβαινε πῶς ἦταν καὶ πῶς βρισκόνταν πάντα σκοτισμένη καὶ ζαλισμένη. Καὶ ὅταν μιὰ μέρα, πὺ ἔφαχνε σὲ κ ποιο σεντοῦκι γιὰ νὰ βρεῖ ἓνα πουκάμισο τοῦ ἀντρός της, βρῆκε τὸ παλιὸ Κοζάκινο κουστοῦμι τοῦ Γρίσα, ἔκλαψε, ἔκλαψε...

. . . . .

Τὴν παραμονὴ τῆς ἡμέρας πὺ εἶχε ὀριστεῖ γιὰ τὸ ταξίδι, ὅλοι οἱ συγγενεῖς φέρανε στὸ σπίτι τοῦ Βασίλωφ ἀπὸ ἓνα πιάτο γλυκὰ — τηγανίτες, δίπλες, ἡ μπακλαβάδες, ἀνάλογα μὲ τὴ συγγένεια πὺ εἶχαν — γιὰ νὰ εὐχηθοῦν στοὺς ταξιδιωτῶν τὸ «ὦρα καλή.»

Ὁ Γρίσας ἐννοιωθε τώρα βαθειὰ λύπη πὺ θάφευγε

Ὅλα στὸ χωριὸ εἶχαν πάρει, σιὰ μάτια του, ἄλλην ὄψη: τάδλεπε σὰ νάητανε εἰσιμοθάνατος...

Καὶ ἡ μάνα ἔκλαιγε τόσο!

Ἄχ! νάηταν δυνατὸ νὰ γύριζε τὸ λόγο του, νάλεγε στὸν πατέρα του: «Πατέρα, ἐγὼ δὲν ἔρχομαι! . . .»

Μὰ πάλι θυμούντανε τὴν ἱστορία πὺ εἶχε ἀκούσει τόσες φορές· τὴν ἱστορία τοῦ Χαρίση Μήκα, πὺ, ὅπως κι' ὁ πατέρας του ὁ Τσιάβος, ἔκανε στὸ χωριὸ, γιὰ νὰ ζήσει, τὶς πιὸ ἐξευτελισμένες δουλειές.

Κάποτε δηλαδὴ, ὅταν τοὺς εἶχε θολώσει πλια τὸ μάτι ἀπὸ τὴ φτώχεια καὶ τὴν κακομοιρι', ἀποφάσισαν γονιοὶ καὶ παιδι, νὰ πάει στὴν ξενητεία ὁ Χαρίσης «γιὰ νὰ γένει ἄνθρωπος καὶ νὰ ζήσουν κι' αὐτοὶ σὰν τὸν ἄλλο τὸν

κόσμο.»

Ἐνθουσιάστηκαν ἀπὸ τὴν ἀπόφαση πούλησαν γιὰ νὰ ἐξοικονομήσουν τὰ ἐξοδα πού θὰ χρειάζονταν, τὴ γελάδα τους καὶ παρ' ἐκείνην κάποιον ἀπὸ ἐκείνους πού θὰ ταξιδεύονταν τότε σιτὴν Πόλη, νὰ πάρει καὶ τὸ Χαρίση μαζί του.

Τὸ πρᾶγμα ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση σὲ ὅλους. Καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ Μήκα τοῦ πήγανε, τὸ ἴδιο ὅπως καὶ στὸ Γρίσα τώρα οἱ δι' οἱ του, τηγανίτες καὶ δίπλες, γιὰ τὶς εὐχές,

Ἐφαγαν οἱ Μήκηδες τὰ γλυκὰ, κι' ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ὥρα ἐννοίωσαν τὸν ἑαυτό τους κάπως διαφορετικώτερο. Ὅτι δηλαδὴ γινόντανε κι' αὐτοὶ σὰν τοὺς ἄλλους τοὺς λογάριαζαν μὲ τοὺς ζωντανούς, «κοινωνοῦσαν» μὲ τὸν κόσμον, ἀποχτοῦσαν, μ' ἓνα λόγο, κάποια ἀξία.

Ἄ τὶ λαμπρὸ καὶ ἅγιο τὸ ταξίδι!..

Τὸ πρῶτ' λοιπὸν ξεκίνησε κι' ὁ Χαρίσης ἀντάμα μὲ τοὺς ἄλλους «Πολίτες.»

Οἱ γονιοὶ του καὶ κάτι λιγοστοὶ συγγενεῖς βγῆκαν κι' αἰτοὶ νὰ τὸν ξεπροβοδίσουν.

Ὁ Χαρίσης, ὅσο βρισκόνταν ἀνάμεσά τους, λυπόντανε μὲν βαθειὰ γιὰ τὸ χωρισμὸ, μὰ ἔκανε ὑπομονή.

Τὰ καλά τὰ λόγια κι' οἱ ἔπαινοι τῶν χωριανῶν γιὰ τὴν ἀπόφαση τῶν Μήκιδων («μπράβο Χαρίση» ὁ ἓνας, «ῶ-ραῖα. Τσιάβο», ὁ ἄλλος, «κάματε πολὺ καλά» ὁ τρίτος) τὸν ἐσυγκρατοῦσαν, μὰ σὰν ἦρθε ἡ στιγμή κι' ἀποχωρίστηκαν, οἱ ταξιδιωτὲς τρέσθηξαν τὸ δρόμον τους κι' οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι γύρισαν στὸ χωριὸ, καὶ ὁ Χαρίσης εἶδε τὸν ἑαυτό του μονάχον, τότε κατάλαβε ὅτι ἄφηνε στ' ἀλήθεια μάννα, πατέρα, χωριανούς — κι' ἄς τὸν περιφρονοῦσαν ὅλοι καὶ τὸν θεωροῦσαν κατώτερό τους, — τὸ καλυθόσπιτό του μὲ τὸν κῆπον στὸ πλάϊ καὶ τὴ μεγάλη περγουλιὰ σιτὴν αὐλή, τ' ὄμορφο χωριὸ μὲ τὶς πρασινάδες καὶ τὶς βρῦσες του, τὸ ποταμάκι καὶ τὸ χαριτωμένο κάμπο του, ἐννοίωσε ἓνα μεγάλον κλονισμόν, γύρισε πρὸς ὅλους αὐτουνούς πού εἶχε ζήσει κοντά τους τόσα χρόνια,

τούς εἶδε νὰ τραβᾶνε γιὰ τὸ χωριὸ μὲ τὰ κεφάλια κατεβασμένα, τοῦ φ νηκε σὰ νὶ γύριζαν ἀπὸ τῆ δική του τὴν κηδεῖα, κι' ὅτι ἄφηνε γιὰ πάντα τὸν κόσμον αὐτόν, ἡ καρδιά του ἐσπύραξε κι' ἔμπηξε μιὰ φωνὴ πού ὠμοιαζε σὰν κλάμα μικροῦ παιδιοῦ.

— Μάνα α α α α! ὦρ' μάνα α α α α!

Ἦταν γνωστὴ σὲ ὅλους, ἡ φωνὴ του, γιὰτὶ ἔκανε στὸ χωριὸ καὶ τὸν τελάλη, μὰ δὲ χρειάστηκε νὰ μεσολαβήσῃ κανένας ἄλλος γιὰ νὰ πληροφορηθεῖ ἡ Τσιάβεννα ὅτι τῆς ἐφώνησε ὁ Χαρίσης τῆς.

Γιὰτὶ ἐκεῖνοι πού βρῖσκονταν πλιὸ σιμὰ τοῦ ἀπ' ὅλους, ἦταν αὐτὴ κι' ὁ ἄντρας τῆς Εἶχαν καθήσει κι' οἱ δύο τους σὲ κάτι πέτρες, κλαίγανε κι' ἔλεγαν μετανιωμένοι:

— Ἀχ τί κάμαμε πού τὸν ἀφήκαμε νὰ φύγει!...

Ἀχ τί κάμαμε!...

Γι' αὐτὸ σὰν ἤκουσαν τὴ φωνὴ τοῦ Χαρίση, ἡ καρδιά τους σκίρτησε κι' ἀπάντησαν.

— Ἐεεε μωρ' ἔεεε!... Τὶ θέλεις μωρ' Χαρίση η η η η!

— Δὲ μπο - ρῶ, ὦρ' μά - να, νὰ κά - μω χω - ρὶς ἔ - σαῶς, δὲ μπο - ρῶ ω ω ω ω!...

— Κι' ἐ - μεῖς, μωρ' Χα - ρί - ση! Κι' ἐμεῖς εἰ εἰ εἰς!...

— Νὰ - γυ - ρί - σω πι - σω ω; Τὶ - λέ - τε ε ε ε ε;

— Ἐ - λα, μωρ' ἔ - λα α α α α! Ἀφσε τοὺς ἄλλους... Ἀς πᾶν αὐ - τοι οἰ οἰ οἰ!...

Κι' ὁ Χαρίσης ἐγύρισε, ὅλοι ἀναγέλασαν, καὶ τὸ λένε καὶ τὸ μολογοῦνε τώρα τὸ πάθημά του αὐτὸ κι' ἀναγελοῦν ἀκόμα καὶ σήμερα καὶ θὰ περγελοῦν ποιὸς τὸ ξέρει ὡς πότε.

Τί; συλλογίζονταν ὁ Γρίσας τὸ ἴδιο θὶ πάθω τώρα κι' ἐγώ; Καὶ μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά πέρασε ἄυπνος τὴ νύχτα ἐκεῖνη, καθὼς κι' ἡ μάνα του.

.....

Τὸ πρῶτ' ἑξ ἑξ ἔδωκαν τὸ σύνθημα γιὰ τὸ ξεκίνημα τῶν ξενίτων.

Ἐφευγαν πολλοὶ ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ἀπὸ τὸ χωριό. Ἄλλοι γιὰ τὴν Αθήνα, ἄλλοι γιὰ τὴν Πόλη, ἄλλοι γιὰ τὴ Βλαχιά. Μονάχα ὁ Δημήτρης κι' ὁ Γρίσας πήγαιναν στὴ Ρουσία.

Σὲ λίγο γιόμισε ὁ δρόμος τοῦ κάμπου ἀπὸ παρέες.

Ἡ κάθε μιὰ ἔχει καὶ τὸ δικό της τὸν ξενίτη ἀνάμεσα, καὶ ὅλες προσπαθοῦνε νὰ πνίξουν τὸν πόνο τοῦ χωρισμοῦ στὸ τραγοῦδι.

Μπροστὰ, μὲ τὰ μάτια κόκκινα ἀπὸ τὸ κλάμα, πᾶνε ἢ γυναῖκα, ἢ τὸ κορίτσι ἢ ἡ ἀδελφὴ τοῦ ταξιδιώτη, σέρνοντας τὸ μουλάρι ἢ τὸ ἄλογο πού θὰ καθαλλικέψει αὐτὸς, κι' ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλοι.

Πότε - πότε τραβοῦνε τὸν ξενίτη, λίγο παράμερα τοῦ δρόμου, καμμιά μάνα, καμμιά ἀδερφή, καμμιά γυναῖκα (περασμένη πάντα στὴν ἡλικία, γιατί οἱ νιὲς παραξηγιοῦνται νὰ στέλνουν μηνύματα στοὺς ἄντρες τους), καὶ δίνουν παραγγελίες, σὰν τοῦτες ἔδῳ :

— « Πές τοῦ Νίκου, μάτια μου, ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ῥθει τώρα τι κάθεται; Ὡς πότες; Ἐγὼ κοντεύω νὰ πεθάνω, ἢ γυναῖκά του μαράζωσε, τὸ παιδί του γίνηκε ἄντρας... »

ἢ

— « Πές του αὐτοῦ νοῦ (ἐννοεῖ τὸν ἄντρα της πού δέν τοῦ λέει ποτὲ τ' ὄνομα) νὰ στείλῃ παράδες. Ὁ Γιάννη Τρίτσος μᾶς ἔκοψε τὸ βερεσὲ, χρωστοῦμε τὰ βασιλικά, τὸ σπίτι σταλάζει, κι' ἔπεσε κι' ἓνας τοῖχος τῆς καλύβας. . . Θέλομε νὰ ψάλωμε καὶ τὴ μπάμπω καὶ νὰ τῆς φιάκωμε καὶ τὸ μνημα... »

ἢ

— « Ἡ κοπέλλα γίνηκε γιὰ παντρειά καὶ δέν τῆς ἔχομε φιάκει τίποτ' ἀκόμα... Ἄς ἔχει τὸ νοῦ του, ὅταν θάρθει νὰ τῆς φέρει καὶ κάτι, γιατί δέ μπορούμε νὰ τὴ βγάλωμε γυμνή. . . »

— « Ἐπῆγα στοῦ γιατροῦ στοῦ Κάστρο καὶ μοῦ εἶπε ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ πάνω στὴν Ἀθήνα γιὰ ἐγχείρηση...

— Ἄς μᾶς γράψει καὶ κανένα γράμμα γιὰ νὰ μάθωμε τί γένεται· ἔχομε ἀπὸ πέρυσι τὴν Πασκαλιὰ νὰ λάβωμε... »

Κι' ἔτσι ὅλοι οἱ καῦμοὶ, ὅλα τὰ παράπονα, ὅλα τὰ χάλια, παραγγέλονται μὲ τὸν ξενίτη, ποὺ θ' ἀνταμώσει σὲ λίγο τὸ δικό του ἀνθρώπο καὶ θὰ τοῦ διηγηθεῖ τὰ νέα τῆς πατρίδας.

Ἐκεῖ ἀνάμεσα στὴ νοσταλγία ποὺ θὰ τοῦ ἀνάψει διηγῶντάς του γιὰ τὰ γλέντια ποὺ ἔκαμε στὶς «χαρὲς», τὶς «φιλιὲς» καὶ τὰ πανηγύρια, θὰ τοῦ πεῖ καὶ τὴν παραγγελία τῆς μάνας, τῆς ἀδερφῆς καὶ τῆς γυκαῖκας· κι' ἔτσι ἐκεῖνος κοντήτερα, ψυχικὰ, στοῦ σπίτι του, θὰ φροντίσει γι' αὐτὸ καλλίτερα, θὰ πάρει εὐρογετικώτερες ἀποφάσεις.

Καὶ τῶχουν παρατηρημένο οἱ γυναῖκες τοῦ τόπου αὐτό, ὅτι δηλαδὴ αὐτὰ τὰ μηνύματα «πιάνουν» καλλίτερα ἀπὸ τὰ γράμματα, γι' αὐτὸ κι' ἐκμυστηρεύονται τὸν πόνο τους σὲ τρίτα — ὅσο κι' ἂν εἶναι συγγενικὰ — πρόσωπα, καὶ δὲν περιορίζονται νὰ τὸν κλείσουν μέσα σ' ἓνα ξερὸ κι' ἄψυχο γράμμα.

Καὶ μαίνεται οἱ ἄλλες. τὸ πάνω - κάτω τοῦ λένε τοῦ ξενίτη ἐκεῖνες ποὺ τοῦ κουβεντιάζουν μυστικὰ, καὶ σὰ γιὰ νὰ ἀποδιώξουν τὴ μελαγχολία, πορακινοῦνε:

— Τραγουδεῖστε! .. Τὶ κάθεστε !.. Τραγουδεῖστε...

Μὰ τὰ τραγούδια τους, — τῆς ξενητείας ὅλα σκορποῦνε μεγαλείτερη μελαγχολία.

Ἐκεῖνοι ποὺ συνώδευαν τὸ Γρίσα, ἦταν πολλοὶ φίλοι, γειτόνισσες, συμπέθεροι καὶ συμπεθερόπουλα συγγενεῖς τ' ὅ γαμπροῦ τ.υ.

Ἡ ἀδελφή του σέρνει καὶ τὰ δυὸ τὰ μουλάρια, τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Ἡ μάνα του τὸν κρατάει ἀγκαλιαστὰ καὶ κλαίει. Οἱ ἄλλες γυναῖκες προσπαθοῦν νὰ τὴν παρηγορήσουν.

— Μπὰ α! τί κάνεις ἔτσι, καϋμένη! Μοναχά ἐσὺ στέλλεις στήν ξενητειά!.. Ὅλος τοῦτος ὁ ἄλλος κόσμος δέν ἔχει ψυχὴ;.. Τσῶπα γιατί σκα νι ά ζεις τὸ παιδί κι' ἔχει γὰ κάμει τόσο μεγάλο δρόμο!.. Για ἰδὲς ὅμως παλληκάρι ὁ Γρίσας δέν κλαίει...

Μὰ αὐτὸ ἔχει γι' ἀποτέλεσμα ν' ἀρχίσει κι' αὐτὸς τὸ κλάμα.

Πέρνουν τότε τὸ τραγοῦδι:

Γλυκοχαράζει στὰ βουνά, κι' οἱ ὁμορφες κοιμῶνται
Τὰ παλληκάρια τὰ καλὰ στὰ ξένα τυραχίφονται
Τοῦ ξένου δὸς του ξενητειά κι' ἀρρώστεια μὴ τοῦ δίνεις
Τὴ ἢ ἀρρώστεια θέλει στρώματα θέλει προσκεφαλᾶκια
Θέλει τὴ μάνα στὸ πλευρὸ, γυναῖκα στὸ κεφάλι
Τρογύρω στὰ ποδάρια του ἀδέρφια κι' ἀξαδέρφια...

Καὶ κατόπι τό:

« Ἀνάθεμά σε, ξενητεῖο μὲ ὅσα καλὰ κι' ἂν ἔχεις!.
Στέλλουν παιδιά ἀνύπαντρα, γυρίζουν γερασμένα...
Στέλλω κι' ἐγὼ τὸν ἀντρα μου καὶ τὸν ἀντραδερφὸ μου
Καὶ κάνουν χρόνους δεκοχτῶ καὶ μῆνες δεκαπέντε...
Ἀνάθεμά σε, ξενητεῖα κι' ἐσύ καὶ τὸ καλὸ σου!
Ποῦ πέρεις τρυφερά παιδιά, γυρίζουν παντρεμένα...

* *
*

Καποια ὥρα φθάσανε στήν Πανιοπούλα, στὸ φτωχικό ξωκκλήσι ὅπου ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια γίνεται ὁ ἀποχωρισμός.

Ἐκεῖ στὸ ἴσιωμα, οἱ ξένοι «πὺ τοὺς ἐτραγουδοῦσε καὶ τοὺς ἐχόρευε,» στήσανε τὸ χορὸ.

Μπαίνουν σ' αὐτὸν ὅλες οἱ παρέες, σὰ μιὰ μεγάλη οἰκογένεια. Ἀναγκάζουν κι' ἐκείνους ἀκόμα πὺ ἢ καρδιά τους «ἔσταζε φαρμάκι» νὰ μποῦνε. «Δέν κάνει νὰ μὴ χορέψετε τοὺς λέγανε, δέν εἶναι καλά...»

Τραγουδοῦν τό:

Ἐξενητεμένο μου πουλί, καὶ παραπονεμένο
Ἡ ξενητεῖα σὲ χαίρεται κι' ἐγὼ ἔχω τὸν καϋμό σου...

Τι νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τι νὰ σοῦ προβοδήσω!
 Νὰ στείλω μῆλο σέπεται, κυδῶνι μαραγκιάζει
 Νὰ στείλω καὶ τὸ δάκρυ μου σ' ἓνα ψιλὸ μαντῆλι
 Τὸ δάκρυ μου εἶνε καυτερὸ καὶ καίει τὸ μαντῆλι... >

Καὶ κατόπι τὸ :

«Κόρη Δεροπολίτισσα, στ' ἔθρο κατεβαίνει
 Πέρει δερπάνι δαμασκί, παλαμαριά ἀσημένια
 Καὶ στὸ ντερβένι ἐθέριζε, γοργὰ, γοργὰ θερίζει..
 Ξενητεμένοι πέρναγαν καὶ τὴν καλήμερίζουν
 — Καλῶς τὰ κάνεις, κόρη μου.. — Καλῶς τον τὸ διαβάτη.
 — Κόρη μου, ποῦ εἶν' ὁ πεθερός, θερίζεις μοναχή σου;
 Κόρη μου, ποῦ εἶν' ἡ πεθερά, θερίζεις μοναχή σου.
 — Ὁ πεθερός μου ἐγέρασε καὶ κοιτεται στὸ στίβι
 Ἡ πεθερά μου ἀπέθανε, θερίζω μοναχή μου.
 — Κόρη μου, ποῦ εἶν' ὁ ἄντρας σου, θερίζεις μοναχήσου.
 — Ἄντρας μου ξενητεύτηκε καὶ λείπει δεκά χρόνους
 Ἄκόμα δυὸ τὸν καίτερω καὶ τρεῖς τὸν παντεχαίνω,
 Κι' ἂν δὲν ἐρθεῖ στοὺς δέκα τρεῖς καλόγρια θὰ γένω...
 — Γιά πές μου τὰ σημάδια του, μὴ πάει καὶ τὸ γνωρίζω.
 — Ἦταν ψηλός, ἦταν λιγνός, ἦταν καμαρωμένος
 Ἦτανε καὶπραματευτῆς στὸν κόσμο ξαίκουσμένος...
 — Κόρη μ' ἄντρας σου πέθανε, ἐδῶ καὶ πέντε χρόνους
 Κι' ἐγὼ τοῦ δάνεισα πανί, μοῦειπε νὰ μοῦ τὸ δώκεις
 Ἐγὼ κερί τοῦ δάνεισα, μοῦειπε νὰ μοῦ τὸ δώσεις
 Κι' ἐγὼ φιλι τοῦ δάνεισα, μοῦειπε νὰ μοῦ τὸ δώσεις
 — Πανί κερί, κι' ἂν δάνεισες, ἐγὼ θὰ σοῦ τὰ δώσω
 Μὰ τὸ φιλι τοῦ δάνεισες, νὰ τοῦ τὸ πάρεις πίσω...
 — Κόρη μ' ἐγὼ εἶμ' ὁ ἄντρας σου, ἐγὼ εἶμαι κι' ὁ
 [καλός σου... »

..
 * *
 *

Οἱ ἀγωγιάτες βιζονται.

— Φτάνει τώρα! φωνάζουν. Πέρασε ὁ ὥρα' πότε θὰ
 φτάκωμε στὸ Δέλβινο! Δὲν τὸ λογαριάζετε ψίχα;

Ὁ χορὸς χαλάει κι' ἀρχίζει ὁ ἀποχαιρετισμὸς.

Ἀγκαλιάσματα, φιλήματα, εὐχῆς.

Κλαῖνε ἡ συγγενεῖς, μὰ κλαῖνε καὶ οἱ ξένοι, γιὰτὶ
 συγκινοῦνται ἀπὸ ἐκείνους.

Οἱ πιὸ γενναϊόκαρδοι ξεχωρίζονται ἐπὶ τέλους καὶ φεύγουν. Ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι.

Ἡ Δημήτρενα, ἀφοῦ ἔδωκε, κατακίτρινη καὶ τρέμοντας, τὸ χέρι στὸν ἄντρα της καὶ τοῦ εὐχήθηκε μὲ σβυσμένη φωνὴ τὸ «ὦρα καλὴ,» ρίχθηκε στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Γρίσα μὲ ἀτελείωτα φιλήματα. Μὰ ὅταν θέλησαν νὰ τὴν τραβήξουν ἀπὸ αὐτὸν, ξέσπασε σὲ «γ ο υ ρ γ ι α τ ἄ ,» ὅπως κάνουν ὅταν σηκώνουν νεκρὸ:

— Οὐ ου ου ου, οὔϊ! Οὐ ου ου ου οὔϊ!

Ἔολοι τὴν ἐμάλωσαν γι' αὐτὸ τὸ ἄτοπο!

— Τὶ εἶν' αὐτὸ ποὺ κάνεις! τῆς εἶπαν μ' ἕνα στόμα μήνα, ὁ θεὸς φυλάξει, ἔχει πεθάνει ποὺ κάνεις ἔτσι! Θέλεις νὰ τραβήξεις καμμιά γουρσουζουλιά; .. Τσῶπα, γιατί θὰ κάμεις τὸ παιδὶ νὰ θερμαθεῖ ἀπὸ τὸ κλάψιμο.

Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς τὴν συμμαζώσαν λίγο.

Ὁ Βασίλωφ πῆρε τὸ Γρίσα ἀπὸ τὸ χέρι, γιὰ νὰ τοὺς χωρίσει.

Τῆς γυναῖκας τοῦ τῆς φάνηκε ἐκείνη τὴ στιγμὴ, πὼς τῆς ξερορίζωνε τὴν καρδιά.

— Ἄχ τὶ μοῦ ἔκαμες, τὶ μοῦ ἔκαμες! τοῦ εἶπε σιγανὰ μὰ μὲ πολὺ παράπονο.

Κάποια ἡλικιωμένη, προσπάθησε τότε νὰ κάμει τὸ ἀστεῖό της:

— Ὅλο γιὰ τὸ Γρίσα κλαῖς. κι' ὅλο γι' αὐτὸν παραπονιέσαι! . Γιὰ τὸν καφαρὸ τὸ γέρο, τίποτα... Ἄς πάει στὸ καλὸ αὐτὸς! Τί τὸν θέλομε; Τώρα ἐγέρασε... .

Οἱ ἄλλοι ψευτογέλασαν. Γιατὶ καταλάβαιναν ὅτι εἶχε κι' ὁ Δημήτρης τὸ μοιράδι τοῦ σ' αὐτὴ τὴ σιγκίνηση καὶ τὰ δάκρυα, μὰ δὲν μπορούσε νὰ φανερωθεῖ τίποτα γι' αὐτὸν, ἐπειδὴ οἱ συνήθειες τοῦ τόπου δὲν τὸ ἐπέτρεπαν.

Ἄμα καβαλίκεψαν κι' ἐξεκίνησαν, ὅλοι τοὺς ἐφώναξαν:

— Ὦρα σας καλὴ! Ὦρα σας καλὴ καὶ γρήγορα νὰ μᾶς ἔρθετε!

Ὄταν ὁ Γρίσας, ποὺ ἐπήγαινε κατόπι ἀπὸ τὸν πατέρα του, πέρασε τὴ λακκιὰ κι' ὕστερ' ἀπὸ λίγο βρέθηκε

στην κορφή τῆς ραχούλας ἀπ' ὅπου θὰ φαίνονταν γιὰ τελευταία φορά ὁ δρόμος ὅπου βρῖσκονταν τώρα οἱ δικοί του πού γυρίζανε στό χωριό, ἐκράτησε τὸ μουλάρι κι' ἐκύτταξε πρὸς τὰ πίσω.

Τώρα ἐννοιωθε πόσο δίκιο εἶχε ὁ Χαρίση Μήκας, πού τόσο τὸν εἶχε κοροϊδέψει ὡς τότες κι' αὐτός, ὅπως τὸν κοροϊδεύαν κι' ὅλοι οἱ ἄλλοι. . .

Τοῦ ἔρχονταν νὰ φωνάξει κι' ὁ ἴδιος τώρα, ὅπως ἐκεῖνος τότε:

«— Μάνα α! Δὲν μπορῶ νὰ κάμω χωρὶς τ' ἐσένα! . . .»

Ἄν καὶ λίγο μακρὰ, μπόρεσε νὰ ξεχωρίσει καθαρὰ τοὺς δικούς του, πού τὸν χαιρετοῦσαν μὲ τὰ μαντήλια. Ἀνάμεσά τους βρῖσκονταν ἡ μάνα του, πού τοῦ φάνηκε πὼς τοῦ ἔκανε «νόημα» μὲ τὸ χέρι, καὶ τοῦ λέγε:

«— Κι' ἐγὼ, παιδί μου, κι' ἐγώ! . . . Γύρισε πίσω. . . Γύρισε ε! . . .»

Ὁ Βασίλωφ, σὰ νάχε καταλάβει τὶ αἰσθάνονταν ἐκείνη τὴ στιγμή ὁ Γρίσας, σταμάτησε κι' αὐτός τὸ μουλάρι του καὶ τοῦ εἶπε:

— Νὰ' ἀπ' αὐτοῦ πού στέκεις τώρα ἐσὺ, Γρίσα, ἐγύρισε στό χωριό, ὁ Χαρίση Μήκας. . .

Ὁ Γρίσας θέλησε νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ ὅτι εἶχε μεγάλο δίκιο. ὁ καίμενος, ὁ Χαρίσης καὶ θάβρισκε σ' αὐτὸ ἐκείνη τὴ στιγμή ὅλως διόλου σύμφωνον καὶ τὸν πατέρα του, ὅπως ἦσαν σύμφωνοι κι' ὅλοι ὅσοι εἶχαν περάσει προηγουμένως ἀπ' αὐτουνούς ἐκείνη τὴ γωνιά τοῦ δρόμου· μὰ ντροπήθηκε.

Ἐπνιξε τὸν πόνο του, κι' ἐχτύπησε τὸ μουλάρι.

Ἡ θυσία τοῦ τόσο ἀδικημένου Χαρίση ἔσωζε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ταξιδιώτη.

Γι' αὐτὸ, καλὰ τῶχε πεῖ κάποιος γραμματισμένος ἀπὸ τὸ χωριό αὐτὸ, ὅτι οἱ ταξιδεμένοι του ἔπρεπε νὰ τοῦ εἶχαν στήσει ἐδῶ τοῦ Μήκα τὴν προτομή του, γιατί ἐξ αἰτίας αὐτουνουῦ πήρανε τὶς ἀποφάσεις τους γιὰ τὸν ταξιδεμό τους, καὶ πρὸ πάντων γιὰ τὶς ἐπραγματοποίησαν, ἐγκατεργῶντας τὸν πόνο τοῦ χωρισμοῦ καὶ τὰ βάσανα τῆς

ξενητειᾶς. . Στο Χαρίση Μήκα χρωστοῦσαν, οἱ περισσότεροι, τὸ καλλιτέρεμα τῆς κατάστασής τους.

Σὰ χάθηκε πλιὰ πίσω ἀπὸ τὴ ράχη κι' ὁ τελευταῖος ταξιδιώτης, ὅλοι ὅσοι τοὺς εἶχαν ξεπροβοδίσει, γύρισαν στὸ χωριὸ μὲ καρδιῆς βαλαντωμένες.

Κρατοῦσαν στὰ χέρια τους κλαδιὰ πού τ' ἀπίθωσαν στῶν ξενίτων τὶς αὐλές, πού ἔμειναν ὅλην ἐκείνη τὴν ἡμέρα μὲ ὀλάνοιχτη τὴν πόρτα, λέγοντας:

“Ὅσα φύλλα καὶ κλαριά, τόσα γρόσια καὶ φλεριά...”

. . . . .

* *

*

Τὸ πρῶτο γράμμα πού πῆρε ἡ Δημήτρενα ἀπὸ τὸ Γρόσια, ἐξιστοροῦσε ὅλα τὰ συμβάντα τοῦ ταξιδιοῦ καὶ τ' ἀξιοπερίεργα πού εἶδε σ' αὐτό.

Τὸ δεύτερο, ὅ,τι εἶδε ἀπὸ τὴ Ρουσία. «Εἶχε δίκιο, τῆς ἔγραφε, ὁ πατέρας πού ὅλο γι' αὐτὰ μᾶς ἐκουβέντιαζε. Πού νάησουν, μητέρα, ἀπὸ μεριά. γιὰ νάγλεπερς! Δὲ μπορῶ νὰ στα περιγράψω, οὔτε καὶ μπορεῖ νὰ τὰ βάλει ὁ νοῦς σου. .»

Με τὸ τρίτο τὴν πληροφοροῦσε ὅτι ἔπιασε δουλειὰ σὲ κάποιο ἑλληνικὸ κατάστημα κι' ὅτι ὁ ἀφεντικός του τὸν ἀγαποῦσε.

Τὰ κατοπινὰ, ἦταν γιομάτα νοσταλγία. «Γράψε μου, μάνα, τῆς ἔλεγε, πότε στὸ ἓνα καὶ πότε στὸ ἄλλο, ἂν ἔκαμε καλὸς καιρὸς στὸ πανηγῦρι γιὰ νὰ χορέψουν στ' ἀλώνια τοῦ μαναστηριοῦ, ποιὸς παντρεύτηκε, ποιὸς ἀπέθανε, ἂν ἡ μηλιὰ πού ἦταν κοντὰ στὴν πόρτα κατέβασε πολλὰ μῆλα, πόσες ὀκάδες σταφύλια ἔβγαλε τὸ ἀμπέλι, ἀρσενικὸ ἢ θηλυκὸ κασίκι εἶχε γεννήσει ἢ κουτσοκέρατη ἢ γίδα ἢ γαλατερή,» καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια.

Μὰ ἀπὸ λίγο - λίγο, ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς, τόσο καὶ ξεθύμαινε ἡ ἀποθυμιὰ αὐτὴ γιὰ τὸ σπίτι καὶ τὴν πατρίδα,

Τὸ καταλάβαινε αὐτό κι' ἡ καϋμένη ἡ Δημήτρενα

γιατι ἀντὶς τὶς μεγάλες κόλες, τὶς γιομάτες ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, πού λάβαινε πρῶτα, δὲν ἔβλεπε ἀργότερα παρὰ μονάχα τρεῖς - τέσσερις ξερὲς ἀράδες ἐκεῖ στήν ἄκρη στὰ γράμματα τοῦ Δημήτρη, - πού ἀριὰ καὶ κάπου τῆς ἔστελνε κι' αὐτὸς, σὰν τοῦτες: - «Κἀγὼ ὁ υἱὸς σου Γρηγόριος σὲ προσκυνῶ τὴν δεξιὰν σου ἀσπάζομαι. Τὴν ἀγαπητὴν μου ἀδελφὴν Μαρίνα τὴν γλυκοασπάζομαι.» Αὐτὸ ἦταν ὅλο - ὅλο τὶς περισσότερες φορές.

Καὶ μόνο κάποτε - κάποτε καὶ γιὰ ἀπάντηση στὰ παράπονα τῆς μάνας του γιὰ τὴ σιωπὴ του, ἔρχονταν καὶ κανένα γράμμα του μὲ δικαιολογίες καὶ περισσότερα λόγια, πού νὰ φανέρωναν τὴν ἀγάπη του.

Κι' ἦταν οἱ μέρες αὐτὲς εὐτυχίας γιὰ τὴ Δημήτρενα, γιατί ξανάβρισκε τὴ χαρὰ τῆς καὶ τὶς ἐλπίδες τῆς.

. . . . .

* * *

Τὸν πέμπτο χρόνο βροῆκε τὴν οἰκογένεια τοῦ Βασίλωφ συμφορὰ.

Ὁ Δημήτρης ἀπέθανε ἀπὸ πολύχρονη ἀρρώστια, ἀφοῦ ἐξόδεψε γιὰ τὴν γιατροειά του, καὶ τὶς δικές του καὶ τοῦ γιοῦ τὸν τὶς οἰκονομίες.

Ὁ Γρίσας τὸ ἀνάγγειλε στὴ μάνα του μ' ἓνα γράμμα γιομάτο λύπη καὶ ἀγάπη. «Ἀμὰν, μητέρα, μὴ μοῦ στενοχωρευτεῖς, τῆς ἔγραφε, κάμαμε γιὰ τὴν ὑγεία του ὅ,τι μπορούσαμε. Τόσο ἦταν τὸ τυχερό.»

Κι' ἐκεῖνη κατατρομαγμένη, σὰ νὰ κινδύνευε κι' ὁ Γρίσας, «ἔλα γλήγορα τοῦ ἀπάντησε. Ἄς ζήσωμε καὶ φτωχικώτερα δὲ μᾶς βλάβει. . . Δὲν ξέρω κι' ἐγὼ, παιδί μου, γιατί ἔχω βάλει τέτοιο μεράκι καὶ τρομάρα γιὰ τ' ἔσένα Τρέμει ἡ καρδια μου. . . Νάχεις τὴν εὐχὴ μου, Γρίσα μου, νάρθεις γλήγορα, ἀν ἀγαπᾶς τὴ μάνα σου, ἀν θέλεις νὰ τὴ βρεῖς ζωντανή. . . Δὲ μπορῶ νὰ φτουρήσω ἄλλο.»

Ἡ ἀπάτηση ἦρθε καθησυχαστική: « - Λίγον καιρὸν

ἀκόμα νάχεις ὑπομονή, κι' ὅλα θὰ σιάξουν» τῆς ἔγραψε. Ἄλλὰ τὸ «λίγο» γίνηκε πολὺ. Ἐν τῷ μεταξῦ, γιὰ νὰ τὴν καθησυχάζει τῆς ἔδινε ἐλπίδες καὶ τῆς ἔστειλε καὶ μιὰ φωτογραφία του.

Ἄναψε περισσότερο τὸν καῦμὸ τῆς Δημήτρενας αὐτὸ, ἀλλὰ τί νάκανε! Ἦθελε δὲν ἤθελε θὰ περίμενε.

Κάποτε τῆς ξανάγραψε: «σώθηκαν τὰ ψέματα, μητέρα τοῦ χρόνου τὸ Μάη ἔρχομαι» Κι' αὐτὴ τοῦ ἀπάντησε: «Θὰ κάμω ὡς τότες ὑπομονή, γιατί ἔχω τώρα κάτι πού μὲ κρατάει. Μάθε, Γρίσα μου, ὅτι σ' ἄρραβώνισα. Ἀλλάξαμε λόγο μὲ τὸ Στέλιο Παπαχρηστο γιὰ τὴν κοπέλλα του. Θὰ τὰ θυμᾶσαι, πιστεύω, τὴ Μίτσα. Γίνηκε μιὰ κοπέλλα, πού δὲν ἔχει ἄλλη συντροφισσα. Θὰ ταιριάζετε μιὰ χαρὰ Βιάστηκα, γιατί τοὺς τὴ γύρευαν κάποιον ἄλλου κι' ἤθελαν οἱ ἄνθρωποι, νὰ ἦταν σίγουροι, γιὰ νὰ μὴ τῆς κόψουν τὴν τύχη της. Ἦξερα ὅτι θὰ σοῦ ἄρεγε καὶ δὲ θὰ μοῦ χαλοῦσες τὸ χατήρι γαί γι' αὐτὸ ἔκαμα ἀπὸ κεφαλιοῦ μου. Νὰ εἶναι τὸ λοιπὸν χερλήτικα καὶ νὰ σὲ καλοδεχτοῦμε, Παναῖα μου.»

Ἡ ἀπάντησις πού ἦρθε ἐνέκρινε τὴν ἀπόφασιν τῆς Δημήτρενας.

«Ὅτι ἔκαμες, μητέρα, καλῶς καμωμένο. Δὲ μπορῶ νὰ σοῦ χαλάσω τὸ χατήρι. Μὰ ἐπειδὴς γιὰ τὸ γάμο θὰ χρειαστοῦν παράδες, γιατί δὲ μπορούμε νὰ ντροπιαστοῦμε στὸν κόσμον ὕστερ' ἀπὸ τόσων χρονῶν ταξίδι, κι' ἐπειδὴς μὲ τὴν ἀρρώστεια τοῦ καυμένου τοῦ πατέρα χάλασε ἡ σειρά μας θ' ἀναβάλω λίγο ἀκόμα τὸν ἔρχομό μου.»

Μὰ καὶ πάλι τὸ λίγὸ γίνηκε πολὺ.

Τὰ γράμματα τώρα ἄριωναν, κι' ἂν κι' ἡ Δημήτρενα τοῦ ἔγραφε τοῦ Γρίσα ὀρθλὶ - κοφτὰ ὅτι «οἱ ἄνθρωποι δὲν μπορούν νὰ καρτερέσουν ἄλλο, γιατί τῆς ἔχουν κόψει τόσες τύχες τῆς κοπέλας,» αὐτὸς δὲν ἤθελε νὰ δώσει μιὰ ὀριστικὴ ἀπάντησις καὶ σιὸ τέλος ἔπαψε ὅλως διόλου νὰ γράφει.

Οἱ συμπέθεροι εἶχαν ἀνησιχίσει καὶ ἀπελπιστεῖ, ὅσο πού βρήκανε κάποια εὐκαιρία καὶ τὴν ἀρραβωνιάσανε

σὲ κάποιον ξενοχωρίτη.

Ἐκ τῆς Παρασκευῆ τὸ βράδυ πού ἀκούστηκαν στὸ σπίτι τῆς νύφης τὰ πρῶτα τραγούδια, ὡς τὴν Κυριακὴ τὸ δειλινὸ πού ἔφυγε τὸ ψῆκι ἢ δυστυχισμένη ἢ Δημήτρενα, ἔκλαιγε κι' ἐχτυπιόνταν. Τῆς ἐφαίνονταν σὰ νὰ παντρεύονταν ἢ χήρα τοῦ παιδιοῦ της, καὶ τὴν κλαιγε σὰν πεθαμένο.

Καὶ πότε τάβαζε μὲ τὰ γονικά τῆς νύφης καὶ πότε μὲ τὸ Γρίσα.

*
**

Ἄργα τὸ βράδυ τῆς ἴδιας τῆς Κυριακῆς μιὰ εἶδηση συγκίνησε ὅλους στὸ χωριό. « Εἶχε ἔρθει, λέγανε, » ὁ Γρίσας ἀπὸ τὴ Ρουσία, καὶ σὰν ἀντάμωσε στὸ δρόμο τὴν ἀρραβωνιαστικιά του νύφη, πῆρε τὰ μάτια του κι' ἐγύρισε πάλι.

Κανένας δὲν ἤθελε κατὰ πρότερον νὰ τὸ πιστέψει αὐτὸ, γιατί φαίνονταν τόσο παράξενο, τόσο ἀδύνατο!..

— « Πῶς ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια πού τὸν καρτεροῦσαν, ἔτυχε νάρθει τέτοια μέρα, τόσο παράκαιρα, καὶ πῶς ἐνῶ ὅλοι οἱ ξενίτες, πού ἔρχονταν ἀπὸ θάλασσα, ἔφθαναν στὸ χωριό—ἐξ αἰτίας τοῦ δρομολόγιου τοῦ θαποριοῦ—τὴν Παρασκευῆ, αὐτὸς ἦρθε τὴν Κυριακῆ; » ρωτούσαν μὲ ἀπορία ὅσοι τὸ ἀκούγαν.

Μὰ ὁ Πανώτη Τριζώνης, ὁ μπεξῆς, βεβαίωνε μὲ ὄρκο ὅτι τὸν εἶδε μὲ τὰ μάτια του κι' ἐκουβέντιασε μαζὶ του.

— « Ἐρχομουν, ἔλεγε, ἀπὸ τὰ Παλιάμπελα κι' ἤθελα νὰ περάσω πέρα στὰ Ξερολάκκια, γιὰ νὰ γλεπα τὶ ζηνιές εἶχαν κάμει ἐκεῖ ἀπροχτὲς τὰ γελάδια τὰ Διάμπικα· μὰ σὰν εἶδα ὅτι κατέβαινε ἀπὸ τὴ Μεγάλη Ράχη τὸ ψῆκι, στάθηκα λίγο στὸ σταυροδρόμι, γιὰ νὰ σεργιανίσω.

« Μὲς' τὴν ὥρα τὸ λοιπὸν πού διάβαιναν τὰ νιόγαμπρα καὶ τὸ συμπεθερολόϊ, νὰ καὶ φτάνει ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου ἓνας ξένος μὲ τὸν ἀγωγιάτη του, πού ἔρχονταν ἀπὸ τὸ κατόπι μ' ἓνα ἄλλο ἄλογο φορτωμένο μὲ σεν-

τούκια. Στάθηκαν κι' αὐτοὶ κι' ἐκύτταζαν τοὺς συμπεθέ-
ρους.

« Εγὼ, παντέχοντας ὅτι ὁ καρβαλλάρης ἦταν ἀπὸ ξε-
νοχώρι, δὲν ἔβαλα τὸ νοῦ μου. Αὐτὸς ὅμως σὰν ἐπέρασε
τὸ ψῆκι μὲ ρωτάει: — 'Απὸ τὸ Λευτεροχώρι εἶναι ἡ νύφη,
πατριώτη; — Ναὶ τοῦ λέω. — Τίνος κοπέλλα; — Ποῦ νὰ
τὸν ξέρεις τοῦ λόγου σου τὸν πατέρα της; τοῦ ἀπολογιῶ-
μαι. — Μπορεῖ καὶ νὰ τὸν ξέρω μοῦ κάνει ἀδιάφορα, γιὰ
πὲς μου τον. — Κοπέλλα τοῦ Στέλιο Παπαχρήστου, τοῦ
λέω κι' ἐγὼ τότες. ὁ πατέρας της ταξιδεύεται.

« Δὲν εἶχα σκολάσει τὸ λόγο καὶ τὸν γλέπω, πὺν λέ-
τε, νὰ τοῦ κόβεται μὲ μιᾶς ἡ ὄψη· κιτέρισε σὰν τὸ σαφρά-
νι καὶ μοῦ φάνηκε πὼς ἔγειρε μπροστὰ στὸ σαμάρι τοῦ
ἀλόγου. Καὶ πάλε ὅμως δὲν ἔβαλα ἀσφῆα. — Ποῦθε εἶ-
σαι τοῦ λόγου σου, τὸν ρωτῶ, κι' ἀπὸ ποῦθε μᾶς κοπιᾶ
ζεις; Μετὰ διᾶς ἔβγαλε τὸ λόγο: — 'Απὸ τὴν Πρεμετὴ
κι' ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Πόλη. Δὲ μοῦ φάνηκε σὰν Πρεμετι-
νὸς, μὰ ἄλλη κουβέντα δὲν μπόρεσα νὰ τοῦ πάρω ἀπὸ
τὸ στόμα του, γιατί κατέβηκε ἀπὸ τὸ ἄλογο, τάχα γιὰ
πρὸς νεροῦ τοῦ ὡς πὺν κρύφτηκε ἀνάμεσα στὰ
κλαριά... Θὰ σκιαχτηκε, καθὼς φαίνεται, μὴ τὸν γνωρίσω.

« Τράβηξα τότες κι' ἐγὼ τὸ δρόμο μου, μὰ ὅταν
σκαπέτο ὡσα τὴ ράχη λέγω μὲ τὸ νοῦ μου — δὲν
ἔβρω πὼς μοῦ πέρασε ἡ φώτιση: — « Μῶρ' μὴ ἦταν τάχα
ὁ Γρίσας, εἶπα, ἐκεῖνος ὁ καρβαλλάρης;.. Μπὰ πὺν νὰ σὲ πᾶ-
ρει ὁδιάολος, Πανώτη η η η! Κούτιανες ντίπι!..» 'Αλλὰ εἶχα
καὶ δίκιο ὁ μαῦρος. Ποῦ νὰ τὸν γνωρίσω ὕστερ' ἀπὸ τόσα
χρόνια! Εἶχε φύγει παιδάκι κι' ἐγύριζε ἄντρας. Εἶπα τότες
μιὰ βολὰ νὰ γυρίσω πάλε καὶ νὰ τὸν ἀνταμώσω, μὰ τό
ματάειδα. Στὸ χωριὸ θὰ πάει, συλλογίστηκα, αὔριο θὰ τὸν
ιδῶ... Μὰ νὰ πὺν δὲν ἔρθε...

« Μὰ οὔτε καὶ γιὰ τὴν Πρεμετὴ ἐτράβηξε γιατί θὰ τὸν
ἔγλεπα. Τὶ γίνηκε τὸ λοιπόν; Ἄνοιξε ἡ γῆς καὶ τὸν κατά-
πιε; Χωρὶς ἄλλο θὰ γύρισε πίσω... Μῶρ' δὲ μοῦ τὸ
βγάνει ἐμένα κανέναν ἀπὸ τὸ μυαλό, ὅτι αὐτὸς ἦταν...
Σᾶς ρωτῶ ἐσᾶς: ποιὸς ἄλλος θὰ τῶθανε ἔτσι μεράκι, πὺν

γέννηκε ἡ Μίτσα τοῦ Στέλιο Παπαχρήστου νύφη; . Νὰ τὸν ἐγλέπετε ἀπὸ καμμιὰ μεριά πῶς ἐκιτέρησε σὰν ἤκουσε τ' ὄνομά της! . .

« Ἔ! τί λέτε τώρα ἐσεῖς; Τὸ πιστεύετε ἢ ὄχι;

— Δίχως ἄλλο . . . Δίχως ἄλλο, αὐτὸς ἦταν, λένε οἱ γυναῖκες. Πῆρε τὰ μάτια του ὁ μαῦρος κι' ἔφυγε . . . Παναῖα μου πῶς ἔρθαν ἔτσι οἱ δουλειές! . . Ἡ μαύρη κι' ἡ πικρὴ ἢ μάνα του τί ἔπαθε ε ε ε ε!

— Σοῦ σκαρώνει κάποτες κάτι παιγνίδια αὐτὴ ἢ κερατένια ἢ Τύχη, ἔλεγε συλλογισμένος ὁ Τριζώνης, πού εἶναι γιὰ νὰ διαμαίνεσαι.

— Ἀλήθεια! . . Ἀλήθεια! . . Τσ! . . τσ! . . τσ! . .

Ἡ περιέργεια γιὰ τὸ Γρίσα εἶχε φουντώσει τώρα.

— Πῶς σοῦ φάνηκε, μωρ' Πανώτη; Ἦταν τίποτ' ἀπ' αὐτὸν; ρώτησε κάποια.

Κι' ἐκεῖνος σὰ θαμπωμένος ἀπ' ὅ,τι εἶδε:

— Τὶ λές, καυμένη Μύρω, τί λε ε ἐς! Ἄντρας νισιά νι! Ψηλός Ἑλληνας(1), ὁμορφος, γερός, καλοφιαγμένος, καλοντυμένος, νὰ τὸν λιμπίσεις . . . Δὲν εἶχα ἰδεῖ ἀκόμα ἄλλον τέτοιον! . . ἂν πεῖς καὶ γιὰ τ' ἄλλα του τὰ χαρίσματα, τί τὰ ξειάζεις καὶ τί τὰ ρωτᾷς! Ἀπὸ τὸ φιλότημό του νὰ καταλάβεις . .

Καὶ ἡ φαντασία τοῦ καθενός, τὸν ἔπλασε ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ, ὅπως τὸν ἤθελε καὶ μπορούσε.

* * *

Ἐκεῖνο τὸ βρῆδυ δὲν εἶπανε τίποτα στὴ μητέρα τοῦ Γρίσα. Μπόρεσαν καὶ κρατήθηκαν, γιὰτὶ ἤξεραν ὅτι αὐτὴ βρισκόνταν σὲ κακὰ χάλια.

Εἶχε μαθευτεῖ ὅτι ἀπὸ τὴ στενοχώρια της εἶχε πέσει στὸ στρῶμα. Νὰ τῆς λέγανε λοιπὸν κι' αὐτὸ γιὰ νὰ τὴν πεθάνουν;

(1) Δὲν ξέρω ἂν συνειθίζεται ἀκόμα αὐτὸς ὁ χαρακτηρισμός, μὰ τὸν ἔχω ἀκούσει ὁ ἴδιος καὶ ἐπειδὴ μοῦ ἔκαμε ἐντύπωση τὸν ἐσημείωσα.

Τὴν ἄλλη μέρα ὅμως δὲν ἐκρατήθηκαν, γιατί δὲ μποροῦσε νὰ μείνει ἄλλο τὸ πρᾶγμα μυστικό.

Ἐκίνησαν λοιπὸν ἡ συμπεθεράτης καὶ δυὸ - τ εἰς ἄλλες ἀκόμα συγγένισσες κι' ἐπήγανε στοῦ Βασίλωφ.

Ἡ δυστυχισμένη ἡ Δημήτρενα κοίτονταν ἀκόμα στὸ στρῶμα. Ἐνας δυνατὸς πονοκέφαλος τὴν ἐβασάνιζε.

Σὰν τις εἶδε ὅλες μαζί βουβές καὶ κατσουφιασμένες δὲν ἀνησύχησε. Νόμιζε ὅτι πήγανε νὰ τῆς κάμουν συντροφιά, γιὰ νὰ ξεχλυσε ὀλίγο. Ἀπὸ κάτι μισόλογα ὅμως πρὸ ἄρχισαν νὰ τῆς λένε, τὴν ἔξωσαν τὰ φ ἰ - δ ἰ α.

— Ἀμὴν, τοὺς εἶπε τότε· μὴ μὲ βασανίζετε ἄλλο πῆτε μου καθαρὰ τί τρέχει. Νὰ μοῦ τὰ πῆτε ὅλα· θὰ κάμω κουράγιο.

Κι' ἐκεῖνες τῆς τὰ μολόγησαν ὅλα, μὲ τὸ ν ἰ καὶ μὲ τὸ σ ἰ γ μ α, ὅπως τάχε πει ὁ Πανώτη Τριζώνης.

Δὲ θέλησε νὰ τὰ πιστέψει. Ἦταν αὐτὸ δυνατό; Τέτοια σύμπτωση! . . .

Κι' ὕστερα γάρθει ὁ Γρίσας τῆς μέσ' μέσα στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του καὶ νὰ γυρίσει νὰ φύγει, χωρὶς νὰ τὴν ἴδῃ! . . . Σάμα εἶχαν χαθεῖ πάλε οἱ κοπέλλες καὶ θάβανε τὸ κεφάλι του γιὰ χαμὸ; . . . Παραμύθια αὐτὶ! . . .

— Μὰ τὸν εἶδε συμπεθερὰ, μὲ τὰ μάτια του ὁ Πανώτης . . .

— Θὰ κάνει λάθος! . . . Ποῦ τὸν ξέρει αὐτὸς ὁ χαμένος! . . . Γιά· θὰ ἴδειτε, πὺ δὲν ξέρει τί τοῦ γένεται! . . .

Καὶ τῆς ἤρθε τότε μιὰ ἔμνευση καὶ λέει στὴν κοπέλλα τῆς.

— Σῦρε Μαρίνα, νὰ τοῦ πῆς νάρθει γλήγορα ἐδῶ.

“Ὅταν ὕστερ' ἀπὸ ὥρες ἐβρέθηκε κι' ἐπῆγε ὁ Τριζώνης, ἡ Δημήτρενα ἀνασηκώθηκε στὸ στρῶμα καὶ τοῦ εἶπε μὲ λαχτάρια:

— Γιὰ ἰδές, μωρ' Πανώτη· αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος πὺ εἶδες χτὲς στὸ δρόμο;

Καὶ τοῦ ἔδωκε τὴ φωτογραφία τοῦ Γρίσα πὺ τὴν εἶχε κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό τῆς.

Ἐκεῖνος τὴν πῆρε, τὴν ἐκύτταξε, τὴν ξανακύτταξε, τὴν ἐγύρισε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, σὰ νᾶχε νὰ ἰδεῖ κι' ἐκεῖ κάτι, κι' εἶπε ἐπὶ τέλους:

— Μωρὸ καλὰ τὸ ὑποψιάστηκα ἐγώ. Αὐτὸς ἦταν· ὁμοιάζει μονάχα πὺν εἶχε μουστάκι μεγαλείτερο ὁ χτεσινὸς κι' ἦταν καὶ χοντρότερος...

Ἡ Δημήτρενα, ἂν καὶ ἦταν φανερὸ ὅτι τὸ θεβαίωνε μὲ κάποιον δισταγμὸ αὐτὸ ὁ Τριζώνης, ὅμως δὲν ἐπέμεινε περισσότερο...

Ἐκανε πλιά σὰν τρελλή...

Ἡθελε νὰ σηκωθεί νὰ πάει στὸ Σκίλωμα, γιὰ νὰ τὸν ἐμποδίσει νὰ γυρίσει πάλι, φώναζε νὰ τῆς βροῦνε γρήγορα ἕναν ἀγωγιάτη, παραπονιόνταν πὺν δὲν εἶχε κανένα νὰ φροντίσει γι' αὐτὴν, ἔκλαιγε, κρούγονταν, τᾶβαλε μὲ τὸν Πανώτη, πὺν δὲν εἶχε πᾶει ἀπὸ τὸ βράδυ νὰ τῆς τὸ πεῖ...

Ὅλοι τὰ εἶχανε χάσει.

Ὁ Τριζώνης πρότεινε κάποια ὥρα νὰ φωνάξουν τὸν Πρόεδρο καὶ τὸν Παπανικόλα γιὰ νὰ τοὺς ρωτοῦσαν πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ τὸν προλάβουν τὸ Γρίσα καὶ νὰ τὸν ἐμποδίσουν νὰ φύγει.

Ἡ γάμη αὐτὴ φάνηκε σωστὴ καὶ τὸν ἔστειλαν νὰ τοὺς βροῦν, μὰ ὅταν γίνηκε τὸ συμβούλιο παραδέχθηκαν ὅλοι ὅτι ἦταν ἀνωφέλευτο νὰ γένοι ὅ,τιδὴποτε. Ὁ Γρίσας — ἂν ἦταν αὐτὸς, — θάφευγε σὲ λίγη ὥρα — ἂν δὲν εἶχε φύγει κιόλας — μὲ τὸ ἴδιο τὸ βαπόρι, πὺν γύριζε τὸ ἀπόγιομα ἀπὸ τὴν Αὐλῶνα.

Γι' αὐτὸ κι' ἐπροσπάθησαν μονάχα νὰ παρηγορήσουν τὴ Δημήτρενα ὅσο μποροῦσαν:

— Παιδ ἀκίστικο καπρίτσιο εἶναι, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε ὁ παπᾶς, θὰ τοῦ περάσει μὲ τὸν καιρὸ.

Ἐνα μῆνα πάνω - κάτω ἔμεινε στὸ στρῶμα ἡ κακομοῖρα ἡ Δημήτρενα ἀπ' αὐτὸ τὸ χτύπημα.

Ὅταν ἀνέλαβε λίγο, ἡ πρώτη φροντίδα τῆς ἦταν νὰ στείλει γράμματα στὸ Γρίσα. — Ἦν ἦταν αὐτὸ, παιδί

μου, πού μου ἔκαμες τῆς ἄχαρης; τί πικρὸ φαρμάκι μ' ἐπότισες; Τόσο μὲ ἀγαπᾷς, πού ἦρθες ὡς τὴν πόρτα, καὶ δὲν ἐμπῆκες μέσα γιὰ νὰ μὲ ἰδεῖς;» Ὅλο τέτοια παράπονα τοῦ ἔγραφε.

Μὰ καμμιά ἀπάντηση.

Κάποιος τῆς εἶπε νὰ στείλει ἓνα γράμμα «συστημένο» καὶ σὺν νύητανε τὸ γιαντρικὸ πού θάφερνε χωρὶς ἄλλο τὸ ἀποτέλεσμα πού ἤθελε, παρακάλεσε ἓνα παιδί τοῦ σχολείου, κι' ἓνα ὀλάκερο ἀπόγειωμα τοῦλεγε κι' ἐκεῖνο ἔγραφε.

Ἐχυσε μέσα σ' αὐτὸ τὸ γράμμα, δλον τὸν καῦμό τῆς ψυχῆς της.

Κι' ὅταν, σὰ σκόλασαν, ἔβαλε καὶ τῆς τὸ διάβασε, ἔκλαιγε, ὅλο ἔκλαιγε.

Μὰ τὴν ξαλάφρωσε λίγο αὐτὸ τὸ πλάψιμο, καὶ γιὰτὶ σκέφτηκε ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴ συγκινηθεῖ, διαβάζοντάς το, ὁ Γρίσας της.

Ἐστερ' ἀπὸ ἓνα μῆνα ὁμως τῆς ἐγύρισε κι' αὐτὸ, μὲ λογιῶν λογιῶν βούλες, γραφὲς καὶ κοκκινίσματα στὸ φάκελλο.

Ὁ δάσκαλος τῆς ἐξήγησε τότε ὅτι γράφανε ἀπ' ἐκεῖ ὅτι «ἀνεχώρησε». Θὰ εἶχε πάει σ' ἄλλη πολιτεία

.....

* * *

Τὰ χρόνια περνοῦσαν καὶ τὸ ξεραμένο δένδρο τῆς ἐλπίδας ἀνάδινε καὶ πάλι πρασινάδα.

Κι' ἂν δὲν εἶχε γυρίσει στὸ σπίτι τοῦ Βασίλωφ ἡ χαρὰ, εἶχε ἀρχίσει ὀπωσοδήποτε ἡ ζωὴ.

Ἐκεῖνο πού τῆς εἶχε πεῖ τῆς Δημήτρενας ὁ παπᾶς: «παιδιακίστικο καπρίτσιο, θὰ τοῦ περάσει μὲ τὸν καιρὸ», τὸ θυμούντανε τώρα συχνὰ κι' ἡ ἐλπίδα αὐτῆ τῆς ἔδινε δύναμη γιὰ δουλειά.

Κι' εἶχε τόση ἀνάγκη νὰ δουλέψει, ἀφοῦ εἶχαν πάψει πλιὰ ἀπὸ τόσον καιρὸ νάρχωνται χρήματ' ἀπὸ τὰ ξένα.

Τώρα ἡ Δημήτρενα δουλεύει τὰ χωράφια, σκάβει τοὺς κήπους, φροντίζει γιὰ τὰ ζωντανά της, καὶ, καθὼς εἶναι μιὰ ψυχὴ μοναχὰ, ὄχι μόνο περνάει καλὰ, μὰ καὶ κρατεῖ τὸ σπίτι καθὼς τὰ περασμένα χρόνια. « Τίποτα — ὅπως τώλεγε — δὲ χρειάζονταν γιὰ νὰ πάρει τὸν προσητερινὸ του Ἰσκιό, παρὰ ν' ἀνοίξει ἓνα βράδυ ὁ Γρίσας τὴν πόρτα καὶ νὰ καθίσει σ τὴν κορφή.»

Ἄρχισε ξανθὸ, τὸ «ὁ Γρίσας μου» κι' «ὁ Γρίσας μου.»

Ἐννοιωθε ξεχωριστὴ χαρὰ, ὅταν τῆς ἐδίνονταν ἡ εὐκαιρία νὰ πεῖ κάτι γι' αὐτὸν, νὰ τὸν παινέσει, νὰ καυχηθεῖ.

Ἀκόμα κι' ἐκεῖνο τὸ γύρισμά του ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ γιὰ κάμποσα χρόνια ἦταν στιγμὲς ποὺ δὲν τὸ πίστευε κι' ἐπαραδέχονταν ὅτι εἶχε κάμει λάθος ὁ Τριζώνης, κι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ διηγούντανε τώρα μ' εὐχαρίστηση καὶ καμάρι, γιὰ νὰ ἐπαναλαβαίνει τὶς ἐκτυπώσεις καὶ τὰ παινέματα τοῦ Πανώτη, ποὺ τόσο τὸν εἶχε θαυμάσει τότες.

Κι' ἐτελείωνε πάντα μὲ τοῦτα τὰ λόγια: — « Τὶ λὲς καὶ μένη! Τὶ παιδί εἶχα ἐγὼ, τί παιδί!..

Κι' ὅταν τὰ κορτσάκια τῆς γειτονιάς, καθισμένα γύρω της στὸ καζοῦλι στὴν ὀξώπορτα τὰ φεγγαρόλουστα καλοκαιρινὰ βράδια, τὴν ἔβαζαν νὰ τοὺς λέει παραμύθια καὶ τὴν ἠρωτούσανε, σὰν παραξενεμένα ποὺ τὴν ἔβλεπαν πάντα ὀλομόναχη στὸ σπίτι της:

— Ἐσύ, θειάκω Δημήτρενα, δὲν εἶχες κἀνα παιδί;

— Εἶχα κι' εἶχα! τοὺς ἀπαντοῦσε περήφανα, καὶ, σὰ συνέχεια τοῦ παραμυθιοῦ ποὺ τοὺς εἶχε πεῖ, τοὺς διηγούντανε, χωρὶς νὰ τῆς τὸ ζητήσουν, τὴν παιδικὴ ζωὴ τοῦ Γρίσα. κάτι ἀσήμαντα πράγματα, κάτι παιδιακίσια καμώματά του.

Κι' ἐκεῖνα τὸν φαντάζονταν σὰν κάτι ἔκριακτο, πρὸ πάντων μὲ τὴν Κοζάκιχη στολὴ, ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ καταλάβουν πῶς ἦταν, τὴ φοντάζονταν ὅμως κάτι σὰν τοῦ βασιλόπουλου τῶν παραμυθιῶν.

Καὶ τὰ χειμωνιάτικα βράδια πάλι, ὅταν οἱ γυναῖκες

κάθονταν γύρω στη φωτιά, κι' ἔκαναν νυχτέρι, γνέθοντας, πλέγοντας ἢ κεντῶντας, θυμόντανε ἀπὸ κάποτε - κάποτε τὸ Γρίσα καὶ τὸ παράξενο ἐκεῖνο περιστατικὸ τῆς ζωῆς του, συζητοῦσαν πάνω σ' αὐτὸ μὲ καλωσύνη καὶ συμπόνια, διηγούντανε ὅ,τι ἄλλο ἤξεραν γι' αὐτὸν καὶ τὴ φάμλια τοῦ Βασίλωφ — ἀπίστευτο! — πάντα καλὸ, κι' ἔτσι δὲν εἶχε ἀπομείνει ψυχὴ πού νὰ μὴ ἤξερε τὴν ἱστορία του.

Εἶχε καταντήσει θρούλος.

* * *

Τὰ χρόνια ὅμως περνοῦσαν κι' ὁ Γρίσας δὲν εἶχε δώσει σημάδια ζωῆς.

Εἶχε καταταχτεῖ ἀπὸ καιρὸ κι' αὐτὸς στοὺς «χαμένους» ἐκείνους πού εἶχαν ἀπομείνει στήν ξενητεία.

Γιὰ πεθαμένο δὲν τὸν εἶλ γάριαζε κανένας.

Μὰ ἂν ὅλοι τὸν εἶχαν ξεγράψει, ὅχι ὅμως κι' ἡ Δημήτρενα.

Αὐτὴ εἶχε φυλαγμένη ἀκόμα στὴ καρδιά της μιὰ σπίθα ἐλπίδας.

Γι' αὐτὸ πορεῖ ν' ἄριωσαν τά: «ὁ Γρίσας μου! κι' ὁ Γρίσας μου!» καὶ τὸ «τί παιδί εἶχα ἐγὼ!» μὰ δὲν ἔπαψαν κι' ὅπως διόλου.

Κι' εἶχε περάσει τότε τὰ ἑβδομῆντα μὰ κρατιῶνταν πολὺ καλὰ καὶ στὸ κορμὶ καὶ στὸ μυαλό. « — Παλιὸ κόκκαλο, λέγανε ὁ κόσμος δὲν ἔχει ἀνάγκη». — Τρίθηξα ἐγὼ ἔλεγε αὐτὴ, ὅταν γίνονταν λόγος γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, τῆς ἐλιάς καὶ τοῦ λιναριοῦ, μὰ δὲν ἔπαθα τίποτα· τὸ σίδηρο, λένε σίδηρο, μὰ ὁ ἄνθρωπος εἶναι σίδηρο!..»

* * *

Μιὰ χινοπωρινή, βαρειά συννεφιασμένη νύχτα, χτύπησε δυνατὰ ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Βασίλωφ.

Ἡ Δημήτρενα, παραξενεμένη γιὰ τὴν παράκαιρη αὐτὴ ἐπίσκεψη, ἀνοιξε τὸ παράθυρο κι' ἐρώτησε ποιὸς εἶναι.

— Ἐγὼ μάλε, ὁ Σταῦρος Ντάκουλης· ἀνοιξε εἶπε κάποιος ἀπέξω.

Ἦξερε ἡ Δημήτρενα ὅτι ὁ Σταῦρος ἦταν ἀγωγιάτης, μὰ τί νὰ θελε ὅμως στὸ σπιτι της καί τέτοια ὥρα; .. Μὴν εἶχε ἔρθει ὁ ...; Δὲν ἐτόλμησε νὰ πεῖ οὔτε μὲ τὸ νοῦ της τ' ὄνομά του, μὰ μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ ἡ καρδιά της σπартάρησε καὶ τὰ γόνατά της τρέμανε ...

Πῆρε ἀπὸ τὸ τζάκι τὸ μπρούντζινο καντήλι μὲ τὸ πετρόλαδο, πὺν ἔβγαζε περισσότερον καπνὸ παρὰ φῶς, κι' ἐκατέβηκε τὴ λιθαρένια σκάλα. Τράβηξε τὸ βαρὺ σίδερο ἀπὸ τὴν ὀξώπορτα, ἀνασήκωσε, μὲ τὸ κρεμασμένο ἀπ' ἕναν σπάγγο ξύλο, τὸ μάνταλο κι' ἀνοιξε.

— Τὰ συχαρίκια μου, μάλε, ἔρθε ὁ Γρίσας! τῆς εἶπε ὁ Σταῦρος, ἅμα τὴν ἀντίκρουσε.

— Ἐ... ἔ... ἔρ - θε ὁ Γρί - σας, ἔρθε ὁ Γρί - σας; τράυλισ' ἐκείνη καὶ παρὰ λίγο νὰ πέσει κάτω. Τ.. τ.. τί.. λὲς παιδί μου; ... μὴ κάνεις κᾶνα λάθο;

— Ἐ ε ε ε ε! κουράγιο! τῆς ἔφώναξ' ἐκεῖνος σὰν τὴν εἶδε νὰ τὰ χάνει· τί κάνεις ἔτσι!..

— Ποῦ εἶναι τὸς; μπόρεσε νὰ ρωτήσῃ.

— Νὰ αὐτοῦ παρακάτω τὸν ἄφηκα ...

Ἀνέβηκε ἡ Δημήτρενα μὲ τρεμάμενα πόδια στὸ «χειμωνιάτικο» ἐκεῖ πὺν ἦταν τὰ μεγάλα ἀσημοστολισμένα κονίσματα πὺν τῆς εἶχε φέρει ἐκεῖνα τὰ εὐτυχισμένα τὰ χρόνια ὁ Δημήτρης ἀπὸ τὴ Ρουσία, κι' ἔκαιγε ἡ καντήλα· ἔκαμὲ τὸ σταυρό της κι' εἶπε:

— Σ' εὐχαριστῶ, Μεγαλοδύναμέ μου, πὺν μοῦ τὸν ἤφερες... πὺν μὲ ἤκουσε; τὴ δυστυχισμένη καὶ δὲ μὲ ἄφηκες νὰ πεθάνω, χωρὶς νὰ τὸν ξαναἰδῶ ...

Κατόπι στριφογύρισε λίγο σὰ νὰ συγύριζε, ἀναψε τὴ μεγάλη λάμπα, τὴν ἔβαλε στὰ παράθυρο γιὰ νὰ φέγγει ἔξω κι' ἐκατέβηκε στὴν αὐλή, γιὰ νὰ περιμένει.

Οἱ στιγμὲς τῆς φαίνονται χρόνια. Ἡ καρδιά χτυποῦσε δυνατά. Τὸ κορμὶ ἔτρεμε ὅλο.

Σὲ λίγο ἀκούστηκαν οἱ περλατησιὲς τοῦ ἀλόγου·

Ἀπὸ τὴν ὀρθάνοιχτη πόρτα πέρασε πρῶτα ὁ ἀγωγιά-

της σέρνοντας τὸ ἄλογο ποῦχε φορτωμένες διὸ πελιές βαλίτσες καὶ ριγμένο ἀπάνω τους ἓνα τσοῦλι κατόπι του ἔρχονταν δισταχτικὰ ἓνας γεροντάκος, ἀδύνατος, λίγο καμπουριασμένος, μὲ κοντὰ ψαλλιδισμένα ψαρὰ γένεια, μὲ μουστάκια κιτριτισμένα ἀπὸ τὸ γάπνισμα, μὲ ἀστραχὰν σκοῦφο, μὲ ἀμπαδένια φορέματα καὶ χοντρά παπούτσια — ὅλα παλιὰ καὶ τριμμένα — ἓνας γεροντάκος ποῦ ἔδειχνε σὰν ἐξήντα χρονῶν.

Εἶχε σταθεῖ στὸ τετράγωνο ποῦ φώτιζε ἡ λάμπα καὶ ἔτσι ἡ Δημήτρενα εἶδε ἀπὸ τὴν ἄκρη ποῦ βρισκόνταν καθαρά τὴν ἀξιοθρήνητη αὐτὴ εἰκόνα.

Σὰ δὲν ἔβλεπε ὅμως κανέναν ἄλλο νὰ μπαίνει, ζύγωσε σιαστισμένα, καὶ τὸν ρώτησε :

— Π . . . π . . ποιὸς εἶσαι ἢ ἡ ἡ ἀφεντιά σου ;

— Μάνα, ἔσ' εἶσαι ; ἀπάντησε μὴ πνιχτὴ φωνή. Δὲ μὲ γνωρίζεις ; . . Ἐγὼ εἶμαι ὁ Γρίσας.

Ἐκείνη ἀπόμεινε μὴ στιγμὴ σὰ χτυπημένη ἀπὸ ἀστροπελέκι. Ὑστερα ἔκραξε μὴ ἀνεπάντεχη μανία :

— Ψέμματα ! . . . ψέματα ! Δὲν εἶσ' ἔσὺ ὁ Γρίσας μου, ὄχι ! Δὲ μπορεῖ νὰ ναι τέτοιος ὁ Γρίσας μου ! ὄχι, ὄχι, ὄχι ! . . . Ψέμματα λές ! φεῦ . . . γα . . φεῦγ' ἀπ' ἐδῶ.

Κι' ἐσύρθηκε στὴ σκάλα.

Ὁ ἀγωγιάνης ἀπόμεινε μὴ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα. Νόμιζε πῶς τρελλάθηκε ἡ γριά.

Ἐεφόρτωσε μόλα ταῦτα, ἀνέβασε τὶς βαλίτσες, πῆρε τ' ἄλογό του καὶ ἔφυγε βιαστικά. Ἄφηκε μάνα καὶ γιὸ νὰ συνεννοηθοῦν μονάχοι τους. Δὲν ἦταν κίολας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ σκοτίζονται.

Ὁ Γρίσας ἀφοῦ ἔμεινε λίγη ὥρα βουβὸς καὶ ἀκίνητος, ἔκλεισε τὴν ὀξώπορτα καὶ ἀνέβηκε δειλὰ-δειλὰ τὴ σκάλα.

Βρῆκε τὴ μάνα του μισοξαπλωμένη στὸ μπάσι τοῦ ὀντά, νὰ χύνει μαῦρα δάκρυα.

Στάθηκε ὀρθὸς κοντὰ της καὶ τῆς εἶπε μὴ πνιγμένη ἀπὸ τὴ συγκίνηση φωνή :

— Ἐχεις δίκιο, μητέρα. Ἐχεις μεγάλο δίκιο ! Στάθηκα, ἀλήθεια, ἓνας χαμένος ἄνθρωπος . . . Ὅλως διόλου

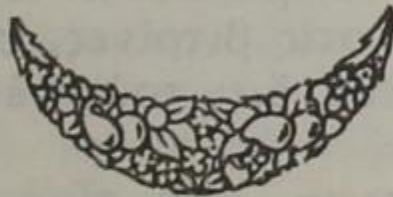
χαμένος. Συχώρα με. .

Τὰ δάκρυα μαλάκωσαν λίγο τὸν πόνο της, μὰ οὔτε μπόρεσε νὰ τοῦ μιλήσει, οὔτε κι' ἐγύρισε νὰ τὸν κυττάξει. Ἐννοιωθε νὰ γκρεμίζεται μέσα της ὅλο τὸ εἶναι της, ἕνας κόσμος ὀλάκερος.

— Μπάααα! ἔσὺ ὁ Γρίσας!.. ἔσὺ ὁ Γρίσας, ὁ Γρίσας μου!... μουρμούριζε πάντα, σὰ σαστισμένη γιὰ ὅ,τι ἔβλεπαν τὰ μάτια της.

Κάποια στιγμή σηκώθηκε, πῆγε πάλι στὸ εἰκονοστάσι, καὶ προσκυνῶντας εἶπε μὲ βαθὺ παράπονο :

— Θέ μου, γιὰτὶ μοῦ τὸν ἤφερες τέτοιον; .. Ἡ καλλιτέρα, γιὰτὶ μ' ἄφηκες ἐμένα νὰ ζήσω, γιὰ νὰ τὸν ἰδῶ ἔτσι; Δὲ μοῦ ἔκοβες τὴ ζωή; .. Ἄχ πόσο εὐτυχισμένη θάημουν νὰ πήγαινα μὲ τ' ὄνομά του στὸ στόμα μου καὶ μὲ τὴ θύμησή του στὴν ψυχὴ μου! .. Ἐμεῖς Μεγαλοδύναμέ μου, εἴμεστε ἁμαρτωλοὶ ἄνθρωποι καὶ πολλὰς φορὲς δὲν ξέρομε τὶ Σοῦ γυρεύομε. Ἐσύ, γιὰτὶ μᾶς ἀκοῦς ;

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΜΕ ΤΟΝ ΠΑΠΑΓΑΛΟ

(Χαρισμένο στον αγαπητό μου
ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγό.)

“Όταν έγκατεστάθηκα στο καινούριο γραφείο μου, εκείνο που, χαριστά από τις έλλειψές του, μοῦ ἔδωκε περισσότερα στα νεῦρα ἦταν μιὰ μικρὴ ρομβία, που ἔπαιζε κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρά μου.

Τὴν εἶχε στημένη ἐκεῖ ἓνα γεροντάκι, γιὰ νὰ τραβᾷ ἐτσι τὴν προσοχή, τῶν περαστικῶν, τῶν χασομέρηδων, καὶ τῶν χωριάτων που, γυρίζοντας στὴν ἀγορὰ γιὰ ψούνια, σταματοῦσαν κάθεδυὸ βήματα κι' ἐχάζευαν μπροστὰ στὶς βιτρίνες, στὰ καρροτσάκια, τοὺς ταβλάδες καὶ σὲ ὅ,τι τοὺς ἐφαίνονταν περίεργο.

Καὶ τὸ «περίεργο» που εἶχε ὁ γέρος μὲ τὸ ναυτικὸ καπέλλο, τοὺς τετράγωνους πλάτες, τ' ἄσπρα μαλλιά, καὶ τὸ μεγάλο πλατσουκωτὸ κεφάλι, ἦταν ἓνα κλουβάκι μὲ δυὸ πουλάκια μέσα καὶ στὴ σκεπή του, ἀπόξω, ἓναν μικρὸν παπαγάλο.

Ἐγύριζε λοιπὸν ὁ γεροντάκος τὸ χεροῦλι τῆς ρομβίας καὶ ταυτόχρονα πληροφοροῦσε τὸν κόσμον μὲ βαθειὰ φωνή:

— Μὲ δυὸ φράγκα βλέπετε τὴν τύχη σας. . Μὲ δυὸ φράγκα βλέπετε τὴν τύχη σας. .

Κι' ὅταν καμμιὰ, βγαλμένη γιὰ ψούνια, μαθήτρα μοδίστρας ἢ καπελλοῦς ἔβαζε στὸ χέρι του τὸ δίδραχμο περιμένοντας μὲ μικρὸ καρδιοχτύπι τὸ χρησμὸ, ἐκεῖνος ἄνοιγε τὴν πορτίτσα τοῦ κλουβιοῦ, ἔβαζε μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ κουτάκι ποῦχε ἀραδιασμένα μέσα καὶ διπλωμένα, σὰ σκονάκια φαρμακεῖου, κάτι παλύχρωμα χαρτάκια, κι' ἔκαλοῦσε ἕναν ἀπὸ τοὺς τρυποφράχτες ποὺ ἐχοροπηδοῦσαν χαρούμενα στὰ περασμένα ἀνάμεσα στὰ σύρματα ξυλάρια:

— "Ἐλα πουλάκι, καὶ δεῖξε τὴν τύχη τῆς καλλῆς κοπελλίτσας. . .

Κι' ἐκεῖνο ὑπάκουο τσιμποῦσε ἕνα ἀπὸ τὰ διπλωμένα χαρτάκια τοῦ κουτιοῦ καὶ τὸ κρατοῦσε ἀνασηκωτὰ στὴ μυτίτσα του.

Μὰ ὁ γεροντάκος δὲν εὔρισκε, φαίνεται, ἀρκετὴ αὐτὴ τὴ διατύπωση καὶ γι' αὐτὸ, πέρνοντας τὸ χαρτάκι ἀπὸ τὴ μύτη τοῦ πουλιοῦ, τὸ πρότεινε στὸν παπαγάλο, ποὺ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς στέγης ἐφαίνονταν σὰ νὰ παρακολουθοῦσε τὴν ἱεροτελεστία καὶ τὸν ἐρωτοῦσε:

— Βάζεις κι' ἐσὺ τὴν ὑπογραφή σου, παπαγάλε, σ' αὐτὸ ποὺ εἶπε τὸ πουλάκι;

— Μάλιστα! Μάλιστα! ἀπαντοῦσε ἐκεῖνος μὲ φιλή φωνή, καὶ τσιμπῶντας τὸ χαρτάκι, ἔκανε σ' αὐτὸ μιὰ τρυπίτσα, σὰ νὰ τώσκιζε ἢ πέννα, καθὼς ποὺ ὑπέγραφε βιαστικά.

Τὸ κορίτσι μὲ ἀπόλυτη πλιὰ ἐμπιστοσύνη στὸ χρησμὸ, τῶπερνε, τραβοῦσε λίγο παράμερα ἀπὸ τὰ ἀδιάκριτα βλέματα κι' ἐδιάβαζε:

«Εἶσαι μία εὐγενικὴ κόρη, μὲ χρυσὴν καρδίαν καὶ ὑπέροχα αἰσθήματα. Σὲ ἀναμένει λαμπρὰ ἀποκατάστασις. Θὰ λάβῃς, ὡς σύζυγον, νέον, ὠραῖον καὶ πλούσιον. Θὰ ζήσης μαζύ του ζωὴν εὐτυχισμένην. Θὰ φθάσης

εἰς βαθὺ γῆρας καὶ θὰ ἀποκτήσῃς μίαν θυγατέρα καὶ δύο υἱούς.»

Καὶ τὸ κορίτσι μὲ «τὴν χρυσοῦν καρδίαν καὶ τὰ ὑπέροχα αἰσθήματα» γυρίζει καταχαρούμενο στὴ δουλειά του καὶ ὄνειρεύεται τὸν «ώραϊον καὶ πλούσιον» νεόν, ποὺ θὰ τὴν κάμει νὰ ζήσῃ τὴν «εὐτυχισμένην ζωὴν» ἐνῶ μπροστὰ στὸ κλουβὶ - μαντεῖο, πέρνει σειρά ὁ πιτσιρικῶς, ὁ «λαμπρὸς νέος» τοῦ γεροντάκου.

* *
*

Ἄργότερα συνείθισα ἔτσι τοὺς χαρούμενους τόνους τῆς ρομβίας, ποὺ ἅμα καμμιά μέρα δὲν ἀκούγονταν νὰ σκορπιῶνται στὸ πεζοδρόμι, μοῦ φαίνονταν ὅτι κάτι μοῦ ἔλειπε.

Μὰ ὁ γεροντάκος πολὺ σπάνια δὲν ἔδινε τὸ παρῶν του. "Ὅ,τι καιρὸς κι' ἂν ἔκανε, ἐκεῖ θὰ βρίσκονταν. Εἶχε ἐπισημάνει τὴν κατάλληλη γιὰ τὸν κάθε καιρὸ, γωνιά, ἔστηνε σ' αὐτὴ τὸ μαντεῖο του, κι' ἐκαλοῦσε τοὺς πιστούς:

— Μὲ δυὸ φράγκα βλέπετε τὴν τύχη σας..

Μὰ ἦρθε κάποια ἐποχὴ ποὺ δὲν ἐφάνηκε πολ-
λὲς μέρες.

Ἀναρωτιώμουνα λοιπὸν ἀπὸ κάποτε - κάποτε τὶ νὰ γίνονταν τάχα ὁ φίλος μας κι' ὑπέθεσα ὅτι εἶχε ἀλλάξει πόστο.

Μιὰ μέρα ποὺ ἐχτύπησαν στὴ θύρα τοῦ γραφείου μου, εἶπα τὸ «ἐμπρὸς», χωρὶς νὰ σηκώσω τὰ μάτια ἀπὸ τὸ χαρτί ποὺ ἔγραφα, καὶ χωρὶς νὰ προσέξω τὸν ἐπισκέπτη, γιατί εἶχα πολὺ βιαστικὴ δουλειά.

— "Ἦθελα μοῦ εἶπε ἐκεῖνος, ὅταν ἐπὶ τέλους τὸν ἐκύτταξα καὶ τὸν ἐρώτησα γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ἐπίσκεψῆς του, νάκανα τὴ διαθήκη μου.

Μοῦ φάνηκε πολὺ γνωστὴ φυσιογνωμία, μὰ περὶεργο, δὲν ἐθυμώμουν ποῦ τὸν εἶχα ἰδεῖ, Δὲν μπόρεσα νὰ γνωρίσω τὸ γεροντάκο μὲ τὸν παπαγάλο, γιατί τὸν εἶχα συνειθίσει δίπλα στὸ κλουβάκι καὶ

τῆ ρομβία του, καὶ γιὰ μένα ἀποτελοῦσε πλιὰ αὐτὸ ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ εἶναι του. Μακρυὰ ἀπ' αὐτὰ μοῦ φαίνονταν ἄλλοι. Ὑστερα ἐκεῖ μέσα εἶχε βγάλει τὸ καπέλλο του, καὶ τὸ κυριώτερο, ἦταν πολὺ ἀδύνατος.

— Μάλιστα· τοῦ ἀπαντησα, ἀλλὰ νάρθεις σῦριο τὸ πρωῖ καὶ νὰ φέρεις καὶ δυὸ μάρτυρες.

— Πολὺ καλὰ· ἀλλὰ. . .

— Τί;

— Δὲν ξέρω, ἂν μπορεῖ νὰ γένει διαθήκη.

— Γιατὶ ὄχι. . .

— Νὰ ἐπειδὴς θέλω νὰ γράψω γιὰ τὰ πουλιά. .

Φαίνεται ὅτι τὸν ἐκύτταξα παραξευμενός, γιατί βιάστηκε νὰ προσθέσει μὲ μισὴ φωνή:

— Γιὰ τὸν παπαγάλο. . Εἴμοι, ξερετε, ἐκεῖνος πού κάθονταν κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρό σας μετὶς. . τύχες.

Σὰ νὰ ντράπηκα πού δὲν τὸν εἶχα γνωρίσει κι' ἐχάρηκα πού τὸν ξαναβρισκα, τοῦ μίλησα καλόκαρδο, καθὼς πού ἔπρεπε σὲ παλιόν γνώριμον καὶ γείτονα.

— "ὦ μὲ συχωρεῖς· δὲ σ' ἐγνώρισα τοῦ εἶπα· ἀλλὰ τί γένηκες τόσον καιρὸ;

— Ποῦ νὰ μὲ γνωρίσετε! Δὲ βλέπετε πῶς ἐκατάντησα. Ἀρρώστησα καὶ γι' αὐτὸ θέλω νὰ κάμω τὴ διαθήκη. . . Ἄνθρωποι εἴμεστε. . . Ποιὸς τὸ ξέρει. . .

Τοῦ εἶπα μερικὰ λόγια παρηγοριᾶς κι' ἐκατάληξα: ὅπωςδῆποτε ἡ διαθήκη δὲν πειράζει.

Μὲ ξαναρώτησε:

— Γένεται ὅμως πού θέλω νὰ γράψω γιὰ τὰ πουλιά;

Εἶχα νομίσει ὅτι ἤθελε νὰ κάμει κι' αὐτὸς, εἴτε ἀπὸ ἀγάπη, εἴτε ἀπὸ μίμηση, ὅ,τι οἱ ἰδιότροποι ἐκεῖνοι Ἑγγλέζοι καὶ Ἀμερικάνοι, πού, καθὼς διαβάζομε στὶς ἐφημερίδες ἀφήνουν τὶς κολοσσιαῖες περιουσίες τους στὸν ἀγαπημένο τους σκύλο ἢ γάτα,

γι' αὐτὸ κι' εἶχα θυμώσει κι' ἐλογάριασα, γιὰ μιὰ στιγμή, νὰ τοῦ πῶ:

— "Αει στὸ καλὸ σου, χριστιανέ μου, μ' αὐτὲς τὶς λόξεις!..

Μὰ σὰν τὸν εἶδα ἔτσι ταπεινὸν καὶ συμμαζεμένον, ἐκρατήθηκα καὶ τοῦ ἀπάντησα:

— Ναι, ναί, ἀλλὰ αὔριο· γιὰτι ἔχω πολὺ βιαστικὴ δουλειά τώρα.

* *
*

Τὸ πρωῖ τῆς ἄλλης ἡμέρας ὁ γεροντάκος ξανάρθε μὲ τοὺς δυὸ μάρτυρες, πού τοῦ εἶχα ζητήσει νὰ φέρει.

"Ὑστερ' ἀπὸ τὰ τυπικά, μοῦ εἶπε πὼς ἤθελε ὅ,τι θὰ βρίσκονταν μετὰ τὸ θάνατό του νὰ τὰ κληρονομοῦσε τὸ χωριό του, γιὰ νάφιαναν ἓνα γεφύρι, γιὰ «συχώριο δικό του καὶ τῶν γονέων του.»

— Γιὰ τὰ πούλια, πού μ' ἐρώτησες χθές, τί θέλεις; τοῦ εἶπα περίεργος.

— Μὰ αὐτὰ εἶναι ὄλο - ὄλο μοῦ εἶπε. Αὐτὰ ἔχω ν' ἀφήκω... Κι' ὅ,τι ἄλλο μοῦ ἀπομένει, ὡς τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου μου..

— Παιδιά, δικούς, δὲν ἔχεις;

" Οχι

— 'Απὸ ποῦ εἶσαι;

— 'Ηπειρώτης,

Αἰσθάνομαι πάντα εὐχαρίστηση, ὅταν γνωρίζομαι στὰ ξένα μὲ συμπατριῶτες μου, μὰ ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἐννοιῶσα κι' ἓνα εἶδος συγκίνησης, μπροστὰ στὸν ἀπλοϊκὸν ἐκεῖνον ἄνθρωπο.

Μοῦ φάνηκε πὼς εἶχα μπροστὰ μου ἓναν ἀπ' ἐκείνους τοὺς 'Ηπειρώτες τοῦ παλιοῦ καλοῦ καιροῦ καὶ καθὼς ἔχω κι' ὀλίγη φαντασία, δὲν ξέρω πὼς τὰ συνεδύασα ἔτσι ὅλα στὸ μυαλό μου: λίγο φτώχεια, λίγο καταδίωξη, λίγο φιλοδοξία, λίγο τυχοδιω-

κτισμό, λίγο φιλοπατρία, λίγο ἔθνικοι εὐεργέτες, λίγο... Δωδώνη, (ναί· ἀκόμα κι' αὐτό, γιατί πῶς τάχα εἶχε τὴν ἔμνευση αὐτὸς ὁ γεροντάκος ν' ἀσχολεῖται μὲ τὶς τύχες;) κι' ἔφιασα μιὰ θαμπὴ εἰκόνα τοῦ πελάτη μου μὲ τὸν παπαγάλο.

— Ὡστε εἴμεστε καὶ πατριῶτες! τοῦ εἶπα.

— Κι' ἐσεῖς *ἀπ' ἐκεῖνα τὰ χῶματα* εἴστε, μὲ ρώτησε μὲ ὀλοφάνερη χαρὰ, κι' ἀνακάθησε καλλιτέρα στὸν καναπέ, βέβαιος πλιὰ ὅτι θά τοῦ ἔκανα τὸ χαρτὶ «δεμένο» καθὼς ποὺ μ'εἶχε παρακαλέσει, γιατί σὰ συμπατριώτης θὰ τὸν καταλάβαινα πλιὰ καλά.

Κι' ἀλήθεια ἔβαλα τὰ δυνατά μου νὰ τὸν εὐχαριστήσω.

Ὅταν τελειώσαμε κι' ἔφυγαν οἱ μάρτυρες, τὸν ἐκράτησα γιὰ νὰ μάθω περισσότερα γι' αὐτὸν.

Οἱ γονιοὶ του, πολὺ φτωχοὶ, τὸν ἄφηκαν ἀπὸ νωρὶς ὀρφανόν. Γι' αὐτὸ κι' ἐταξιδεύτηκε πολὺ γρήγορα.

Πῆγε κατὰ πρῶτο στὴν Πόλη, ἀπ' ἐκεῖ στὴ Βλαχιά, ξαναγύρισε στὴν Πόλη, ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγε στὴ Σμύρνη, κατόπι στὴ Μαινεμένη. Μετὰ τὴν καταστροφή ἦρθε στὸν Πειραιά.

Εἶχε ἀλλάξει πολλές δουλειές, ἀνήσυχος καθὼς ἦταν καὶ βιαστικὸς γιὰ νὰ κάμει περιουσία,

Ἐμπῆκε σ' ἓνα μπακάλικο, κατόπι σ' ἓνα βουτυράτικο, ὕστερα σ' ἓνα ξυλάδικο, ἀνοιξε «ἀχτάρικο» ἀνακατεύτηκε λίγο μ' ἐργολαβίες, ἔχασε ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε, ἔκαμε διάφορες δουλειές τοῦ ποδαριοῦ, ἀνοιξε καφενεῖο, κατάντησε γκαρσόνι.

Πότε τὸν κατάτρεχε ἡ τύχη καὶ πότε τὸν «ἔτρωγαν οἱ ἀνθρώποι.»

— Ὡς πρόσφυγας δὲν ἐπῆρες καμμιά ἀποζημίωση; τὸν ἐρώτησα.

— "Όχι. . Γιατί τόν καιρό τῆς καταστροφῆς ἔ-
τυχε νάμαι κι' ἐγὼ καταστραμμένος. . Τί ἀποζημίω-
ση τὸ λοιπὸν νὰ γύρευα;

— Πολλοὶ ὅμως ἄλλοι, μὲ μάρτυρες. . .

— Μ' ἐκύτταξε ἔτσι σὰ ν' ἀμφέβαλλε λίγο γιὰ
μένα, κι' εἶπε ἀπλά:

— Δὲ μοῦ τώλεγε ἡ ψυχὴ. . .

— . . . Μὲ τίς «τύχες» πότε ἀνακατεύτηκες;

— "Όταν εἶχ' ἀπελπιστεῖ πλιά ἀπὸ τὴ δική μου
μοῦ εἶπε μὲ πικρὸ χαμόγελο. Σὰν εἶδα ὅτι εἶχα
πάρει τὸν κατήφορο καὶ δὲ μοῦ βαστοῦσαν πλιά
τὰ πόδια γιὰ γκαρσόνι, σκέφτηκα ὅτι ἔπρεπε νὰ
κυττάξω γιὰ κάτι ἄλλο. Ἄγαποῦσα πολὺ τὰ που-
λιά κι' ὅταν ἤμουν σὲ καλὴ ὀπωδηποτε κατάσταση,
κρατοῦσα πάντα στὸ σπίτι, ποὺ ἔμενα, μερικὰ κλου-
βιά ἀπ' αὐτά. Μικρὸς μάλιστα στὸ χωριὸ προσπα-
θοῦσα νὰ μερέψω ἕνα ζευγάρι ἀπὸ καρδερίνες. Ἐ-
δῶ θυμήθηκα πάλι τίς παλιές μου ἀγάπες, κι' ἐκεῖ
στὴν ἐξοχὴ ποὺ ἔμενα, κρατοῦσα δυὸ - τρία κλου-
βιά. Ἐσυλλογίστηκα λοιπὸν νὰ ἐπιδοθῶ σ' αὐτό·
νὰ θρέψω καρδερίνες, καναρίνια καὶ νὰ τὰ πουλῶ.
Ἀχαίρευτῆ θὰ πεῖς δουλειά, μὰ τί νάκανα! Ἀπὸ
τό νὰ καταντοῦσα νὰ ζητιανεύω. . . Εἶχα βάλει
μπρὸς αὐτὸ τὸ σχέδιο, ὅταν δὲν ξέρω πῶς ἐθυμή-
θηκα μιὰ μέρα ἕναν Ἴταλὸ ποῦ εἶχα ἰδεῖ στὴν
Πόλη.

Αὐτὸς εἶχε γυμνασμένα δυὸ μικρὰ ποντικάκια
κι' ἔκαναν διάφορα παιγνιδάκια. Σιχαμερὰ ζῶα συλ-
λογίστηκα. Ἐκεῖνα τὰ παιγνίδια νὰ τὰκαναν που-
λιά, τί ὁμορφα ποὺ θάηταν! Κι' ἀπὸ τὴν ἴδια ὥρα
μοῦ ἐμπήκε στὸ μυαλό, κάτι νὰ μάθω σὲ δυὸ τρυ-
ποφράχτες ποὺ εἶχα. Τοὺς εἶχα λοιπὸν ἡμερώσει
ἄρκετὰ, ὅταν ἔρχεται καὶ στέκει ἀπόξω ἀπὸ τὸ κα-
φενεῖο ποὺ δούλευα, ἕνας μαγκλαρᾶς μὲ τὴ λατερνί-
τσα ποὺ ἔβλεπες νάχω, κι' ἐκαλοῦσε τὸν κόσμον νὰ
ἰδεῖ τὴν τύχη του. Ἐρριχνες ἕνα φράγκο στὴν κα-

τάλληλη τρυπούλα τοῦ «αὐτόματου» ποῦχε βαλμένο ἄπάνω. -ἄπάνω ἀπὸ τῆ λατέρνα, γύριζες τὸ χερούλι του, κι' ἔπεφτε κάτω τὸ χαρτάκι μὲ τὴν τύχη. "Αγαρμπο πρᾶγμα, μὰ ἔδινε λίγες δεκάρες.

Νὰ γύμνασμα γιὰ τὰ πουλάκια μου ἔσκεφτηκᾶ.

"Ερχομαι σὲ συμφωνία μαζί του, τοῦ ἀγοράζω τὴ ρομβία, τὸ αὐτόματο καὶ τὰ χαρτάκια, κι' ἄρχισα νὰ μαθαίνω τὰ πουλάκια μου νὰ τραβοῦν αὐτὰ τὶς τύχες. Δὲν ἔκοπίασα καὶ πολὺ.

Κατόπι σκέφτηκα ὅτι ἔπρεπε νὰ κάμω πιὸ φανταχτερο τὸ θέαμα. Κάποιος κουρέας εἶχε ἕνα παπαγαλάκι γιὰ πούλημα· τὸ ἀγόρασα κι' αὐτὸ, τῶμαθα νὰ λέει τὸ λογάκι του καὶ νὰ κάνει τὸ μέρος του, κι' ὅταν ἦμουν πλιὰ ἔτοιμος, ἐβγῆκα στὰ πεζοδρόμια.

Οἱ δουλειὲς ἐπήγαιναν, δόξα τῷ Θεῷ καλούτσικα' τὸ ψωμάκι ἐβγαίνει. "Υστερα δὲν εἶχα πλιὰ καὶ ἀξιώσεις . . . Δὲν εἶχα μπόρσει νὰ κάμω τότες πού ἔπρεπε, θάκανα στὰ γεράματα; . . .

— 'Απὸ πότε ἔχεις νὰ πᾶς στὸ χωριό σου, μπαρ μπα - Βασίλη;

— 'Απὸ τότε πού πρωτοταξίδεψα δὲν ἐξαναγύρισα. . . Τὰ πρῶτα χρόνια γιὰτὶ καρτεροῦσα νὰ πάω καθὼς πού ἔπρεπε καὶ τὸ ποθοῦσε ἡ ψυχὴ μου, κατόπι γιὰτὶ ἐβγῆκαν οἱ ἀναποδιὲς στὸ μέσο, καὶ στὸ τέλος γιὰτὶ ντρέπουμουν. . . Μὰ καὶ ποιὸν εἶχα ἐκεῖ; "Ολοι μοῦ ἦταν ξένοι, παντάξενoi. Οὔτε θὰ μ' ἐγνώριζαν οὔτε θὰ μ' ἤξεραν. Τ' ὄνομά μου εἶχε λησμονηθεῖ καὶ οἱ περισσότεροι δὲ θὰ τὸ εἶχαν ἀκούσει κᾶν ποτέ, καθὼς μάλιστα δὲν εἶχε ἀπομείνει οὔτε πέτρα ἀπὸ τὸ καλυβόσπιτό μου. "Υστερα μοῦ κρύωνε τὴν καρδιά κι' ἕνας λόγος πού εἶχ' ἀκούσει ἀπὸ κάποιον σπουδαγμένο: «Μὴ ξανακυρίσεις ἤλεγε στὸν τόπο ἀπ' ὅπου λείπεις χρόνια.» Εἶναι ἀλήθεια πού δὲ μπορῶ καλὰ - καλὰ νὰ καταλάβω γιὰ ποιὸ λόγο, μὰ γιὰ νὰ τῶλεγε αὐτὸς, κάτι ἤξερε, ἦταν σοφὸς ἄνθρωπος

ἐκεῖνος !. "Ἄν καὶ λείπω ὅμως ἀπ' ἐκεῖ κάπου πενήντα τόσα χρόνια, ἀληθινὰ μιὰ ζωὴ ἀκέρια, ποτὲ δὲν ἔπαψα νὰ τὸ συλλογιῶμαι. Τὸ πιστεύεις, κύρ Συμβολαιογράφε μου, (δὲ μοῦ χαρίζεις τ' ὄνομά σου; ... "Ἄ ! Σωκράτης... Νὰ ζήσεις ..) τὸ πιστεύεις τὸ λοιπόν, κύρ Σωκράτη μου, ὅτι τῶβλεπα ἀπὸ κάποτε - κάποτε στὸν ὕπνο μου καὶ τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα ἔκανα σὰ μικρὸ παιδί; .. Μὰ νὰ σοῦ πῶ τώρα, μὲ τὴν ἀρρώστεια μου τί μοῦ συμβαίνει! Εἶναι νὰ σιασιτίζει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Κάθε βράδυ ἐκεῖ πέρα βρίσκομουν, παιδί μου! Τόσο πρὸς μοῦ ἔρχονταν καλὰ καὶ τὸ συλλογίζομουν πλὴν καὶ στὸ ξύπνιο μου ... "Ἐβλεπα, νὰ ποῦμε, μὲ ἀνοιχτὰ τὰ μάτια, πότε μιὰ ἀνοιξιὰτικὴ μέρα, χαρὰ θεοῦ, μὲ καταπράσινον τὸν κηπάκο μας καὶ τὴ μυγδαλιά του ντυμένη σὰ νυφούλα, πότε μιὰ χειμωνιάτικη μ' ἐκεῖνες τὶς γλυκὲς λιακάδες, πρὸ γῆς καὶ ζᾶ κι' ἀνθρώποι ξεμουδιάζουν καὶ ζωντανεύουν, πότε ἓνα χιόνι ἀμόλευτο νὰ τάχει καταχωνιασμένα ὅλα κι' ἀπὸ τὰ τζάκια τῶν σπιτιῶν νὰ ξεπετιέται πρὸς τὸν οὐρανὸ ἀδιάκοπα ὁ καπνός, πότε τ' ἀμπελάκια στὸν Προσῆλιο μὲ τοῦς πυκνοῦς τοὺς φρίχτες ἀπὸ βατσουνὲς φορτωμένες μὲ μαῦρα βατσουνόμουρα, πότε τὸ μῦλο μὲ τὸ σὰν ποτάμι εὐλάκι του καὶ τὶς φουντωμένες σοκιές, πότε τὰ καταπράσινα χωράφια μὲ τὰ θεριωμένα καλαμπόκια, πότε τὸ ἐκκλησάκι τῆς 'Αγία-Παρασκευῆς χαμένο ἀνάμεσα στὶς θεόρατες βελανιδιές, πότε ... μὰ γιατί κάθομαι τώρα καὶ σὲ ζαλίζω!.. Τοῦτο μονάχα σοῦ λέγω πὼς ἀκόμα καὶ τὸ παραμικρότερο νὰ θυμόμουν. ἓνα βράχο, νὰ ποῦμε, ἐκεῖ κατὰ τὸ ἄλῶνι ποῦ παίζαμε μικροί, κάποιον μοναχικὸ δέντρο κάπου στὸ δρόμο γιὰ τὸν 'Αἰλιά, μιὰ γουβίτσα μὲ μιὰ σταλιά νερὸ ποῦ ἀνάβλυζε σὲ κάποιον χέρσο, τὸ παραθύρι τοῦ καλυβόσπιτού μου ποῦ στὴ χαμηλὴ ποδιά του ἀκουμποῦσα τὸ βιβλίον μου ἢ τὸ τετράδιόν μου κι' ἔγραφα, κάποια ἀγριογκορτσιὰ —

ἀκοῦς τὴν ἀγριοκορτσιά; — ποῦ ἀγνάντευα ἀπ' ἐκεῖ μέσα, στὸ φρύδι τῆς ἀντικρυνῆς ραχούλας, αὐτὰ καὶ κάτι τέτοια ἄλλα **χαμένα** πράγματα, εἶχαν τὴ δύναμη ν' ἀποτραβοῦν τὸ μυαλό μου ἀπὸ τοὺς πόνους τῆς ἀρρώστειας, καὶ νὰ μὲ λαρώνουν. "Ἐνα μυστήριο πρᾶγμα, παιδί μου!... μυστήριο!... Σὲ κάποιον ποῦ τὸ μολόησα αὐτό, θέλησε νὰ τὸ ξηγήσει καὶ μοῦ εἶπε: «Τῶχομε στὸ γαῖμα μας ἐμεῖς οἱ Ἑπειῶτες αὐτό· εἶναι πατρογονικὴ μας ἁμαρτία...» Μπα! δὲ βαρυέσαι!... Ξέρεις τί λέω ἐγώ; Γεράματα, ξαναμωράματα!... Αὐτὸ ἔχω πάθει... Βέβαια αὐτὸ θὰ εἶναι γιατί νὰ μὴ εἶχα ἰδεῖ ἐπὶ τέλος κόσμο, ἢ νάτανε κανένα περίφημο αὐτὸ τὸ χωριό, κύρ Σωκράτη μου, κάπως θὰ πήγαινε καὶ θάρχονταν, μὰ καὶ τὰ μάτια μου εἶχαν ἰδεῖ κι' εἶχαν ἰδεῖ, κι' ἐκεῖνο ἓνα φτωχούλικο καὶ κακομοιριασμένο εἶναι... Γι' αὐτὸ, καὶ ἐπειδὴ εἶναι καὶ τέτοιο, τῶχα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ χρόνια στὸ νοῦ μου καὶ νάκανα γι' αὐτό, ἂν ἐβοηθοῦσε. Μὰ τόσο τὸ θέλησε ἡ Τύχη! Οὔτε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μου δὲ μπόρεσα νὰ σιάξω... "Ἐ! τί νὰ γένει!... Δόξα νάχει ὁ Μεγαλοδύναμος! Προσκυνῶ τ' ὄνομά Του, ποῦ δὲ μὲ ἄφηκε νὰ ντροπιαστῶ. "Ἐζησα ὡς τὰ τώρα μὲ τὸ πρόσωπο ἀνοιχτό.

Στὴν ἀρρώστεια μου, λοιπὸν, ἐκεῖ ποῦ συλλογίζουμον τὸ τί λογάριαζα ἄλλους καιρούς, νὰ κάμω, εἶπα: Ἐφοῦ ἦρθαν ποῦ ἦρθανε, Βασίλη, ἔτσι τὰ πράγματα καὶ δὲ μπόρεσες πολλά, κάμε τοῦλάχιστο κι' ὀλίγα. Ἐκεῖ πέρα θὰ τοὺς εἶναι κι' αὐτὰ χρήσιμα. Κι' ἀπὸ τότες ἐπῆρα τὴν ἀπόφαση ν' ἀφήσω τοῦλάχιστο τὰ πουλιά μου στὸ χωριό... Νὰ μπορούσαν νὰ φιάσουν ἐκεῖ ἓνα γεφυράκι, γιὰ νὰ μὴ πνίγεται ὁ κόσμος, ὅταν πάνει τὸ χειμῶνα στὰ χωράφια του... Τί ἄλλο μπορούσε νὰ γένονταν μὲ τόσους ὀλίγους παράδες;... Τώρα δὲν ξέρω ἂν θὰ φτάσουν κιόλας γι' αὐτὸν τὸ σκοπό... Μπορεῖ ὅμως ἂν ὁ — πῶς τὸν εἶπες; — τῆς διαθήκης, θελή-

σει νὰ φροντίσει νὰ βρεῖ κάναν καλὸ μουστερῆ γιὰ τὰ πουλιά. κάτι νὰ γένει. . . . Τὶ νὰ τοὺς κάμω; " Ἄς προσπαθήσουν ὀλίγο κι' ἐκεῖ οἱ ἐκεῖ στοῦ χωριό... " Ἄς βάλουν κάτι κι' αὐτοί, ἄς κόψουν μοναχοί τους τὰ ξύλα — μπόγλικά τάχομε — ἐγὼ μιὰ φορά ἔκαμα ὅ,τι δύνομουν... Φτάνει τώρα νὰ θελήσει κι' ὁ... αὐτὸς τῆς διαθήκης.

Ἦταν φανερὴ ἡ ἀνησυχία του, γιὰ τοῦτο καὶ τοῦ εἶπα:

— Θὰ ζήσεις πολλὰ ἀκόμα χρόνια, μπάρομπα-Βασίλη· μὰ ἂν, ὁ μὴ γένοιτο... , δὰ φροντίσω νὰ γένει ἡ παραγγελία σου κατὰ πῶς τὰ θέλεις.

Συγκινημένος μου ἀπάντησε:

— Σ' εὐχαριστῶ πολὺ, παιδί μου... " Ἀχ ποῦ νὰ τῶξερα, τόσον καιρὸ πού ἐκαθόμουνα κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρά σου πῶς εἶμαστε πατριῶτες... Καὶ — ἄμαρτία ξομολογημένη — καὶ σήμερα ἀκόμα πού ἦρδα, ἔρχομουν μὲ κρῦα καρδιά. Ποιὸς τὸ ξέρει, συλλογίζομουν δὰ μπορέσει τάχα νὰ μὲ καταλάβει, ἢ δ' ἀναγελάσει μὲ τ' ἐμένα;.. Αὐτοὶ οἱ ξένοι δύσκολα μᾶς νοιώθουν.

Μου εἶχε κινηθεῖ ἡ συμπάθεια γιὰ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν παπαγάλο, κι' ὅλον τὸν καιρὸ πού κρατοῦσε ἡ ἀρρώστεια του, ἔστειλα, γιὰ νὰ πληροφορηθῶ πῶς τὰ πάει.

" Ὅλο κι' ἐχειροτέρευε

Κι' ὅταν ἀπέθανε ἔστειλαν καὶ μὲ εἰδοποίησαν.

Καθὼς μου εἶπαν ἀργότερα, ἦταν ἡ τελευταία του καὶ ἐπίμονη παραγγελία.

Κατάλαβα τὴν ἀνησυχία του. " Ἦθελε ν' ἀσφαλίσαι τὸ μικρὸ του θησαυρὸ, γιὰ νὰ φθάσει ἀνέγγιχτος ἐκεῖ, γιὰ ὅπου προωρίζονταν.

Βρήκα μόνος μου τὸν ἐκτελεστή τῆς διαθήκης, ἐφρόντισα γιὰ τὰ νόμιμα, βοήθησα κι' ἐγὼ ὅσο μπόρεσα, καὶ σ' ὀλίγες ἡμέρες ἢ ρομβία, παραδομένη σὲ καλὰ χέρια, σκορποῦσε καὶ πάλι τὸ χαρούμενο σκοπὸ τῆς κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρά μου, θυμίζοντάς μου τὸν καϋμένον τὸν μπάρμπα-Βασίλη.

* *
*

“Ὅταν ἔφθασε στὸ χωριὸ τοῦ ἡ εἶδηση τῆς κληρονομίας του, ὅλοι ξαφνίστησαν.

Τ' ὄνομά του, μονάχα οἱ γερόντοι θυμόντανε, μὰ κι' αὐτοὶ τὸν ἐνόμιζαν ἀπὸ χρόνια πλιά πεθαμένον. Οἱ ἄλλοι τῶχανε μόνο ἀκουστά, κι' ὁ ὑπόλοιπος κόσμος, οὔτε τῶξερε, οὔτε τῶχε ἀκούσει ποτέ. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ μέρδεψαν μὲ τὸν παπαγάλο, κι' ἄλλοι τὸν ἐνόμιζαν γιὰ κανέναν παπα (σὰν ποῦ λέμε Παπαλάμπρο Παπαπάνο), κι' ἄλλοι τὸ πῆραν γιὰ παρανόμι τοῦ Βασίλη.

Κι' αὐτὸ δέ, ἀκόμα περισσότερο, γιατί στάθηκε πολὺ δύσκολο νὰ πιστέψουν — μὲ ὅσα ποῦ εἶπε ὁ δάσκαλος —, ὅτι ὑπάρχει πουλί ποῦ νὰ κουβεντιάξει σὰν ἄνθρωπος, καὶ δὲν μπορούσαν νὰ καταλάβουν πῶς λέει τίς τύχες τῶν ἀνθρώπων.

Γι' αὐτὸ κι' ἀκουγε κανένας;

— Τὸ μάθετε; θὰ γένει τὸ γιοφύρι στὸ Βαθύρεμα· ἔρθαν οἱ παράδες τοῦ παπαγάλου.

Κι' ἀλήθεια τὰ χρήματα ἐπήγανε στὸ χωριὸ καὶ τὸ γεφύρι γίνηκε. Μὰ εἶχε βαφτιστεῖ πλιά «γιοφύρι τοῦ παπαγάλου».

Ὡς καὶ σ' αὐτὸ ὁ καϋμένος ὁ μπάρμπα-Βασίλης ἐστάθηκε ἄτυχος! Μὰ ἡ ψυχὴ του — εἶμαι βέβαιος — θ' ἀναγάλλιασε κι' ἔτσι, γιατί ἦταν ἀπλῆ, ἐπραγματοποιήθηκε ὁ πόθος τῆς, καὶ ἀγαποῦσε τόσο τὰ πουλιά.

ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΛΥΤΡΩΜΟ

«Χριστέ μου καὶ Παρθένα μου.
παρηγοριά σ' ὅσους πονοῦνε·
καὶ σὰν ξανάρθ' ἡ γαλανόλευκη
τ' ἀγκάθια ρόδα θὰ γενοῦνε.»

Πολέμης

Οἱ δύο γυναῖκες ἀκουμπισμένες στὶς «ποδιές» τῶν
μικρῶν καὶ χαμηλῶν παραθυριῶν βυθίζουσι μὲ ἀγωνία τὴ
ματιὰ τους πέρα, κατὰ τὰ βουνά, ἀπ' ὅπου ἀκούονταν
σήμερον πολὺ καθαρά, πυκνὲς κανονιές.

Τὸ σπίτι τους, πού γιὰ μοναδικὸ στόλισμα ἔχει κα-
λοπελεκημένα τὰ ἀπὸ μαύρη πέτρα ἀγκωνάρια του κι' ἀ-
πάνω σὲ κάθε παράθυρο ἀπὸ μιὰ μονοκόμματη βαρεῖο
πλάκα κομμένη δοξαρωτά, μὲ σκαλισμένα ἄλλοῦ ἓνα σταυ-
ρό, ἄλλοῦ κάτι σὰν πουλί, ποῦ κάτι σὰ σταφύλι καὶ
διπλ' ἀπὸ τὴ μεγάλη θολωτὴ πόρτα μὲ τοὺς χοντροὺς ρε-
ζέδες, τὰ δρένια σανίδια καὶ τὶς βαρεῖες ἀμπάρες, μιὰν ἄ-
σπρη τετράγωνη μὲ τὸ Δικέφαλο Ἄητὸ—πανάρχαιο στο-
λίδι τοῦ τόπου καὶ κάτι **σὰ φυλαχτό** του,—χάνεται ἀνά-
μεσα στὰ γυμνά κλαριά τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ κήπου, πού

φαντάζουν τὰ σκέλεθρα.

Ἐκ μὲς ἀπὸ τὶς σιδεριῆς τῶν μικρῶν παραθυριῶν τ' ἀχνὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν φαίνονται, καθὼς πέφτει στὸ τζάμι καὶ τὸ μουχρὸ φῶς τῆς συννεφιασμένης μέρας, σὰ φυλακισμένων.

Τὰ στόματά τους εἶναι σφιγμένα, μὰ μόλα ταῦτα καὶ τῶν δυονῶν τὸ μυαλό ἢ ἴδια σκέψη τὸ κατέχει καὶ γι' αὐτό, χωρὶς νὰ νοιάθουν τὴν ἀνάγκη νὰ μιλήσουν, συνεννοοῦνται μεταξύ τους περίφημα.

Τὸ σπίτι τους, καθὼς εἶναι μοναχικὸ καὶ παρήμερο, φαίνεται ὅπως καὶ ἔλα τὸ ἄλλα σὰν ἔρημο.

Φωνὴ δὲν ἀκούεται· οὔτε καὶ καπνὸς βγαίνει ἀπὸ πουθενά. Ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος ἔχει κυριέψει τὶς λιγοστὲς ψυχὲς ποὺ ἔχουν ἀπομείνει ἐκεῖ πέρα, καὶ ἔχει νεκρώσει κάθε ἐκδήλωση ζωῆς.

Οἱ γυναῖκες ἐκεῖνες ἔννοιωθαν πάντα σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ τὸν ἑαυτὸ τους σὰν ἔρημο (ἢ γοιὰ ἦταν ξένη στὸν τόπο, γιατί εἶχε ἔρθει ἐκεῖ γυφὴ ἀπὸ κάποιο χωριὸ τῆς Χειμάρρας, ἢ νιώτερον δὲν εἶχε συγγενεῖς ἀπὸ τὸν πατέρα της, καὶ ἀνύπαντρον, καθὼς εἶχε ἀπομείνει, δὲν εἶχε ἀποχτήσει οὔτε δικό της συγγενολογί), μὰ σήμερον τὸν ἔννοιωθαν ἔρημότερον.

Οἱ κανονιῆς, ὅσο περνᾷ ἡ ὥρα, πυκνώνουν πιὸ πολὺ καὶ ἀκούονται πλιὸ καθαρά.

— Θέ μου, φύλαγε τοὺς δικούς μας! λένε κάθε τόσον οἱ γυναῖκες καὶ κάνουν τὸ σταυρὸ τους, κυττάζοντας πρὸς τὸ κόνισμα, ποὺ τῶχαν πάρει ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι καὶ τῶχανε βάλει μὲ μιὰ πρόχειρον καντήλα σὲ μιὰ καμάρα, γιὰ νὰ τῶχουν κοντά τους, γιὰ παρηγοριὰ καὶ βοήθεια.

Ἔτσι, σ' αὐτὴ τὴ θέση ἔμειναν πολλὲς ὥρες, ὅσο ποὺ ἡ νύχτα ἔκρουσε ἀπὸ τὰ μάτια τους τὸ μικρὸ κάμπο μὲ τὰ σκόρπια λιγοστὰ δέντρα του, ἄλλα γυμνὰ καὶ ἄλλα σκεπασμένα μὲ ἀριὰ καστανὰ φύλλα. Τότε μόνο ἀποφάσισαν νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ πᾶνε ν' ἀνάψουν φωτιά, γιὰ νὰ ζεστάνουν τὰ ξυλιασμένα ἀπὸ τὸ κρύο, κορμιά τους.

Ἡ νύχτα δὲ θὰ τὶς πρόδινε, γιατί ὁ καπνὸς δὲ θὰ

φαίνονταν. Ἀφοῦ κρέμασαν λοιπὸν μπροστὰ ἀπὸ τὸ μοναδικὸ παράθυρο τοῦ «χειμωνιάτικου», ποῦχε πάντα κλειστὰ τὰ κανάτια του, ἓνα βαρὺ στρωσίδι, γιὰ νὰ μὴ περάσει ἔξω, ἀπὸ καμμιά χαραμάδα, φῶς, ἀναψαν κατόπι τὸ ξερὸ κλαδὶ ποὺ ἦταν βαλμένο στὴν ἀγουνίστρα, ἔτοιμο γιὰ φωτιά. Ἡ φλόγα ποὺ ξεπήδησε ἀπ' ἐκεῖ πλημμύρισε μὲ χαρωπὸ φῶς τ' ὀλοσκότεινο καὶ κρύο δωμάτιο μὲ τὸ χωματένιο πάτωμα, κι' ἔχυσε κάτι σὰν παρηγοριὰ κι' ἐλπίδα στὶς δυὸ ἐκεῖνες ψυχές.

Σύρε τώρα μέσα εἶπε ἡ γοιὰ στὴν κόρη της, (κοπέλλα της ἦταν ἡ ἄλλη γυναῖκα) καὶ φέρε τὸ κόνισμα ἐδῶ· δὲ μὸν ἔρχεται καλὰ ν' ἀπομείνωμε μοναχές.

Καὶ σὰν ἐγίνηκε κι' αὐτό, οἱ γυναῖκες κάθησαν στὰ μπάσια ποὺ τριγύριζαν τὴ γωνία κι' ἡ γοιὰ ἀπλωσε διακριτικὰ τὰ παγωμένα πόδια της στὴν πύρια τῆς φωτιᾶς, ποὺ ἔγαιγε τώρα δυνατὰ, κόβοντας θρόακα.

Ὄταν ξεμούδιασαν λίγο, ἐννοίωσαν μαζὺ μὲ τὸ κορμί τους καὶ τὴν πείνα καὶ, σὰ νὰ εἶχαν συνεννοηθεῖ, σηκώθηκε ἡ Εὐγενὴ (ἔτσι τὴ λέγανε τὴν κοπέλλα) πῆγε στὸ ψωμοκοῦτι, ἔκοψε ἓνα κομμάτι ψωμί, τῶβαλε στὸ σινόπλο γιόμισε μιὰ κουποπούλα ὄρλια ἀπὸ τὸ κατσιούπι ποὺ ἦταν ξαπλωμένο ἐκεῖ σὲ κάποια γωνιά, καὶ τάφερε κοντὰ στὸ τζάκι. Ἐκοψε κατόπι τὸ ψωμί φέτες, τὶς ἀράδιασε ὀρθὲς δίπλα στὴ φωτιά κι' ἐπερίμενε. Ὄταν ροδοκοκκίνησαν, ἔβαλε ἡ γοιὰ ἀνάμεσά τους ἓνα χαμηλὸ σκαμνάκι, ἀπόθεσε ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ σινί, ἔκαμαν καὶ οἱ δυὸ τὸ σταυρό τους, κι' ἄρχισαν νὰ τρῶνε, βουτῶντας τὶς χαψιές τους στὴν ὄρλια.

Ὄταν ἐτελείωσαν, ἡ Εὐγενὴ σήκωσε τὸ πρόχειρο αὐτὸ τραπέζι, σκούπισε με τὴ σκουποπούλα ποὺ βρῖσκονταν πάντα ἐκεῖ δίπλα στὸ τζάκι τὰ λιγοστὰ τρίμματα τοῦ ψωμοῦ ποὺ εἶχαν πέσει, καὶ τὶς σκόρπιες στάχτες, κι' ἀπλωσε μὲ τὴν τσιπίδα τὰ κάρβουνα.

Οἱ φλέγες εἶχαν λιγοστέψει πλιὰ καὶ ἡ φωτιά καίει σιγανὰ.

Στὸ βάθος τοῦ δωματίου ξαπλώνεται σκοτάδι, ἐνῶ

τὸ μεγάλο καὶ βαθὺ τζάκι φαντάζει σὰν καμίνι.

Οἱ γυναῖκες μαυροφορεμένες καὶ μὲ τὸ μαῦρο μαν-
τῆλι στὸ κεφάλι, φαίνονται ἀπὸ μακρὸνὰ σὰν ἴσκιοι, μέσα
σ' ἐκεῖνο τὸ μισοσκόταδο.

Ἡ φωτιὰ πού πύρωσε, τὸ πρόσωπό τους κι' ἀπάλω-
νε τὸ κορμί τους, ἔλυσε καὶ τὶς γλῶσσες τους.

— Θέ μου, φύλαγέ τους εἶπε καὶ πάλι ἡ γριά, ἀκού-
οντας στὴ σιγὴ τῆς νύχτας καθαρώτερα τὶς κανονιές.

— Θὰ νικήσουν, θὰ νικήσουν! μάνα, εἶπε μὲ πεποί-
θησις ἡ Εὐγενή. Καὶ θὰ τοὺς ἰδοῦμε, ὅπως ἐδῶ κι' εἴκο-
σι ἐφτά χρόνια, καὶ θὰ τοὺς χαροῦμε καὶ θὰ τοὺς καμα-
ρώσωμε, ὅπως καὶ τότες. Καὶ θὰ σκάσουν ἀπὸ τὸ κα-
κό του, καμπόσοι - καμπόσοι, ἐδῶ σὲ τοῦτο τὸ μαυροχῶρι,
ποῦμᾶς ἔρριξε ἡ Μοῖρά μας. "Ολοὶ ἐκεῖνοι πού μᾶς ἐ-
ψησαν τὸ ψάρι στ' ἀχείλια τόσα χρόνια τόσα... "Αχ, μά-
να, ἄς τὴν ἰδῶ αὐτὴν τὴ μέρα κι' ἄς πεθάνω...

— Θὰ τὴν ἰδοῦμε, κοπέλλα μου' ἔρθε κιόλας' εἶπ' ἐ-
κείνη, μὲ τὴν ἴδια τώρα κι' αὐτὴ πεποίθησις.

— Καὶ ξέρεις τὶ συλλογιῶμαι. μάνα;... Κουταμάρες
ἀλήθεια...

— Σὰν τί!

— ... "Ἄν τῶφερνε ἡ τύχη καὶ ξαναγλέπαμε καὶ
τὸν... Ἄγγελῆ...

— Μπα, κοπέλλα μου' πῶς σοῦ πέρασε αὐτὸ ἀπὸ τὸ
μυαλό... .

— Ποιὸς τὸ ξέρει, μάνα! Αὐτὸς ἦταν τότες λοχίας.
θὰ γένηκε κατόπι ἀξιωματικός, καὶ τοὺς ἀξιωματικούς τοὺς
πέρνουν στὸ στρατὸ καὶ σὲ μεγάλη ἡλικία...

— Δὲ λέω αὐτό, μὰ ποιὸς τὸ ξέρει, ἂν ζιάει' κι' ὕ-
στερα πῶς θὰ τύχει νὰ περάσει καὶ πάλε ἀπ' ἐδῶ... Μὰ
κι' ἂν ἐγένονταν κι' αὐτό, ποῦ θὰ τὸν ἰδοῦμ' ἐμεῖς;...
Σάμα θὰ μᾶς θυμηθεῖ, γιὰ νάρθει νὰ μᾶς βρεῖ;... .

— Αὐτὸ μὴ τὸ λές, μάνα! Ἦταν τόσο καλός...

— Δὲ λέω ὄχι! Καλὸς καὶ χουσὸς ἦταν, μὰ πέρασαν
τόσα χρόνια ἀπὸ τότες' μιὰ ζωὴ ἀκέρια... Ποιὸς θὰ θυ-
μηθεῖ... μιὰ γριά!

Ἦθελε νάλεγε **δυό**, ἐννοῶντας καὶ τὴν κόρη της, ἀλλὰ κρατήθηκε κι' ἀναστέναξε μόνο. Μὰ ἡ Εὐγενὴ κατάλαβε τὶ ἐσήμαινε ἐκεῖνος ὁ ἀναστεναγμὸς κι' ἔσκυψε τὸ κεφάλι.

Ἀλήθεια· γοιὰ ἦταν τώρα ἡ Εὐγενὴ μπροστὰ στὴ ροδοκόκκινη, τὴ γιομάτη ζωὴ καὶ νιάτα κοπέλλα τῶν δεκοχτῶ χρονῶν, ποῦ περπατοῦσε κι' ἔβγαιναν σπίνθες, ποῦ γέλαε καὶ λαμποκοποῦσε ὁ τόπος, ποῦ ἂν ἀκουμποῦσες τὸ δάκτυλό σου στὸ μάγουλό της θαρροῦσες πῶς θὰ πεταχτεῖ ἀπ' ἐκεῖ τὸ αἷμα βρούση, ποῦ ἂν τὴν ἐκύτταζες κατάματα, κόρωνες.

Τὶ εἶναι τώρα ; Κάτι σὰν ἐρείπιο. Ὅλα της ἔχουν ἀλλάξει. Μόνο τὴν καρδιά της νοιώθει πάντα τὴν ἴδια. Κάλιο νὰ μὴ τὴν ἔβλεπε ὁ Ἄγγελος ἔτσι κατὰ πῶς ἦταν τώρα, γιατί θὰ τούφερνε συμπόνια γιὰ τὸ κατάντημά της ἀντὶς τοῦ πόθου ποῦ τοῦ ἀναβε ἄλλοτες.

Λύπη ἀμολόγητη πλημμύρισε τώρα τὴν ψυχὴ της, κατεβάζει τὸ κεφάλι, κυττάει ἀφηρημένα τὴν φωτιὰ κι' ὁ νοῦς της πετάει σ' ἐκεῖνα τὰ εὐτυχισμένα χρόνια . . .

Εἶχαν πέσει τὰ Γιάννινα καὶ ὁ στρατὸς μας νικητὴς καὶ δοξασμένος προχωροῦσε, ὅλο προχωροῦσε.

Ἐνας λόγος ἔφθασε εἰς τὸ μακρονὸ κι' ἀπόμερο χωριό τους καὶ οἱ ἄνδρες μο'ράστηκαν στὰ σπίτια του, λίγα Χριστιανικὰ ἀνάμεσα σὲ Τούρκικα.

Στὸ δικό τους τούφερε ἡ τύχη νὰ πάει νὰ καθήσει ὁ Ἄγγελος, δεκανέας τότε. Ἐνα γλυκομίλητο παιδί, εὐγενικὸ καὶ ντροπαλὸ σὰν κορίτσι.

Ἡ μάνα ποῦ τὴν εἶχε συνεπάρει ὁ ἐνθουσιασμὸς ἀπὸ τὴ λευτεριά ποῦ εἶδε ὁ τόπος κι' ἀπὸ τὰ ἥρωϊκὰ κατωρθώματα τοῦ στρατοῦ, ποῦ τῆς διηγούντανε ὁ Ἄγγελῆς, τὸν ἐπῆρε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή μὲ πολὺ καλὸ μάτι καὶ, ἀψηφῶντας τὴν κακογλωσσιὰ τοῦ κόσμου, τὸν ἐθεώρησε σὰν ἄνθρωπο δικό της καὶ τοῦ φέρονταν σὰν παιδί της.

Τὸ ἴδιο καὶ ἡ Εὐγενὴ. Ἀντίθετα πρὸς τὶς συνήθειες τοῦ τόπου, δὲν ἔπερνε καμμιά ἀπὸ τὶς προφυλάξεις ἐκεῖνες ποῦ συνειθίζονται σ' αὐτὰ τὰ μέρη. Τὸν θεωροῦσε — δὲν ἤξερε κι' αὐτὴ τὸ γιατί — σὰν ἀδελφὸ, κι' οὔτε κι' ἐ-

πῆγε τὸ μυαλό της σὲ πονηρὴ σκέψη, οὐτ' ἔβαλε ποτὲ κανένα σκοπό.

Μὰ κι' ἐκεῖνος φάνηκε πάντα ἀντ' ἑξίος τῆς ἐμπιστοσύνης τους. Φέρονταν σ' αὐτὲς σὰ σὲ μάνα καὶ ἀδελφή

Οἱ κακὲς ὅμως γλῶσσες φαγώθηκαν.

Μὰ ἡ ἀλήθεια ἦταν πῶς ἐζήλευαν ὅλοι, γιατί' ὅλοι παραδέχονταν πῶς ὁ δεκανίας ἦταν «καλὸ παιδί». Μονάχα δὲ ἡ σκέψη ὅτι αὐτὴ ἡ τύχη δὲ θὰ βαστοῦσε πολὺ, τοὺς . . . , παρηγοροῦσε.

Κι' ἔτσι καὶ γίνηκε.

Κάποιο βραδάκι τοῦ καλοκαιριοῦ, ὁ Ἅγγελος τοὺς πῆγε τὴ λυπητερὴ εἶδηση· ὅτι δηλαδή ὁ λόγος τοὺς ἔφευγε σὲ λίγες μέρες.

Κι' ἀκούστηκε αὐτό, σὰν κάτι ἀνέλπιστο. Γιατί εἶχαν νομίσει ὅτι αὐτὴ ἡ κατάσταση θὰ κρατοῦσε γιὰ πάντα, καὶ ὁ καθένας τοὺς ἀπόφευγε νὰ σκεφτεῖ τὸ χωρισμό, σὰν κάτι ἀδύνατο.

Τὴν παραμονὴ τῆς ἡμέρας ποῦ θὰ φευγε, φορῶντας ὁ Ἅγγελος τὰ καινούρια του γαλόνια — εἶχε προβιβαστεῖ σὲ λοχία — ἤρθε μοναχὴ τὴν Εὐγενία στὸν κῆπο, γιατί' ἡ μητέρα της εἶχε πᾶσι στὸ ἀμπέλι «γιὰ κλαρί».

Τῆς μίλησε γιὰ τὸ χωρισμό τους μὲ τέτια λόγια ποὺ αὐτὴ δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθεῖ, ἀλλὰ ξέσπασε σὲ σιγανὸ κλάμα. Κι' ἐδάκρυσε κι' ἐκεῖνος ἀπ' αὐτό. Κάποια ὥρα τῆς εἶπε με σταθερὴ φωνή. «Δὲ θὰ σοῦ δώσω ὑποσχέσεις, Εὐγενούλα, οὔτε θὰ σοῦ κάμω ὅρκους· ἂν τὸ θελήσει ὁ Θεός, ἴσως καὶ κάμω ὅ,τι μοῦ λέει ἡ καρδιά μου καὶ σοῦ ἀξίζει. . . Ἄς χωριστοῦμε τώρα ἀδερφικὰ καὶ ἀγνά, ὅπως ἐζήσαμε τὸν ἀλησμόνητον αὐτὸν καιρό». Καὶ τὴν ἔσυρε ἔλαφρὰ στὸ στήθος του καὶ τῆς ἀπίθωσε στὸ μέτωπο τὸ πρῶτο φιλί. Φωτιὰ χύθηκε στὸ πρόσωπο τῆς Εὐγενῆς καὶ πυριοκοκκίνησε. Τὴν ἔπνιξε πάλι τὸ παράπονο καὶ δὲν ἔβγαλε ἄχνα.

Τὴν ἄλλη μέρα ὅλα, καὶ στὸ σπίτι καὶ στὸ χωριὸ τῆς φαινότανε μαῦρα καὶ σκοτεινά. Ἐκλαιγε ἡ δυστυχησμένη κρυφὰ κι' ἀνάκρυφα καὶ τίποια δὲν μποροῦσε νὰ τὴν πα-

ρηγορήσει.

Τότες ἀνοίξανε τὰ μάτια καὶ τῆς δόλιας τῆς μάνας της, γιὰ τὸ κακὸ πὺ ἀθέλητά της εἶχε κάμει στὴν κοπέλλα της. Βοῆκε ὅμως τῇ δύναμη νὰ τῆς πεῖ κάποια ὥρα:

«— Μὴ κάνεις ἔτσι, Εὐγενούλα! Εἶναι ἀνάγκη νὰ φαίνεσαι στὸν κόσμον ὅσο μπορεῖς περισσότερο καὶ πρὸ πάντων ἀδιάφορη. Πρέπει νὰ τοῦ κλειστοῦν τὰ στόματα».

Δὲν εἶχε τέτοιο κουράγιο ἡ Εὐγενή, μὰ τὶ νάκανε. Καταλάβαινε καλὰ ὅτι ἀλλοιῶς ἢ κακογλωσσιὰ, θάπερνε καὶ θάδινε.

Γι' αὐτὸ κάποια ὥρα πῆρε τὰ φλασκιά κι' ἐτροάβηξε γιὰ τὴ βρούση.

Σὰν εἶδε ὅμως ἀπὸ μακρυνὰ ὅτι βρισκόνταν ἐκεῖ δυὸ - τρεῖς συντροφισσές της, θέλησε νὰ γυρίσει πάλι στὸ σπίτι γιὰ νὰ μὴ τις ἀντικρούσει, γιὰτὶ ἐγνοιωθε ὅτι δὲ θὰ μπορούσε νὰ κρυφτεῖ, μὰ στὸ τέλος ἀνάγκασε τὸν ἑαυτὸ της κι' ἐπροχώρησε.

Εὐτυχῶς ποὺ ἐκεῖνες ἔφυγαν στὸ ἀναμεταξὺ χωρὶς νὰ συναντηθοῦν καὶ στὸ δρόμο, μὰ μόλα ταῦτα δὲν τὴ γλύτωσε ὡς τὸ τέλος τῇ σύγχυσι. Γιατὶ ἐκεῖν' ἡ «φαρμακομύτα» ἡ Κουρσο - Κάτσιω τὴν εἶδε ἀπὸ τὸ σπίτι της, βγήσε στὴ λιθαρένια σκάλα της καὶ τῆς ἐφώνησε:

Τὶ γίνεστε, μωρ' Εὐγενή; Ἰῆστε καλὰ σήμερα; Ἐκαμε πῶς δὲν ἐκατάλαβε ἡ Εὐγενία σὰν τὶ ἤθελε νὰ πεῖ μὲ αὐτὸ «ἡ σημειωμένη» καὶ τῆς ἀπάντησε ἀδιάφορα, μὰ τῆς ἐφάνηκε πῶς ἐκείνη ἀναγέλασε ἀπὸ πίσω της. Τὸ πῶς ἐπῆγε καὶ πῶς ἐγύρισε ἀπὸ τὴ βρούση ἐκεῖνο τὸ πρωῖ ἡ Εὐγενή, δὲ μπόρεσε νὰ καταλάβει οὔτε τότε οὔτε κι' ἀργότερα.

Προσπάθησε νὰ δείξει καὶ κατόπι τὴν ἀδιάφορη, μὰ ποιὸ τὸ ὄφελος! Τῆς εἶχε κολλήσει πλιά ἢ ρετσινιά, Κι' ὅταν ὕστερ' ἀπὸ κάμποσον καιρὸ ἔπεσε ἀρρωστη ἀπὸ θέρμες καὶ τὶ δὲν εἶπαν γιὰ τὴν ἀρρώστεια αὐτή!

Καὶ εἶχαν πιάσει περισσότερο αὐτὰ τὰ λόγια, γιὰτ' εἶχε ἔρθει στὸ χωριὸ κι' ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸν Ἄγγελο, μαζὺ μὲ τὴ φωτογραφία του. Εὐγενικὰ λόγια γιὰ τὶς πε-

ριοποιήσεις πού τοῦ εἶχαν κάμει ἔγραφε τὸ παιδί, μὰ ἴσια-ἴσια αὐτὸ ἦταν γιὰ τοὺς μοχθηροὺς ἢ ἀπόδειξη. . .

Κι' ἔτσι ἡ δυστυχησμένη ἢ Εὐγενὴ εἶχε καταδικαστεῖ ὀριστικά. Κανένας πλιὰ δὲ θὰ τὴ ζύγωνε γιὰ γυναῖκα. Πίσω τῆς τὴ λέγαν: «Γσ α ο ὄ σ ε ν α». Τῆς τῶχε βγάλει αὐτὸ τὸ παρανόμι κάποια βρωμο-Τουρκάλα, κι' ἐκόλλησε.

Μαῦρες μέρες περνοῦσαν μάνα καὶ κόρη καὶ μόνο ἡ χαρὰ τῆς λευτεριάς, πού τὴ θεωροῦσαν **δική τους**, ἡ περηφάνεια γιὰ τὰ κατορθώματα τῶν «δικῶν μας», ὅπως ἔλεγαν πάντα σὰ μιλοῦσαν γιὰ τὸν ἑλληνικὸ στρατό, ἢ αἰγλή τοῦ Βασιλιὰ τοῦ Κωσταντίνου — πρόφεραν τ' ὄνομα αὐτὸ κι' ἐφούσκωνε τὸ στῆθος τους — ἢ θύμηση τοῦ Ἁγγελου καὶ ἡ ἐλπίδα νὰ τὸν ξαναἰδοῦνε, ἀπάλυναν τὸν πόνο τους.

Μὰ κι' αὐτὴ ἡ παρηγοριὰ δὲ βάσταξε πολὺ.

Σὲ λίγον καιρὸ ὁ ἄτυχος ἐκεῖνος τόπος ἔπεφτε σὲ διπλὴ σκλαβιά — τὴν Ἀρβανίτικη — καὶ ὁ Ἁγγελος δὲν ἔδωκε πλιὰ σημάδια ζωῆς.

Καὶ τὴν ἔννοιωθαν πῶς βαρεῖα οἱ κακόμοιρες αὐτὲς γυναῖκες γιὰ τὴ ξεφύτρωσαν ἐκεῖ, σὰ μανιτάρια, οἱ Ἀρβανιτάδες «πατριῶτες» καὶ ὁ φανατισμὸς τους, πού δὲν εἶχε ὅρια, θυμῆθηκε κι' ἐκεῖνες, κι' ἔκαμε ὅ,τι μποροῦσε γιὰ νὰ τὴν βασανίσει.

Θεὸς μὲν πόσο εἶχαν πληγωθεῖ τὰ αἰσθήματά τους, τὴ ἔξειτελισμοὺς εἶχαν δεχτεῖ καὶ τὴ μαῦρα δάκρυα εἶχαν χύσει οἱ δυστυχησμένες!

Τὸ παρανόμι εἶχε γίνει τῶρα «Γσ ι α ο ὄ σ ε ν ε ς» ἔλεγονταν δηλαδὴ καὶ γιὰ τὴς δύο, συχνότερα δὲ καὶ φανερότερα. Μὲ αὐτὸ δὲ καὶ μὲ τὸ «Γ κ ρ ε κ ο μ ἄ ν ι σ σ ε ς» τὴς ἤξεραν τῶρα οἱ πλιὸ μικροί.

Χίλιες φορὲς εἶχαν σκεφτεῖ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ χωριὸ αὐτό, ὅπου δὲν εἶχαν πλιὰ τίποτα πού νὰ τὴς συνδέει, καὶ πού τοὺς ἦτανε βαρὺς βραχνᾶς μὰ καὶ πού νὰ πῆγαιναν! . . . Τὰ λίγα κτήματα πού εἶχαν ἐκεῖ δὲν τ' ἀγόραζε κανένας, ἢ γύρευαν νὰ τοὺς τὰ πάρουν λαρατιμῆς, γιὰ ἔνα κομμάτι ψωμί, στὴν πατρίδα τῆς γριᾶς δὲν εἶχαν συγ-

γενεῖς οὔτε καὶ καμμιά περιουσία καὶ ἡ σκέψη νὰ ζήσουν ξενοδουλεύοντας τὶς ἐτρόμαζε. Γυναῖκες ἀπραγες ἦταν . . .

Κι' ἔτσι τὰ χρόνια κυλούσανε.

Ἡ καϋμένη ἡ Εὐγενή εἶχε ἀπομείνει πλιά στὸ ράφι καὶ οἱ μοναδικές εὐτυχισμένες στιγμές τῆς ζωῆς της ἦταν ὅταν κάποτε - κάποτε ἔβλεπε στὸν ὕπνο της κάτι πού νὰ σχετίζονταν μὲ τὶς «καλές» ἐκεῖνες «μέρες», γι' αὐτὸ καὶ διηγοῦντανε, σὰν ὄνειροπαρμένη κρυφὰ κι' ἀνάκρυφα σὲ κάποια μικρούλα, πού τὴν ἀγαποῦσε κι' ἐκείνη, σὰν παραμῦθι τὰ περασμένα, «τότες πού εἶχε ξανάρθει στὸν τόπο τὸ Ἑλληνικό».

Ἄρχιζε τῆς περισσότερες φορές μὲ τό: «Μιὰ φορὰ κι' ἓναν καιρὸ ἦταν ἓνας Βασιλιάς, πού τὸν ἤλεγαν Κωσταντῖνοο!», κι' ἐτελείωνε πάντα μὲ τὴν παραγγελία: «— Μὴ τὸ πεις σὲ κανέναν αὐτὸ τὸ παραμῦθι πού σοῦ εἶπα, Σόφω, γιατί δὲν κάνει. . . Τὸ μαθαίνουν οἱ κακοὶ οἱ χωριανοί, καὶ μᾶς κόβουν ὕστερα οἱ τζαντηρμάδες τὴ γλώσσα! . . .»

* * *

Καθὼς εἶχαν κι' οἱ δυὸ γυναῖκες ἀκουμπισμένο τὸ κεφάλι τους δίπλα στὴν «κρέμαση» τοῦ τζακιοῦ κι' ἡ πύρια τῆς φωτιάς εἶχε μαλακώσει τὸ κορμί τους, ὕπνος γλυκὸς ἐβάρυνε τὰ μάτια τους. Ἦτανε καιρὸς τώρα, πού λαγοκοιμόντανε ἔτσι. Ἀπὸ τότε πού εἶχε κηρυχτεῖ ὁ πόλεμος. Εἶχαν ἐκεῖ δίπλα τους ἀπὸ μιὰ βελέντζα καὶ ἓνα προσκέφαλο καὶ ξαπλώνονταν στὸ μπάσι ντυμένες ὅπως ἦτανε. Ἦθελαν νᾶναι ἔτοιμες γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο. Ἄν θάκουγαν κανένα ὕποπτο θόρυβο, θὰ κατέβαιναν ἀπὸ τὴ γκλαβανὴ στὴ μπίμιτσα, θάμπαιναν στὸ λαγοῦμι καὶ θάβγαιναν στοὺς κήπους. Ἐτσι θὰ γλύτιωναν ἀπὸ τὸν κίντυνο καὶ τὸ ντρόπιασμα. . . . «Ἄς εἶναι συχωρεμένος ὁ γέρος πού τίφιαχνε», λέγανε κάθε τόσο πού σχεδίαζαν τὴ φυγὴ τους.

Εἶχε περάσει κάμποση ὥρα, ὅταν κάποια στιγμή ἡ

γρια πετάχτηκε τρομαγμένη. Σίμωσε στην Εὐγενή και τὴν ἔγγιξε ἀνάλαφρα, λέγοντας σιγανά :

— Εὐγενή . . . Εὐγενή , , . σήκου !

Κι' ὅταν ἐκείνη ξύπνησε ἀλαφιασμένη, πρόσθεσε :

— Μὴ σκιάζεσαι . . . μὴ σκιάζεσαι ! . . . Δὲν εἶναι τίποτα . . . Μοῦ φαίνεται πὼς πέρα, ἀπὸ τὸν καινούριο δρόμο, περνάει πολὺς κόσμος . . . Θᾶναι στρατός . . . Γιὰ ἀφικράσου κι' ἐσύ.

Οἱ ἀναπνοὲς κρατήθηκαν· οἱ καρδιὲς χτυποῦν δυνατά.

— Ναί, ναί . . . Θᾶναι οἱ βρωμομακαρονάδες πὺ γκρεμοτσακίζονται. Θὰ τοὺς πῆραν οἱ δικοί μας στὸ κυνηγητό, εἶπε ἡ Εὐγενή μὲ βεβαιότητα.

Ἡ φωνὴ βγαίνει τρεμουλιαστή· τὸ πρόσωπο ἀστράφτει ἀπὸ χαρά.

— Θέ μου, μεγάλ' ἡ δόξα Σου ! λέει ἡ γρια και προσκυνῶντας κάνει μετάνοιες μπροστὰ στὸ κόνισμα, καθὼς και ἡ Εὐγενή.

Κρατοῦνε κατόπι και πάλι τὴν ἀναπνοή τους, γιὰ ν' ἀκοῦνε.

Ἀλήθεια· στρατός πολὺς φαίνονταν πὼς περνοῦσε, και οἱ γυναῖκες τὴν ἔβλεπαν ὅτι «γκρεμοτσακίζονταν».

Ὁ φόβος εἶχε φύγει τῶρα ἀπὸ τὶς καρδιὲς τους και τρέμουν πλὴν ἀπὸ τὴ συγκίνηση.

Με τεντωμένο τὸ αὐτὶ και πιασμένη τὴν ἀναπνοή, προσπαθοῦν γὰ μὴ τοὺς ξεφύγει οὔτε ὁ παραμικρότερος θόρυβος.

Ποτὲ στὴ ζωὴ τους δὲν εἶχαν ἀκούσει ἤχους γλυκύτερους ἀπὸ τοὺς ἀποψινούς . . . Τὶ εὐτυχία ἀειπίωτη !

Οἱ καρδιὲς τῶν γυναικῶν χοροπηδοῦνε μέσα στὰ στήθια τους· λὲς και θὰ τὰ σπάσουν.

. . . . .
. . . . .

Τώρα σταμάτησαν ὅλα.

Βαθειὰ σιωπὴ ξανάπεσε στὸν τόπο. Οἱ ὄρες φαίνονταν ἀτελείωτες. Τὶ ὦρα νᾶναι τάχα ;

Τραβοῦν λίγο τὸ ξύλινο παραθυρόφυλλο. Βαθειὰ χαράγματα κι' ὁ οὐρανὸς ξάστερος προμηνῶντας τὴ μέρα χαρὰ θεοῦ.

Οἱ γυναῖκες νίφτηκαν, ἔρριξαν λάδι στὴν καντήλα, κάμανε τὴν προσευχή τους κι' ἐκάθησαν καὶ πάλι δίπλα στὴ φωτιά.

Ἡ γριά ἔβγαλε ἀπὸ τὴν καμάρα, ποὺ ἦταν δίπλα της, τὸ καφόμπρικο καὶ τὸ τενεκεδένιο καφεκουῖτι ποὺ φύλαγε μέσα σ' αὐτὸ λίγον καφέ καὶ ζάχαρη «για ὦρα ἀνάγκη» κι' ἔφιασε ἀπὸ ἓναν καφέ. Τέτοια μέρᾶ ἔπρεπε νὰ τὴ γιορτάσουν.

Ἀργότερα, ἥλιος λαμπρὸς ἐφώιζε τὰ βουνα ποὺ ψάχνανε οἱ γυναῖκες ὅλην τὴ χτεσινὴ ἡμέρα.

Διακρίνονται τώρα ὅλα πολὺ καθαρά.

Τὰ μάτια καρφώνονται πάλι πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ ψάχνουν κάθε ἴσιωμα, κάθε ρεματιά, κάθε ψήλωμα . . . "Ἀχ νὰ εἶχαν τὴ δύναμη νὰ τρουποῦσαν οἱ ματιές τους, γιὰ νὰ μπορούσαν νάβλεπαν τί γίνεται πέρα! . . . Σίγουρα θὰ εἶχανε νὰ ἰδοῦνε τόσα ποὺ θάκαναν τὶς καρδιές τους ν' ἀναγαλλιάσουν . . . "Ἀχ νάηταν πουλιὰ νὰ πέταγαν πρὸς τὰ ἐκεῖ! . . .

Τὸ βουητὸ τῆς μηχανῆς ἑνὸς ἀεροπλάνου ἀκούεται γιὰ μιὰ στιγμή.

— Δικό μας θάναι, λέει ἡ Εὐγενή.

Κι' ἐξακολουθοῦν νὰ ψάχνουν μὴ καὶ μπορέσουν νὰ ξεχωρίσουν τίποτα.

Οἱ ὦρες περνοῦν καὶ τὰ μάτια, ἀπὸ τὴν κούραση τὶς ξεγελοῦνε. Πότε τοὺς φαίνεται πὼς βλέπουν, ὅτι ἀνηφοροῦνε καὶ πότε ὅτι καιηφοροῦνε ἀνθρώποι· πότε πὼς μαυρίζει ὁ τόπος καὶ πότε ὅτι πρασινίζει.

— Μὴ δὲν ἐπήγαιναν τάχα πρὸς τὰ πίσω οἱ χτεσινοβραδυνοί; εἶπε κάποια ὦρα δειλά, ἡ γριά.

— Ἦ εἶν' αὐτὰ ποὺ λὲς τώρα, καϋμένη μάνα κι' ἐσύ, τῆς ἀπαντάει κακοφανισμένα, ἡ Εὐγενή. Αὐτοὶ ποὺ περοῦσαν τὴ νύχτα, ἔφευγαν, τσακίζονταν· δὲν ἐπήγαιναν πρὸς τὰ ὀμπρός, ὄχι! . . .

προικιά της, ἀπ' ὅπου ξεχύθηκε μιὰ γλυκειὰ, ἀνάκατη μυρωδιά ἀπὸ ξεραμένα τριαντάφυλλα, μπαρμπαρόζα, κυδῶνι καὶ μῆλο.

Ψάχνει σ' αὐτὸ νευρικά, ἐνῶ ἡ φωνὴ τῆς μάνας της ἀκούεται ἀνυπόμονα ἀπὸ μέσα :

— Μὰ τί κάνεις τώρ' αὐτοῦ μέσα, Εὐγενή; Ἔλα, ἔλα δῶ . . . Τοὺς γλέπω κι' ἐγὼ τώρα . . . Ἔχεις δίκιο. Ἐκείνοι εἶναι οἱ δικοί μας.

Ἡ Εὐγενὴ δὲν ἀπαντᾷ.

Τρέμει τώρα ὅλη καὶ σὰ δὲ βρίσκει εὐκολία ὅτι γυρεύει πετάει κατὰ γῆς τὰ λιγοστὰ φορέματα τοῦ σεντουκιοῦ ἀρπάζει ἓνα χουμαγι σεντόνι καὶ προσπαθεῖ νευρικά νὰ τὸ ξεδιπλώσει.

Μαζὺ μὲ τὰ ροδόφυλλα πὺ κοροπίστηκαν στὸ πάτωμα ἔπεσε καὶ μιὰ καλοδιπλωμένη σημαία.

Στὸ ἀντίκρουμά της, ἀνατριχίλα πέρασε τὸ κορμὶ τῆς Εὐγενῆς, τὰ μάτια της βούρκωσαν, τὴν ἀνασήκωσε, τὴ σφίγγει στὸ στήθος της, καὶ τὴ φιλάει σὰν πολυαγαπημένο πρόσωπο, πὺ τώβλεπε ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια.

Τὴν ἐφύλαγε ἐκεῖ μέσα ἡ Εὐγενὴ ἀπὸ τότε πὺ εἶχε φύγει ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, θαμένῃ κρυφῇ ἐλπίδα.

Ἐλπίδα, πὺ ἡ ἀνάστασή της γινόντανε σήμερα.

Ἐτρεξε κατόπι σιτὴν αὐλὴ, ἀρπαξε μιὰ ράβδα καὶ τὴν ἔδεσε πάνω σ' αὐτὴ μὲ χέρια τρεμάμενα.

Θὰ τὴν ἔστενε τὴν ὥρα πὺ θάμπαινε μέσα ὁ στρατός «τους» σ' ἐκείνη τὴν ἴδια τὴ μεριὰ πὺ ἐκυμάτιζε πάντα τὸν εὐτυχισμένον ἐκείνον καιρό, καὶ πὺ ἐξ αἰτίας ἀπ' αὐτὸ τὸ λέγανε, κοροϊδευτικά, οἱ χωριανοὶ τὸ σπίτι της, «φρουραρχεῖο».

Ἐ, λοιπόν! τὸ Ἑλληνικὸ φρουραρχεῖο θὰ εἶναι καὶ πάλε ἀπὸ σήμερα στὶς δόξες του! Ἄς σκάσουν οἱ ὄχτροί!

Ἡ μητέρα τῆς Εὐγενῆς, πὺ εἶδε ἀπὸ τὸ παράθυρο αὐτὴ τὴν προετοιμασία, ἔκλαιγε στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ γαλάζιου πανιοῦ μὲ τὸν ἄσπρο σταυρό, πὺ οὔτε τὸ εἶχε ὑποψιαστεῖ στὸ σπίτι της.

Ποδοβολητὰ ἀκούστηκαν τώρα σιμά. Ἡ Εὐγενὴ μαζεύτηκε στὴ γωνιὰ τῆς μεγάλης σκεπαστῆς πόρτας, κόλλησε τὸ μάτι της σὲ μιὰ γραμαῖδα κι' ἐκράτησε τὴν ἀναπνοή της.

Ἐκεῖνοι περνοῦσαν τὴν ἀπὸ μπροστὴ τῆς· ἐκεῖ δίπλα της. Τοὺς εἶδε καθαρὰ κι' ἤκουσε τὶς ὁμίλιες τους.

— Μ ναι ἔρθανε! ξεφώνησε ἡ Εὐγενὴ σὰν τρελλή.

Καὶ τὴν ἴδια στιγμή τὸ πρόχειρο κοντάρι μὲ τὴ γαλανόλευκη, στήθηκε στὴ στίβα μὲ τὰ ξύλα.

Ὅσο νὰ γένει αὐτὸ ἡ γριὰ κατέβηκε μὲ λυμένα γόνατα τὴ λιθαρένια σκάλα ἀκουμπῶντας στὰ ξύλινα κάγκελα, γιὰ νὰ μὴ κατακυλήσει, ἀγκάλιασε τὴν κόρη της, σὰ νάηταν αὐτὴ πού εἶχε ἔρθει, ἔρριξαν βιαστικὰ τὶς σιδηρένιες ἀμπάρες, πού κρατούσανε κλειστὴ τὴ βασιὰ πόρτα, κι' ἐπρόβαλαν τώρα στὸ δρόμὸ κι' οἱ δύο φωνάζοντας :

— Ζήτωωωω !

Κι' ἐπέσανε στὰ γόνατα, φιλώντας τὰ χέρια τῶν φαντάρων καὶ λέγοντας :

— Καλῶς ὤρισάτε ! . . . Καλῶς μᾶς ἤρθετε. Ἄχ πῶς σᾶς ἐκαρτερούσαμε· Ἄχ, ἄχ, ἄχ!

Στὸ ἀντίκρουσμα αὐτὰ τὰ μίτια τῶν παλληκαριῶν βουρκώνουν καὶ τὰ κορμιά τους περνοῦνε ἀνατριχίλες.

Τὸ ταπεινὸ καὶ ἀπόμειρο ἐκεῖνο σπιτάκι, μὲ τὴ γαλανόλευκη ποὺ λαμπατίζει ἀπάνω ἀπὸ τὸν ὄβαρό του, καὶ τὶς γονατιστὶς ἐκεῖνες ψυχὲς εἶχε πάρει ἀμολόγητη αἴγλη. Φάνταζε σὰ Νυὸς τῆς Ἐλευθερίας.

Οἱ γυναῖκες κλαίγανε, πάντα κι' ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς δὲ βλέπανε τώρα τίποτ' ἄλλο παρὰ τὸ πρασινοκίτρινο χρῶμα ἀπὸ τὶς φορεσιὲς τῶν φαντάρων καὶ, θαμπά, τὰ πρόσωπά τους.

Ἡ Εὐγενὴ νόμισε πολλὰς φορὲς πῶς εἶδε, ἀνίμεσα σ' ἐκείνους τοὺς παρουτοκαπνισμένους ἄντρες, καὶ τὸν Ἄγγελο, πότε σὰ δεκανέα, πότε σὰ λοχία, πότε σὰν ἀξιωματικὸ — πόσοι τοῦ μοιάζανε ! — καὶ ἡ καρδιά της πλημμυροῦσε τότε ἀπὸ διπλὴ εὐτυχία.

Γενάρης τοῦ 1941.

Ο ΠΟΝΟΣ ΤΟΥ ΜΠΑΡΜΠΑ - ΚΥΡΚΟΥ

Στὴ μνήμη τοῦ ΝΙΚ. Κ. ΦΩ-
ΤΙΑΔΗ, γιαιτροῦ στὴ Βηρυττό-
πού, μὲ τὴν ἔθνικὴ καὶ φιλάν-
θρωπὴ σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη δρᾶσί-
του, ἐτίμησε τὸ Βορειοηπειρω-
τικὸ ὄνομα.

Βγαίνοντας ἐπὶ τοῦ γιαιτροῦ ὁ Μπαρμπα - Κύρκος
πηγαίνει σὰν παραζαλισμένος. Ἄλλοῦ πατάει κι' ἄλλοῦ
βρίσκεται.

Γιατὶ βουίξουν ἀκόμα στ' αὐτιά του τὰ λόγια του:
«Ἡ γριὰ μιὰ φορὰ δὲν ἔχει σωτηρία· κύτταξε μοναχὰ
γιὰ τὸ παιδί, γιατί κινδυνεύει κι' αὐτὸ· ἂν δὲν προ-
φταστεῖ πάει . . . »

Καὶ γι' αὐτὸ ὅλο μουρμουρίζει:

— «Πάει»!.. Ἕνας λόγος βέβαια εἶναι! Μὰ γιὰ κοτό-
πουλο ἢ γι' ἄρνι τὸ λογαριάζεις! Εἶναι κοτζᾶμ παίδαρος
αὐτὸ γιαιτρέεε! . . . Καὶ γὰ νὰ τὸ ἀναστήσω, ἔφτυσα γαῖμα
ἐγὼ πὺ μοῦ γλέπεις . . . Δὲ λέω γιὰ τὰ χρόνια πὺ μοῦ
ἔκοψε ἀπὸ τὴ ζωὴ μου ἢ ἔγνοια καὶ ἡ λαχτάρατου, γιατί
τὶ ἀξίζουν αὐτὰ γιὰ τ' ἐμένα! . . .

Ἄχ! πῶς τῶειπες ἔτσι μὲ τὸ στόμα γιομάτο καὶ μὲ τέτοια ἀπονιά; Ἡ ἐπιδήσις κι εἶναι ἀγγόνι παντέχεις ὅτι δὲν τὸ πονῶ; Μὰ δὲν τὸ ξέρεις ἐσὺ ποὺ εἶσαι καὶ γραμματισμένος, τὸ λόγο ποὺ λέει: «τοῦ παιδιοῦ μου τὸ παιδί, μοῦ εἶναι δυὸ βολὲς παιδί;» Μὰ μήνα ἔχεις ἐσὺ παιδιά, γιὰ νὰ καταλαβαίνεις! . . . Ἐσὺ τὸν παρᾶ κυττάξεις κι' αὐτὸν ἴχεις Θεό . . . Γι' αὐτὸ κι' ἐσκιόχτηκες γιὰ νὰ γῆθεις νὰ τὸ ἰδεῖς καὶ νὰ τοῦ κάμεις ὅτι χρειάζεται μὴ τύχει καὶ δὲν πλερωθεῖς, ἔ; . . . Σκιαχτήκες μὴ σοῦ φάω τὸ ποδοκόπι σου καὶ γι' αὐτὸ τὸ θέλεις σώσει καὶ καλὰ ἀπὸ μπροστά . . . Ἐπρεπε νὰ ξέρεις ὅμως, καὶ μένε, ὅτι μπορεῖ νά ναι ὅσο θά βάλεις μὲ τὸ νοῦ σου, φτωχὸς ὁ μπάρμπα - Κύρκος μὰ εἶναι τίμιος. Θὰ πουλιόντανε ἀκέρσιος, θὰ ψοφοῦσε ἀπὸ τὴν πείνα μὰ τίς κοῦρές σου καὶ τὰ γιαιτρικά σου θὰ στὰ πλέρωγε ὡς τὴν πεντάρα. Κι' ἄς ἦταν ὄχι μοναχὰ τόσα ποὺ τοῦ γύρευες, μὰ καὶ διπλὰ καὶ τρίδιπλα.

Τὸ Φανάκη μου νὰ ἰδῶ ἐγὼ πάλε καλὴ, κι' ὅλα πέρα γιὰ πέρα ἄς γένουν σιάχτη! . . .

— «Ὅχι· στὸ χέρι τὰ θέλω· δὲ μπορῶ νὰ καίτερέσω!» λὲς καὶ ξαναλὲς, ληστή. Μὰ δὲ λογαριάζεις κιόλας ποῦ νὰ τὰ βρῶ τόσα; Ἡ μοῦ γύρευες τάχα κι' ὀλίγα! . . .

Δὲ θὰ σοῦ γένει ὅμως τὸ χατήρι, κύρ γιατρέ· δὲ θὰ τὸν ἀφῆνω ἐγὼ τὸ Φανάκη μου νὰ πάει! Ὅχι!

* * *

Ὁ κύρ Ἀριστείδης, ὁ Νικολαΐδης, δικηγόρος, βλέπει τὸν παραζαλισμένο μπάρμπα - Κύρκο νὰ περνάει δυὸ καὶ τρεῖς φορές μπροστ' ἀπὸ τὸ γραφεῖό του καὶ νομίζει ὅτι γυρεύει αὐτὸ καὶ δὲν τὸ βρίσκει. Βάζει μὲ τὸ νοῦ του μὴ ἔχει καμμιά ὑπόθεση νὰ τοῦ ἀναθέσει καὶ γι' αὐτὸ στέλλει τὸ παιδί γιὰ νὰ τοῦ φωνάξει.

— Τρέχα γρήγορα καὶ πὲς ἐκεῖνου ἐκεῖ τοῦ γέρου νάρθει δῶ, γιατί τὸν θέλω λίγο . . .

Ὅταν ἐμπῆκε ὁ μπάρμπα - Κύρκος στὸ γραφεῖο,

τοῦ γίνηκε ὑποδοχή, καθὼς πού ταίριαζε σὲ πελάτη καὶ παλιὸ γνώριμο.

— Θὰ πάρεις ἕναν καφέ;

— Δὲ μὲ κεράς καλλίερα φαρμάκι, κύρ Ἀριστείδη μου!..

— Γιατὶ μάρμπα - Κύρκο, τί τρέχει;

Κι' ἐκεῖνος ἀδράχνει τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ πεῖ τὸν πόνο του καὶ νὰ ξαλαφρώσει λίγο.

— Τὶ νὰ τρέχει παιδί μου!.. Νὰ ἔχω δυὸ ἀροῦσάτους στὸ σπίτι τῆ μπάμπω μου καὶ τὸν ἔγγονο....

— Μπααά! περαστικά' λέει ὁ κύρ Ἀριστείδης δίνοντας στὶς δυὸ αὐτὲς λέξεις τὸν πρεπούμενο τόνο συμπόνιας.

Ἄσκημα - Κύρκο συλλογιέται «Τὶ χρυσὸς ἄνθρωπος!» κι' ἐξακολουθαίνει:

— Εὐχαριστῶ, κύρ Ἀριστείδη μου!... Μωρ' τῆ μπάμπω, ποιὸς τὴ λογαριάζει καὶ τόσο! Αὐτὴ κι' ἐγὼ ἔχομε φάει τὴ τσαῖρι μας... Γιὰ τὸν ἔγγονα, τὸν ἔγγονα τί νὰ κάμω!... Εἶναι, πού λὲς παιδί μου, ἄσκημα κι' ἔρθα στὸ γιατρὸ πού τοὺς εἶχε ἰδεῖ καὶ τίς προτάλλες γιὰ νὰ τὸν ρωτήσω... Μοῦ εἶπε τὸ λοιπόν, εἴτε ἡ μπάμπω δὲν ἔχει σωτηρία, καὶ ἂν δὲν κυττάξω γρήγορα καὶ τὸ Φανάκη, θὰ πάει κι' αὐτός... Θὰ πάει. Ἔτσι τῶεῖπε!... Καὶ τῶλεγε, πού λὲς, κύρ Ἀριστείδη μου, σὰ νὰ μοῦ κουβέντιαζε γιὰ κἄνα ζωντανό. Καρφὶ δὲν τοῦ καίγονταν. Καὶ ξέρεις τί παιδί γένεται ὁ Φανάκης, κύρ Ἀριστείδη μου; Ὅχι νὰ στὸ παινέψω πού εἶναι ἀγγόνι δικό μου, μὰ ἄλλο νὰ τὸ ἰδεῖς κι' ἄλλο πού στὸ μολογῶ... Ὑστερα τὸ ἀναστήσαμε μὲ τὴ γριά μου μὲ χίλια δυὸ βάσανα. Ὁ πατέρας του — τὸ καῦμένο τὸ παιδί μου — σκοτώθηκε στὸν πόλεμο, ἡ μάνα του πέθανε ἀπάνω στὴ γέννα... Λογαριάζης τώρα τὸ τί τραθήξαμε. Κόμπο τὸν κόμπο τοῦ δίναμε τὸ χαμόμηλο καὶ τὸ γάλα τῆς γελάδας, ὅσο πού τοῦ ἀνοίξαμε τὰ μάτια... Καὶ κατόπι ὅλο μὲ τὸ θυζαντάρι παλαίβαμε... Ὅχι! εἶχα πεῖ τότες δὲ θ' ἀφήκω νὰ ξεκληριστεῖ τὸ σπίτι τοῦ

Κύρκο Παπᾶ! Μὲ τὰ δόντια θὰ τὸ βαστάξω . . . Καὶ καθὼς πού φυλᾶς τὸ ἀναμένο κάρβουνο μέσα στὴ στάχτη . . .

Ὁ κύρ Ἀριστείδης σὰν εἶδε ὅτι δὲν εἶχε καμμιά δουλειὰ μὲ τὸ Γραφεῖο του ὁ μπάρμπα - Κύρκος, μετάνοιωσε πού τὸν ἐκάλεσε, κι' οὔτε προσέχει σ' ὅ,τι τοῦ λέει. Κυττάζει μονάχα πῶς νὰ τὸν ξεφορτωθεῖ. Γι' αὐτὸ τὸν κόβει ἀπότομα, καὶ τοῦ λέει:

— Ἔ! νὰ μὴ σ' ἐμποδίζω μπάρμπα - Κύρκο. Ἄφοῦ εἶναι ἔτσι, νὰ πᾶς στὸ καλὸ καὶ περαστικά. Ἐγὼ δὲ σὲ θέλω τίποτα . . . Μονάχα γιὰ νὰ σὲ κερᾶσω ἕναν καφέ σὲ φώναξα.

— Εὐχαριστῶ, παιδί μου, νάεισαι καλά! τοῦ λέει ὁ μπάρμπα - Κύρκος συγκινημένος ἀπὸ τὴν καλωσύνη του, κι' ἐξακουλουθάει:

— . . . . Μὲ τὰ δόντια, τὸ λοιπόν, εἶπα θὰ τὸ κρατήσω ἀνοιχτὸ τὸ σπίτι τοῦ Κύρκο Παπᾶ, γιὰ νὰ μὴ σβύσει . . . Ξέρεις, κύρ Ἀριστείδη μου, πῶς τὰ μεγαλώνουν τὰ ἑφταμηνίικα; Ἔτσι ἔτσι κάμαε κι' ἐμεῖς . . . Ὅχι πού ἦταν κι' αὐτὸ ἑφταμηνίτικο, μὰ ἀπὸ τὴν πολλὴ τὴν ἔγνοια καὶ τὴ λαχτάρα μας . . . Ἡ καϋμένη ἢ μπάμπω χόλασε τέσσερις - πέντε τουλοῦπες μαλλὶ ρ ο ὕ ν τ ο καὶ τὸ κουλουριάσαμε ἐκεῖ γιὰ νὰ στέκει ζεστό. Γιατὶ ἔκανε κι' ἕνα κρύο ἐκείνη τη χρονιά, δαιμονισμένο. Ἐγὼ πάλε, ὁ μαυρομοίρης, σ' ὅ,τι περοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι μου δὲν ἀψυχιόμουν. Δὲν ἔκανα μοναχὰ τὶς ὄξω τὶς δουλιές, γιὰ νὰ πορῆ ἢ μπάμπω νὰ κάθεται κοντὰ στὸ παιδί, μὰ καὶ τοῦ σπιτιοῦ, ὅσες δὲν τὶς πρόφτενε ἐκείνη . . . Ὡς κι' ἡ Κοκκίνω, λ'ς κι' ἤξερε κι' αὐτὴ κι' εἶχε βάλει τὰ δυνατά της, ἔβγανε περισσότερο γάλα. Κι' ἕνα γάλααα!

Ὁ δικηγόρος μουρμουράει: «Μπᾶ πού νὰ πάρει ὁ διάβολος νὰ πάρει! κακὸν μελᾶ ἔβαλα στὸ κεφάλι μου!» Κι' ἐκνευρισμένος κυττάζει τὰ χαρτιά του, βάζει μερικὰ ἀπ' αὐτὰ στὸ χαρτοφύλακα καὶ λέει:

— Νὰ μὲ συμπαθᾶς, μπάρμπα - Κύρκο. Θὰ πεταχτῶ λίγο ὡς τὸ δικαστήριο . . .

— Νὰ πᾶς, παιδί μου, νὰ πᾶς . . .

Μὰ σὰν τὸν βλέπει ὁ κὺρ Ἀριστείδης νὰ μὴ τὸ κου-
νάει, πάει ὁ νοῦς του καὶ πάλι σὲ «ὑπόθεση» καὶ ρωτᾷει :

— Μὴ μὲ θέλεις τίποτα ;

Ἡ ἀνεπάντεχη αὐτὴ ἐρώτηση, φέρνει στὸ μπάρμπα-
Κύρκο μιὰ ἰδέα πού τοῦ περνᾷ ἀπὸ τὸ σκοτισμένο μυα-
λό του σὰ «φώτιση». Ἐν τοῦ γύρευε αὐτουνοῦ τὰ χρή-
ματα πὺν ἤθελε ὁ γιαρὸς! . . . Γι' αὐτὸ κι' ἀπαντᾷει :

— Κάτι ἤθελα . . . μὰ δὲν ξέρω . . .

— Γιὰ ν' ἀκούσω . . .

— Θάηταν τρόπος νὰ μοῦ δάνειζες καμμιά διακόσια-
ριά φράγκα πὺν χρειάζονται γιὰ τὸ γιατρό ; . . .

— Τὶ λέει ; διακόσια φράγκα ! κίνε το δίκηγ' ἄρος
ξαφγισμένος μὰ κι' ὄλι φάνερα θυμωμένος . . . Ἄει στὸ
καλό σου, χριστιανέ μου ! .

— Ἄμὰν κὺρ Ἀριστείδη μου, θὰ μὲ σώσει . . . Θὰ
στά δώσω — στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ μου ! — καὶ μὲ τὸ
διάφορό τους. Ἐν δὲν εὐκολενεσαι καὶ τοῦ λόγου σου, νὰ
πιαστῆς τοῦλάχιστο ἐγγυητῆς στὸ γιατρό.

Ἐο κὺρ Ἀριστείδης ἔχασε τώρα τὴν ὑπομονὴ του.

— Ὡχ ἀδερφέ δὲ μὲ ξεφορτώνεσαι ! Γι' αὐτὸ σ' ἐ-
κίλεσα, γιὰ νὰ βρῶ τὸ διαβολό μου ; . . . Μπααά ! δὲ μπο-
ρεῖ κανένας νὰ πεῖ ἐνὸς ἀνθρώπου μιὰ καλημέρα, χωρὶς
νὰ τὸ μετανοιῶσει ! . . .

..

Ἐο μπάρμπα - Κύρκος τραβᾷει τώρα γιὰ τὸ χωριὸ
φαρμακωμένος. Πῶς νὰ παρουσιαστῆι στὸ σπίτι ἔτσι ἄ-
πραχ.ος, πὺν καὶ οἱ δυὸ ἐκεῖνες ψυχὲς καρτεροῦνε νὰ τοὺς
πάει τὴ σωτηρία ;

Πῶς ν' ἀντικρύσει τὰ φωτεινὰ ματάκια τοῦ Φανάκη
πὺν θὰ στηλωθοῦν ἐρωτικατικὰ ἀπὸ τὸν στυγ-
μὴ πὺν θ' ἀνοίξει τὴν πόρτα ; Ἄχ ! ἄχ ! . . . Τοῦλάχιστο νὰ
ερεῖ ν' ἀραδιάσει κάμποσα ψέματα γιὰ νὰ δώκει ἐλπίδες . . .
Καὶ νὰ πάρει γιὰ τὸ Φανάκη, πεντέξη καραμέλες καὶ κα-
ναδυὸ πορτοκάλια, γιὰ νὰ ἐρέξει τὴ γλῶσσα της κι' ἢ
καυμέν' ἢ μπάμπω, πὺν ἔχει δυὸ μέρες νὰ θάλει κάτι

στο στόμα της..

Στὸ δρόμο ἀνταμώνει ἕναν ξένον, πού ἐγύριζε κι' αὐ-
τὸς στὸ χωριό του. Πᾶνε ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο.

Ὁ μπάρμπα - Κύρκος θέλει νὰ πιάσει μαζύ του κου-
βέντα τοῦ φαίνεται «σὰν καλὸς ἄνθρωπος».

Ξανοίγει τὸ θῆμα του καὶ τὸν φτάνει.

— Καλησπέρα.

— Καλησπέρα.

— Μέσα ἤσουν καὶ τοῦ λόγου σου ;

— Ναί.

— Γιὰ καλό ;

— Ἄς ποῦμε . . .

— . . . Ἐγὼ εἶχα πάει στὸ γιατρό. Ἐγὼ τῆ γριά μου
καὶ τὸ ἀγγόνι μου βαρειά ἄρρωστο. Δὲν ἔχω ὁ κακομοί-
ρης κανέναν ἄλλο στὸν κόσμο ἐξὸν ἀπ' αὐτό . . . Ὁ πα-
τέρας του -- τὸ παιδί μου -- σκοτώθηκε στὸν πόλεμο κι' ἡ
μάνα του ἀπέθανε στὴ γέννα . . . Καταλαβαίνεις τώρα πῶς
τὸ μεγαλώσαμε . . . Μέσα στὸ μαλλὶ τὸ ροῦντο, σὰν ἐ-
φταμηνίτικο, καὶ μετὰ τὸ θυζαντάρι . . . Τὸ τυχερὸ ἦταν πού
βρέθηκε γεννημένη κι' ἡ γελάδα κι' εἶχε τὸ παιδί τὸ γάλα
του, γιατί ἄλλοιὸς ποῦ μπορεῖς νὰ τὰ προφταίνεις τὰ μι-
κρὰ μὲ ξένα γάλατα . . . Καὶ ποῦ νὰ κοσιέβεις νὰ τὰ
θυζαίνεις στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη . . . Καὶ σαματὶ θέλουν
κιόλας : ξένος κόσμος εἶναι . . . Τραβήξαμε ὅμως, πατριώ-
τη μου, βάσενα πού δὲν μολογῶνται. Ἀρρώστειες ἀπανω-
τές . . . Ποῦ νὰ στὰ λέω ! Μὰ κι' ἐμεῖς δὲν τὸ ἀφήκαμε ἀπὸ
τὸ κατόπι. Ἡ μπ μπω, ἐκεῖ στὴ σαμαρνίτσα κολλημένη
ἐγὼ πάλε νὰ κάνω τὶς μέσα καὶ τὶς ὄξω δουλιές τοῦ σπι-
τιοῦ . . . Δὲν ἔχομε, γλίπεις, κανέναν γιὰ νὰ μᾶς δώκει χέ-
ρι, κι' ὅλα πρέπει νὰ περοῦν ἀπὸ τ' ἐμᾶς . . . Κι' ὅταν ἐ-
πῆρε τὸ παιδί ὀλίγο ἀπὸ τὸν τῆ καψο - μπά-
μπω νὰ τὴν κουβαλάει ζαλωμένη τὴ σαμαρνίτσα στὰ χωρά-
φια, σὰ νάητανε κοπελλοπούλα . . .

Μὰ νὰ σοῦ πῶ ὅμως ! Χαλάλι του ὅλα ! Δὲν ἐπήγανε
ἄδικα οἱ κόποι μας. Γίνηκε ἕνα παιδί, ἄλλο πράγμα. Ὁ-

μορφο, ἀγαπημένο, ἔξυπνο τετραπέρατο . . . Καὶ νὰ ἴδεις ποῦ ἔχει ὁμοιάσει καὶ τοῦ καϋμένου τοῦ πατέρα του. Ἀπαράλλαχτος γένεται. Σαματὶ τῶχε φτύσει, . . . Τέτοιος ἦταν κι' ἐκεῖνος μικρός. Καὶ τοῦ εἶχα μάθει, ὁ μαῦρος καὶ γράμματα, μὰ δὲ μοῦ τὸν ἄφηκε ὁ Μεγαλοδύναμος — ὀδοξασμένο τ' ὄνομά Του! — Μοῦ τὸν πῆρε τότες ποῦ ἤλεγα νὰ ἴδω κι' ἐγὼ ὁ κακομοίρης μιὰν ἄσπρη μέρα . . . Γιατὶ νὰ σοῦ πῶ, πατριώτη μου, τὴν ἀπέρασα τὴ ζωὴ μου βασανισμένα . . . Φτωχοὶ ἀνθρώποι, γλέπεις δὲ σηκώνομε κεφάλι . . . Μὰ τάειχα λησμονήσει ὅλα ἐκεῖνα, μὲ τοῦτο ἐδῶ τὸ παιδί, ζωὴ νάχει! . . . Μ' ἔκανε κι' ἐξάχλυαζα, μ' ἔκανε κι' ἐχαιρούμουν . . . Τὶ ἄλλο ἤθελα ἐγὼ καὶ τὶ καϊτεροῦσα αἰ' αὐτό; Νὰ μὲ βάλει στὸν ἴσκιο; . . . Ἐγὼ αὔριο - μεθαῖριο θὰ τὰ κλείσω, σὰν ποῦ θὰ τὰ κλείσει, καθὼς εἶπε ὁ γιατρός, τοῦτες τὶς μέρες κι' ἢ μαύρ' ἢ μπάμπω μου . . . Μὰ καλὰ τὰ περασμένα' τῶρα τὶ γένεται! . . . Τῶρα ποῦ ὁ Φανάκης μου κιντυνεύει κι' ὁ γιατρός νὰ νὰ ξανάρθει νὰ τὸν ἴδει, θέλει τὸν παρᾶ στὸ χέρι . . . Ἡ ἀδερφέ μου ἔχω ἴδει κι' ἔχω ἴδει ἄπονους, μὰ σὰν τοὺς γιατρούς, δὲ ματάειδα! . . . Νὰ μὴ τὸ λυπιέσαι, νὰ ποῦμε, τοῦ λόγου σου τὸ Φανάκη, τὸ καταλαβαίνω' γιατί ποῦ τὸν εἶδες ποῦ τὸν ξέρεις! Μὰ νὰ μὴ τὸ λυπῆται ἐκεῖνο τὸ ἀγγελουῖδι αὐτὸς ὅπου τὸ ξέρει, δὲν τὸ χωράει ὁ νοῦς μου . . . »

Ὁ ξένος, πολλὰς φορὰς ἐτοιμάστηκε νὰ τοῦ πεῖ : « Δὲ μ' ἀφήνεις, χριστιανέ μου, μὲ τὴ μπάμπω σου καὶ τὸ παιδί σου, καὶ τὸ ἀγγόνι σου! Αὐτὴ τὴν ὄρεξη ἔχω τῶρα; » Μὰ βαστάχτηκε.

Κάποια ὥρα ὅμως κάνει πῶς θὰ πάει νὰ πιεῖ νερὸ σ' ἓνα ρεματάκι, ἀφήνει τὸ μπάρμπα - Κύρκο νὰ τὸν προοπεράσει καὶ κατόπι τοῦ φωνάζει :

— Ἐ πατριώτηηη ! Ἄϊντε ὥρα καλή. Ἐγὼ θὰ καθήσω λίγο ἐδῶ, γιὰ νὰ καϊτερέσω κάποιον.

Κι' ὅταν τὸν εἶδε νὰ φεύγει, μουρμούρισε ἀγαναχτισμένα :

— Ἄμ μ' ἐσκότισες γέρο - ξιούρα ! . . . Εἶχες κουράγιο νὰ μὲ βουρλίζεις, ἄν δὲ σὲ ξεφορτώνουμουν.

* * *

Ὁ μπάρομα - Κύρκος κουβεντιάζει τώρα μονάχος του.

— Μπώ, μπώ! συφορὰ πὺ μοῦ μέλλεται, ἂν χάσω τὸ Φανάκη μου! Δὲ θὰ μπορέσω νὰ δουρήσω ὁ μαῦρος! Θὰ τὸ βάλω τὸ σκοινὶ στὸ λαιμὸ καὶ θὰ πᾶμε ἀντάμα τὴν ἴδια μέρα... Μώρ' τὴ ζωὴ ποιὸς τὴ λυπιέται; τὴν ἁμαρτία τὶ νὰ τὴν κάμεις!.. Αὐτὴ λογαριάζω... Μπορεῖς ὅμως πάλε νὰ ζήσεις χωρὶς τὸ Φανάκη; Δὲ μοῦ λές, ἔ;

«Ἄ ὦρὲ κουτο - Κύρκο, γέρασες κι' ἐλώλανες τώρα! Ἔτσι μὲ τὶς κλάψες θὰ γλυττώσεις τὸ παιδί; Ἔτσι θὰ κρατήσεις, καθὼς πὺ λές, τὸ σπίτι σου ἀνοιχτό;.. Δὲν κάδεσαι νὰ συλλογιστεῖς, γέρο ξεκούτη, μὲ ποιὸν τρόπο θὰ βρεῖς τοὺς παράδες πὺ χρειάζονται, μόν' μοῦ μπαρμπαλίζεις!.. Κύτταξε, χαντακωμένε, ποῦθε θὰ δανειστεῖς τὸ ποσὸ πὺ χρειάζεται, γιὰ νὰ γλυττώσεις τὸν ἀνθρώπο σου, κι' ἄφ' ὅσα τ' ἄλλα...»

Νὰ δανειστῶ βέβαια... Σαματὶ εἶπα ἐγὼ ὄχι;... Δὲν εἶδες ὅμως τὸν ἄλλο; «Ξεφορτώσουμε» σοῦ λέει. Καὶ μὲ τὸ δίκιο του!.. Σκοτίστηκε αὐτὸς γιὰ τ' ἐμένα καὶ γιὰ τὴ φαρμπιλία μου;... Τὸ ἴδιο θὰ σοῦ πεῖ κι' ὁ ἄλλος κι' ὁ ἄλλος... Κι' ἂν ἴσως βρεθῆι καὶ κανένας πὺ νὰ μὲ λυπηθεῖ, δὲ μ' ἐμπιστεύεται... Φτωχός, σοῦ λέει, ὁ Κύρκος ποῦθε θὰ τοῦ τὰ πάρεις κατόπι;.. Ἀλήθεια εἶναι φτωχός, κύριέ μου, ὁ Κύρκος, μὰ δὲν εἶναι ἄτιμος. Αὐτὸς ὁ Κύρκος πὺ γλέπεις, ὁ δυὸ παραδιῶν ἀνθρώπος, δὲ θυμᾶται νάχει φάει πεντάρα κανενοῦ. Ὅπου χρωστοῦσε πλέρωνε καὶ μὲ τὸ παραπάνω. Ὅ,τι τοῦ ἔφαγαν τοῦ Κύρκου ὁ κόσμος, ὄχι νὰ φάει αὐτὸς τοῦ κόσμου... Κι' ὄχι μοναχὰ τὰ δικά του χρεὴ ἐπλέρωνε, μὰ κι' ἐκεῖνα πὺ τοῦ ἄφηκε ὁ πατέρας του. Ἀκόμα καὶ τοῦ μακαρίτη τοῦ ἀδερφοῦ του. Τί; ἀδερφὸ τὸν εἶχα' θ' ἄφηνα νὰ τὸν

ἀναλιετᾶει ὁ κόσμος ;

Μὰ ποιὸς τὰ συλλογιέται καὶ ποιὸς τ' ἀναγνωρίζει αὐτά ! . . .

Ἄχ ὁ μαῦρος τὶ νὰ κάμω ! τὶ νὰ κάμω ! . . Μεγαλοδύναμέ μου, μεγάλ' ἢ δόξα Σου ! λυπήσου με καὶ βάλε τὸ χέρι Σου . . .

* *
*

Ὅταν ἀνοιξε σιγανά, ἢ πόρτα τῆς κάμαρας ὅπου κόνιτονταν ὁ Φανάκης, κι' ἀνάμεσ' ἀπὸ τὸ στενὸ ὄφρυγμά της πρόβαλε τὸ κεφάλι τοῦ παπποῦ, κυττῶντας μὲ ἀγωνία νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὴν κατάστασή του, ἐκείνος πού δὲν ἐκοιμῶνταν μὰ εἶχε καρφωμένα τὰ ματάκια του πρὸς τὰ ἐκεῖ, ρώτησε σὰν κάνας μεγάλος :

— Ἐρθες παππούλη ; . . . Τὶ εἶτε ὁ γιατρός ;

— Καλά, καλά ! Λίγο ἀκόμα ἀπομονὴ καὶ π ἄ α α ε ι, πέρασε ἡ παλιαρρώστεια . . . Θὰ πάει στὸ γκρεμὸ καὶ στὸν ἀγύριστο . . . , χαχαχά !

— Ἀ α α ! . . . Δὲ σ' ἔδωκε γιατρικά ;

— Μωρ' ἀφ' ὅσα αὐτά, καρδούλα μου ! . . Γιατρικά ! Φαρμάκια . . . Νὰ' σοῦφερα καλούδια . . Καραμέλλες καὶ πορτοκάλια.

Καὶ γονατίζει κατὰ τὸ στρώμα γιὰ νὰ τοῦ τὰ δώσει, ἐνῶ τὰ παχειὰ χεῖλη του μὲ τὰ χοντρὰ μουστάκια ἀκούμποῦν στὸ φλογισμένο μέτωπο καὶ τὰ πυριοκόκκινα ἀπὸ τὸν πυρετὸ μάγουλα, ἔτσι πού λές καὶ θέλουν νὰ ρουφήξουν ὅλην ἐκείνη τὴ φλόγα, πού τὰ κατακαίει καὶ τὰ λυώνει.

Κι' ὅταν ὁ μικρὸς ἀπλώσε τὰ χεράκια του, τ'ἀπλέξε γύρω στὸ λαιμὸ τοῦ παπποῦ, λέγοντας « — Νὰ σὲ φιλήσω, παππούλη μου, » καὶ τὰ φρυμένα χεῖλη του ἀκούμπησαν στὸ τραχὺ πρόσωπο, τὰ γέρικα γαλανὰ μάτια μὲ τὴν πυκνὴ σκεπὴ τῶν φρυδιῶν καὶ τὴν παιδιακίσια ὄψη, θόλωσαν ἀπὸ τὰ δάκρυα κι' ἡ ροζιασμένη παλάμη τοῦ γέρου μαζεύει ὅσα ξεχειλίσαν, ἐνῶ μουρμουράει :

— Ἄχ ! πού τὶς ἔμαθες αὐτὲς τὶς μαρογιολιές, πού

τις ἔμαθες . . . Για νὰ μοῦ κάψεις, τοῦ μαύρου, περισσό-
τερο τὴν καρδιά ;

— Τί ; κλαῖς παπούλη ;

— . . . Μ μ μ ! ἀφοῦ . . . μ' ἐδάγκασες !

— Χι, χι, χι ! Ἀλήθεια ; . . . Ὁχι παπούλη μου ! Ἐγώ
σ' ἐφίλησα. Σ' ἀγαπῶ πολύ.

Καὶ τὰ πυρωμένα χεράκια χαϊδεύουν τώρα τὸ βαθιὰ
αὐλακωμένο πρόσωπο τοῦ γέρου καὶ τραβοῦνε τ' ἄσπρα
χοντροὰ μουστάκια.

— Παπούλη, γιατί εἶναι ἔτσι τὰ μοῦτρα σου ; Τὰ
δικά μου δὲν ἔχουν τέτοιες ἀράδες . . .

Καὶ τὸ δαχτυλάκι σέρνεται ἀπάνω στὶς βαθειὲς ξαρω-
ματιές.

— Ἄμ ἐγώ, Φανάκη μου, ὁμοιάζω τῆς μεγάλης κου-
φαλιασμένης καρυᾶς, ποῦ ἔχομε στὸν κῆπο.

Τῆ νύχτα ὁ μικρὸς πένεται ἀπὸ τὸν πυρετὸ καὶ πα-
ραμιλάει.

Ὁ γέρος ποῦ ξαγουπνάει ἀπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του,
τοῦ ἀλλάζει τὸ βρεγμένο πανί, μὲ θολὰ μάτια.

Ὁ Φανάκης, ποῦ ὅσες φορὲς ἀνοίγει τὶ ματάκια του
τὸν βλέπει ἐκεῖ δίπλα τοῦ ξάγουπνον, κάποια ὥρα τοῦ χα-
μογελάει καὶ τὸν ρωτάει :

— Δὲν θὰ κοιμηθεῖς, ἐσὺ παπούλη ;

— Δὲ νυστάζω . . . Μὰ δὲ μοῦ λές, Φανάκη μου, για-
τί γελοῦσες προτιήτερα ; Τὶ ἔγλεπες στὸν ὕπνο σου ;

— . . . Γελοῦσα ;

— Ναί· γελοῦσες . . .

— Θᾶναι ποῦ ἔπαιζα μὲ τὸν πατέρα.

Κι' ὁ μπάρομπα Κύρκος σὰ νάθελε νὰ μάθει τὶς ἐν-
τυπώσεις τοῦ ἐγγονοῦ του γιὰ τὸ γυιό του, ρωτάει :

— Ἦταν . . . καλός ;

Δαγκώθηκε ὅμως ἀπὸ τ' ὄνειρο αὐτό.

Δὲ βλέπει τώρα τὴν ὥρα νὰ ξημερώσει, γιὰ νὰ ἰδεῖ
τὶ θὰ μπορέσει νὰ κάμει. Εἶχε ἀποφασίσει νὰ γυρέψει δα-

νεικά ἀπὸ τὸν παπᾶ. Αὐτὸς «τὸν εἶχε τὸν τρόπο του του,» ἦτανε καὶ λίγο συγγενής, μπορεῖ καὶ ναίθελε νὰ τὸν βοηθήσει... "Ἄν πάλε δὲν τοῦ ἔδινε, τότες ἔπρεπε, μὲ κάθε τρόπο, νὰ κυττάξει τὶ θᾶκανε. Δὲν ἦταν νὰ χάνει καιρό. Ἐπὶ τέλους ἔδωκε κι' ἐλάλησαν οἱ πετεινοί.

Πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του τὸ λάλημά τους τὸν εὐχαρίστησε ἔτσι. Ἄλλες φορὲς κάπως τὸν στενοχωροῦσε, γιὰ τὸν ξύπναγε γιὰ τὶς ἔγνοιες τῆς ἡμέρας.

Τὸ παιδί φαίνεται τώρα σὰ λιγάκι ἡσυχώτερο. Κοιμάται.

Κι' ὁ μπάμπλα - Κύρκος πατῶντας στὶς μύτες τῶν ποδαριῶν του βγαίνει ὄξω, ρίχνει δυὸ χορφάτες νερὸ στὸ πρόσθιο του, κι' εἶναι ἕτοιμος γιὰ νὰ βγῆ. Ξαναπερνάει ὁμως ἀπὸ τὴ μπάμπλω του, γιὰ νὰ τοῦ τι γίνεται.

— Γιὰ τὸ παιδί, γιὰ τὸ παιδί κύτταξε ! τοῦ λέει ξεψυχισμένα ἐκείνη· ἐγὼ δὲν ἔχω τίποτα . . .

Κι' ὁ μπάμπλα - Κύρκος θυμιάται τὰ χτεσινὰ λόγια τοῦ γιαιτροῦ καὶ μουρμουρίζει, ἐνῶ τὸ κορμί του τὸ περνάει σύγκρουο :

— Κακομοίρα ! ναί· ναί· δὲν ἔχεις ! . . .

Εἶναι πολὺ πρωτὶ ἀκόμα καὶ γι' αὐτὸ στέκει στὴν κρεββάτα. Ἡ πρωϊνὴ δροσιὰ τοῦ κάνει καλό. Νοιώθει τώρα τὸν καρδιά του γιομάτη ἐλπίδες.

Ὁ τόπος ὁμως δὲν τὸν χωράει καὶ βγαίνει ἔξω. Τραβάει γιὰ τὴν ἐκκλησία· θέλει νὰ τὸν καρτερέσει τὸν παπᾶ ἐκεῖ.

* * *

— Κάτι πολὺ πρωτὶ σήμερα, Κύρκο ! Τὶ τρέχει ;

— Τὶ νὰ τρέχει, παπᾶ μου. Νά' τρόμαξα γιὰ νὰ τὸν ξεμερώσω τὸ Φανάκη. Ἄφ'σε τὴν καψο - μπάμπλω . . .

— Ἐ μὴ κάνεις ἔτσι, καυμένε Κύρκο . . . Εἶναι μεγάλος ὁ Θεός . . .

— Δὲ λέω ὄχι, μόνε ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει δώκει καὶ μάτια καὶ νοῦ.

Ὁ παπᾶς ποῦ δὲν καταλάβαινε γιὰ ποιὸ σκοπὸ

εἶχε π' εἰ ὡς ἐκεῖ ὁ μπάρομα - Κύρκος, ἀφοῦ δὲν τοῦλεγε «νὰ πάει νὰ τοὺς διαβάσει,» κάνει νὰ μπεῖ στὴν ἐκκλησία·

— Μιὰ στιγμή, παπᾶ Γιάννη! . . . Ξέρεις τὶ σὲ ἤθελα ;

— Τί ;

— Εἶναι τρόπος νὰ μοῦ δανείσης καμμιά διακοσιαριά...

— Ἄμ ποῦ τοὺς ἠῦρα ἐγὼ τοὺς παράδες, καῦμένε Κύρκο ! Γιὰ πλούσιο μ' ἐπῆρες. Ἄπο κανέναν ἄλλον, ἀπο κανέναν ἄλλον κύτταξε . . . Δὲ γυρεύεις ἀπο τὸ Χρηστο Ζώη ; . . .

— Ἦθελα νὰ μοῦ ἔκανες ἐσὺ αὐτὴ τὴ χάρη, παπᾶ... Νὰ γλύττωνε ἀπο τ' ἐσένα ὁ Φανάκης . . .

— Ἐκεῖ, ἐκεῖ ποῦ σοῦεπα θὰ βρεῖς ἢ στο Νικόλα Ξανθό.

Κι' ἐμπῆκε βιαστικά, σὰ νὰ τὸν κυνηγοῦσαν, στὴ σκοτεινὴ ἐκκλησία, γιὰ τὸν Ὀρθρο.

— Δρόμους ἔ, μοῦ δείχνεις παπᾶ ! Σαματὶ δὲν τοὺς ξέρω ἐγὼ τὸν Ξανθὸ καὶ τὸ Ζώη... Σαματὶ δὲν εἶναι κι' αὐτοὶ τέτοιοι, σὰν καὶ τοῦ λόγου σου, σὰν τὸν ἄλλο, σὰν τὸν ἄλλο . . . Μὰ ἐγὼ θὰ πάρω τὸ δρόμο ποῦ πρόει, τὸ δρόμο ποῦ προεῖ νὰ γλυττώσει τὸ Φανάκη μου . . . Ἄμ τί ; θὰ τὸν ἀφήκω ἔτσι, ἐπειδὴς δὲν σκοτίζεστε τοῦ λόγου σας :

* * *

Σὲ λίγο ὁ μπάρομα - Κύρκος, κρατῶντας δεμένη ἀπο τὰ κέρατα τὴν Κοκκίνω, βγαίνει ἀπο τὸ χωριὸ καὶ τραβάει γιὰ τὴν πολιτεία.

Καὶ στο δρόμο ἀρχίζει μαζί της κουβέντα :

«— Δὲν τῶθελα νὰ χωριστῶ ἀπο τ' ἐσένα, μὰ τὶ νὰ κάμω, ὁ μαῦρος, καῦμένη Κοκκίνω μου . . . Ὁ Φανάκης κιντυνεύει κι' ἂν δὲν προφτασιεῖ . . . Καὶ σὲ τοῦτον τὸν παλιόκοσμο ποῦ ζιοῦμ' ἐμεῖς, ποιὸς νὰ τὸ νοιώσει αὐτὸ καὶ ποιὸς νὰ σὲ πονέσει, Κοκκίνωωω ! . . . Καὶ ποιὸς σ' ἐμπιστεύεται ! Ὁ γιατρός, γλέπει, τὸν θέλει μπροστὰ τὸν παρᾶ, ὁ σπεισέρης τὸ ἴδιο . . . Κι' ἐγὼ ποῦ νὰ τὰ βρῶ !

Ὁ κυρ Ἀριστείδης μὲ διώχνει, ὁ παπᾶς μου δείχνει δρόμους . . . Τὶ νάκανα τὸ λοιπὸν κι' ἐγὼ κοὶ τὶ νάδινα ; Τὸ ξέρεις καὶ μοναχὴ σου πὼς ἀπὸ τότες ποῦ ἔχασα τὸ παιδί, τὰ ξέκαμα ὅλα ἀπ' ὀλίγα-λίγα καὶ δυστύχεψα . . . Τὶ μου ἀπόμεινε ; Ἐσὺ μοναχά . . . Ἐσὺ τὸ λοιπὸν, Κοκκίνω μου, θὰ μου γλυττώσεις καὶ πάλε τὸ Φανάκη μου, ἔσὺ ποῦ μου βρέθηκες καὶ τότες ὅταν ἔλαβ' ἀνάγκη νὰ τὸν ἀναστήσω . . . Ἡ λὲς καὶ τὸ λησιμόνησα τάχα ; Ὅχι, ὄχι ! Μπορεῖ νὰ μὲ κατηγορήσεις ὅτι δὲν σοῦ φέρθηκα κι' ἐγὼ καλά, ἀφοῦ πούλησα τὰ παιδιὰ σου, μὰ τὶ νάκανα ! ἀπὸ μεγάλη ἀνάγκη τόκαμα . . . Πότε ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ πότε ἀπὸ τ' ἄλλο. Φτωχοὶ ἀνθρώποι, γλέπεις . . . Μὰ γιὰ ἓνα μοναχὰ δὲ θὰ μπορέσεις νὰ μὲ κατηγορήσεις. Ὅτι ἔδωκα κανένα ἀπ' αὐτὰ σὲ χασάπη . . . Οὔτε κι' ἔσενα τώρα θὰ σὲ δώκω στὸ μαχαῖρι . . . Θὰ φροντίσω νὰ σὲ παραδώκω σὲ καλὰ χέρια, κι' ἄς πάρω κι' ὀλιγώτερα . . . Ποιὸς τὸ ξέρει ! μπορεῖ καὶ μ' ἀξιώσει ὁ Θεὸς νὰ σ' ἐξαγοράσω μιὰ μέρα' λέγω νὰ πουλήσω, ἅμα θὰ βρῶ καλὴ τιμὴ, τὴν καλύβα μὲ τὸ ἀλῶνι . . .»

Κι' ἀλήθεια ὁ μπάρμπα - Κύρκος ἐκράτησε τὸ λόγο του, γιὰ τὸς χασάπηδες ποῦ τὸν περιτρογύρισαν, ὅταν ἔφτασε στὸ παζάρι, τοὺς ἔλεγε :

— Θὰ τὴ δώκω σὲ ζευγίτη, κι' ὄχι γιὰ σφάξιμο.

Κι' ἐκεῖνοι, κυτιάζονται ἀναμεταξύ τους λέγοντας χαμηλόφωνα :

— Μῶρ' τοῦτος εἶναι γιὰ δέσιμο !

— Μὴν τὰ ρωτᾶς ! εἶναι λογιῶν - λογιῶν παλαβομάρες στὸν κόσμο . . .

Εὐτυχῶς ὁ ἄνθρωπος βρέθηκε. Ἦταν ἓνας γνωστὸς τοῦ μπάρμπα - Κύρκου ἀπὸ τὸ γειτονικὸ χωριό.

Κι' ἔτσι ἠσυχασμένος πλιά ὅτι ἡ Κοκκίνω του θάπερφε σὲ «καλὰ χέρια» ὅπως τῆς τὸ εἶχε ὑποσχεθεῖ τοῦ τὴν παράδωκε.

Φεύγοντας τὴ χάιδεψε, τῆς ἀγκάλιασε τὸ λαιμὸ καὶ μὲ δακρυσμένα μάτια τῆς εἶπε, μὲ μισὴ φωνή, σὰ νὰ τῆς ψι-

θύριζε μυστικά :

— "Αίντε· τώρα βιάζομαι νὰ γυρίσω στὸ Φανάκη, γιὰ νὰ τοῦ πάνω τὸ γιατρό . . . Θὰ ξανάρθω ὅμως.

Καὶ κρατῶντας τὸν παρᾶ στὸ χέρι ἔτρεξε γιὰ νὰ τὸν βρεῖ καὶ νὰ πᾶνε, γιομάτος χαρὰ πὺ ἐκέρδισε τὸ παιδί.

Τόσο βέβαιο τῶχε.

. . . . .

* * *

"Υστερὸ ἀπὸ εἴκοσι μέρες ὁ μπάρμπα - Κύρκος ἀξούριστος καὶ σὲ κακὰ χάλια τριγυρνᾷ στὴ «Μεγάλῃ Ράχῃ» πὺ συνειθίζανε νὰ βόσκουν τὰ γελάδια τοῦ χωριοῦ, πούχε δώκει τὴν Κοκκίνω του.

Τὸ θολὸ μάτι του γυρεύει κάτι.

Τὰ πόδια του σέρνονται τώρα μὲ δυσκολία, πρὸς μιὰ μικρὴ ρεματιά.

Σὰν ζύγωσε φωνάζει :

— Κοκκίνωωω! Κοκκίνωωω!

Μὰ τὸ ζῶο ἀτάραχο ἔξακολουθᾷ νὰ βόσκει· ὅταν ὅμως τὰ κουρασμένα βήματα πλησίασαν, ἀνασηκώνει τὸ κεφάλι, κινεῖται, κι' εἶναι ἔτοιμο νὰ ξανασκύψει.

Τότε τὰ χέρια ἀδράζουνε τὰ μικρὰ κέρατα, τὰ γόνατα λιγίζουνε καὶ γέρος καὶ ζῶο στέκουνε τώρα κεφάλι μὲ κεφάλι.

— Κοκκίνωωωω! . . . Δὲ μ' ἐγνώρισες ἔ; . . . Τόσο πολὺ ἄλλαξα; . . . Ἄμ' εἶναι καὶ νὰ μὴ ἄλλάξω; . . . Δυὸ λείψανα μέσα σὲ μιὰ βδομάδα τὰ λὲν αὐτά! . . . **Ἐπάη ὁ Φανάκης, μας Κοκκίνωωωω.** Ἐπάηηη, ἐπάηη! . . .

"Εσβυσε στὰ χέρια μου!

"Ἐλυωσε σὰν τὸ κερὶ τὸ πουλάκι μου! . . .

Κλαῖς ἔ;

Μὰ ἐσὺ νὰ μὴ κλαῖς, πὺ τὸν ἀγαποῦσες τόσο;

Ἄντάμα δὲν τὸν ἐμεγαλώσαμε;

"Ἡ λὲς καὶ δὲ θυμοῦμαι, πὺ σὰν ἔκλαιγε δυνατὰ καὶ

δὲν ἤξερα ὁ ἄχαρος πῶς νὰ τὸν μερῶσω, ποῦ σοῦ τὸν ἔφερνα στὸ κατῶι καὶ τὸν ἔβαζα στὸ βυζί σου . . . Κι' ἀργότερα, ὅταν ἐμεγάλωσε ἀκόμα περισσόιερο, ὅτι δὲν ἔκοβα τὸ γάλα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ παιδιοῦ σου, γιὰ νὰ τὸ πίνει ἐκεῖνος! . . .

Μὰ στίσου νὰ βουλῶσω ὀλίγο τὸ κουδοῦνι ποῦ κρεμιάται στὸ λαιμό σου, Κοκκίνω, γιὰτὶ κάθε χτύπος του μοῦ τρυπάει τὴν καρδιά . . . Μοῦ θυμίζει τὴν καμπάνα ποῦ ἔκανε μέ αὐτὸ ὁ Φανάκης μας, ὅταν τὸν ἔβαζα ἀπὸ τὸν στήν πλάτη σου καβάλλα.

Ἰσια μέ τὴν τελευταία του ὥρα, τὸ πουλάκι μου, μ' ἐρωτοῦσε: «γιατὶ δὲν ἀκούγω τὸ κουδοῦνι κίς Κοκκίνωσ πιππούλη;» Κι' ἐγὼ ὁ μαῦρος τὸν ἐξεγελοῦσα . . . Δὲν τοῦ ἔλεγα ὁ ἔρμος πὼς σὲ πούλησα, γιὰτὶ σὲ ἀγαποῦσε πολὺ κι' ἐσκιαζοῦμον μὴ μοῦ χειροτερέψει . . . Τὸν ἐξεγελοῦσα καὶ τοῦ ἔλεγα, πότε πὼς σ' ἔγαγε στὸ γελαδάση, καὶ πότε πὼς εἶσαι στὸ χωράφι . . . Μὰ σὰ νὰ τὸ καταλάβαινε, μοῦ ἀπολογοῖνταν πάντα: «Μὲ γελᾶς!» . . .

Ἄχ! ἄχ! ἄχ! . . . Θέλεις νὰ μάθης πὼς ἐχάθηκε ὁ Φανάκης μας, Κοκκίνω; . . . Ἐἴσι ὅπως σβύεται ἡ ἀναμμένη, μπροστὰ στὸ κόνισμα καντήλα, ὅταν φυσήξει ἀπὸ τὸ σπασμένον τζάμι ὁ ἀγέρας . . . Σὰν ποῦ χάνονταν οἱ καμπανοῦλες πὺ εἶχαμε — τὶς θυμᾶσαι — τὰ καλοκαίρια στὴν κρεβδάτα μας . . . Τὸ πρῶτὶ τὶς ἤγλεπες ὀλόδροσες γὰρ τοῦ θεοῦ, κι' ὡς τὸ βράδυ κείτονταν ὅλες κατόχομα . . . Σὰν ποῦ μαδοῦνε τὰ τριαντάφυλλα . . .

Πάη ὁ Φανάκης μας, Κοκκίνωωω!

Κι' ἔρθα, γλέπεις, νὰ στὸ πῶ μοναχός μου ὁ ἄχαρος! Γιατὶ ποῦθε νὰ τὸ μάθαινες; . . .

Ἐστερα, ἤθελα νὰ ξαλαφρώσω κι' ὀλίγο, κλαίγοντας σ' ἐσένα τὸν πόνο μου . . .

Γιατὶ οἱ ἀνθρώποι, δὲν εἶναι γιὰ τέτοια Κοκκίνω!

Ἡ δὲ θέλουν καθόλου νὰ σὲ ἀκούσουν, ἢ τὸ πολὺ-πολὺ, διάζονται νὰ σὲ παρηγορήσουν καὶ νὰ φύγουν.

Νὰ σὲ παρηγορήσουν! Πῶς; . . . Μὲ τὸ νὰ σοῦ ποῦν μιὰ «καλὴ ἀπομονή» . . . Χμ! παρηγοριὰ εἶναι Κοκ-

κίνω μου, αὐτή;

Ἐσὺ ὁ μαῦρος, θέλεις ν' ἀνοίξεις τὴν καρδιά σου πρὸς τοῦ ξεσχίξει. σὰν ὄρνιο, ὁ πόνος, κι' ὁ ἄλλος βιάζεται νὰ σοῦ τὴν ἀποσκεπάσει μ' ἓνα «καλὴ ἀπομονή» . . . Σὰ νὰ σὲ κοροϊδεύει δηλαδῆς.

Θέλεις νὰ τοῦ πεῖς γιὰ τὸ Φανάκη σου. τὸ φῶς τῶν ματιῶν σου, τὴν καρδιά τῆς καρδιᾶς σου κι' αὐτὸς βαρυστημένος σοῦ λέει: «ὦ, καϋμένε μάρμπα Κύρκο, ὅλοι θὰ πεθάνωμε, ποιὸς θ' ἀπομείνει σὲ τοῦτον τὸν κόσμο! . . .»

Τὸ ξέρω, κύριε ἐσύ, πρὸς θέλεις νὰ μὲ «παρηγορήσεις» πρὸς ὅλοι θὰ πεθάνωμε, μὰ δὲν τὸ παραδέχεσαι πρὸς ὅλα πρέπει νὰ γίνονται μὲ τὴν ἀράδα τους, πρῶτα ὁ Κύρκος, ὕστερα τὸ παιδί του καὶ κατόπι ὁ Φανάκης;

Γιατὶ ἔτσι πρὸς γένηκα, ποιὸν θ' ἀνικρούζουν τὰ μάτια τοῦ γέρο - Κύρκου ὅσο πρὸς νὰ σβύσουν;

Κα - λή ἄ - πο - μο - νή!

Μὰ δὲ μοῦ λές, σὲ παρακαλῶ, ψίχα, πῶς γίνεται αὐτή; Ξέρεις ἐσύ, πρὸς μοῦ κάνεις αὐτὸ τὸ μάθημα, τί ἦταν γιὰ τὸ μάρμπα - Κύρκο ὁ Φανάκης;

Κι' ἂν δὲν τὸ ξέρεις γιατί δὲν τὸν ἀφήνεις, χριστιανέ μου, γιὰ νὰ σοῦ τὸ πεῖ; Νὰ βγάλει ὀλίγο ἀπὸ τὸ φαρμάκι πρὸς τὸν πνίγει;

Γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ καταλάβεις κι' ἐσύ ψίχα, ὅτι βουβήθηκε τώρα ὅλο τὸ σπίτι, κι' ὅλα ρήμαξαν; . . . Κι' αὐτὸς ὁ μαυρομοίρης ὅτι κουφάθηκε κι' ἐγκαθώθηκε! . . .

Γιατὶ ποιὸν νὰ ἰδεῖ τώρα ἐκεῖ μέσα καὶ ποιὸν νὰ ἀκούσει;

Ποῦ εἶναι τὸ σὺν χελιδρονιοῦ τραγοῦδι γέλιο, ἢ τρυπητὴ σὺν τὸ κελαιδὴμ' ἀηδονιοῦ φωνούλα, τὰ γαλανὰ σὰν τὸν Μαγιτικὸν οὐρανὸ ματκία, τὰ χρυσὰ σὰν τὸν ἥλιο μαλλάκια; . . .

Μθε ἐσύ κύριε, μὲ τὸ «καλὴ ἀπομονή» σου, ὅτι τώρα ἐκεῖ μέσα εἶναι σκοτόδι σὰν πίσσα, κόλαση, κι' ὁ Κύρκος καμένο, μαῦρο κούτσουρο . . .

Καλὴ ἀπομονή, ἔ;

"Αν μὲ ἄφηνες ὅμως νὰ στᾶλεγα ὅλα, γιὰ νὰ τὰ μάθαινες ὅλα, δὲ θὰ μούλεγες αὐτὸ, μὰ θὰ μὲ παρακινούσες μὲ τό: «— Κλάψε, δυστυχημένε μπάριμπα Κύρκο, ὅσο πού νὰ χυθοῦν τὰ μάτια σου...

'Αλλὰ γιὰτὶ νὰ σκοιιστεῖς, τάχα, ἐσὺ μὲ τὸν πόνο τοῦ γέρο - Κύρκου; Τοῦ πειᾶς τὴν παρηγοριά σου: «καλὴ ἀπομονή!» καὶ τὸν ξεφορτώνεσαι...

"Αααχ! τέιοιοι εἶναι οἱ ἀνθρώποι, Κοκκίνωωωω!

'Εσεῖς τὰ ζᾶ εἶστε ἀλλοιώτικα, κι' ἄς σᾶς λέμε ἐμεῖς ζᾶ. Κάθεστε καὶ ἀκοῦτε τὸν πόνο τοῦ ἀλλουνοῦ κι' ὄχι μον χα αὐτὸ μὰ καὶ πονᾶτε κιόλας γι' αὐτόν..

Νάγλεπες πῶς ἔκανε ὁ καυμένος ὁ Μπάλιος, ὅταν ἔσβυνε ὁ Φανάκης μας! Τὶ γουργιατὰ ἔβαλε ὁ μαῦρος!..

"Αμ ποῦ ἤθελε κιόλας νάρθει κι' αὐτὸς ἀπὸ κοντά, μὲ τὸ ξόδι, στὴν Ἐκκλησιά, καὶ πού πῆγε καὶ στὸ μνημα του καὶ δὲν ἤθελε νὰ ξεκολλήσει ἀπ' ἐκεῖ, κι' ὅλο γουργιόντανε!...

Ράιζε, Κοκκίνω, ἡ καρδιά καὶ τοῦ ἀνθρώπου...

Μὰ κι' ἐσύ, ἂν ἐτύχανες στὸ θάνατο τοῦ Φανάκη μας, Κοκκίνω, τὰ ἴδια θάκανες... Δὲν τὸ καταλαβαίνω, λες, μὲ πόσο παρ' πονο μὲ ἀφικράζεσαι;

"Αμ σᾶς ξέρω καλὰ ἐγὼ ἐσᾶς τὰ ζᾶ...

'Εμεῖς οἱ ἀνθρώποι εἴμεστε γιὰ τὸ διάολο πεσκέσι...

'Εμεῖς!... 'Εμεῖς! ..

Κλαῖς ἔ;

Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο

- Α.** — ἀγγιδιάζω, συστέλλομαι. ἄγκιδιαστά, μὲ συστολή. ἀγουνίστρα, γωνιά. ἄλαλος, δυστυχομένος. ἀμανέτια, ἐνέχυρα. ἀναλετῶ, βλαστημῶ, καταριῶμαι. ἀνάμι, ὄνομα. ἀνατσιριάζω, ἀνατριχιάζω. ἀποσώνω, τελειώνω. ἀποφαίνομαι, γίνομαι αἰσθητός. ἀσημοτσιάπαρο, λουρίδα πλεγμένη μὲ κλωστὲς χρυσῆς ἢ ἐπίχρυσος. ἀχτάρικο, ψιλικατζίδικο. ἀψυχιῶμαι, φειδωλεύομαι.
- Β.** — βλησίδι, θησαυρός.
- Γ.** — *γιατίμικο*, ὄρφανό, *γκαραμανιάζω*, ξελαρυγγίζομαι *γκερεκομάν*, ἑλληνομανής· ἔτσι ὀνομάζουνε οἱ Ἀρβανίτες ὅσους τρέφουν ἑλληνικὰ ἔθνικὰ φρονήματα. *γκλαβανή*, καταπακτὴ. *γκεργκέφι*, ξύλινο πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο μπαίνει τὸ ὕφασμα ποὺ κεντοῦνε.
- Δ.** — *δαμάσκο*, ὕφασμα ταπετσαρίας. *δίπλες*, εἶδος γλυκίσματος. *δουρῶ*, ἀντέχω.
- Ζ.** — *ζαπιτιές*, τοῦρκος χωροφύλαξ. *ζίφομαι*, πιέζομαι στενοχωροῦμαι. *ζούζουλο*, ζωῦφιο. *ζεῦλα*, ξύλο γυριστὸ μὲ τὸ ὁποῖο κρατιέται ὁ ζυγὸς στὸ λαιμὸ τοῦ ζώου. *ζυγή*, ζεῦγος.
- Θ.** — *θηλειά*, ἐξάρτημα τοῦ ἀλετριοῦ.

Κ. — καβάδι, φόρεμα. καζᾶς, (τουρκ.) ἑπαρχία. καλέμι, (τουρκ.) γραφεῖο. καραμάνταλο, ὕφασμα σατέν. κατσιοῦπι, ἄσκι. κουρί, δάσος. καρμπογιά, μαύρη βαφή μαλλιῶν. κάχτες, καρύδια. κεράσματα, φιλοδωρήματα τῆς νύφης. κιόσκι, κρεββάτα. κιοτῆς, δειλός. κιουλιάφι, σκέπασμα τοῦ κεφαλιοῦ. κολάζομαι, ἁμαρτάνω. κολάζω, βάζω σὲ ἁμαρτία. κόπιασε, ὄριστε, πέρασε. κοσιέβω, τρέχω. κρίνω, μιλῶ. κοσιάδα, ἀπόσπασια χωροφυλάκων. κοῦγιαβλο, σημαίνει περίπου ἀνόητος προκοιμμένος (εἰρωνικά). κουρτίζω, ταιριάζω, κάμνω, σκαρώνω. κουσοῦρι, ἐλάττωμα. κουνέτο, φιαλίδιο.

Λ. — λάμπες, κάτι σὰ μικροσκοπικὰ κομμάκια ἀπὸ κίτρινο συνήθως μέταλλο τὰ ὁποῖα τὰ παρεμβάλλουν στὰ κεντήματα. Διούντζισσα, ἀπὸ τὰ χωριὰ τοῦ τμήματος Διούντζης. λαμπυρίδες, πυγολαμπίδες. λίμπα, πιάτο. λιμπίζομαι, ποθῶ.

Μ. — μακάρι, εἶθε, ὄμοια καί. μαντζάτο, ἰσόγειο δωμάτιο. μαραφέτι, τέχνασμα. μάσε, μάζεψε. μαχμουντιές, τουρκικὸ χρυσὸ νόμισμα, πὺν χρησιμεύει γιὰ κόσμημα. μεζάτι, δημοπρασία. μεϊντάνι, μέρος ἐπίπεδο. μιντέρια, ἴδε μπάσια. μοναχοκυττάρης, ἐκεῖνος πὺν φροντίζει μόνον γιὰ τὸν ἑαυτό του. μουχτάρης, πρόεδρος κοινότητος. μπάνια, ἀπομίμησι φλωριῶν. μπαρμπαλίζω, φλυαρῶ μπάσια, στρώματα, συνήθως ἀχυρένια, βαλμένα γύρω στὴ γωνιά. μπατσαριά, πῆτα μὲ λάχανα ἢ κολοκῦθι στρωμένα ἄνάμεσα σὲ ἀλευρι καλαμποκίσιο. μπαξίσι, φιλοδώρημα. μπερεκέτια, ἀγαθία. μπεφᾶς, ὑποθήκη. μπίμιτσα, σκοτεινὸ ὑπόγειο. μπινεβρέκια, βράκες πὺν φθάνουν ὡς τὸν ἀστράγαλο. μπόϊ, (ἐδῶ) σὲ ὕψος ἀναστήματος. μπίρο μου, παιδί μου. μπιρμπίλια, σφυρίχτρες. μπρισίμι, μεταξωτὴ χονδρὴ κλωστή. μπίρτζι, χρέος. μυριόρημος, ἔρημος.

- Ν.** — νιιάνι, σημεῖο, φαινόμενο. νισάφι, ἄρκετά. νταβάδες, δίκες. ντεψέξης, ἀδιάντροπος. ντερμάνι, τρόπος, μέσον. ντουλαμᾶς, φόρεμα.
- Ξ.** — ξαχλυάζω, διασκεδίζω λίγο.
- Ο.** — οκνά, βαφή ξανθῶν μαλλιῶν. οντάς, δωμάτιο. ὄρλια, γάλα ἀλατισμένο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐγῆκε τὸ νερό. ὄτρα, χονδρὴ κλωστή.
- Π.** — πατῶ, (σπίτι, χωριὸ) ληστεύω. πεσκέσι, δῶρο, φιλοδώρημα. πό-τιαρης, ταχυδρ. διανομεύς. ποτσούρια, κοντὰ παντελόνια κλεισιὰ στὰ γόνατα. ποτσία, χάλκινη στρόγγυλη κατσαρόλα μὲ χωνευτὸ σκεπασμῖ.
- Ρ.** — ράβδα, ξύλο μακρὸ μὲ τὸ ὁποῖο ρίχνουν, σὰ μαζεύουν, τὰ καρύδια κλπ. ρουτί, ὑποκίμισο. ρουῆχο, τὸ κυρίως νυφικὸ φόρεμα ἀπὸ βαρύτερη τσόχα καὶ χρυσο ἐνιητο. ρουῆντο, μαλλὶ μαλακό, διαλεκτικῆς ποιότητος.
- Σ.** — σάμα, σὰν πῶς. σαμακόβι, χοντρὴ τσόχα. σαμαρνίτσα, κούμα. σιαγιάκι, μάλλινο χοντρὸ ὕφασμα. σιακάδες, ἀσιεῖα. σιάρκα, μάλλινη χλαῖνα, φλοκάτια. σεπέτι, μπαούλο. σιάδι, ἴσιωμα. σιμπῶ, (ἐπὶ φωτιᾶς) τσιμπῶ, σιουμπέκι, γλύκισμα μὲ καρύδια καὶ μουσταλευριὰ ἢ μελοκούρκοτο. σκαπετῶ, περνῶ μακρὰ. σκεντζιά, τυράνια. σουφρᾶς, στρόγγυλο χαμηλὸ τραπέζι φαγητοῦ. σουφρώνω, (τὸ στόμα) τὸ μαζευω. στοῦφος, σαπρόγωμα.
- Τ.** — ταμαχιάρης, πλεονέκτης. τιρτίρι, χρυσῆ ἢ ἀπομίμηση χρυσῆς κλωστῆς σὲ σχῆμα ἐλατηρίου. τσαλοκόπι, κλαδευτήρι γιὰ χαμόκλαδα. τσιαῖρι, λειβάδι. τσιαγοῦλι, κάτω σιαγόνα. τσαούσενα, γυναῖκα τοῦ λοχία. τσοκανῶ, κιυπῶ. τσουγκρίζω, διαπληκτίζομαι. τσοῦλι, στρωσίδι ἀπὸ μαλλὶ γίδινο. τσῶ-

λια, παλαιὰ ὑφάσματα ἢ φορέματα κουρέλια.

Υ. — ὕπωρα, ὀπωροφόρα δένδρα.

Φ. — φερμελές, φόρεμα. φλέντζα, φλοῦδα φτώχεια, (ἔδω φτωχολογιά.

Χ. — χαβᾶς, τὸ κλίμα. χαρά, γάμος. καρβαλόστομος, ἀθυρόστομος, αὐθάδης. χουκιμέτι, διοικητήριο, δικαστήριο.

Ψ. — ψίχα. λίγο.

Εὐρωπαϊκὴ Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

	σελ.
1.— Ἀντώνη Τριβέλης.	» 5
2.— Οἱ ἀπορίες τοῦ Χριστόδουλου Ζα- χαρούλα.	» 18
3.— Ἀδερφή.	» 30
4.— Τὸ ψέμα τοῦ Μπάσιο - Νίκα.	» 38
5.— Ταπεινοὶ καὶ περιφρονημένοι.	» 48
6.— Γυρισμός.	» 62
7.— Ζώης καὶ Ζώενα Φαρίκη.	» 72
8.— Ὁ Σταῦρος.	» 93
9.— Μικροὶ πειρασμοί.	» 104
10.— Ὁ Γοισας.	» 117
11.— Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν παπαγάλο.	» 150
12.— Περιμένοντας τὸ Λυτρωμό.	» 162
13.— Ὁ πόνος τοῦ μάρμαρα - Κύρκου.	» 166

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Ὁ τόμος τοῦτος γίνηκε δυνατό
νά τυπωθεῖ, μέ τῆ γενναία συνδρο-
μή τοῦ ἀγαπητοῦ μου

ΗΛΙΑ ΚΩΝ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

πού ἐμπορεύεται στη Νέα Ὑόρκη
καί Βελγικό Κογκό καί στον ὁ-
ποῖον ἐκφράζονται καί ἀπ' ἐδῶ
θερμότερες εὐχαριστίες.

ΓΙΑ ΤΥΠΩΜΑΙ

“ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ΜΟΥ.”

ΚΑΙ

“ΑΥΤΑ ΠΟΥ ΣΑΣ ΜΟΛΟΓΩ ΓΙΝΗΚΑΝΕ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ.”

(Δυὸ τόμοι με ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ, ἀπὸ 200 σελ. ὁ καθένας τους)

ΤΙΜΑΤΑΙ { στο Ἑσωτερικὸ δραχ.
στο Ἐξωτερικὸ δραχ.